This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

HIPPOCR.
TIS
de Vallés

61
H65
Rar.
1590

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI,

P. HILIPPI II. HISPANIARVM Regis Archiatri, & à cubiculo Medici,

Commentaria,

In libros Hippocratis de Ratione victus in Morbis acutis.

Diligentißima cura ab omnibus mendis, & erroribus vindicata.

AVGVSTAE TAVRINORVM,

Apud hæredem Nicolai Beuilaquæ.

M. D. XC.

TYPOGRAPHVS LECTORI.

RATISSIMA *ſeculo noſtro fuiſſe cognouimus opera emendatiſſima Franciſci Valleſij, viri eminentiſſimæ ſcientiæ, & eximiæ dignitatis, quæ ex noſtra officina prodierunt, & merito quidem, cum vix aliud habeat ætas hæc aut eius viri doctrina præſtantius, aut ſuis voluminibus vtilius: deerat tamen tractatulus quantitate exiguus, valore ingens, de ratione victus in morbis acutis: quo ne careant ſtudioſi, ſcientes quãti quæcunque etiam minuta fragmenta ex tanti Philoſophi, & Medici, precioſiſſima ſupellectile decidentia ſint facienda, eum ecce omni diligentia, & ſtudio elaboratum emittimus, vt noſtram ſedulitatem, & communis boni deſiderium hoc teſtimonio etiam probemus. Vale.*

INDEX

Eorum, quæ in hoc opere continentur.

ANTE Hippocratē, quę fuerint medicorum ſcolæ. pag 4
Acuti morbi qui plurimos occidunt qui ſint. 11
Acutos eſſe quoſdam ſine febre. eod.
Auxilia quoad poteſt deuitat Hipp. 42
Aqua cur dicitur omnium fomentorum optimum. 48
An liceat tranſlationē vti à benevalentibus ad ægrotos.
An valētiorib. debeat dari cibi plus, an minus. 77
Alui ſubductio in colliquantibus quibus medicamentis fiat. 114. & 115
Aqua cum non nutriat, cur mortem tardet. 116
Aceti vires.
Acetum biliosis vtile, melancholicis noxium. 125
Acetum melāncholicis exterius vtile, interius noxium. eo.
Acetū mulierib. cur noxiū. 126
Aqua & de eius differētijs, delectu, & facultatib. multa. 127
Anni tempora vt definiantur à medicis. 148
Appetentia quibus noxia. 166
Aphoniæ nomine plurimos morbos intelligit. 174
Apoplexiæ cauſæ, & generationis modi. 177
Apoplecticorum curatio traditur longiuſcule. 179
Angina Hippocrati. 183
Anginæ differentiæ ex materia ſingularum cauſæ, & curatio. eod.
Anginę curatio. 186
Anginam curans expurgationem omiſsit Hippocra. eod.
Angina crebram magis quàm copioſam petit miſsionem ſanguinis. eod.
Anginæ accommodata medicamenta quæ ſint ſiue gargarizatu accipiantur ſiue admoueantur exterius. 187
Angina q̄ periculoſiſsima. 189
Anginæ ſymptomata quædam pathognomonica, quædam ſuperuenientia. 190
Anni tempus non eſt in eſſentia vllius morbi, neque vt ſit exquiſitus, eod.
Anginæ diuturniores in quibus fauces, & ceruix ſimul rubent. 191
Aqua niue refrigerata quibus ſiſtat aluum. 202
Auxilia communia, quæ dicātur. 213
Aſpectus ægrotantium, quid ſignificet. 215
Alui ſuppreſsio, vt clyſteri non obediat aut glans quid ſignificet cum per ſe tum cum

alijs ſignis. 222
Aphonia ſine manifeſta cauſa interitum indicat. 226
Abſceſſum futurum per morbos, & quàm in partem quæ ſigna indicent. 227
Abſceſſum in partem principẽ fieri malum. eod.
Articulus antonomaticę ſignificat coxam. 228
Articulorum fluxiones cerebrũ magis, quã pars alia prĩceps eſt paratũ recipere. 229
Aphonia decima quarta die ſi adſit malum. 232
Abſceſſus quid. 235
Abſceſſum futurum ad articulos intercipit vrina multa alba, & craſſa, vt factam nonnunquam tollit. 236
Atrabiliori cur parati ſint ad conuulſiones, & deliria. 236
Abſynthium ponticum parum aut nihil exterget. 238
Aureliani cenſura. 243
Ars quęcunque tractat de ſua materia. 268
Alium an flatum faciat diſputatur. 269
Allia teſtantur ruſtici eſſe ęſtate frigida hyeme calida cur. 269
Aurelianus reprehenditur. 282
Aurelianus refutauit Hippocratem. 37.60.& 54

B

BRachiorum tremor quid ſignificet. 222.223
Balneum cur in hoc opus venerit, & de eiº facultatib. & noxis & vtẽdi mõ & occaſione dicuntur multa. 135.136
Balneo aluo humidiori cur nõ vtendum. 143
Balneo aluo adſtricta cur non vtendum. ibid.
Balneum quàm inſignem euacuationem facere ſoleat. 143, 144.
Bilis vſta non coquitur, vt ſucci putreſcentes. 159
Bubula cur melancholicas paſſiones exacerbet. 164

C

CNidij quomodo ſcripſerint. 5
Calida aqua laudatur. 108
Cauſa procathartica quantum detrahat præſagijs. 90
Cibus quo tempore maximè, detur intempeſtiuè. 72
Carnium multus eſus in magnis erroribus ponitur ab Hippo. 74
Conſuetudo non debet ſeruari omnino. 77
Colorum ſanguinis ſignificationes. 55
Cibi leues qui ſint. 57
Correctiua expurgantium qualia. ibid.
Colorem vocat Hippocrates ſuſpicionem. 59

Cauſus quæ febris. 147
Cauſum qui ſucci faciant. ibid.
Cauſus de quo Hippocrates agit, qui ſit. 148
Cauſus ex ſalſa pituita minus ardens ſed non minus periculoſus. 160
Cauſi ex ſalſa pituita indicationes. 162
Cœna lautior debet eſſe quam prandium. 30
Criſis tentata, & non perfecta peſsimum ſignum. 228
Cerebri morbi cur noctu ingraueſcant. 229
Cauſi biliosi curatio traditur ſatis diffuſe, & Hippocratica examinatur. 153
Catalogus morborum in quibus miſsio ſanguinis principalis eſt. 168
Cibus non dandus in paroxiſmis. 196
Criſi aduentante auferendus eſt cibus. 207
Coctione incipiente ab alterantibus abſtinendum clyſterib. vtendum vel vomitione ſicci aſſueuit ægrotus. 205
Ceratum ad coctionem vtile. 205
Criſim anteuerti debere ob partis principis debilitatem. 203
Concoctio quiete magis diſtributiuo motu agitur. 205
Concubitus bonus in lecto quid poſsit. Ibid.
Cruditate laborantium victus. Ibidem.
Curatio tentatiua quomodo agenda. 214
Cauſa procathartica ad cognitionem affectus plurimum valet. 218
Cibus recens neceſſarius etiam plenis. 20
Conſuetudinis indicatio prior eſt alijs. 21
Clyſteris vſus in ventris, & hypochondrij dolore vtilis ad curationem, & cognitionem. 219
Clyſter an ante venę ſectionē infundi debeat, an poſt. 291. 242.
Cibi abſtinentia nimia tollit coquendi vim. 247
Crudorum colliquationes quas vocat. ibid.
Cœna peracta an deambulandum. 267
Caſei differentiæ, & noxæ. 270
Caſeum comedenti quantum potandum. 271
Cicer quot modis edi poſsit, & eius facultates & noxæ. 272
Ceratum duplex. 279
Cœna peracta quibus mox dormiendum, & quibus non mox. 263
Cătharidum facultates, noxę, & parandi modus, & de earum vſu cenſuri. 293

Colyria tria ad oculos, 300
Cholera ficca quæ paſsio ſit, & eius cauſæ. 279 & 274
Cholera ficca hypochondriacę paſsioni proxima. 275
Carnibus duris ad eſum repoſitio neceſſaria. Ibidem.
Caprinarum carniũ noxę 276
Caprinarum carnium electio, & parandi modus. 276
Caprinę edi debent elixę, & frigidę cur? Ibid.
Caprinę cur ęſtate optimæ. Ibidem.
Cholerę ſiccę curatio. 279
Cholerę humidę curatio. 282
Crura, & lumbos inungere in laterum doloribus iubet Hippo. 248
Conuulſionis tres differentię. 253.
Cucurbitularum vſus in hydrope. 286
Conſuetudo, & de eius mutatione multa. 73
Cibi adiectio ventriculi labor detractio quies. 97

D

DOrmiendum ęſtate in loco frigido hyeme in calido, & cur. 89
Debilitatis in acutis quatuor cauſę. 91
Debilitato ac dolenti cibus dari an detrahi debeat. 93
Debilitatis cauſarum dignotio. 94
Deſentericis, quę vina eligenda. 109
Diſſenterię curatorię indicationes. 110
Diſſenterię & dyſurię fieri ſolent ex ſalſa pituita. 160
Dierum criticorum notitia quam ſit neceſſaria. 216
Dierum inparium quod intelligat Hippoc. ibid.
Dierum criticorum computatio, quod fieri debeat. 216
Dies prima totius ęgrotationis, quę ſit, & quomodo quęrenda. ibid.
Doloris in morbis acutis magna habenda ratio. 219
Deiectio nigra omnium peſsima. 220
Deiectionis ſincerę nomine aliter hic, quam in pronoſtico vtitur. ibid.
Dogma antiquorum de phlegmonis generatione. 190
Dolor lumborum nunc petit clyſterem nunc pharmacum. 194
Decimi quarti diei nomine iudicatorium intelligit. 221
Delirii modus indicat humoris ſpeciem. 200
Dolor qui cuſsiendo ſentitur. ibidem.
Delirantium cum dictionibus coliquantibus. 249

In febribus curatio. 201
Doloris laterum ex frigore aut flatu curatio. 248
Dissenteriam medicamentum. 299
Dioscoridis sententia de lente prefertur sententię Gal. 273
Dissenteria, quę soluatur per abscessus, & per quos. 250
Deambulandum facietate laborantibus non mouendum vehementer. 264
Duras, & incurabiles actiones velle curare ridiculum. 250

E

EBriarum procuratic. 265
Errores in victu, qui in emendabiles. 82
Expurgationis duplex ratio. 57
Ebriorum, & satietate laborantium post somnum eadem est procuratio. 264
Emolitio apud Hippo. quid sit. 37
Elegma ex prius nucibus paratur bifariam. 238
Emposthotoni lumborum curatio. 255
Emposthotoni lumborum discutio. 254
Elegma qd sit, & eius vsus. 166

F

FEbris speciem exacerbatio ostendit. 220
Febre alioqui mota per tertiã quarto etiam die exacerbari periculo non vacat. Ibid.
Frigus extremorum in causo neqd vocet Hippocrat. 161
Fame indigere dicit eos, qui cibis indigent. 166
Facultatis animalis sedes. 175
Fomenta admonẽdi modus. 49
Fomenta, quę & quando reiicienda. 52
Febris, & somnus superuenientia soluunt connulsionẽ. 256
Feces, vt indicent alimẽtũ. 117
Fluxiones inedia cõmoueri. 87
Febres vltra naturalem constitutionem producte qua crisis spe sint soluẽdę signo. 207
Febris lipyria cur tantam anxietatem inducat, & medici solicitudine indigeat. 208
Febre lipyria affectis qualis cibus. 209
Febris continua cum alui profluuio, & extremorum frigore curatio. 198
Frigida extrema calefieri semper vtile non tamen perinde calida refrigerari. 192
Fluxus sanguinis curatio. 295
Fastidientes cur non possunt aliquid deglutire. 91
Febris efimoę curatio. 237
Febris singultuosa quid sit. ibi.
Febris singultuosa grauis est, & periculosa. ibidem.
Febris singultuosę vniuersam

curam non tradit Hippo. ſed eam quę à ſingultu indicatur. ibid.
Febris inconſtans quę dicatur, & quid cum adeſt medico faciendum. 211
Febris vt dignoſcatur ex eſſentia propria. 149

G

GAleni enarratio notatur. 89. & 197. & 79. & 215. & 278. & 168. & 215. & 111. & 112. & 53. & 109. & 267. & 19. & 193. & 30. & 245.
Galeni locus difficilis enarratur. 79
Germana quæ vocet. 81
Galenus, & Hippoc. vendicantur à contradictione. 83. & 279.
Galenus defenditur. 28
Galeni enarratio explicat. 35

H

HIſtoria vtilis enarratur. 250.
Hippocrates ſtudet auxilia quoad poteſt deuitari. 42
Hidrops eſſe poteſt ſine vlla aqua. 284
Hidrops omnis niſi initio conſiſtat incurabilis. ibid.
Hidropis curatio. ibid.
Hidropico an mitendus ſit ſanguis, & vnde. 285
Hordei tres partes. 18
Hiſtoria mentione digna narratur. 256
Hippo. quædam loca componuntur. 170
Hippo. vindicatur à contradictione. 89. & 215. & 266. & 104.
Hippo. locus enarratur. 88
Hippo. interprætatur, qui dixit oportere calidis vti gargariſmatis. 187
Hippo. qui agit de angina, quæ fit ex fluxione capitis. 188
Hippo. loquitur ſecundum dogma antiquorum exiſtimantium tumorem flegmoſum fieri incluſione ſpirituum ac ſanguine. 190
Hippoc. arguitur, & defenditur. 210
Hippoc. multis ſerapijs vſus eſt. 135
Hippocra. vindicatur à calumnia. 197
Hidropicorum potiones tres. 301.
Hidropis multæ partitiones apud antiquos. 282
Horrendum quod ſummè lethale. 26

I

INdecens quid vocet, & quid malum. 93

Iuuenes ob caliditatem tempe riæ acutius ægrotant maxi meque his, & ſanguinolen tis tumores in caput rapiun tur. 236
Indicationes noſtris tempori bus cur paucę contingant. 207
Ieiunantes cur fiant triſtes, & iracundi. 87
Ieiunantes cur timidi. 90
Intentiones curatiuæ diarrhæę ordine recenſentur. 27
In vnta crura vt debeant inuo lui. 257
Ieiunantes quomodo ſe debeãt gerere. 70
Ieiunium qui ferat difficili me. 71
Intempeſtiue. 72
Indicationi tribuendi. 29
Interceptionis venarum ſigna. 178
Interceptio venarum. 176
Ieiunium ebrijs vt ſit malum. 266
Inſtrumenta quibus admouen tur fomenta. 47

L

LEguminum communes no xę. 271
Legumina variẽ parantur. ibi dem.
Legumina quibus condienda. ibidem.
Locus reſtituitur. ibid.
Lens deterior cicere. 273
Lens cum corticibus cur alui turbationem faciat duæ opi niones. ibid.
Lupinus laudatur. 274
Locus reſtituitur. 100. & 178.
Loquela perturbata in acutis præcipue ſi quarto die appa reat, & cum bilioſis deiectio nibus freniticum. 233
Lauare eos, qui facietate labo rant, quomodo iubeat Hip poc. 263
Letargo aut frenitide incipien tibus non purgandum. 173
Liber hic cur ſcipiat à ptiſſanæ laudibus. 16
Linguæ aſperitas hiberno præ ſertim tempore cum crebris animi deliquiis lethale. 224
Laboris medela quies ſed ſta tim ſubceta. 98
Lumen, & lactatio cur debili tent. 209
Linguæ ſiccitas, & nigrities per cauſum cur fiant. 150
Lectus melior aut durior cur lædat. 98
Librum hunc cur ſcripſerit. 4
Lumborum inflexilitas venarũ repletione facta ſemper eſt tetanus. 253
Lac aſinæ laudatur ad cholerã morbum. 281

M

MIttẽdi ſanguinis in pleu ritide quantitas defi nitur. 245

Mulſa

Mulſa deiectiones ſynceras facit pycro cholis. 114
Mulſa quàm vinum dulce minus ſiticuloſa. 112
Mulſæ differẽtiæ ex tribus. 111
Melicratum & hydromeli. ibi.
Mulſa cocta qua cauſa melior quàm cruda. 118
Mulſa ante priſſanam accipienda. ibid.
Mel quam vinum pluſquã duplo fortius. 116
Morbus boni moris qui ſit. 82
Manuum tremor ob ſaciem. 88
Morborum differentias vt ſtatuerint veterrimi. 9
Mutatio coloris ſanguinis quãdo expectanda. 56
Mutatio coloris ſanguinis quot modis expectetur. ibid.
Mutationes coloris ſanguinis fluentis, & de eis multa. 55
Medicorum vulgarium error. 206
Modus quæ herba ſit non conſtat. 257
Morbi quibus euacuationibus ſolui ſoleant. 258
Medicamentum expurgans in quibus diſpoſitionibus dari debeat. & in quibus non. 259
Medicamentum expurgans datur quibus à capite fertur fluxio. ibid
Mutatio morbi acuti in pleuritidem lethalis abſceſſus. 36
Milium quale diligendum. 37
Morborũ impetus primus quatuor dierum eſt. 231
Medicina vnde orta ſit. 4
Mutatio ab otio ad laborem maior quam à labore ad otiũ & cur. 100
Medicamentorum diuerſæ formæ pro diuerſitate locorum. 187
Motus materiæ duplex, particularis & vniuerſalis. 220
Mulſæ calidæ facultates. ibid.
Medicus primo interroget vt habeat caput, & circa illud quædam. 219
Morbi & loci affecti agnitionẽ quinque ſignis conſtare. 218
Medici ad ægrotum accedentis interrogationes. ibid.
Malum ex cauſa euidẽti leuius quam ex interna. 215
Morborum inconſtantium aut quos medicus nondum cognouerit methodus curatiua. 213
Melancholicus ſuccus omnium maximè tentat mentem, & ille ſolus ſine febre. 200
Meconium quid ſit. 302
Mediocres euacuationes ĩ morbis magnis malæ. 293
Morbus regius ante ſeptimum qui & qualis, & cur pernitioſus. 251
Medicus culpa vacare putatur, cum mortem prædixit. 223

Morbi ex fluxione, & ex satietate excipiuntur à communi cibandi regula. 61
Mutatio omnis vt fit facienda: 83
Mutationes victus, & earum noxę. 83. & 88
Maza quid sit. 74
Modus morbi quid sit. 78

N

NAturæ differentia plurimum facit, vt hoc aut illo morbo quis laboret. 72
Niger color vbiqs lethalis. 221
Nigritiei linguæ duplex causa, & vt distinguantur. 150
Nerui lumborum & crurũ. 253
Naturæ quatenus debeat medicus curationem committere. 160
Natura vtitur ijs quæ sunt pro futura. 59

O

OLeum ad choleram morbum non probatur. 280
Oxymeli pro pituitosis vt paretur. 126
Oxymeli minus nutrit quam mulsa. 124
Occasio præcipua pars curationis. 10
Oxymelitis dilutioris vtilitates & noxę. 122
Oxymelitis meracioris vtilitates & noxę. 120
Oxymelitis differentiæ. 119
Oxymeli ex aqua salsa parabatur antiquis. ibid.
Occasio magnorum remediorum in acutis duplex principium & inclinatio. 232
Orobinas subsidentias quas vocet Hippoc. 248
ὠχρὰ nomine vt vtatur Hipp. 151
Ostœcopos quid sit & cur fiat. 149
Oratio quædam repellitur vt Hippocrate indigna. 223

P

PRincipij nomine quid passim intelligant Hippoc. & Gal. 204
Purgatio ante concoctionem quid facere soleat. 206
Pleuritis & perineumonia non ferunt missionem sanguinis vsque ad animi deliquium. 241
Paracentesis hoc est sectio hydropicorum an aliquando facienda, & quomodo. 286
Potus diarrhœa laborantium quod vinum sit album an nigrum. 288
Perineumonicorum & pleuriticorũ curatio repetitur. 240
Perineumonica vocat omnes morbos thoracis. ibi.
Potiones tres pro hydropicis. 301
Pinnæ narium cur mouentur in difficilimis respirationibus. 223

Porcelorum noxæ. 277
Porcelorum nomine Galenus non intelligit lactantes. ibi.
Porcinæ carnes optimæ. 277
Porcinarum carnium quę pars eligenda ad esum. ibid.
Pingues carnes an alijs deteriores disputatur. ibid.
Porcina cutis ægrè coquitur. 278
Pingue nil edendum laboranti cholera sicca. 280
Perineumoniæ nomine vt vtatur Hipp. 141
Perineumonicis quando prosint balnea. ibid.
Panis calidi noxæ. 75
Panis purissimi differentiæ & facultas. ibid.
Principium morbi & occasione primum discere, non dignitate, sed ordine. 218
Partibus internis bene habentibus nequit ægrotus grauiter laborare. ibid.
Partes internę & pręcipuę quę sint. ibid.
Pulsus arteriarum raro meminit Hippoc. 220
Perineumoniæ pituitosæ signa. 248
Pleuriticorum curatio lata. 250
Potus frigidus inimicus thoraci. 188
Pycrocholis licet cibum dare, vel in initijs accessionũ. 44
Pleuritidis nomen, vt accipiat Hippoc. 45
Pharmacũ qua die dandũ. 195
Paroxysmi singuli afferunt motus, & solutiones similes toti morbo. 196
Profluuium alui perpetuũ cum acuta febre casus difficilis. 198
Pestilens constitutio. ibid.
Profluuium alui quod vinum petat. 202
Paralysis à melancholia. 177
Ptissanæ laudes. 30
Ptissana cur dicatur debilissima. 31
Pleuritis morbus compositus, & eius duplicia tempora. 32
Ptissana neque antequam cibus descenderit, neq; plenis stercore intestinis dare. 32
Prædictiones certæ multis cõstant signis. 234
Potionis sorbitionis, & cibi differentiæ. 103
Potiones quatuor. ibid.
Pituita putrida an omnis falsa. 161
Pituitæ falsæ generatio. ibi.
Principale remedium quod sit. 167
Pleuritis nulla petit sine missione sanguinis expurgationem, & Hippocr. sententia enarratur. 54
Peplium vt dicatur esse flatuosum. 59

Ptiſſana duplex. 16
Ptiſſana duplici ratione leuis. ibid.
Ptiſſana an ſit humida. 18
Ptiſſana cur non vtantur hodie medici, vt veteres. ibi.
Ptiſſanæ capiendæ ne fiat intermiſsio. 19
Ptiſſanam cur alij plurimum laudent, alij vituperent. 31
Pleuritici quidam vocati ſunt ſyderati. 37
Pleuriticis antequam miſsione ſanguinis dolor ſedari cœperit nil dandum præter mulſam aut oximeli. ibid.
Potiones ſudatoriæ quæ, quandiu, & qua hora dentur. 258
Puerorum morbi ſomno iudicantur. ibid.
Ptiſſana vt paretur. 15
Ptiſſana vnde dicatur, & quæ differentiæ. 16
Purè curare quid vocet Hipp. 10

Q

QVæ paroxyſmi pars ſit ineptiſsima ad cibum capiendum. 43
Quæ debet medicus per ſeipſũ noſſe. 6
Quæ ægrotus debet narrare. ib.
Quibus in morbis & quomodo imponant, qui medici videri volunt. 12
Quarto die cur iubeat dare pharmacum. 243

R

RObur & natura nõ idem. 78
Retentione impedita quæ mala ſequantur. 206
Reſina probe expurgantur ventris membranæ. 238
Repetitionibus in operum fine omnes boni autores vtuntur. 239

S

SAnguinis fluxus nullus naturalis præter mẽſtruum. 259
Sacietatem curandi ratio. 89
Siſtentium aluum duplex genus. 202
Stranguria quem petat potum. 199
Sicca pleuritis quæ & cur dicatur. 25
Suppuratis pharmacum dari non debet. 260
Stranguria & catarrhus fiunt ab aſsidua defatigatione ex itinere, & à multo cibo & potu. 261
Sacietas turbatione alui ſoluitur. 263
Somnus qualis & quo in loco eſſe debeat. 264
Sitis quomodo ſoluenda. 24
Serapia cum aqua miſcendi regula. 250
Sorbitio cur augenda cum os madeſcit. 25
Συσπάσας quas vocet Hip. 168

Sanguis non concrescens pessimus. 56
Signorum dignoscendorum regula similia sint an dissimilia his quæ secundum naturam. 221
Signis nisi perseuerent parum fidendum aut nihil. 221
Signa læthalia superuenientia cito morbis accidere horrendum. 225
Spirituosi qui dicantur. 226
Signa pathognomonica cum ipso morbo incipiunt & manent. 229
Silphij facultates, & natura. 274
Serapiam hieme calida æstate frigida debent dari. 41
Supuratorum curatio. 270
Sacietas quid. 199
Sacietas in initijs acutorũ maximè est cauenda. 219
Suilæ carnosæ aceto elixæ an vulis esset hidropicis. 285
Sanguine misso dari debent cibi tenuiores. 291
Signa & indicia vt differant. 85
Sanguinis natura. 15
Spiritus animam ipsam esse opinati sunt veteres. ibi.
Sorbitiones tractorias quas vocet Hippoc. 163
Scopi mittẽdi sanguinem. 164
Sanguinis missio antè expurgationem facienda. 179
Serapia qua hora dari debeãt. 123
Sputum coctum quale sit. 247
Subrubræ Hippocratis vrinæ cuiusdam concoctionis sunt. ibid.
Signis perniciosis quouis die accidant morbi pernicioſi superueniunt. 30
Serapia dulcia pectori amica. 107
Sputum sine tussi ex pectore exire nequit. 13
Scamonia bilem educentium nobilissimum. 231
Sanguinis fluxũ quod & quando balneum prohibeat. 144
Sitis signum & causa febris & metus & mæstitia melancholiæ. 149
Signum lethale. 14. die apparens. 150
Stilla sanguinis e naribus quam affectionem sequatur. 235
Sillæ significationem augent. 236

T

TEmpora singulorum paroxismorum signa coctionis afferunt. 244
Triticum aut topirum. 75
Turgente materia vtcunq; turgeat præcipue si versus ventrem semper purgandũ. 230
Turgente materia in valde acutis purgari oportet eadẽ die. 231

Turgentes humores vehementem purgationem non expoſcunt. ibid.
Teſticulorũ tumorem ſputum ſubſequitur. 236
Tricaſis curatio. 296
Tuſis ſpiritualium inſtrumentorum eſt accidens. 219
Thorax petit tepida paulatim dari ventriculus affatim calida aut frigida. 121
Tetani & emproſthotoni curationes. 280
Tempus anini non eſt de eſſentia morbi. 190
Tempus per accidens eſt morborum cauſa. 191
Tentandum in pleuritide non ſolum ob cognitionem, ſed ob curationem. 36
Titulus libri explicatur. 4

V

Vrinæ coctæ quæ. 159
Venæ leoninæ quæ. 185
Vinoſi & temulenti omnium maximè conuulſioni & delirio etiam ex leui cauſa ſunt obnoxij. 236
Veterum placita iuxta ſui temporis conditionem accipienda. 186
Vinum dulce debile eſt. 105
Vinoſos non delectari dulci. ib.
Vini dulcis noxiæ & vtilitates. ibid.
Vini albi & vinoſi facultas. 108
Vina alba & dulcia cuiuſmodi eſſe ſoleant. 109
Vina acerba excretionem impediunt. 108
Venarum nomine intelligũtur etiam arteriæ. 116
Vinum quibus ęgrotis dandum & quibus negandum. 132
Vires nihil reparat vt vinum. 134
Vlcera ob carnis naturam quibuſdam facile, quibuſdam difficile ſaneſcunt. 99
Victus inſtitutio vt debeat procedere. 80
Vertigines in febrium initijs minantur deliria, & maximas febres. 203
Vlceratos & aliter ægrotantes non ſemper expedit decumbere. 99
Victus detrahendo magis quã addendo debere procedere. 100
Victus eorum qui expurgãtur. 195
Vrina in paroxiſmorum ſolutionibus redditur luuidior, & magis colore tincta. 197
Vetuſtiſsimi aliis morborum differentiis vtebantur ac poſteri. ibid.
Vigiliæ & ſomni noxæ. 101
Vini differentiæ. 104
Vini differentiæ quæ poſsint & quæ non poſſint coniungi. ib.
Vini & aquæ facultates. 76
Vini albi & nigri facultas. 76

Vetuſtiſsimi quas ſignorum ſindromas facerent. 240
Vena quo latere ſecanda. ibid.
Venæ ſine coninge ortus. 53
Victus eorum qui expurgantur. 60
Victus eorum qui pharmacum acceperunt. 243
Vtrum laudandum magis paucis vti medicamentis an nullis. 7
Victus bonus quantum habeat momentum. 8
Vrinas matutinas quam veſpertinas cur velint medici potius contemplari. 245
Victus ſanorum ægrotantium & athletarum. 14
Vini albi tenuis & oligophori facultas. 116
Vomitoriarum potionum duæ ſingraphæ. 296
Vrina nebuloſa idem ac aliquid continens. 203
Vrinæ craſſæ nomine coctam intelligit Hipp. crudam non niſi cum addito vel alio nomine. ibid.
Vrinæ coctio vt parges nō ſufficit neque purges quidem cruda. 208
Victus rectam inſtitutionem commendat ſæpe Hippocr. pluſquā omnia auxilia. 289
Vocatione quando potentior redatur natura. 207
Vrinæ craſſæ & pallidæ optimę nigræ tenues peſsimæ. 211
Vrinæ inequales quæ ſint, & quod ſignificent per ſe. ibid.
Ventris habenda cura antequā ſanguinis muratur. 291
Vtrum periculoſius dare plus an minus cibi, quàm expedit. 94
Victus ſēper ſimilis an bon⁹. 86
Vaporibus ad thoracem vtendum quando ſit. 36
Vina auſtera quæ vocet Hippo. 265
Vini detractione curati multi qui laborabant accida cruditate. 90
Venarum tentio potes facere immobilitatem conuulſioni ſimilem. 23
Vini multi noxæ. 153
Vinum cur det conuulſis. 255

FINIS.

FRANCISCI VALLESII COVARRVBIANI,

IN SCHOLA COMPLVTENSI profeſſoris primarij,

AC NVNC POTENTISSIMI REGIS Philippi cubicularij Medici

COMMENTARIA

In libros Hipocratis de ratione victus in Morbis acutis.

PROOEMIVM

QVI Cnidias vocatas ſententias ſcripſerunt, quæcunque quidem patiuntur ægrotãtes in ſingulis morbis, rectè ſcripſerũt, & quomodo quædã ipſorum euenerunt, & hucuſque etiam qui medicus non ſit, poſſit rectè conſcribere, ſi bene ab ægrotantium quocunq; didiciſſet quæ patiuntur. quæcunque autem antea ſcire oportet ipſum medicũ non dicente ipſo ægroto, horũ multa omiſſa ſunt alia in alijs, & quædã quæ peroportuna ſunt ad bonam coniecturam. quando autem ad coniecturam dicitur, vt oporteat ſingula curare, in his multa aliter intelligo, quàm vt illi prodiderunt: & non ſolùm ob hoc non laudo, ſed quòd etiam paucis numero auxilijs vtebãtur. nã plurima ab ipſis relata, præter morbos acutos, pharmaca purgãtia dare, & ſerũ & lac oportunè ꝓpinare. Si ꝙdem igitur hæc optima ſint, & quadrantia

morbis in quibus dare monēt, longè digniora laude eſſent, quod pauca cum eſſent, ſufficerent. nunc autem non ita habet. Qui igitur poſtea rurſum eas diſpoſuerunt, medicè magis tranſegerunt de ijs quæ exhibenda ſunt ſingulis. Sed neque de ratione victus antiqui conſcripſerunt quidquã mentione dignum, atqui res magna hoc eſt: multos igitur modos in ſingulis morborum, & multiplicem ipſorum diuiſionem, non ignorauerunt quidam. numeros autem cuiuſque morborum exactè dicere volentes, non rectè ſcripſerunt: non enim facile numeratu ſit, ſi quis æſtimet ægrotantium morborum, quòd alius ab alio aliqua re differat & nõ videri eundem morbum eſſe, niſi idem nomen habeant. Mihi autem placet in tota arte mentem adhibere, etenim quæcũque opera docet bene omnia oportet facere etiam rectè, & q̃cũq; opera celeriter, celeriter, & quæcunq; pure, pure, & quecũq; ſine dolore exerceri opportet, quam maxime fieri poſſit, ſine dolore facere: & alia omnia huiuſmodi facere oportet aliorum modum in melius mutando. maxime autem laudauerim medicum, qui in acutis morbis, qui plurimos homines occidũt, in his in melius differat aliquid ab alijs. Sunt autem hi acuti, quos vocant antiqui, pleuritidẽ, & perineumoniam, & phrenitidem & lethargum, & cauſum, & alios morbos, qui bis proximi ſunt, quorum febres, ſemper continuæ exiſtentes, occidunt: cùm enim non peſtilentijs alicuius morbi modus aliquis graſſatus fuerit, ſed ſparſi fuerint morbi, & non ſimiles, ab his morbis moriuntur plures, quam ab alijs omnibus, Idiotæ igitur, non valde agnoſcunt, eos qui in his differunt ab alijs aliarumque magis curationum laudatores & vituperatores ſunt. deinde magnum ſignum hoc eſt, quod populares ignorãtiſſimi horum in his morbis ſunt, vtpote quæ ſtudio cõſequi oporteat, qui enim medici non ſunt, medici videntur eſſe præcipue ob hos morbos, facile enim eſt nomina diſcere q̃ conſueue-

runt

runt proferri apud ita ægrotãtes. ſi enim nominet quis ptiſ ſanæ cremorem, & vinũ, tale aut tale, aut etiam mulſam, omnia hæc videntur vulgaribus dicere, & meliores, & deteriores, vtrum non ita habet: Sed in his valde multum differunt alij alijs. videntur autem mihi digniſſima eſſe quæ ſcribantur, quæcunque maxime ignorantur à medicis, cum oportuna ſint vt ſciantur, & quæcunq; magnas vtilitates afferunt, aut magnas læſiones. quę igitur maxime ignorãtur hæc ſunt: Cur in acutis morbis quidã medici totam vitam terunt ptiſſanas dantes non collatas, & exiſtimant recte curare. quidam autem omnino faciunt, vt hordeum nullum bibat ægrotus: magnam enim læſionem putat eſſe, ſed collantes per linteum tribuunt. quidam autem ipſorum neque ſane ptiſſanam craſſam tribuunt, neque cremorem alij quidem vſque dum ſeptimam attingat ægrotus, alij autem & ad finem vſque, donec morbus iudicatus ſit. huiuſmodi quæſtiones ne proponere quidem medici cõſueuerunt, fortaſſe autem neque ſi proponantur, comperiantur: atqui calũniam ſane habet ars tota magnam apud populares, vt videatur ne eſſe quidẽ omnino medicina, quia in acutiſſimis morbis tantopere differunt inuicem artifices, vt quæ alius exhibet optima eſſe putans, hęc exiſtimet alius mala eſſe, & fere ob hoc artem dicunt ſimilem eſſe diuinationi. Quia diuinatores eãdem auem, ſi quidem ſiniſtra ſit bonam eſſe exiſtiment ſi autem dextra, malam: atqui & in haruſpicina huiuſmodi ſunt alia in alijs. ſed quidam diuinatorum, horum contraria. dico autem pulcherrimam eſſe hanc ſpeculationem, & germanam plurimis in arte, & maxime oportunis. Etenim ægrotantibus omnibus ad ſalutem magnum quiddam poteſt, & ſanis ad ſecuritatem, & ijs qui exercentur, ad bonũ habitum, & in id quod quiſq; vellit.

HIC liber à quibuſdam inſcribitur de ratione victus in morbis acutis, ab alijs de ptiſſana, ab alijs etiam contra cnidias ſententias. neque ſane nouum eſt dici de ptiſana. Plinius libro. 28. cap. 7. dicit Hippocratem de laudibus ptiſſanæ librũ ſcripſiſſe, quod de nullo alio intelligi poteſt. reuera non multum reffert, quo horum modorum inſcribatur liber, nã quodammodo hæc omnia in idem tendunt: nam hic agitur de ratione victus in morbis acutis, in his ſemper fere vtebantur veteres ptiſſana, aut hac ſola, aut omnium maximè. Porrò vituperat cnidias ſententias eo maximè, quod in illis ratio victus, quæ præcipua curationis pars eſt, aut omitteretur, aut tractaretur negligenter, ergo hac in parte cnidias ſententias inſectari, eſt rationem recte inſtituendi victum tradere: nihilominus melius eſt, & magis rationi conſonum vocari librum de ratione victus in acutis: nam hic eſt finis huius doctrinæ, & in hoc paratur liber, vt doceamur recte vim inſtituere in acutis morbis qui cum febribus ſunt: de alijs verò agitur per accidens, & huius gratia: quanque nequã ſolam rationem victus in morbis dictis continet hic liber, ſed aliam etiam curationem, vt ſi res tota dicenda ſit, videatur mihi liber eſſe de ratione victus in acutis qui cum febribus ſunt, & reliqua curatione, non dixi autem ſimpliciter de curatione acutorum, ſed de ratione victus & reliqua curatione. quia ratio victus maxima curationis pars eſt, & de ea præcipue agitur hoc opere, etſi non de ea ſola. In hoc procemio Hippocrates non ſine magno artificio cauſam reddit qua hoc opus ſcribendum ſuſcepit, & apperit operis argumentum, facitque dicendorum propoſitionem. Quod vt intelligas, ſcias non omnium primum ſcripſiſſe Hippocratem de medica arte (quamquam fortaſſe ille primus ſcripſit bene, & methodice) ſed fuiſſe ante choos medicos, quorum ille fuit precipuus (neſcio an primus) & ante cnidos qui vt Galenus. 1. Methodi affirmat, cum illis certabant, & italos etiam qui poſt hos cæperunt, rodios qui iam incipiebant deficere. Illi omnes nixi ſunt artem medicam conſtituere & augere, verum vt par eſt, non potuerunt niſi incohare cum eſſent primi. Medicina vt alię omnes artes,

nata

nata est ex vulgari notitia, & natura insito sciendi desiderio: cum scilicet primi illi homines cuperent scire, sibi ipsis & alijs opem ferre ægrotantibus, neque adhuc vlla haberent præcepta, ceperunt considerare quæ in ægrotis accidebant, & quædam tentantes facere, & quæ succedebant notare; hæcque omnia scriptis mandare, vt exijs quæ in multis fierent aut plęrisque præcepta nascerentur, quibus constitueretur ars: & posteri maiorum cartas excipientes addebant inuentis, & proprius accedebant iam ad artem. Ita cnidij, primi quidem scripserunt libros quos vocabant cnidias sententias, quas posteri rursum emendauerunt & auxerunt: atqui quoniam ita est natura comparatum vt à rudioribus procedatur ad exactior qui primas scripserunt, non describebant morbos, symptomata, & signa quibus erat vtendum nisi vt vulgares etiam & medicinæ imperiti possent, scribentes scilicet ea quæ videbant obseruabantque in ægrotis, & quę ipsimet ægroti narrabant. hoc genus scribendi principium dedit arti durauitque etiam vsque ad secula Hippocratis, in hoc enim genere est opus Epidemion: maxima enim ex parte continet narrationes & historias, verum omnium primi vtpote qui vix scirēt aliquid plusquam idiotæ, scribebant cumulatè omnia, siue ad rem facerent, siue secus, interim ommittentes plurima quæ ad rem faciebant, & ad significandum affectionem aliquam, latentem, aut euentum morbi, aut ad indicandam curationem: posteri qui iam propius ad artem accedebant, omittebant aliquanto magis quæ ad rem nihil faciebant, & quæ erant scitu necessaria, quæ toto hoc procemio vocat ἐπίκαιρα idest oportuna, seu ad rem facientia, tradebant. Hippocrates non hoc solo genere scribendi vsus est, quamquam & hoc etiam est vsus ob tēporis conditionem. Scripsit verò in vtroque genere vt oportebat, præceptiuo sane in aphorismis & prognostico exactè ac optimè, & in hoc etiam opere, etsi non tam exacte: narratorio in Epidemijs, narrans vero ea solum quæ ad doctrinam essent oportuna, inepta & vulgata omittens. ergo, inquit, qui cnidias vocatas sententias scripserunt, recte scripserunt, idest fideliter narrauerunt (non enim rectè & medice) quæcunque patiuntur ægrotantes in singulis modis, & quomodo quæ

dam ipſorum euenerunt: verum hucuſque etiam qui medicus non ſit, poſſit rectè conſcribere, ſi bene ab ægrotantibus didiciſſet quæ patiuntur: nimirum ad nos ſępe deferuntur relationes eorum quæ patiuntur abſentes ægroti à barbitonſoribus aut etiam ab alijs idiotis conſcriptæ. quæcunque autem (inquit) antea ſcire oportet ipſum medicum non dicente ipſo ægroto, horum multa omiſſa ſunt, alia in alijs: non ſcilicet omniſſa ſunt omnia in omnibus, neque in aliquo morbo omnia, ſed quædam in hoc quædam illo: itaque in omnibus ommiſſa ab illis ſunt aliqua, alia in alijs. Quæ medicum oportet per ſeipſum noſſe neque ab ipſo ægrotante diſcere plurima ſunt nam morbi eſſentias & internas cauſas non oportet ab ægrotã te petere, ſed neque ſymptomata, omnia colorem enim vultus linguæ & oculorum, partium quarundam extenuationes, aut peruerſiones, & quædam huiuſmodi medicum ipſum oportet conſiderare, ægrotus enim non narrabit, partim quod non ſentit, partim quòd neſcit an hæc faciant multum ad rem. Quæ ægrotum narrare oportet ſunt quæ ad ipſius ſenſum pertinent, & animales actiones, vt quæ pars doleat aut non doleat, dormiat an non poſsit dormire, & cauſæ externæ quę iam ſunt elapſæ, vt iter egiſſe, vigilaſſe, potaſſe, aut aliud huiuſmodi, atqui & hæc ipſa aliquando medici oſtentationis gratia & admirationis tentant perſeipſos diuinare, iuxta illud quod in prognoſtico dicit Hippocrates, ſi nondum ex alijs inditijs coniecturam facere poſsit, interrogare oportet an vigilauerit homo, aut famem ſuſtinuerit. itaque ommittebant cnidij medici plurima eorum quę medicos oportet animaduertere, ea dicẽtes quæ vulgaris quiſpiam ſcribere poſſet, interrogans de ſingulis ipſos ægrotos. verum ea quæ medici ſolent notare, non omnia ſunt, æque ſcitu neceſſaria, neque ęque reffert ommitti: quędam enim plus alijs ſunt ad coniecturam oportuna & proinde cum maiori incommodo ommitterentur: velut ſi quis narrans quæ laboranti febre accuti accidunt, omittat dicere an ſitiat, male fecerit: deterius verò ni dicat an facile reſpiret: quia facilitas reſpirationis magnam habet vim ad ſalutem in morbo acuto qui cum febre affligit, hoc eſt, peroportuna eſt ad cõiecturam faciendã de futura ſalute: dicit itaque illos ommiſiſſe

miſiſſe multa,& quædam quæ per oportuna ſunt εσ τέκμαρσιν ideſt ad coniecturam, non qualemcunque ſed artificioſam & veritati proximam:na m vt in calce prognoſtici diximus inter eſt inter σημεια ideſt ſigna & τεκμήρια ideſt inditia,quòd indi tia dicuntur ea ex quibus rationales cõiecturam facimus pro ximam euidentiæ:quoniam autem ommiſerunt multa p oportuna ad coniecturam faciendam de occultis & de futuris,vt de morbi eſſentia & cauſis & conſtitutione morbi & morbi exitu: & ad coniecturam dicitur, vt oporteat ſingula curare,ideſt & ex his coniecturis naſcitur ratio curationis ſingulorum, neceſſe eſt vt in curationibus errauerint:proinde in his(inquit) multa aliter intelligo quam illi prodiderunt ,ideſt in morborum curationibus multum ab illis diſſentio . Explicat deinde peculiariter quomodo errarent in morborum curatio nibus,dicens eos ad morbos longos vſos fuiſſe per paucis auxilijs.ſed dices,quid ad rem ? quorſum longorum morborum meminit nunc,agere incipiẽs de acutis?Si enim in acutis vtebantur ſatis multis auxilijs,non videbantur hoc loco notandi: niſi verò ex profeſſu hic liber ſcriptus eſt contra cnidias ſentẽtias:non certe: Sed alio tendit, nimirum vt dicat illos etſi in acutis non peccauerint,vt in longis,auxiliorum penuria, peccaſſe,tamen,& priores & poſteriores cnidos,quod de ratione victus nihil fere egerint, cùm tamen ſit hæc maxima pars curationis acutorum:itaque huc tendunt hæc.Et non ſolum (inquit)ob hoc non laudo (quod ſcilicet multa ommiſerint per oportuna ad coniecturam) ſed quòd etiam paucis numero auxilijs vtebantur. nam plurima eorum quæ ab ipſis relata ſũt præter morbos acutos (in quibus ſcilicet vtebantur aliquanto pluribus) ſunt hæc tria,pharmaca expurgantia dare, & ſerum,& lac.Dices fortaſſe,hos hanc ob cauſam non fuiſſe vituperandos, ſed laudandos potius , quod paucis vterentur . Ita enim video nunc , quoſdam medicos eo nomine ſe præcipuè iactantes apud vulgus , quod nullis ferè medicamentis vtantur:vt alios contra,ſe ,hac cauſa peritiſsimos videre vollentes, quod abundent multis,& ſingulis horis aliquid circa ægrotãtes nouent . peccant ſane vtrique , nam neque methodus ſine materia, neque hęc ſine methodo aliquid præſtare poſsit vtriſ

que respondet Hippocrates dicens, siquidem hæc optima sint, & quadrantia morbis in quibus dare monent, longe digniora laude essent, quòd pauca cum essent, sufficerent: nunc autem non ita habet res, non enim sufficiunt. Itaque non vituperantur quòd pauca, sed quod insufficientia: vtendumque, neque pluribus quàm opus sit, neque paucioribus quam vt sufficiant, in omnibus rebus præstat mediocritas. Itaque qui primum sententias Cnidias scripserunt, in morborum acutorum auxilijs non adeo defecerunt: & qui postea rursum eas disposuerunt, medicè magis transegerunt, de ijs quæ scribenda sunt singulis, scribentes scilicet iam distinctius, & non tam tumultuariè, & confusè, sed neque hi de ratione victus conscripserunt quidquam mentione dignum. atqui res (inquit) magna hoc est. Merito profecto dicit rem magnam esse, idest maximum momentum habere ad curationem, bonum victum. nam quanto præstantior est indicatio virtutis quam morbi, tanto victui bono fidendum magis est, quam bonæ curationi. Certe multo plures liberentur, cum bono victu reliqua curatione dimissa, quam curatione recte susceptа, sine victu bono. Itaque inquit magnam rem esse ad curationem probam victus rationem, hancque defeciisse in antiquorum scriptis. vult deinde indicare, cum magnum momentum habeat in morbis omnibus, maius tamen habere in acutis, & in his magis antiquiores defeciisse: vt ob hoc constet maximè necessarium fuisse de ratione victus in acutis scribere. In primis dicit illos male distinxisse morbos a morbis, maleque eos diffiniuisse. Multos igitur (inquit) modos in singulis morborum, & multiplicem ipsorum diuisionem, non ignorauerunt quidam, numeros autem cuiusque morborum exactè dicere vollentes, non recte scripserunt. hæc verba non possis intelligere, nisi memineris eorum quę in principio huius commentarij diximus, nimirum in illis primordijs artis, medicinæ studiosos nihil aliud feciisse, quam observare quæ in ægrotis videbant: ita ergo cæperunt morbos distinguere, eos qui similia paterentur, similibus morbis pati dicentes: qui dissimilia, dissimilibus: & fingebant quædam morborum nomina, ex quibusdam quæ laborantibus accidebant, quoniam verò nondum agnoscebant essentias morborum, neque

que quæ abſtruſa in arte, ſed quę vulgares ipſi, faciebant multo plures morborum modos, & multo plura fingebant nomina, quam illi re vera habent differentias, occaſionem ſcilicet accipientes ab aliquo accidente, quod neque pathognomonicum eſſet, neque per ſe ineſſet, ſed aſsidens, aut ob accidens aliquod exiſtens, velut ſiquis, quoniam tertiana laborantes quidam ſitiunt multum, quidam minus, dicat tertianam ſiticuloſam, & ſiti carentem, & putet ſe diuerſos morbos dicere. Multa huiuſmodi occurrunt in libris de morbis, qui nomine Hippocratis circunferuntur: vt febris ſingultiens, morbus ſiccatorius, febris interficiens, morbus liuidus, morbus ructuoſus, & multa alia huiuſmodi. Nimirum illi libri non ſunt ſatis excuſi ab Hippocrate, & qui ſatis excuſi non ſunt ſapiunt ruditatem illius temporis. quoniam ergo non capiebant antiqui illi differentias morborum, vnde oportebat, ſed vndecunque (ex quocunque ſcilicet accidente) faciebant plures morbos, quã reuera ſint, atque ita, vt narrat Galenus, dicebãt eſſe bilis morbos ſeptem, veſicæ duodecim, renum quatuor, ſtranguriæ quatuor, morbi regij genera quatuor, ſcimus tamen non eſſe tot. Proinde dicit, eos dixiſſe multos modo sin ſingulis morborũ, hoc eſt in ſingulis ſpeciebus modos multos, qui ſpecies diuerſas non conſtituerent, numeros autem eorum, ſecundum ſcilicet eorum veras ſpecies, non dixiſſe exactè. Reddit cauſam quare id euenerit, dicens, non enim facile numeratu ſit, ſi quis æſtimet ægrotantium morbum, quod alius ab alio aliqua re differat. Ideſt ſi æſtimet ægrotantium morbum eundem non eſſe, eo quod alius ab alio aliqua re qualicunque differat, etiãſi ea non ſit legitima morbi differentia, atque ob tales differentias diuerſa nomina tribuat, ac deinde non videantur ei, idem morbus eſſe, niſi idem nomen habeant. Id dicit, quia, etſi, ob accidentia quæcunque, diuerſa nomina tribuerent, ſi nihilominus intelligerent, multa mala habere diuerſa nomina, & eſſe eundem morbum (vt ſi verbi gratia aliud nomen dediſſent tertianæ ſiticuloſæ aliud ſitis experti) minus peccarent: nunc autem peccabant, quia ob differentias accidentarias diuerſa nomina tribuebant, & non putabant eundem morbum eſſe, niſi idem haberent nomen. itaque illi male diſtinguebant

mor-

morbos,& male curabant,& maximam curationis partem(victus,ſcilicet rationem)omittebant. His dictis, incipit Hippocrates dicere, quid ipſe vellit, & quorſum incipiat ſcribere. Mihi autem,inquit,placet, in tota arte mentem adhibere:etenim quæcunque opera docet benè, omnia oportet facere etiã rectè,hcc eſt,oportet animum aduertere in tota arte,atque eligere ex quacunque ſecta quod bene docet:omniaque,quæ bene docentur, bene exequi, & nihil eorum quæ neceſſaria ſint omittere,& quæcunque opera celeriter,celeriter. Nimirum præcipua pars curationis eſt in captanda occaſione, quæ præceps eſt: neque tamen proinde ſunt agenda omnia celeriter, ſed quæ ars celeriter, quæ lentè. Modus tenendus hac in re eſt, vt celeritas morbi cuiuſque, naturali conſtitutioni illius aptetur,vt acuti cæleriter,longi lente curentur, feſtineturque cuicunque malo occurrente, pro ratione vrgentiæ. Addit,& quæcunque pure, pure. Pure curare arbitror dici. gratis medicamentis vti,minime horrendis,aut etiam ſordidis. Hæc igitur deuitentur quoad fieri poteſt, & quam minima fieri poſſit moleſtia,ægris inferatur. Nam alacritatem comparant & vigorẽ virtutes omnes noſtri corporis, placide & pure tractatæ:contra impuritate,ſorditie,& moleſtia,lãgueſcunt. Qua in re peccant vulgares medici,neque lineam tunicam mutare, neque lecti ſyndonem, neque manus faciem vę labare, neque quidquam aliud quod ad mũdiciem ſpectet,ſuis ægrotis permittẽ tes,ne ſi longus quidem morbus ſit: quaſi magni referat volutari ſuis ſordibus, aut quaſi non augeat hoc omnem putreſcentiam. Hippocrates certe conſuluit vt ægrotantibus gratiæ prę ſtentur ad quod etiam genus pertinet quod addit,& quæcunque ſine dolore exerceri oportet, quam maxime fieri poſſit,ſine dolore facere. Omnia ſane poſtulant per ſe ſine dolore fieri, preterquam cum trahendi in partem aliquam cauſa, aut excitandi,reuocandi in partem aliquam cauſa, aut excitandi,reuocandi ve animum, dolor conſulto inferuntur:ea verò in quibus fluxione laboratur, vt quæ inflammata ſunt: aut in quibus fluxio timetur vt vulnerata,confracta,aut luxata,maxime ſine dolore tractari poſtulãt: nam prẽter communem doloris noxam qua facultates debilitãtur,ipſe dolor in talibus præcipua morbi cau-

bi causa fit: nihil enim est, quod magis fluxiones conuocet. Insinuãs hæc omnia male tractasse veteres medicos, dicit, & alia omnia huiusmodi facere oportere, aliorum modum in melius mutantes, hoc est, mutantes in melius modum curandi, quo alij medici curabant. at qui cum multum referat, quocunque in morbo hæc omnia melius exequi, quàm veteres: maxime autem (inquit) laudauerim medicum, qui in acutis morbis, qui plurimos homines occidunt, in his in melius differat aliquid ab alijs, ideſt in his præſtandus quæ dicta ſunt differat aliquid ab alijs medicis: in melius, ideſt, quod ipſe melius ea præſtet. Explicat deinde, qui ſunt acuti qui plurimos occidũt, dicens, ſunt autem hi acuti, quos vocant antiqui, pleuritidem, & perineumoniam, & phrenitidem, & lethargum, & cauſum & alios morbos, qui his próximi ſeu ſimiles ſunt, vt inflammatio hepatis, renũ, aut veri: omnes ſcilicet, quorum febres, ſemper continuæ exiſtentes occidunt. Probat deinde, hos morbos plurimos occidere, his verbis: Cum enim non peſtilentis alicuius morbi modus aliquis graſſatus fuerit, ſed ſparſi fuerint morbi, & non ſimiles, ab his morbis moriuntur plures, quàm ab alijs omnibus. Peſtilens conſtitutio eſt, cum vnica aliqua morbi ſpecies populariter graſſatur, & plurimos occidit, vt in cranone carbunculi. Cum autem plurimi ægrotant, ſuntque multi morbi, & non ſimiles, vt alij phrenitide, alij lethargo teneantur, tempeſtas eſt morboſſa ſed non peſtilens: & morbi, nõ Epidemiales ſed ſparſi dicũtur. dicit ergo plures homines mori ab acutis cum continuis febribus, & ſparſis, cuiuſmodi ſunt omnes quorum eſſentia eſt in acutis febribus, aut internis inflamationibus, quàm ab alijs: non ſane, quod aliquis ſparſorum plures tollat quàm peſtis: nam eſt in ipſa peſtis definitione, vt plurimos occidat, ſed quia peſtis raro graſſat, ſparſi vero morbi ſemper, plus aut minus, fit vt multo plures ab his moriantur, quam a peſte. Ita igitur eius verba audire debemus, ac ſi diceret, cum enim non peſtilentis alicuius morbi modus aliquis graſſatus fuerit, vt certe graſſari raro ſolet, ſed ſparſi fuerint morbi, & non ſimiles, vt ſolent ſemper fere, ab his morbis moriuntur plures quam ab alijs omnibus. Hæc itaque eſt cauſa, qua ab acutis cum continua febre, & ſparſis moriuntur plures,

quam

quam a peſte. eadem eſt ratio aliorum acutorum qui ſine febre ſunt (eſſe enim hos acutos, non nego, cum ſint breues & periculoſi) vt apoplexia, cathochus, & carus: hi enim etiam morbi rari ſunt, atqui conſtat, etſi apoplexia fortis curari non poſsit, vix vllum eſſe acutum morbum a quo pauciores moriãtur. Itaque merito maiori laude digni ſunt medici, qui in horum morborum curatione alijs præſtant medicis, quam qui in alijs morbis. Accedit, quod hæc maxime ab idiotis, & imperitis medicis, ignorantur. Idiotæ igitur (inquit) non valde agnoſcunt, eos qui in his differunt ab alijs aliarumque magis curationum laudatores exiſtunt, & vituperatores: hoc eſt, quivis laudat, vituperatque, quam lubet curationem, nequaquam dignoſcens bonam & malam: dicit deinde ſignum quoddam ℘ huius partis medicinæ ignorantiſsimi ſint vulgares, vt pote ad quam non ſatis eſt empyria, ſed quam ſtudio conſequi oportet. nam quanto res ſunt rariores, tantominus ad eas eſt ſatis Empyria, ac tanto magis ratiotinatione indigent. magis ergo opus eſt ſtudio ad conſequendam ſparſorum curationes, quam popularium. Signum vero eſt hoc: quod qui medici non ſunt, volũtque ſe medicos fingere, in his morbis maxime id faciũt, in his que minime a vulgaribus deprehenduntur, idq; faciũt facile, quia facile eſt nomina diſcere, quæ conſueuerunt proferri a medicis, apud ita ægrotantes. ſi enim nominet quis ptiſanæ cremorem, aut totam ptiſſanam: aut vinum, tale aut tale, vt oligophorum, aut generoſum: aut mulſam, aut oxymel, certe vulgaribus hæc eadem videntur dicere, & meliores & deteriores medici: eademque facere, ac proinde videntur eis omnes eodem modo curare. Verum non (inquit) ita habet, ſed in his valde multum differunt alij ab alijs, nam etſi faciant eadẽ, & vtantur eiſdem, tempeſtiue tamen, aut intempeſtiue facere, aut vti, multum intereſt, & in acutis quam in longis, tãto plus, quanto diſcrimen eſt maius, & occaſio rapidior: & in ſparſis quam popularibus, quanto maiori ſtudio ad eos opus eſt, & Empyria minus ſufficit. Igitur (nam huc tendunt hæc omnia) digniſsima sunt quæ ſcribantur, hæc quæ pertinent ad victum & reliquam curationem morborum acutorum ſparſorum, qui ſunt cum febre continua. Nam videntur (inquit) mihi digniſ

ſima

ſima eſſe quæ ſcribantur, quæcũque ignorantur maximè a medicis, cum tamen opportuna ſint vt ſciantur, id eſt talia ſint, vt ea ſciri multum referat, & quæcunque magnas vtilitates afferunt, aut magnas leſiones. Facit deinde propoſitionem eorum quæ hoc opere ſunt diſputanda. Sunt verò quædam dubitationes, quarũ deciſio pendet, ex optima victus inſtituendi ratione. Quæ igitur (inquit) maxime ignorant, hæc ſunt, Cur in acutis morbis quidam medici totã vitam terunt, ptiſſanas dãtes non colatas, & exiſtimãt ſe rectè curare: quidã aũt omnino faciunt, vt hordeum nullum bibat ægrotus, magnã enim leſionem putant eſſe, ſed colantes per linteum, tribuunt: quidam autem ipſorum, neq; ſane ptiſſanam craſſam tribuunt, neque cremorem: & alij vſquedum ſeptimam attingat ægrotus, alij autẽ, & ad finem vſque, donec morbus iudicatus ſit. Huiuſmodi (inquit) quæſtiones ne proponere quidem medici conſueuerunt, fortaſſe autem, neque ſi proponantur, comperiantur earum diſſolutiones: nã pendent ex exacta notitia rationis victus in morbis acutis, quam illi non erant aſſequuti. hanc ob cauſam, dicit, calumniam habere artem apud populares, adeo vt quibuſdam videatur, ne eſſe quidem omnino medicinam, ſed figmentum aliquod aut illuſionem eſſe: alij verò dicant, eam non artem, ſed diuinandi, aut augurum eorum qui ex auibus, aut haruſpicum, qui ex animalium extis, diuinant, arti ſimilẽ. hæc ſane verba audimus nũc quoque frequenter, medicos nihil habere certi, ſed illudere, aut diuinãdo quædam facere, quia in omnibus, præcipuè vero in acutiſsimis morbis, adeo videntur diſcrepare, vt vix vlla de re eodem modo videãtur ſentire, ſed quę alius vituperat, alius commendet. Verum hæc dicteria populariũ ſunt, & viris ſapientibus indigna: non enim adeo diſſentiunt medici periti: Tametſi enim non eadem fieri iubeant, ſi tamen in eundem ſcopum intueantur, nullatenus diſcrepare cenſendi ſunt. Quòd autem vere diſſentiant, & vt dicitur, ſecundum diametrum diſſideant, non artis, ſed artificum culpa eſt, quòd de morbi eſſentia, aut cauſa, aut loco affecto, non eandem habeant ſententiam, aut etiam ſi de his ſentiant eadem, de ratione curandi, à diuerſis autoribus, diuerſas imbuerint opiniones. ſunt enim in hac, vt in alijs etiam artibus, de quibuſdam rebus

pra-

practicis contrarię ſententię. Quid igitur ob hæc viro ſapienti faciendum? certe ars commendanda, ac maximi facienda (nam vir ſapiens non aborrebit ab ea) eligendus tamen medicus peritiſsimus, & in optimis autoribus verſatiſsimus. Concludit tã dem Hippocrates hoc procœmium pulcherrima commendatione ſpeculationis de ratione victus, dicens, dico autem pulcherrimam eſſe hanc ſpeculationem, & germanam plurimis in arte, & maxime opportunis, id eſt & coiunctam cum auxilijs plurimis, & maximè ſcitu neceſſarijs, quibus vtimur: illa enim nihil proderunt, niſi interim rectè victus inſtituatur. Etenim (inquit) ægrotantibus ad ſalutem magnum quiddam poteſt, & ſanis ad ſecuritatem, hoc eſt ad ſanitatem tuendam, & ijs qui exercentur, ad bonum habitum, & in id quod quiſque vellit: hoc eſt quiſque ſiue ægrotus, ſiue ſanus ſit, habere poterit ex victu, quod velit: ægrotus enim, bono victu ſanus euadit: ſanus, ſi ſolum vult ſanitatem ſeruare, victu præcipue id faciet, ſi etiam velit ſe robuſtum reddere, & ad labores comparare, vt athletæ & gladiatores, id quoque præſtare poteſt recte inſtitutus. Non tamen eadem victus rationanda his omnibus eſt, neque eadé præcepta inſtituendi victum ægrotis & ſanis, neque ijs qui ad mediocres vires ſe comparant, & athletis: nam neque idem ſcopus eſt, ſed ęgrotis vires mediocriter debilitatas conſeruare, quatenus durare poſsint, donec morbus concoquatur: ſanis, non debilitatas ſeruare: athletis, roborare. Ergo ægrotis tenuis ſanis, mediocris: athletis, craſſus debet eſſe victus: Ne tamen craſſus pro robore morbos afferat, oportet pariter exerceri: qa vt primo dedicta dicitur, homo comedens & non laborans non poteſt eſſe ſanus. Sed hæc alterius loci iam incipiunt eſſe, hic finem habet procœmium, quo multis rationibus indicatũ eſt, tractationem de ratione victus in morbis acutis cum continua febre & ſparſis. eſſe difficilimam pariter & neceſſariam, ac proinde ſcriptu digniſsimam. hanc præſens opus cõtinebit.

Ptiſſana igitur mihi videtur, omnibus condimentis frumentaceis recte præferri, in his morbis acutis: & laudo quidem eos, qui eam præferunt: nam lentor illius leuis, & continuus & iocundus, lubricus, & mediocriter humi-

dus

dus,& ſitim extinguens,& facile eluiter, ſiquis hoc etiã indigeat,neque adſtrictionem habens, neque turbationem malam,neque intumeſcit in aluo,intumuit enim in coctione quantum intumeſcere potuit.

Πτισάνη ἀπὸ τοῦ πτίσσειν ideſt a pinſendo,ſignificat condimentum omne,quod pinſendo fit, hiſpanis dicitur piſto: verum quamquam nominis proprietate omnia ita condita ſignificentur, tamen cum ſine vllo addito dicitur, antonomaticè ſignificat hordeaceam: cum aliquam aliam ptiſſanam ſignificare volunt,cum adiecto dicunt,vt πτισάνην πυρίνην, ideſt, ptiſſanam ex tritico, aut χονδροπτισάνην ideſt ptiſſanam ex chondro, aut φακοπτισάνην, ideſt ptiſſanam ex lentibus.hic verò, intelligens hordeaceam ſimpliciter, & ſine vllo adiecto dixit,ptiſſana igitur mihi videtur, omnibus condimentis frumentaceis rectè præferri in his morbis acutis. Et hæc ipſa eſt cauſa, qua antonomatice dicitur nomen hoc de hordeacea,quia ſcilicet hordeacea omnibus ptiſſanis præſtantior eſt. Videri poſsit,ſi liber hic inſtituitur de ratione victus in acutis,ac non potius de laudibus ptiſſanæ, vt alijs videtur, amethode incipere a ptiſſanæ commendatione, cum deberet incipere,a præceptis obſeruandis in victus inſtitutione, videtur enim perinde facere,ac ſiquis,tractationem de ratione expurgãdi,incipiat a rhabarbari viriũ. Sed rõ ordinis hęc eſt:cũ propoſuiſſet dubitationem illam, cui quidam vterentur tota ptiſſana,quidam cremore,alij neutro,vt huius deciſsione,tota victus inſtituendi ratio traderetur,incipit tractationem,incipiens quęſtioni reſpondere, quod non aliunde melius potuit incipere,quam a ptiſſanæ facultatibus. Galenus,præter ea quæ in commentarijs huius loci dixit,ſcripſit ſeorſum libellum de ptiſſana, qui nihil aliud continet, quam enarrationem huius ſententiolæ,& alterius quę huic ſuccedet.ptiſſanæ liber(quam quam)alij aliter cenſent) verè eſt Galeni.nam eadem continet, quæ hęc commentaria.ſcripſit verò illum ſeorſum, vt liberiori ſermone traderet,rationem faciendi ptiſſanam, & facultates,& harum cauſas,quę ergo ibi rectè dicuntur,inde accipiemus.Ptiſſana quędam eſt,quæ cruda vocatur,quędam quę co

cta.

cta.cruda eſt hordeum modo quodam pręparatum, & repoſitum ad vſus,quod nunc vulgari nomine vocatur far, hiſpaniſ farro Gal. 1. de alimentorum facultate, reprehendit eos, qui comminuentes in fruſtula,in mortarijs quibuſdam ligneis, parabant,& parandam docet, ſolum maceratione, & fricatione forti,vſque dum nudentur grana, & ſtipula, & cuticula quę ſub ſtipula eſt,& ſiccatione, atque ita ſine comminutione reponendam:quia comminutione ſicciorem fieri putat,quam vt conferre poſsit ad humectandum,ac bene nutriendum corpora:nihilominus video,nunc vbique parari comminutione,fierique vt farinam craſsiorem : proinde conſulerim, aut parari vt Galenus vult,aut ex hac vulgari,eligi quę grandioribus cõſtet fruſtulis,excutiq́ue,antequam coquatur, puluerem : hunc enim,ſiccatum & repoſitum,valde ſiccantem eſſe,conſtat. Cocta ptiſſana,partim paratur exſicca ptiſſa, cocta in iure galinę aut lacte,aut alio quouis ſucco:partim ex hordeo. Atqui,decocto hordeo parari poteſt tota ptiſsana,aut ptiſsanę cremor:atque hic,cum expreſsione, aut ſine ea. Eligi debet hordeũ optimum,neque vetus admodum, neque recens: hoc enim excrementitia humiditate abundat, illud eſt valde ſiccum. Aqua etiam ſit optima,omnis falſę nitroſsę, aut aluminoſsę qualitatis, expers. Maceret hordeũ bis aut ter, in aqua calida,& frictione forti excorticetur : mox coquatur, cotyla hordei in aquæ cotylis viginti,igne lento, donec grana omnia, quantum poſſunt,intumuerint,& prę tumore dirrupta ſint.hęc ipſa grana,tota ptiſsana eſt. Succus autẽ, exprimi poteſt ex granis, aut, illis infundo relictis,citra expreſsionem,hauriri,hodie adijcitur ſacarum,non inutiliter:nam ſuauius facit,& extergendi facultatem auget,& pectori facit gratius,& nihil detrahit, eorũ quæ in ea commendantur. Hæc eſt ptiſsana ſimplex fieri etiam poteſt medicamentoſsior,incoctis in ea rebus quibuſdam. Galeni tempore incoquebant, porrum & anethum, nunc multo plura incoquuntur, pro cuiuſque intentione:nam & adianthũ & hyſopum,ſolemus incoquere,ad pectus parantes:& radices diureticas,cum obſtructiones videntur eſſe coniunctę,cum ea affectione,quę petit ptiſsanam. Sed hic de ſimplici agit Hippocrates,cuius,in dictorum morborum victu, maximus vſus eſt.

hanc

hanc dicit, omnibus frumentaceis eduliis recte præferri, quòd lętorem quendā habeat leuem, duplici ratione leuem, vt Gal. dicto libello explicat, & ad tactum, & potētiam, hoc est quòd si digitis tractetur sentitur leuis, & haustus aut ad motus cuicū que parti, affert lenitatem, & blandum sensum: nō sane vt oleū, quod tactu leue est, verum quasdam partes exasperat, vt laryngem & oculos. Itaque lentor ptissanæ vtraque ratione leuis est, & continuus, nulla partium inequalitate, aut flatu dirruptus: & iocundus, hoc est omnis insuauis qualitatis expers: nam neque amaro, neque acerbo, neque mordente sapore participat: lubricus, quamobrem non hæret plus satis partibus, neque obstruit, vt alia lenta: mediocriter humidus, ac proinde sitim extinguēs, & facile eluitur, habet enim facultatē extergendi, siquis etiam hac indigeat: neque adstrictionem habet, nisi (inquit Galen. loco citato) quanta opus est, ne ventriculi exsoluat robur: neque turbationem malam ventris facit, neque intumescit in ventre, vt alia frumenta cocta faciunt quia intumescens concoctione quantum potuit, deposuit flatum. Hinc fit, vt febribus acutis accomodatissimus victus sit: nam frigidus & humidus, coctu facilis, nutriens tenuiter, plus aut minus, vt crassiori aut tenuiori ptissana vti quis velit: præterea facile descendit, & deijcitur, obstructiones non auget, sed extergendo, & emoliendo minuit: ad thoracis affectiones est accomodatissima, nam blando, & iocundo lentore & extersione, facilitat sputum Sed dices quo pacto potest hæc habere ptissana, cum hordeum frigidum & siccum sit? Nam cathaplasmatis ex hordei farina vtimur ad siccandum? nosse oportet hordeo esse tres partes, stipulam, & medullam, & quæ inter hæc, est cuticulam. Stipula manifeste est ficca & extergens medulla exiguum ac nihil fere, cuticula tanto plus akera, quanto altera minus. Quoniam ergo ex medulla fit ptissana, minus siccitatis inde contrahit quam aquæ admistio ne posset amittere, si aqua pura tenuis, & expers omnis qualitatis est, prodit ergo humida nō multum, quia humiditatem aquę temperat exigua illa siccitas hordei: aliter atque in cataplasmatis, in quibus quia farinę plus est, eiusq; non ex sola medulla,

sed ex toto hordeo, siccandi vis prequalet. Verum sitim extinguit ptissana plus etiam quam solaaqua, quia ob maiorem consistentiam quam ex hordeo accipit diutius moratur in partibus, ac tardius calefit, minusque dissoluitur. Atqui quoniam lente tandiuque coquitur, optimam mistionem ea comparant, ex qua modus ille substantiæ æqualis blandus cum mediocri lentore nascitur. Sed si hæc ita habent, & tam multis nominibus ptissana commendatur, cur non ea vtimur frequentius? cur eius vsus tantopere aboleuit? Hic se mire macerant neoterici nescientes, vt se possint, expurgare circa veterum notam. sed non est quòd adeo laborent, non enim Hippocrates dicit ptissanam cibis omnibus meliorem esse, sed omnibus condimentis frumentaceis merito præferri. quiuis ergo medicus nunc quoque tribuet ptissanam hordeaceam febricitantibus potius quàm triticeam aut ex legumine aliquo, non tamen proinde deterius exhibetur ius galinę aut puli, in quo licet etiam pro febre inquoquere lactucam borraginem aut cucurbitulam, aut, si vis aliqua diuretica decideretur, radices, semina, aut cicera, aut alia quæuis ea facultate prædita. neque solum hoc, sed alia etiam dantur nihilo deterius, vt sorbilia oua, aut saxatiles pisciculi. non enim victus febricitantium vna aliqua materia definitur, sed quòd tenuis sit, & humidus, coctu facilis, & boni succi. Antiquissimi & quia primis hominibus nondum longe aberant, magis vescebantur leguminibus, fructibus & oleribus (his enim escis in principio homines vtebantur) carnibus nondum adeo assueuerant. proinde medici quoque ptissanis per acutos morbos magis quam carnibus vtebantur. Iam vero sunt homines adeo carniuori, vt indicatione consuetudinis, non immerito medici ad carnes tenues dimissis frumentis, deflexerint.

Quicunque igitur ptißanis vtuntur in his morbis, ne vnam quidem diem permittant vasa inaniri, vt ita dicam, sed vtendum citra intermissionem, nisi expediat aut ob pharmacum aut clysterem, intermittere.

Com

COmendauit hactenus ptiſſanam præ alijs frumentaceis edulijs, incipit nunc docere optimam rationem ea vtẽdi: imprimis Vituperans inordinatum, & interceſſum victum. Suſpicari me cogit hæc oratio ante Hippocratem fuiſſe eum errorem, aut alium ei ſimilem quem methodici poſtea ſuſcitarunt, alternate addendi & ſubtrahendi cibum hoc enim nunc Hippocrates, vituperat p̃cipiẽs, vt q̃ ptiſſana vteť ī his morbis, inacutis ſcilicet cũ febre continua, nullã accipiẽdi intermiſſionem faciat: ſed omnibus diebus accipiat, niſi forte ob pharmacum aut clyſterem oporteat facere intermiſsionem: & inſinuans cauſam ob quam intermitti non debet, dicit neque vnã quidem diem permittant vaſa inaniri. nimirum ob id non debet ptiſſana intermitti, quod non expediat permittere inaniri vaſa. Quibus in morbis expediens ſit vti ptiſſana tota quibus cremore, non opus eſt dicere modo (neque enim poteſt ante multa alia quæ pertinentia ad morborum conſtitutiones & cõ ſuetudinem & peculiares naturas, dicenda procedente opere ſunt) neque id ſane nunc docere Hippocrates tentat, ſed quibus ptiſſanis vtendum eſt, ſiue tota ptiſſana, ſiue cremore ſolo, cauendum eſſe, ne vtendi intermiſsionem faciant. Neque tamen proinde intellige eum qui tota ptiſsana vti cæperit debere ſemper accipere ptiſſanam, & eius tantundem accipiendum quotidie: nam ipſemet Hippocrates poſtea monebit detrahendum eſſe cibum morbo eunte in indicationem. Sed detrahendus eſt ſenſim, & retenta ea cibatione, præter id quod ob inſtantem morbi vigorem paulatim detrahatur non tamen quibuſdam diebus dandum, vt veteres nulla arte faciebant, nam ita euenier vaſa inaniri. Ob hæc verba intelligit Galenus, Hippocratem excipere pharmacum & clyſterem, atque cum his intelligi etiam miſsionem ſanguinis & euacuationes alias, eo q̃ euacuationibus vtamur vbi corpora plena ſunt, atque tunc temporis nullum periculum inanitionis vaſorum ſit. Itaque cenſet iuxta ſententiam Hippocratis abſtinendum eſſe a ptiſſana quibus ſanguinem mittere aut pharmaco vti oportet, aut alia euacuatione magna, ne repleantur plurimum vaſa, alioqui plena. Verum meo iudicio fallitur, quandoquidem eadem ratione abſtinendum fuerit ab alijs cibis vſque dum factæ fuerint omnes ſe iſio

nes venarum, ſolent vero tranſigi in his quatuor, aut etiam nõ nunquam ſeptem dies, quibus ſi nullus cibus detur, non poterit æger durare donec morbus coquatur. Quod ſi illis diebus exiguus admodum detur neceſsitatis cauſa, atque factis euacuationibus adijciatur, certe cum per pauci morbi fiant niſi ex repletione, ſemper procedat victus ad craſsiorem verſus ſtatum, contra ac procedente opere docebit Hippocra. & medicis omnibus receptum eſt. Sane quidam vel ob hunc ſolum locum cõtendunt ita agendum eſſe, detrahendumque cibum primis diebus magis, quod redundantiæ ſuccorum tunc temporis ſint, ſequentibus verò cum iam inaniri periclitentur vaſa, adijciendum. verum hi leuicula quadam ratione fallũtur: nam etſi cibi capiuntur ad reficiendum ſanguinem qui in uenis continetur, non tamen ſanguis in venis iam repoſitus recentis cibi neceſsitatem tollit: alioqui athletæ & qui plurimo ſucco abundant nullo cibo indigerent, ſed in inedia diu contineri poſſent: ſcimus tamen eos indigere pluri cibo, & inediam minus pati poſſe. Nimirum indigent corpora ad retinẽdas vires ſucco vtili vt partes ſolidę nutriantur, & recenti cibo & potu, vt ſpiritus reficiantur, alioqui animo viribuſque omnibus linquuntur homines, etſi ſint pleni ſuccis. Non igitur quod euacuatione ſit opus, non ſit etiam opus, cibo, quin etiam fortaſſe aliquando erit opus craſsiori, vt facultas poſsit ſuſtinere morbum, & euacuationem. mirum ſi quia mittendus eſt ſanguis, iubeas ægrotum nihil cibi accipere, facies profecto vt linquatur animo, an tequam vacuatum ſit quãtum expedit. quid eſt ergo quod Hippocrates ſignificauit dicens, niſi expediat ob pharmacum aut clyſteris vſum intermittere? certe, non oportere vt cibus qui congruat morbo dimittatur vel diem vnam, niſi quid aliud intercurrat quod cogat intermittere. huiuſmudi vero poſſunt eſſe multa: Si enim qua hora prandendum erat ægroto ſuperuenit rigor inſperato, ob alterius acceſsionis initium, conſtat, intermittendum eſſe prandium: ita ſi cum quotidie ad meridiem cibum ſoleret ægrotus capere, vna quadam die pharmacum expurgans bibat, cibandus erit ea die non vt prioribus, ſed vt ipſa expurgatio indicat. de ratione autem victus eorum qui expurgantur procedente opere dicentur multa, quorum illud

eſt

eſt præcipuum, purgatione in media cibos dandos non eſſe: ergo ob pharmacum merito cibus intermittetur: ſed & nonnunquam cum clyſtere eſt vtẽdum. Nimirum cum cibus prior non deſcendit diſpoſitio exigit vt clyſter infundatur, & intermittatur cibus. Itaque ob hæc licet cibum, qui alijs diebus accipiatur, dimitterere: alioqui intermitti non debet. hoc vero non de ſola ptiſſana, ſed de quibuſuis alijs cibis qui ægrotis recte conceſsi ſint intelligi debet: noxæ autem multæ quæ cibi intermiſsionem ſequuntur, vt ſi quis ſolitus prandere, non prandeat, aut cenare, non cenet, procedente opere dicentur, quæ ad vaſorum inanitionem fere referuntur, non certe venarum & arteriarum ſolum, ſed ventriculi & inteſtinorum & hepatis. hæc enim cibo recenti deſtituta, excrementa vndiq; commouent, & trahunt, vnde mala innumera naſcuntur.

Et conſuetis bis in die cibum capere, bis dandum, conſuetis autem ſemel comedere, ſemel dandum prima die, paulatim autem ſi fieri poſſit, his etiam bis dandum, ſi quid videatur adijcere.

QVanti faciat Hippocrates conſuetudinis indicationem in victus inſtitutione vel hinc diſces, quòd de ratione inſtituendi eum dicere incipiens, eius indicationis ante alias omnes meminit, præterquam quòd maxima pars operis in diſputationem de conſuetudine inſumetur. Seruari itaque debet indicatio à conſuetudine ante alias omnes, non tamen ea ſola, ſed ita vt locus detur etiam alijs indicationibus, alioqui eodem victu vti deberent ægroti & bene valentes, non debent autem ſed ſatis diuerſo, non tamen adeo vt non ſeruetur ſemper ratio conſuetudinis. Nimirum alijs æqualibus qui multis cibis veſci conſueuerunt, minus tenuiter alendi ſunt, qui paucis, tenuius Ita qui bis die cibũ capere conſueuerunt, bis etiam cibandi ſunt & qui ter, ac qui quater etiam, quater, niſi quæ alia indicatio obſtet. Et qui ſemel conſueuerunt comedere ſemel etiam cibum capiãt prima die, verum ſi ob aliam cãm videãt adijciẽdũ paulatim ſi fieri poteſt, his etiam bis dandum. Nimirũ cõſuetudini eſt primũ faciendum ſatis, ſi quæ alia indicatio eam muta-

re cogit, paulatim mutanda est. Sed quo pacto ab vnica cibatione ad duas potest victus paulatim procedere? quid interest inter vnicam & duas cibationes? certè quod ad numerum attinet, nihil, verum, si qui prima die octo vncias ptissanę vnica oblatione hodie accepit, cras qua hora consueuit cibum capere, accipiat sex, alia vero qua non consueuit, accipiat duas, rursum die sequenti prima oblatione accipiat quinque, alia tres, tandem alia vtraque hora accipiat quatuor hic sensim ab vnica cibatione ad duas mutatus sit, ad duas scilicet æquales. Sed est consideratione dignum, cur eis qui consueuerunt bis cibari consulit bis cibum dare per totum morbum, eis autem qui semel, semel prima die, deinde autem paulatim offerre etiam bis? sunt qui putant ob hoc & ob quædam alia quæ procedente sermone dicentur, iuxta legitimam & veram Hippocratis sententiam, in morborum principijs esse cibandum tenuissimo, mox apparere incipientibus concoctionis signis adijciendum paulatim, verum hos falli, esseque contra faciendum in controuersijs mihi monstratum est: esseque quod dicunt contra Hippocratis sententiam, citra dubium constat ex aphorismo. 10. primę particulę: quo ita dicitur, quibus igitur statim vigor est, his statim tenuis victus exhibendus est, quibus verò vigor posterius, his ad illud, & paulo ante illud tempus subtrahendus est. Antea verò vberius agendum quo durare possit. Itaque in initijs morborum vberius agendum, eunte verò iam malo ad iudicationem, & concoctione procedente, detrahendum. Cur ergo dicit prima die cibandum semel consuetudinis gratia, mox verò adijciendam aliam cibationem? certè non dicit adijciendam cibi quantitatem, sed cibationem alteram, vt si vt diximus, qui semel octo vncias capiebat, ad duas cibationes quibus accipiat binas mutetur. Huius autem rei causa est, quia morbus ad sanitatem habet eandem rationem, quam dispositio debilium ad dispositionem robustorum. Vt ergo robustis consultum est multum crassumque offerre semel, aut bis, debilibus autem paucum & tenue pluries iuxta id quod Gale. docet in comm. aphorismi. 17. primę particulę, ita ęgrotis quam sanis, indicatione accepta a morbo minus tenuiusque, pluries autem offerri debet. Hanc ergo ob causam eos qui

bis

bis cibari conſueuerunt conſuetudinem retinere: eo quòd conſuetudo & morbus in eãdem indicationem conſpirent, eos verò qui ſemel, conſuetudinem mutare iubet ad cibationem repetitam, eo quod hanc petat morbus, & indicatio a conſuetudine cui ante alias omnes faciendum eſt ſatis, indicationi a morbo paulatim debeat locum dare. Itaque vbi dicit ſi quid videtur adijciendum, intelligit, ſi quam aliam cibationem videtur adijciendum. Sed rogabis. Si hoc fieri morbus, qua morbus, petit, cur dicit ſi quid videtur adijciendum? Videri enim debet? certe perinde eſt ac ſi diceret, niſi quid aliud obſtet. Nam etſi ſatius ſit eum qui ſemel cibum capere conſueuerat, ad duas cibationes permutari, ſæpe tamen erit quod impediat id fieri, vt ſi in horam cœnę aut prandij initium alicuius acceſſionis incidat. Proinde dicit, ſi quid videtur adijciendum, id eſt niſi quid ſit, quod impediat adijcere.

In principio autem neque multam copiam neque valde craßam dare oportet, ſed quantum cauſa conſuetudinis & vt vaſorum inanitio multa non fiat, oporteat ingerere.

VIdetur docere in principio morbi neque multam neque craſſam ptiſſanam dari oportere, quaſi poſt principium plus craſsiuſque dari liceat, atque ita cibus ęgrotantium incipere debeat a tenuiſsimo, & paulatim eunte morbo in iudicationem augeri, quod falſum eſſe nuper dixi, & vel hac ſola ratione conſtat, quòd Hippocrates nihil maioris momenti eſſe putat in victus inſtitutione quam conſuetudinem, nulla autem ratione magis mutetur repetentè, quam ſi ex craſſo quo ſani vtuntur ad tenuiſsimum victum ipſis primis morbi diebus permittentur. Quidam ob hæc intelligunt hic illud in principio, non dici de principio ęgrotandi, ſed de principio accipiendi ptiſſanam. Atque dicunt ptiſſanam tribui ſolere plærunque in febrium acutarum inclinationibus, cum intemperies videtur in habitum abire, tunc ergo non oportere incipere a multa & craſſa, ſed a tenui & pauca & paulatim

latim adijcere, vt paulatim ei ventriculus assuescat. Certè hi vera hactenus dicunt, quod cum vt medicamentoso cibo ptissana vti incipimus in arescentibus, paulatim debemus offerre, tamen cum Hippocratis instituto, hic non congruit hęc enarratio. Non enim loquitur de ptissanę vsu simpliciter, sed in morbis acutis, vt ipsis acutis morbis est acommodatus cibus. Intelligit ergo in principio morbi acuti. Potest vero hęc sententiola duobus modis explicari, aut seorsum & sola, aut simul cum ijs quę sequuntur: primo modo continet finitionem eius cibi quo in principio morbi vtendum est: quoniam vero is collatione aliorum morbi temporum debet esse crassissimus: dicit primum, non debere esse neque multam copiam neque valde crassam, non scilicet quantam antea per bonam valetudinem. Nam etsi quam maximè dictum est seruandam esse consuetudinem, non ita tamen vt idem victus retineatur, sed minor, ac minus crassus. ob indicationem morbi. Quantum ergo & quam crassi accipi debeat, ex duabus considerationibus nascitur, consuetudinis & morbi. Quia accipi debet tantum, vt vasorum inanitio multa non fiat, tanta scilicet vt cum ea non possit durare ęgrotus donec morbus concoquatur, consuetudinis habita ratione. Alius modus enarrandi hanc sententiam simul cum proxima est, non debere in principio accipi multam neque crassam ptissanam, quia morbi in principio sunt sicci, in ijs verò qui sicci sunt non est ptissana vtendum, sequentibus verò temporibus oportet ptissanam vberius accipere, cum, scilicet illi incipiunt humectari. Verum hęc pendent ex ijs quæ sequuntur.

De adiectione autem in sorbitionis multitudinem, si sane siccior sit morbus quam quis existimet, non oportet multam dare, sed præbibere ante sorbitionem, aut mulsam aut vinum, aut quodcunque magis quadrabit, quod sit autem accomodatissimum in singulis modis dicetur. Si autem humectetur os, & quæ efferuntur ex pulmone sint qualia oportet, augere oportet quantitatem sorbitionis,

bitionis, vt in ſumma dicatur. Nam quæ citius & magis madeſcunt celeritatem iudicationis ſignificant, quæ vero tardius & minus, tardiorem ſignificant iudicationem.

GAl. in commentarijs huius loci & libello de ptiſſana dicit dum morbus ſiccus eſt, non eſſe vtendum ptiſſana eo quod hæc parum humectans ſit, ſed aliquo humidiori, vt mulſa, aut vino, aut alio quopiam, vſque dum os madeſcat & morbus incipiat fieri humidior: agnoſci autem morbum ſiccum non eodem modo in omnibus, ſed pleuritidem & perineumoniam eſſe ſiccam cum nihil excreatur, febrem ſiccam eſſe agnoſci ex arido calore & ex lingua arida. Itaque dicit in his non eſſe vtendum ptiſſana, quod parum humida ſit, ſed pro ea mulſa aut vino, quod ſint hæc magis humectantia. mihi vero non placet hæc enarratio nam cum dicimus pleuritidem aut perineumoniam ſiccam quod non excretur quidquam, non vtimur propriè nomine, non enim re vera minus humoris eſt in principio quam cum excreatur, ſed videtur eſſe minus, quia eſt crudior, ac proinde non effertur neque apparet. Dicitur ergo ſicca pleuritis quæ cruda, conſtat vero non occurri morbo crudiori humidioribus, ſed magis coquentibus proinde non intelligo prohiberi ptiſſanam in crudis pleuritide & perineumonia, quod parum humectet, ſed quod non adeo coquat, & concedi mulſam aut vinum quaſi magis coquentia. Mirum enim ſi prohibeatur ptiſſana in pleuritide cruda ob ſiccitatem, & concedatur hæcticis marceſcentibus. Non igitur quaſi parum humida ſed quaſi parum concoquens deuitatur in principio, in quo exterſione indigetur minus & concoctione magis: additur vero, cum iam os madeſcit, quia os madeſcere & talia excreari qualia oportet, concoctionis horum morborum notæ ſunt, & ſignificant incrementum, atque hæc citius & magis fieri celeritatem iudicacionis ſignificant, tardius vero & minus, tarditatem. Igitur iam os madeſcere & concocta manifeſtè excreari inci pere, ſignificat inſtare iam iudicationem, quare facilitantibus ſputum vti iam indicat, & attemperatione aliquanto ma-

gis

gis iam est opus, & concoctione aliquantò minus, ac proinde ptissana recte iam augetur, eadem prorsus ratione qua Galenus in orthopnicis cum iam excreat largiori potu vti iubet, vt sputa facilius efferantur. Eadem prorsus ratione in febre quacunque putrida in principio quam maxime oportet potum interdicere, cum verò iam apparent concoctionis signa, aliquanto liberalius concedere. Nimirum cum summa est cruditas potus concoctionem prohibet, cum verò iam cæpit materia manifestè coqui, non adeò potest prohiberi, & attemperatione recreatur facultas: & diluuntur succi, paranturque ad expulsiones. Augeri itaque debet potus morbis euntibus in summum vigorem, contra ac cibus, qui debet minui. Et certè hoc præterquam quod secundum artem fit, est ægrotis gratiosum, tunc enim febribus crescentibus incipiunt sitire, & fastidire cibos magis. Verum quod de minuendo cibo dicimus morbo eunte versus statum in ijs solum morbis intelligimus qui citra fluxionem in certam aliquam partem, consistunt. Nam in inflammationibus & vlceribus, & doloribus ex fluxione, & cattarris tenuissimè cibandum esse per initia, & augendum deinceps, monstratum mihi est in controuersijs. Quapropter in morbis de quibus hic agitur, in pleuritide inquam & perineumonia, ptissana augeri debet, cum os madescit, vtraque ratione, & quà alimentum, & qua medicamentum sputum facilitans. Quanquam Hippocrates hic ob qualitatem potius medicamentosam hæc videatur dicere, quam ob nutritionem. Quare frustra laborant, quidam contendentes ob hunc locum in morbis omnibus esse augendum cibum cum abeunt in iudicationem, alij dicentes os madescere & talia excreari qualia oportet, inclinantis iam esse pleuritidis aut perineumonię, atque ita Hippocratem non præcipere vt augeatur potio ptissanę vsque ad inclinationem. Nam præterquam quod ad huius loci legitimam enarrationem, vt ex dictis iam constat, non est necesse quęstionem hanc ingredi de augendo aut minuendo cibo crescente morbo, vtrique falluntur. Qui dicunt in morbis omnibus augendum cibum vt ad statum magis accedunt, imperitissimi sunt doctrinę Hippocratis & Galeni: sed & qui dicunt os madescere & excreari

excreari qualia oportet dici hic vt notas inclinationis morbi fal luntur. Nam principium pleuritidis & perineumonię eſt cum nihil excreatur, aut parum & crudum, ac difficulter: incrementum cum multum facile & crudum, aut parum difficileque ſed manifeſtè coqui ceptum: ſtatus inclinatioque cum multum faci le & coctum. Hic verò os madeſcere dicitur, cũ incipit ſpuere, & talia excreare qualia oportet, id eſt cocta, non ſanè perfectè, ſed manifeſtè. Cum enim dixiſſet ſi morbus ſiccior ſit quã quis exiſtimet, in principio ſcilicet, quo nihil ſpuitur, addit, obijciẽs contrarium contrario: at ſi os madeſcat, id eſt, at ſi iã deſinat eſſe ſiccus morbus, incipiatque egrotus excreare, quod ſanè incrementi eſt. Inepte enim diceretur in morbi principio non eſt attendum multa ptiſſana, at in inclinatione augenda ſorbitio eſt. Quid enim in incremento & ſtatu? ſed & ex ijs quę ſubiungit conſtat, hoc os madeſcere, citra morbi ſtatum contingere, nõ vl tra. Nam addit. Nam quę citius & magis madeſcunt, celerita tem iudicationis ſignificant. Si igitur os madeſcere iudicationẽ futuram ſignificat, cum iudicatio ab ſtatu incipiat, os madeſce re ante ſtatum continget, non in inclinatione. Iubet itaque augere ſorbitionem ptiſſanę in incremento pleuritidis, ac perineu monię, idque vtraque ratione recte fiet, ſiue ſuſcipiatur vt alimentum, ſiue vt medicamentum facilitans ſputum. Et vtraque ratione prohibetur in principio. Et quia in horum principijs minus eſt opus re tam nutriente, & eſt opus magis coquente, vt mulſa aut vino. Quoniam verò non hęc ſola ad hunc vſum bona ſunt, ſed multa aliã, nam ſerapia plurima quibus vtimur, ac fortaſſe etiam quoniam vinum in his ſuſpectum eſt, addit aut quodcunque magis quadrabit. Quod ſit autem accommodatiſsimum in ſingulis modis dicetur, nimirum libro tertio huius operis dicetur de horum atque plurium alio rum facultate.

Et hæc quidem ipſa per ſe ipſa talia omnino ſunt. Multa autem etiam alia ſunt per oportuna, ex quibus præindicari oportet, quæ dicentur poſtea.

Quidam

QVidã intelligũt illud præindicari, pertinere ad partẽ prognoſticam eſſeque ſenſum, hæc quidem quæ de præſenſione iudicationis dicta ſunt, puta, quæ citius,& magis madeſcunt celeritatem iudicationis ſignificare, quæ tardius & minus, tarditatem, vera eſſe per ſeſe, tamen non ex ijs ſolum præſentiri iudicationem poſſe, ſed eſſe etiam alia multa per oportuna ex quibus præindicari oportet iudicationem. Quæ ſcilicet continentur aphoriſmo duodecimo primæ ſectionis. Iuuant hanc enarrationem quæ in principio procemij dicta ſunt. Vbi reprehendens eos qui ſcripſerunt Cnidias ſententias, dicit eos omiſiſſe multa per oportuna ἐστέκμαρσιν ideſt in coniecturam. Nunc enim in illud alludit, dicens ſe nolle omittere quæ ſint peroportuna: ſed cum ſint alia per oportuna ex quibus præiudicari poſsit, hæc dicenda eſſe poſtea. Vſus verò eſt antea nomine τέκμαρσις, & hic verbo προσημαίνεσθαι τέκμαιρον verò & σημεῖον nomina ſignorum ſunt, quorum in prognoſtica parte eſt vſus. Nihilominus magis placet enarratio Galeni qui illud præindicari ad dieticam tranſfert, dicens alia eſſe à quibus præindicari oportet rationem victus, & quantum ac quale dandum cibi ſit. Itaque dicit Hippocrates. Hæc quidem quæ de cibi quantitate exhibenda, & ſorbitione augenda dicta ſunt, per ſe ipſa talia ſunt, hoc eſt, hoc modo habent, non ſolnm autem hæc conſideranda ſunt ad recte inſtituendum victum, ſed & multa alia, Multa enim alia ſunt peroportuna, ex quibus præiudicari poteſt, hoc eſt indicatio capi ad inſtitutionem victus pertinens, quę dicuntur poſtea. Hanc enarrationem plurimum iuuant vltima hæc verba. non enim dicendum hoc opere eſt de ſignis prognoſticis, ſed de rebus conſiderandis ad victum recte inſtituendum.

Et quo maior purgatio fuerit, tanto plus dare oportet, vſque ad iudicationem. Præcipue autem iudicationis impetus duorũ dierũ, qbus quinto, aut ſeptimo, aut nono fieri videaẽ iudicatio. Tanquã paris & imparis rõ habeaẽ. Poſt hoc aũt potiõe mane vtẽdũ veſperi ad cibaria te cõferes.

Qui-

QVidam intelligunt illud vſque ad iudicationem, excluſiue vt dicũt quaſi in ipſa iudicatione & duos a iudicatione dies minuenda potio ſit, & poſtea ad craſſiorem cibum tranſeundum. verumhi contra primum huius doctrinæ præceptum peccant, quo dicebatur ei cui ptiſſana accipienda ſit, nullam eius capiendæ intermiſsionem fieri debere & ne vnam quidem diem permittendum vaſa inaniri. Qui igitur potionem indies augeret vſque ad iudicationem, in ipſa vero iudicatione, & duobus ab ea diebus, detraheret, aut minueret potionem: poſtea vero etiam cibos ſolidos adderet, intermiſsionem cibi faceret: neque eam æqualitatem eius capiendi, quam illo loco commendari diximus ob ſeruaret. Quare ego non ita intelligo, ſed vſque ad exactam iudicationem, augendam potionem eſſe. Dixerat, ſi os madeſcat & quæ efferũtur ex pulmone ſint qualia oportet, augere oportet quantitatem ſorbitionis: addit nunc, & quo maior purgatio fuerit, hoc eſt quò excreatio magis proceſſerit, tanto plus dare oportet, vſque ad iudicationem exactam. Nam tunc temporis, cum ſcilicet iam morbus manifeſte inclinabit, non ſola potione contenti erimus, ſed tranſferemus ægros paulatim ad cibos ſolidiores, & veſperi ad cibos ſolidos. Neque tamen iudicationem extimabimus vt momentum aliquod indiuiſibile: ſed gratia iudicationis, duos dies continebimus ægros cum ſola potione, ita vt præcipue putetur iudicationis impetus durare duos dies, vt paris & imparis ratio habeatur: id eſt, quo minus nos poſsit fallere tempus iudicationis, cum parem & imparem dies caueamus: alioqui enim fallere nos poſsit: cum aliquando in diem parem caſura, a proximo impari ſubripiatur, atque aliquando, partim ſubrepta ab impari, in parem etiam producatur. Expectantes ergo cum ad ſummum vigorem videbitur eſſe peruentum, & copioſe æger expurgari, parem & imparem dies erit ſatis expectare cum ſola potione, ac poſtea ad ſolidiores cibos tranſire. Non tamen hoc in quibuſuis morbis fieri debet, ſed ijs ſolum, qui quinto, ſeptimo, aut nono, ad ſummum, iudicandi videantur. Nam qui ad vndecimum, aut quatuordecimum, aut vigeſimum, producendi

cendi sint, non possint transigi cum sola ptissana, sed solidiori aliquo cibo indigebunt. Sed cur potius manè dandum potionem, & vesperi solidos cibos, quam bis solidos cibos, aut cibos manè & vesperi potionem? certe non mox dandum est bis cibos solidos, ne repente mutatio tanta victus fiat: dandum autem solidos cibos vesperi, quia nisi quid aliud sit quod obstet, consentaneum magis est cibos in cœna dari quam in prandio, quia melius datur ante somnum post motum, quam ante motũ post somnum. Sed huic quæstioni ego dedi caput septimum, libri sexti conrouersiarum.

Conferunt autem talia magna ex parte ijs qui totis ptissanis statim vtuntur. Dolores enim in pleuriticis statim spõte sedantur, cum incipiunt spuere aliquid mẽtione dignum, & expurgari. Et purgationes multo perfectiores sunt: & suppurati rainus fiunt: quàm si aliter quis victum instituat: & iudicationes simpliciores, & melius iudicantes, & minus habentes recidiuas. ptissanas autem oportet ex hordeo optimo esse, & optime esse coctas, præcipue nisi solo cremore sis vsurus. Nam præter alias ptissanæ virtutes, lentor facit hordeum potum non lædere, nullibi enim hæret, neque hæret secundum thoracis rectitudinem: lubrissima autem est, & maxime extinguens sitim, & concoctu facillima, & debilissima est, quæ optime cocta est. Quibus omnibus opus est.

NOn dicit conferre dicta præcepta de victus institutione ijs qui tota vtuntur ptissana mox ac morbus incipit, aut mox ac ptisana vti incipiunt, magis quam ijs qui incipiunt a ptisanæ cremore. Falsum enim prorsus hoc est. Nam siue tota ptissana, siue cremore, siue etiam alijs cibis quis vtatur, hæc eadem præcepta debet obseruare, atque ijs omnibus æquè prosũt Quid est ergo quod Hippocrat. dicit? certe reddit tota hac dictione ad ptissanæ laudes, dicitque imprimis hæc omnia quæ conferunt, puta excreare facile, & iudicari, magis meliusque ac cide-

cidere ijs qui statim vtuntur totis ptissanis idest ijs qui a principio totoque morbo vtuntur ptissana, neque ab alijs cibis incipiunt, vt ouis piscibus, aut carnibus vt fortasse in Cnidiis sententijs erat scriptum. Itaque cum dicit talia magis conferunt, non de præceptis victus instituendi intelligit, sed de excreatione: & iudicatione, & reliquo morbi decursu, cumque dicit qui vtuntur totis ptissanis, non id dicit totas ptissanas opponēs cremori. Sed ptissanam omnino reliquis cibis. Hunc autem esse legitimum sensum horum verborum, declarant, quę mox subdit: dicens, dolores enim pleuriticis statim sponte sedantur, cum incipiunt spuere aliquid mentione dignum & expurgari. Suple, ptissana autem a principio melius citiusque excreari facit, quā alius quispiam cibus, & proinde purgationes thoracis multò perfectiores sunt: & suppurati minus fiunt, qui a principio vtuntur totis ptissanis, quam siquis aliter victum instituat, alios tribuens cibos: & iudicationes fiunt simpliciores, hoc est magis sine difficultate, & symptomatis: & melius iudicantes, hoc est perfectius soluentes morbos, & minus habentes recidiuas. nimirū alterum ex altero fit. Is enim perfectè liberatus a morbo est, cui causa etiam morbi est erradicata: is vero non habebit recidiuā. Cętera quę de modo faciendi, & laudibus ptissanę dicuntur, explicata fere, iam antea sunt. Cum dicit pręcipue nisi solo cremore sis vsurus: ne intellige ex optimo hordeo debere fieri cum tota ptissana vsurus quis est potiusquam si solo cremore. Sed optimè debere esse coctam. Nam minus interest valde coctam esse, cum solo cremore vsurus quis sit quam cum tota ptissana Nisi enim valde cocta sit, & tota ptissana quis vtatur, minus habebit molliciei & lubricitatis, ac proinde hærebunt grana in via, & in rectitudine thoracis, non sane in aspera arteria (non enim per gulam deglutitur ptissana, præcipue tota) sed in gula è regione thoracis. Cum dicit debilissimam esse, intellige, vt Galenus optimè interpretatur, nullius qualitatis esse vehementis, & quæ alicui parti nocere possit vt alia quā multa. Concludit dictionem dicens, quibus omnibus est opus, quasi ita diceret: hæc omnia sunt necessaria ijs qui pleuritide, aut perineumonia laborant, vix autem vllus alius cibus sit in quo hæc omnia sint: merito ergo omnia agentur melius ijs qui toto morbo vtū

tur

tur ptiſanis, quàm qui alijs vtuntur cibis, diximus, iam antea cum de ptiſſanæ laudibus ageretur, etſi ea merito commendetur tantopere, non tamē proinde damnandos eſſe medicos qui alijs cibis idoneis etiam vtantur. Mirum enim ſi is ſolus poſsit eſſe ſatis idoneus. Sed contingit dubitare hoc loco, qui fiat vt dolores ſtatim ſua ſponte ſedentur pleuriticis, cum incipiunt ſpuere, ſi incipere ſpuere ſignum eſt incrementi pleuritidis, vt antea diximus. Nam ſigna pathognomonica cum morbo pariter augentur & minuuntur, dolor vero in primis ſignum pathognomonicum eſt pleuritidis. Verum dubitationis huius gratia, & aliarum quę procedēte opere occurrent, noſſe oportet, pleuriridem eſſe morbum compoſitum, & pertinere partim ad cōpoſitionem, partim ad temperiem. Illud quidem ob molem inquam pars inflammata intumeſcit, hoc ob alterationem, quæ materia alteranda fit vt in febre. Neque ſane hæc duo pariter procedunt, ſed magna ex parte, primum quidem diſtentionem ſummam comparat pars, mox diſtentione remitente procedit materiæ alteratio. Nam diſtenditur ob fluxionem, ceſſat vero diſtendi ceſſante fluxione, & exeunte materia. Atqui cum materia incipit alterari, incipit reſudare, & ob hanc ipſam cauſam pars laxari, plerunque enim iam tunc ceſſauit fluxio. Porrò non eadem ſymptomata ſequuntur vtranque partem morbi. Dolor enim diſtentionem ſequitur, excretio, materiæ alterationem, merito ergo incipit decreſcere dolor cum incipit creſcere excretio, atqui tunc creſcit morbus ſecundum alterationem, decreſcit verò ſecundum tumorem: quoniam verò ad ſanitatem vtriuſque mali ſolutio eſt neceſſaria, non dicitur ſimpliciter inclinari morbus, vſque dum ſecundum vtrunque inclinat: & merito ſane: nam omni in re bonum, quod ſimpliciter, conſtat integra cauſa, quod non eſt tale, dicitur ſecundum quid, vt cum os incipit madeſcere, dicetur pleuritis creſcere ſimpliciter, decreſcere verò ſecundum diſtentionem & dolorem.

Niſi igitur quis auxilietur omnibus quibus opus eſt, vt ſit ſufficiens modus talis ptiſſanæ potionis, multis modis lædetur. Quibus enim cibus ſtatim incluſus manet, niſi quis deor-

deorſum prius vacuans potionem dederit, dolorem quidem ſi adeſt auxerit, ſi non adeſt ſtatim fecerit, & ſpiritum denſum fecerit. Prauum autem eſt hoc, deſſicatiuum enim pulmonis, & dolorem inferens hypochondriorum & immi ventris, & ſepti tranſuerſi.

DIxerat ante alia multa eſſe peroportuna ad ptiſſanæ exhibitionem, poſtea dicenda: nunc policiti memor, incipit ea ſcribere. Dicit ergo quādoquidem præter ea quæ dicta ſunt, multa alia ſint ſcitu neceſſaria, vt recte ptiſſanæ potio detur, & multa quæ niſi caueantur in ptiſſana exhibenda, cōtinget ægrotum lædi. Niſi quis auxilietur omnibus quibus opus eſt, vt ſit ſufficiens modus talis ptiſſanæ potionis. Ideſt, niſi quis circunſpiciat, apponatque omnia quæ ſunt neceſſaria, & caueat omnia, quæ caueri debent, vt ſit idoneus exhibendi modus, multis modis lædetur qui ptiſſanam accipiet. Probat hoc ita habere, narrare incipiens quæ caueri debent, & incommoda quæ niſi caueantur, fient. Si quis enim (inquit) potionem dederit ijs quibus cibus incluſus manet, non vacuans prius deorſum, dolorem quidem ſi adeſt auxerit, ſi non adeſt, fecerit, & ſpiritum denſum fecerit. Hic illud ἐγκατακέκλεισται non ſignificat vtcunq; manere, ſed incluſum ex multo iā tpe, quare cibus ēt ſignificet hic, vt Galeno ēt vr, ſtercus, & durata feces. Itaq; qđ hic dr, aliud eſt ac quod poſtea dicetur, non eſſe exhibendam potionem donec cibus prior deſcenderit. hic enim nō de priori cibo ſolum agitur qui non deſcenderit, ſed de veteri qui multo iam tempore incluſus manet, neque ſolum exigitur, vt deſcendat, ſed vt ſubducatur. Quid eſt ergo quod nūc dicit? certe explicat, quod antea dixerat, quicunque igitur ptiſſanis vtuntur in his morbis, ne vnam quidem diem permittant vaſa inaniri, ſed vtendum citra intermiſsionem, niſi expediat aut ob pharmacum, aut clyſterem intermittere. Nunc explicat quando ob clyſterem intermitti debeat ptiſſanæ potio. Nimirum vbi ſtercus concluſum hæres inteſtinis abſtinendum eſt a potione, vſque dum clyſteribus ſubductum ſit. Nam aliter potio non deſcendet, quare morabitur in ſuperiori parte ventris, indeque flatus mittet ad ſuperna qui latera diſtendant. tametſi enim ptiſſana

non est flatuosa, nullus tamen succus adeo flatus expers est, vt nisi descendat aut diducatur, sed in hypochondrio moretur, non fiat ex eo flatus, qui inflet, & latera distendat. Quare si ea habent iam dolorosam affectionem, vt in pleuriticis dolorem auxerit, distenta enim parte inflammata necesse est dolorem augeri. Nam & ijs etiam quibus ibi dolor non est, solet ob copiosiorem potum, aut cibum male è ventriculo descendentem, excitari. Profecto non pleuritidi solum, sed omni etiam morbo accomodatum præceptum est hoc: magni enim momēti in omni febre & in omni morbo, ante aliam curationem vētrem vacuare, ne in eo sit vlla redundantia, aut vetus stercus. Plurimi enim morbi inde nascuntur, & omnes qui ex materia pendent, inde fouentur. Quare magni semper momenti est ventris curam gerere. Sed dices, quorsum differens de pleuritide dicit, si non adest, statim fecerit: si dolor est signum quod non potest abesse à pleuritide certe non de sola pleuritide dicere cæpit, sed de pleuritide aut perineumonia. Hæc verò non habet adiunctum dolorem. Fiet ergo, vt si huic obturatis intestinis detur potio, excitetur dolor, qui non aderat, addit, et spiritum densum fecerit. Causa est in promptu, nam potione non descendente, ventriculus distendetur, & septum transuersum comprimens libere moueri prohibebit. cum ergo respiratione multa indigeat homo, & ob hanc compressionem, cogatur facere minorem, faciet crebriorem. Prauum autem (inquit) est hoc per se sanè constare cuiuis poterat, hoc non esse bonū, sed exagerandi gratia dixit, prauum autem est hoc, quasi dicat, valde malum est, præcipuè in pleuritide in qua facili respiratione opus est, & ad occurrendum inflammationi, & ad excreandum. nam siccat pulmonem. Si enim respiratio pulmonem & thoracem temperat, constat eius difficultatem ardoris & siccitatis esse causam. Quam graue autem sit in pectoris morbo exuri ex difficili respiratione, paulo post dicet, indicans, siccari interius sputum, siccatumq; rursum facere respirationem difficiliorem, & hanc rursum siccari magis, vsque dum spirandi difficultate, & siccitate se mutuo augentibus, homo suffocatur. Dolorem etiam infert hypochondriorū, & imi ventris, & septi transuersi, quia hæc omnia mouentur cum thorace. crebrius

ergo

ergo ſolito agitata dolent, & inflammantur.

Quin etiam ſi adhuc dolore lateris continuo exiſtente, & qui non ſedetur calefactorijs fomentis, & ſputo non exeunte, ſed citra concoctionem facto valde viſcoſo, niſi quis ſoluat dolorem, aut aluum emoliens, aut venam ſecans, vtrum horum magis conferat, ptiſſanas autem ita habenti tribuens, celeri mors horum fit.

EXplicat aliud quod in exhibenda ptiſſana tenerri maximè debet. Hoc verò eſt, pleuritide in principio conſiſtente, dolore affligente citra intermiſsionem, & ſputo non exeunte, ſed citra concoctionem facto valde viſcoſo, non eſſe dandã ptiſſanam, neque verò cibum alium antequam dolor ſedetur, aut fomentis, aut ſi his non cedat, expurgatione aut miſsione ſanguinis, vtro horũ magis videbitur indigere. Nam ſi quis nihil horum faciens, cibum det, fluxionem auxerit, & dolores, qui rurſum conuocata fluxione ſeipſos auxerint, atque ita fiet vt antequã cedere incipiat tumor, in ipſo principio homo moriatur: quod inſinuans dicit, cito mors horum fit: ideſt intra principiũ morbi moriuntur. Quare quod Gal. dicit, præcipere nunc Hippocratem, ne quis vtatur ptiſſana in vigore exiſtente inflammatione, intelligendum venit, de vigore ipſius tumoris & doloris, non totius morbi. Vt autem diſtinguantur hi vigores dictum iam ſatis eſt. De fomentis expurgatione, & venæ ſectione in pleuritide, poſtea dicetur. Nunc illud vnum docetur, quod & conſoribus etiam notum eſt, in pleuritidis principio tenuiſsimè eſſe cibandum, atque adeo vſque dum facta ſit mediocris miſsio ſanguinis, dandum nihil.

Ob has igitur cauſas, atque ob alias ſimiles adhuc magis qui totis vtuntur ptiſſanis, ſeptimo die aut citius moriuntur, alij quidem mente læſi, alij autem orthopnea & ſtertore ſuffocati. Bene autem hos antiqui ſyderatos eſſe putabant, ob hoc præcipue, non minimum autem quod ipſis morientibus latus liuidum inuenitur plagæ ſimile. Rei au-

tem huius hæc eſt cauſa, quod priuſquam ſoluatur dolor moriuntur, celeriter enim anheloſi fiunt, à multo autem & crebro ſpiritu, vt iam dictum eſt, ſumme viſcidum, ſine concoctione factum ſputum, prohibet fieri ægreßum, ſed ſtertorem facit, impactum in bronchijs pulmonis, & cum adhoc peruentum erit, lethale magna ex parte eſt. Etenim ipſum ſputum impactum prohibet ſpiritum intro ferri, cogit autẽ celeriter extra exire, & in malum mutuo ſe iuuant. Sputũ enim impactum denſum ſpiritũ facit, & ſpiritus denſus exiſtens lentum facit ſputum, & prohibet fieri lubricum.

GAl. cenſet cauſas hic vocari potiones ipſas, quaſi Hippocrates diceret, ob has potiones, ptiſſanæ ſcilicet, atq; ob alias multo magis vt vini, mulſæ, oxymelitis, aut ẽt aquæ, ſiquis intẽpeſtiuè eis vtatur, moriunt multi ſeptimo die, aut citius. Verũ mihi nõ placet cauſas vocari potiones, nã prẽterquã qđ im propria ſit nominũ acceptio, oratio ipſa ſit inepta Perinde.n.ſit ac ſi diceres, ob potionẽ ptiſſanæ, ac multo magis ob potiones vini oxymelitis, aut mulſæ, moriuntur qui vtuntur ptiſſanis, quid ineptius? an qui vtuntur ptiſſanis moriuntur propter potiones vini oxymelitis & mulſę? Non igitur eſt hic legitimus huius loci ſenſus. nam præter dicta, de vino, mulſa, & oxymelite, mox dicet ipſemet Hippocrates, quod fruſtra repeteret, quid ergo eſt quod Hippocrates dicit? certe reſpondere incipit illi quæſtioni quam in principio totius operis ſcripſit, in cuius ſolutione totius huius libri eſt conſtitutio. Interrogabatur, qui fieret, vt quidam ptiſſana ſemper vterentur, & alij eius vſum magnopere vituperarent, quaſi magnas noxas afferentem: cauſa certe eſt, quia ptiſſana, ſi quis ea tempeſtiuè vtatur eſt vtiliſsima, ſi intempeſtiuè maximè noxia. Medici verò hæc non valentes diſtinguere, alij intuentes in illud laudant. alij in hoc, vituperant. Dicit ergo nunc, ob has cauſas, id eſt, quia hæc non obſeruant, ſed inteſtino repleto fecibus, aut vigente adhuc dolore, neque miſsione ſanguinis præmiſſa, accipiunt, atque ob alias ſimiles cauſas adhuc magis, id eſt & ob alia etiam præterea quæ obſeruari

opor-

oportet,& procedente opere dicentur, qui totis vtuntur ptiſſanis,moriuntur ſeptimo die,aut citius, nimirum in ipſo vniuerſali principio pleuritidis,quæ ſi acuta tantum ſit vſque ad ſeptimum eſt in principio , ſi acutiſsima , ſolum vſque ad quartum: Alij quidem moriuntur mente læſi, alij autem orthopnea , aut ſtertore,ſuffocati. Nimirum quibus mors fit permutato morbo in veram perineumoniã,delirare ſolent , quibus non fit in pulmone inflammatio,ſed collectio ſolum excrementorum in aſperis arterijs ſuffocantur,cum orthopnea & ſtertore . Moriuntur verò ij qui ita delinquunt in victu,tam breui,vt bene hos antiqui vocauerint ſyderatos:ob hoc præcipuè,id eſt , quia tam ſubito moriuntur,& quia ipſis morientibus latus liuidum inuenitur,quaſi percuſsi eſſent fulmine.Quòd autem hoc fiat cã eſt,q moriuntur prius quam ſoluat̃ dolor.Nimirum quia moriuntur antequam ſoluatur,aut remittat dolor,conſtat eos mori præ inflammationis magnitudine, materia neque cepta coqui neque excreari. Si enim aut reſolui cepiſſet inflammatio,aut expurgari materia,dolor cepiſſet remitti. Quoniam autem præ magnitudine inflammationis moriuntur,totum latus gangrena corripitur,& liueſcit morientibus,& quoniam materię nihil excreatur,ſed lẽta & ſicca hæret in pulmone,ſuffocantur. Explicat deinde ſatis differte hunc caſum eſſe lethalem , quod lentum hærensque ſputum,& reſpiratio difficilis ſeſe mutuo augeant. To ta hac dictione admonemur ne antequam miſsione ſanguinis dolorem fecerimus remittere,cibo vtamur,niſi forte mulſa aut oxymelite,coquendi,aut incindendi cauſa.

Præhendunt autem hæc non ſolum eos qui intempeſtiue vtuntur ptiſsana, ſed multo magis , ſi quid aliud comedant aut bibant,ptiſsana deterius.

ECce hic dicit Hippocrates apertè,quæ illũ proxima oratione dicere Gal.putabat . Videlicet hæc incõmoda quę dicta ſunt, apprærhendere non ſolum eos qui intẽpeſtiue vtãtur ptiſſana,ſed multo magis ſi quid aliud comedant aut bibãt ptiſſana deterius,neq; obſeruent, quæ oporteat obſeruari . Si enim ptiſſana, quam omnibus alijs cibis prętulit , tantas noxas pare-

re poteſt, intempeſtiue accepta, alia certe maiores pariant, ſi intempeſtiue accipiantur. Sed quæ ſunt alia? quicunque cibi aut potus, vt carnes, piſces, oua, legumina, oxymeli, mulſa vinũ, aut aqua. Porrò quæ ſunt illa incommoda quæ apprehendẽt vtentes intempeſtiue? Certe quæ dicta ſunt, inflari ventrem, dolorem, ſi adeſt, augeri, ſi non adeſt excitari, diſpnea corripi, ac præterea mori breui. Sed quæ ſunt obſeruanda vt tempeſtiuæ ſint potiones? nunquid eadem ad ptiſſanam, & oxymeli ac mulſam, an diuerſa? huic interrogationi reſpondet mox dicens.

Bene igitur maxima ex parte ſimilia ſunt auxilia vtentibus totis ptiſſanis, & earum cremore: ijs vero qui neutro horum ſed ſolo potu aliquando aliter auxiliandum

INtelligunt hic neoterici ſermonem eſſe de reliqua curatione, ac dici eis qui vtuntur tota ptiſſana aut cremore eandẽ curationem, quod ad reliqua auxilia attinet, cõuenire, ijs vero qui ſola potione aquæ, diuerſam. Quia nõ debent ſolo potu cõtenti eſſe, niſi qui acutiſsimo exacte laborant morbo, illis vero ob morbi acutiem nõ poteſt eadẽ curatio quæ alijs congruere, ſed fallunt. Nam ſi tota ptiſſana vtendũ eſt in acuto, & cremore in acutiſsimo, & aqua in acutiſsimo exacte, non minus differret curatio eius qui cremore vtetur, à curatione eius qui tota ptiſſana, quã eius qui ſola aqua à curatione eius qui cremore. Nam differentia curationis non ſit a cauſa, neque eſſentia, neq; loco affecto (hæc enim eadẽ ſunt) ſed ſolũ ab acutie, hæc verò æqualis eſt interdicta. Gal. nihil certi dicit, neque explicat quę ſint hæc auxilia, ſed ego dicam nunc aperte. Dixerat nuper, niſi igitur quis auxilietur omnibus quibus opus eſt. Quo loco explicuimus illud auxiliari ex omnibus, eſſe nihil aliud quã obſeruare omnia præcepta quibus ſit opus vt ſit ſufficiens modus exhibitionis ptiſſanæ. Eodẽ verbo vtit hic, & illic, nimirũ τιμορήσαι Aequum ergo eſt eodẽ ſignificato hic accipi atq; ita intelligere, igit maxima ex parte ſimiles ſunt cautiones, & eadẽ obſeruanda ijs qui ptiſſana tota vtuntur, & qui cremore, ijs verò qui neutro horum, ſed ſolo potu, ſimplici ſcilicet aut medicamentoſo, vt aqua, aut mulſa, aut oxymelite, aliquando opus eſt alijs

pecu-

peculiaribus obseruationibus. Quæ sint autem illæ partim dicetur libro tertio huius operis. Hic sensus est verissimus, & cum proxima sententia plurimum congruit. Cum enim dixisset, dicta pericula præhendere non solum eos qui intempestiuè vtũtur ptissana, sed multo magis si aliud quid intempestiuè accipiant, explicare vollens quæ sint obseruanda vt tempestiuè accipiantur ptissana, & aliæ potiones, dicit ad ptissanam & cremorem esse easdem obseruationes, ad alias potiones, non omnino easdem.

Oportet autem hoc omnino ita facere si nuper pasto cuipiam, & alui onere haud quaquam purgato febris, vel cum dolore, vel sine dolore incæperit, a sorbitione tantisper temperandum, donec cibum ad infernam intestini partem descendisse coniectatum fuerit. Vbi autem dolor aliquis tenuerit, oxÿmelite in potu vtendum, hyeme calido, æstate autẽ frigido, quod si multa sitis fuerit, mulsa vtendum, & aqua Deinde quidẽ si dolor quis insit, vel periculum aliquod apparuerit, dare potionem, neque multam, neque craßam, sed post septimam vel nonam si validus sit. Si vero non subijt vetustus cibus, ei qui recẽtem acceperit, si fortis fuerit, vel ætas vigens, clystere vti, sin autem fuerit debilior, glande vti, nisi sponte exierit bene.

DVo hic facit, addit aliud præceptũ, quod in exhibẽda ptissana tenendũ est, & explicat exemplo quod mox dixerat: nimirum non omnino esse easdẽ obseruationes in alijs potionibus, vt in ptissana & eius cremore. Præceptũ est, si nuper pasto cuipiam, cui neq; aluus deonerata sit, neque recens cibus ex ventriculo descenderit, febris inceperit siue cũ dolore, siue sine eo, non esse dandam ptissanã vsque dum cibus descenderit ad intestina. Meritò sanè dicit siue cum dolore siue sine dolore. Nam non solum in pleuritide vtilis est hæc obseruatio, sed & in omni alia febre, atque adeo omni morbo, quin & in bona valetudi

ne. Semper enim nocet cibus alius, antequã è ventriculo prior deſcenderit Nam prior poſteriorem corrumpit, ſi plurimum immoretur, ſin minus, incoctum deſcendere facit Hæc ergo incommoda in omnibus habet, quædam etiam alia peculiaria habet in dolore, quæ antea dicta ſunt. Nimirum dolorem auget & diſpneam. Non tamen proinde putandum eſt, hoc idem eſſe, & quod antea dixit, quibus cibus ſtatim incluſus manet, ſatis enim differt. Illic enim de cibo veteri qui non exeat, hic de veteri qui non exeat, & recenti qui non deſcenderit à ventriculo: quo caſu ob duas cauſas iam prohibetur ptiſſanæ atque adeo cuiuſque alterius cibi exhibitio, quarum altera alteram conſeruat. Nam feces non euacuatæ deſcenſuro cibo impedimento ſunt. Itaque tunc temporis à cibo abſtinendum. Quid ergo agendum? certè abſtinendum à cibo, vtendum verò glandibus aut clyſteribus quæ feces ſubducant, & potionibus quæ è ventriculo detrudant. Nam fecibus ſubductis locus dabitur deſcendenti cibo, atque ita is facile à potionibus detrudetur. Si igitur eum cui hæc ſint, dolor aliquis tenuerit, itaque iam labo ret dolore, & feces habeat impactas, & cibum non deſcendentem, vtendum eſt oxymelite. Nam etſi antea, cum diceret, ſi ficcior ſit morbus, quam quis exiſtimet, non oportet, multum dare, ſed præbere ante ſorbitionem, aut mulſam, aut vinum quaſi non ea ſolũ vſui eſſe poſſent, neq; ea maxime, adiecit, aut quodcũq; magis quadrabit: nũc aũt magis quadrat oxymeli quã mulſa, quia ponitur dolor crudus & in principio, & feces impactæ, & ventriculus cibo occupatus in tanta aũt ventris totius & thoracis conſtipatione oxymelitis qualitas deſideratur, quia incindit, & exterget multo potentius quam mulſa, & coquit non minus quam ea: verùm ſitim auget multò magis quam mulſa, quia capit multo plus melis quam ea, & acetum et ſi ſit refrigerãs, eſt tñ ſiccans, ac proinde ſitim infert, niſi tam exiguũ, & tam multa aqua dilutum, vt vim ſiccandi amittat, tunc em extinguit ſitim magis etiam quam ſola aqua, quia vim ſiccandi deponit, & refrigerandi auget. In oxymelite autem maior aceti quantitas, atque cum aquę minori eſt, quam vt poſſit ſiccãdi vim amittere, Proin, ſi multa ſitis fuerit, mulſa vtendum potius: aut etiã aqua ſola ſi ſit ſitis maxima. Conſtat verò ex his ſi vtraq; neceſsitas incidat

cidat ſimul incidẽdi ſcilicet,& ſedandi ſitim, licere parare oxymeli aliud quod aquæ plus, melis, & aceti recipiat minus ſolito, aut in mulſam tantillum aceti infundere. Quin & ipſa mulſa vtemur in quibuſdam dilutiori, in quibuſdam minus, vt magis minusve bilioſa eſſe videbitur pleuritis. Mulſa eñ eſt bilioſa, tãto autem minus quanto eſt dilutior. Ergo vt erit pleuritis bilioſior ita vtemur dilutiori, vſq; adeo, vt ſi res ita exigat poſsimus venire ad ſolam aquam, quam conſtat neque coquentem neque incidentem eſſe, ſed attemperantem. Hinc verò diſcemus, quãdoquidem Hippocrates vel in pleuritide ad ſolam aquam frigidam venit, non debere nos admodum pertinaciter, vt quidã faciunt, indicationi a cauſa adherẽtes, intemperiem negligere, ſatius enim aliquando eſt morbum protrahi permittere, quam breui hominem exuri. Itaq; vides vt exhibẽdi oxymeli, & mulſam, & aquam, non eædem ſint regulæ, ſed peculiares quaſdam habent cautiones. Conſidera etiam Hippocratem ſerapia omnia præbere hyeme calida, æſtate frigida, contra ac vulgares quidam medici, qui tepida tribuunt, non conſiderantes ventriculum lædi maxime tepidis, frigidis verò & calidis iuuari & delectari. Rectè autem tribuuntur calida hyeme, frigida æſtate, ita enim ſunt incundiſsima, & intemperiei aeris occurritur. Verum dices, durum eſſe, ægrotum ſine ſorbitione ptiſſanæ aut alio cibo cõtinere cũ ſolo oxymelite aut ſola mulſa tandiu. Quid enim, ſi etiã ſi hæc omnia agas, tamen dolor duret diu? & deliquia animi? aut peruigilia, aut alia huiuſmodi ſuccedant, quibus indicetur non poſſe durare hominem donec morbus concoquatur? nunquid ne tunc quidem ſorbitionem dabis? dabo ſanè, nam tunc vrgentiæ gratia dari debet, etſi alia obſtet. Hoc vt doceat, dicit deinde quidem ſi dolor quis inſit, id eſt, perſiſtat duretque, vel periculum aliquod apparuerit, periculum ſcilicet mortis ſe inſinuet ex tam longa inedia, dare potionem. Sed ſi hoc eſt quod Hippocrates docet, quorſum addit, neque multam neque craſſam, ſed poſt ſeptimam vel nonam? nam vrgentiæ nullum tempus nulla quantitas præfinitur, ſed dandum eſt quantum, & quocunque tempore neceſsitas exigat. Ita eſt, ſed indicationi ab vrgentia fieri debet ſatis cum quam minimo auxilio fieri poſsit. itaque

dari

dari debet quantum ſit neceſſarium, nihil tamen præterea. Pro inde dum præter methodum datur ptiſſana ob vrgentiam, neque multa neque craſſa neque ante ſeptimum aut nonum diem dari debet, ſi æger validus ſit, ſi enim non ferant vires, dandum eſt quantum & quandocunque poſcent. Itaque potionibus trudentibus ex ventriculo ita ſuccurritur, ſi tamen vetuſtus cibus non ſubijt, ſed hæret in inteſtinis, ipſe impediet recentis cibi ex ventriculo deſcenſum, quare fruſtra laborabitur potionibus niſi feces ſubducantur, vtendum ergo erit clyſtere ſi fortis fuerit virtus & vigeat ætas, ſin minus glande, niſi ſponte exierit bene. Quo loco conſideratione dignum in primis eſt, quanto ſtudio Hippocrates velit deuitare omnia auxilia, vtque eis vti nollit, niſi neceſsitate compulſus. Nam ne glandem quidem immitti leuiter permittit, ſed niſi ſponte exierit aluus. Quaſi diceret, ſi enim citra eam poteſt aluus deonerari, ne glande quidem vtendum. Quid enim aliud inſtrumenta medica faciunt, niſi valde neceſſaria ſint, quam negotium faceſſere naturæ? conſidera præterea quam cautus ſit Hippocrates, & quam longe abſit a temeritate, qui ad clyſteris vſum exigit vt facultas fortis ſit, & ætas firma. Certè veteres fortioribus clyſteribus vti conſueuerant, ex fortioribus inquam paratis, & longè plus infundere quam nunc, proinde plus virium ad id ſuſtinendum exigebant, & vt potentiori auxilio fidebant. Videas enim ſæpiſsimè Hippocratem in epidemijs in difficillimis curationibus vt præſtantiſsimi auxilij clyſteris mentionem facere. Verum ad feces duratas nõ opus erat clyſtere ex toto corpore trahente, ſed extergente ſolum & emoliente, quare minus videbatur tam multas vires exigere. Sed ſolum, ne homo eſſet debiliſsimus. Quid enim? nunquid ſi feces ſeni duræ & impactæ ſunt, non vtemur clyſtere? quid ſi glans non ſufficit? an caſus iam eſt incurabilis? non certè, ſed Hippocrates hoc dicit, nos commonens, vt quocunque auxilio vti velimus, curemus ſit facultas quæ ſatis ſuperque ferre poſsit. Tutiſsime enim ita proceditur. Nam etſi quid a medico peccetur (nihil autem peccare magis quam humanum eſt) cum facultas eſt fortior quam pro auxiliorum magnitudine, poſſunt etiam errata vinci. Non tamen proinde ſi nõ detur tam tutò procedere, & res vrgeat, ſuperſedendum a curatione eſt,

ſed

ſed tentandum etiam aliquando cum temeritate aliquid.

Occaſionem autem dandæ ſorbitionis hanc maxime ſeruari oportet & per initia, & per totum morbum. Cum quidem pedes frigidi ſint, abſtinere oportet à ſorbitionis exhibitione, præcipue autem a potu abſtinendum: cum autem calor ad pedes deſcenderit, tunc dare, & putare plurimum poſſe occaſionem in omnibus morbis, precipue autem in acutis, & maxime in magis febricitantibus, & in maximo periculo conſtitutis.

HActenus loquutus eſt de tẽpore vniuerſali quo dari aut non dari debet cibus, docens in totius morbi principio abſtinendum, vſque dum dolor remittat & os madeſcat, & feces exierint, & cibus deſcenderit: nunc de tempore particulari, & hora cibo accommodata agit, dicens in principio paroxiſmi abſtinendum a cibo & potu eſſe, dandum vero in inclinatione idque obſeruandum & circa principia & per totum morbũ. nimirum pedes & reliquas partes extremas refrigerari, principij eſt, quia calor accurrit ad viſcera, & ab extremis partibus, ſe ſubtrahit: calorem vero ad pedes deſcẽdiſſe, eſt inclinationis, quia tunc temporis fuligines vſtæ per extremas partes expirant. Simile ergo eſt quod nũc dicit, & quod in aphoriſmo vndecimo ſectionis primæ, præterquam quod illic dicitur in paroxiſmis abſtinendum, quia cibum dare in illis noxium eſt, hic vero definitur quæ paroxyſmi pars ſit ad cibum capiendum ineptiſſima & quæ minus inepta. Nimirum in ipſo paroxiſmi principio cũ maximo, in inclinatione cum minimo periculo datur. Quia in principio periclitatur reconditus calor velut a viridibus lignis ſuffocari, crudi autem cibi, obruunt. Maiori autem cum periculo datur ea occaſione frigidus potus quam cibus, quia potus & obruit, & in conſtipatum calorem confertim incidens, refrigeratione extinguit. Non tamen vt potus frigidus minus etiam quam cibus dandus in principio paroxyſmi, ita in inclinatione eſt minus vtilis, quin potius, cibus ſi fieri poteſt, ne per totum quidem paroxyſmum dandus, ſed expectanda in febricitatio

potum

potum vero in pleriſq; febribus,non ſolũ licet,ſed etiam expedit dare inclinante febre,atq, adeo in quibuſdam vigente vt inclinet,plus autem aut minus, citius aut tardius, frigidiusq; aut minus frigidum,vt febris inclinabit magis ad biliosam, aut pituitosam. Dicta ſunt multa alia ad hunc locum pertinentia in commentatione dicti aphoriſmi, vbi docuimus ab hac regula excipi debere bilioſos valde, & qui picrocholi cum ſint, citra partis alicuius phlegmonem,aut putreſcentiam,bilis vſtione febricitant: illos enim oportet ventriculo non omnino cibo vacuo paroxyſmum expectare, aut in ipſo paroxyſmo accipere: quia aliter non poſſunt bilis confluxum in ventriculũ ſuſtinere, & magis periclitant à ſyncope cardiaca, quam a calidi ſuffocatione. Exagerat deinde Hippocrates hoc præceptum, dicens putare oportere plurimum poſſe occaſionẽ cibi exhibẽdi. Certè tantum poteſt, vt putem plurimos ob malè inſtitutum victũ perijſſe,qui alioqui fuiſſent liberati, atque adeò plurimos ſolo victu liberatos eſſe a maximis morbis citra aliam curationem. Dicit plurimum poſſe in morbis,præcipue autem in acutis, maximè in magis febricitantibus,& in maximo periculo conſtitutis. Hæc dicit alludens ad ea quæ in procœmio dixit,puta victus inſtitutionẽ rem magnam eſſe prẽcipue in morbis acutis quorum febres continuę ſunt,& occidunt. Sed dices quo pacto poteſt pertinere hæc occaſio cibi prẽbendi ad acutos morbos,nõ enim videntur in acutis febribus accidere frigora rigores aut horrores,ſed in ſolis intermittentibus, quæ neque periculoſæ ſunt neque acutę. Certè multę continuæ febres ſunt horridæ,vt vocatæ ſemitertianę,& aliæ ob alias occaſiones. Sed prẽter has omnes,quæ non ſunt cõtinentes,habent exacerbationes, in quarum principijs accidit pulſus conſtrictio, atque adeo in multis etiam quẽdam refrigeratio pedum. In omnibus autem cauendum eſt cibum dare in exacerbationis principio,In acutis verò vt ſunt periculoſiora & mutabiliora, cẽteris paribus quodcunque erratum habet plus periculi.

Vti autem primum maxime quidem cremore,deinde autem ptiſana, ſecundum coniecturas præſcriptas diligenter conſideranus.

Hoc

HOc ſanè in pleuritide & perineumonia manifeſtum eſt, quia in his incipiendũ a tenuiori cibo, procedendumque ad craſſorẽ, ſed & in alijs febribus, niſi ptiſſanæ aſſueuerint ęgroti, non erit præter rem a ptiſſanæ cremore inciperè, vt mutatio conſuetudinis paulatim fiat, poterit enim ita etiã dari plus in principio, aucta quantitate cremoris, quantum renuitare ſuperat. Hęc verò debes facere ſcdum pſcriptas cõiecturas diligẽter cõſiderans, an ꝓfutura an vero læſura ſit ptiſſana. Quia n. hęc non diligenter conſiderabant, quidam attendentes commoditates ptiſſanę oportunè epotę, commendabant ſummopere ptiſſanam: alij videntes incommoda ex ptiſſana accepta importunè imputantes ea ipſi ptiſſanæ, dicebant ea nihil eſſe deterius. Vides ergo vt in dilutione propoſitę in principio quęſtionis, totius libri huius primi, qui hic iuxta Galeni partitionem finitur conſtitutio fuerit.

Liber Secundus.

DOlor autem lateris ſiue in principio fiat, ſiue poſtea non abs re eſt calidis fomentis tentare ſoluere dolorem.

NOmen doloris lateris hic non de vera pleuritide ſolum, quæ in inflammatione lateris habet eſſentiam, dicitur, ſed de quocunque lateris dolore. Hanc enim ob cauſam, tam variã curandi huius doloris rationem ſcribit, ſcripturus alioqui ſimpliciorem. Nimirum vera pleuritis non admodum poteſt diſſidere, cum omnis ſit inflammatio, ſiue exquiſitior aliquanto, ſiue alterius generis tumoris aliquantũ ſit particeps, ſiue membranã ſuccingentem coſtas ſiue muſculos ſolum teneat. In omni itaque pleuritide ea curatio erit idonea quam inflammatio petit adiuncta partis indicatione. Verum dolores laterum a diuerſis morborum generibus naſcuntur: nam & ab inflammatione, & a flatibus, & a ſuccis crudis eo loco hærentibus, & a qualicũque in latus incumbente deſtillatione, quin etiam ab affectionibus hepatis aut lienis ob alligationem eorum viſcerum coſtis infernis. Nihilominus poſſunt curationes omnium dolorũ la-

teris

teris habere præceptionem aliquam communem, præcipue in initio. Omnes enim morbi qui sunt eatenus similes, vt ambiguitas aliqua in eorum dignotione esse possit, in initio minimè dignosci possunt, & proinde curationes minimè differunt, cū verò procedunt, & apertè differunt, curationes etiam faciunt differre. Vt doloris colici & nephritici imprimis eadem, postea curatio satis diuersa est. Ita hæc præceptio ad omnē lateris dolorem pertinet. Dolorem lateris, siue in principio fiat, id est nullo alio morbo prægresso, siue postea, ali succedens, non ab re est tentare calidis fomentis dissoluere. Fiunt vero sæpe (nam & de hoc dubitant quidam neoterici) vtroque modo, vtrique laterum dolores, & veræ pleuritides, & reliqui laterum dolores a principio & postea. Quamquam veræ pleuritides crebrius fiunt a principio quam multæ aliæ inflammationes internæ, vt quæ phrenitides, quæ lethargi: verum & alijs morbis succedūt: graue dinibus præcipuè cum male curantur. Sed & alij quicūque morbi possunt postremo in pleuritides euadere, quod sanè genus lethalis abscessus est. Itaque vtcunque dolor incipiat latus obsidere, oportet tentare calidis fomentis dissoluere. Quo fit vt illud tentare non ad morbi cognitionem pertineat, vt plerique accipiunt, quasi fomentis tentantes an vera pleuritis sit, an non, quandoquidem & in vera pleuritide fomentis tentandum est, sed ad curationem. Quasi tentare debeas an fomentis curari possit, ne, nisi opus sit, maioribus auxilijs vtaris. Sed quoniam tentantes admouemus fomenta, constat non semper admouenda esse, sed tunc solum cum spes aliqua esse potest, fore vt solis fomentis cedant dolores: nimirum si dolores ex flatu aut succis frigidis sunt, cedent fomentis calidis, contrarij ratione, nisi cauſæ plurimum redundent, nam ita etiam opus erit prius expurgare totum corpus: ac nonunquam etiam mittere sanguinem, ne dolor alia ex causa incipiens, sanguinem conuocans inflammationem faciat. Sed & inflammationes laterum si exiguæ sint, & corpore vacuo, possint fomentis solis cedere, & quia fomenta quod in parte est dissoluent, & sedantia dolorem (anodina cū sint) qui mouebat, fluxionem cessare facient. Nam cum aliæ nō nullæ trahendi causæ sint, nulla est cum dolore conferende: quare cum dolor fluxionis causa maxima sit, anodina in corporibus

non

non admodum plenis fluxiones ſedantia ſint, non minus quam quæ repercutiunt. Verum ſi quis mox ac accedit ad ægrotũ, videt quinque pleuritidis ſigna (hæc ſunt, febris perpetua, dolor pungens, tuſsis, difficultas reſpirationis, & pulſus durus) cõpicua & magna, male faciet incipiens a fomentis, ac non potius a miſsione ſanguinis. Si etiam videat, citra hæc, lateris dolorem, cum magna tamen redundantia excrementorum in toto corpore, ab expurgatione debebit incipere, his enim caſibus nulla ſpes eſt forè vt ſolis fomentis res cedat. Alioqui agendum eſt a principio fomentis calidis, quia partis natura non fert frigida, neque repercutientia, ſed laxantibus, ab initio indicat vti.

Calidorum autem fomentorum optimum eſt aqua calida, in vtre, aut in veſica, aut in æneo uaſe, aut in cruſtaceo. Suſternere autem oportet molle aliquid ad latus, lenitatis gratia. Bonum autem & ſpongiam mollem magnam ex aqua expreſsam apponere: contegereque linteo fomentum oportet, pluri enim tempore ſufficiet, & permanebit, ſimulque ne vapor ad ægrotantis ſpiritum eferatur: niſi videatur hoc etiam vtile ad aliquid eſse, eſt enim cum ad aliquid oportet. Adhuc autem & ordeum, & eruum in aceto diluto, vt paulo acidius ſit, quam vt quis bibere poſſit, macerata ac feruefacta & in marſupia conjecta, apponere, & furfures eodem modo. Fomentum autem ſiccum præbent ſal, & milium torefactum, in laneis jaculis conuenientiſſimũ. Etenim lene & blandum eſt milium.

FOmenta differentiam recipiunt ex facultate qua ſunt, & ex inſtrumentis quibus admouentur, & ex ſubſtantiæ modo. Ex facultate quod ſimplicia ſint, & medicamentoſarum facultatum expertia, aut medicamẽtoſa, & inſignibus prædita qualitatibus: ex inſtrumentis, quod admoueantur in vtre, veſica, aut vaſe æneo, aut cruſtaceo, aut in ſpongia, aut in lineis, laneisve ſaculis, & ſi quæ alia ratio eſt admouendi: ex ſubſtantiæ modo, quod humidum fomentum ſit, aut ſiccum. Humidum enim hic, vt &

mul-

multis alijs locis, vocat Hippocrates quod fluxile & liquidum ſiccum vero quod ſolidum & humoris expers: vt humidum ſit decoctum quodcunque etiam ſucciſimarum heruarum, & merum acre, & illud quodcunque liquidum: ſiccum vero quidquid in ſaculit admouetur, quacunque facultate ſit. Ita enim accipi hic duo hęc nomina conſtat, quia cum meminiſſet duorũ fomentorum, aquæ ſcilicet ſolius, & aceti diluti cum hordeo & eruo, apponens tertium puta ſaculos ſale & milio torrefactis plænos, dicit, ſiccum autem fomentum, quaſi duo priora humida fuerint, conſtat vero ſi facultatem conſideres, ſecundum fomentum fuiſſe ſiccum: nam ex hordeo, milio, & aceto. Conſtat ergo humidum ſiccumque hic dici fluxile & ſolidum, vt libello de alimento, vbi diuidit alimentum in humidum & ſiccum, ideſt potabile, & ſolidum. Quanquam & facultas ſiccandi aut humectandi in dictis tribus fomentis ſubſtantiæ modo proportione reſpondet, vt enim ſecundum ſiccius eſt primo, ita & ſolidius, quia conſtat & cremore & ſeminibus cõmiſtis: & vt tertio minus ſiccum, ita minus ſolidum. Sed contingit dubitare, cur dicat aquam calidam eſſe optimum omnium fomentorum cum ad quędam ſint alia potiora? Vbi enim flatus multi ac craſſi ſint, & ſucci crudi multi & lenti, melius ſit ſecundum, quod ſuccos abſumere potius, & incindere poſsit, ac tertium quod hęc potentius adhuc pręſtet, & flatus diſsipet. Tunc ergo ſolum aqua ſit optimum fomentum, cum potentiori non ſit opus, vt cum ſuccus tenuis biliioſus aut ſalſus, aut inflammatio exigua, aut flatus tenues, alioqui alia ſint meliora. Cur ergo ſimpliciter dicitur aqua omnium optima? An quia leuiſsimum auxilium, & quoad fieri poteſt tale exoptandum? An quia ſimpliciſsimũ & facultatibus efficacibus maximè carens, tale vero cum ſit, ad affectiones quibus congruit omnium maxime eſt congruens, ſed & in alijs omnibus, ſi res eſt dubia, & de ſucci ſpecie, aut affectionis magnitudine dubitatur minima cum noxa admouetur. Secundum fomẽtum videri poſsit alicui minimè huic morbo congruens, ſi recte hactenus dictum eſt, indicatione huius partis prohiberi refrigerantia & adſtringentia. Hordeũ enim frigidum eſt, acetum frigidum & aſtringens. Sed oportet conſiderare acetum adeo dilutum vim ſuam magna ex parte depo-

nere,

nere, & hordei frigus erui calore temperati, vt totum fomentum moderatum ſit. Porrò hæc fomenta non dimittuntur in parte, ſed admouentur actu calida, & retinentur ſolum dum is calor durat, mox abijciuntur. Omnia autem quacunque facultate ſint operantur primo occurſu, ſecundum id quod actu habent, etſi id illis per accidens inſit. deinde diutius manentia recidunt in facultatem quæ illis per ſe ineſt. Fomenta ergo quæ actu calida admouentur, cum non vltra primum occurſum retineantur in parte, neceſſe eſt calefaciant, etſi alioqui calida non ſint. Hæc & huiuſmodi omnia, quæ liquida ſint, admoueri poſſunt in vtre aut veſica, aut ſpongia imbuta ac expreſſa, aut vaſe aliquo duro, vt æneo aut teſtaceo, hoc eſt parato ex concha animalis alicuius grandioris eorum quæ vocantur oſtraco-derma atqui eodem modo fieri poteſt vas fictile. Habent enim aliqui vaſa huiuſmodi talia vt admoueri idonea ſint, lateri, aut ventri, aut humero aut coxæ. Conſtat verò hæc debere eſſe accomodata magnitudine & figura, vt partibus apte admoueantur. Mihi verò magis probantur fomẽta in ueſica aut vtre, quia moliora, & ob id ſemiplena melius admouentur, & per eas peli culas ſucci vis melius tranſmittit, in æneo enim aut teſtaceo vaſe, haud multũ intereſſe puto, aqua calida contineatur, an alius quiuis calidus ſuccus. Admodum etiam admotionis pertinentia ſcribit Hippocrates quædam, quorum caput eſt, vt cum quã minima moleſtia admoueãtur. Nã & in alijs omnibus medicis auxilijs, moleſtia quoad fieri poſſit, vitãda eſt Subſternere ergo oportet molle aliquid lateri, vt linteum aut lanam lenitatis gratia. Conſtat verò hoc de vaſis ſolum æneis aut teſtaceis intelligi, non etiam de vtre aut veſica, quæ per ſeſe mollia ſunt. In admouenda ſpongia duo admonet, vt admoueatur expreſſe ne ſuccus verſus quaqi per corpus effluat, & vt ſpongia admota linteo cõtegatur, vt calor diutius permaneat, ſufficiatq; neq; opus ſit crebro ſpõgias mutãdo ambiẽti aeri locũ dare, & ne vapor ab ſpõgia ad os & nares efferatur faciatq; difficilioré reſpirationẽ: niſi, inquit, videatur, hoc etiam vtile ad aliquid eſſe, eſt n. aliquando vtile. Hoc ſanè conſideratione dignum eſt. Videtur enim nulla re melius thoracis & capitis & pulmonis malis ſuccurri poſſe quàm vapore. Nã vt craſſa inteſtina clyſteribus, vẽtriculo

vomitorijs, renibus diureticis, ſuccurritur, quia hæc in partes pertingunt, ita & vaporibus videtur partibus reſpirantibus ſuccurrendum. Nihil enim aliud fertur in eas partes integrum. Non ergo videtur cauendum, ne vapor in ſpiritum feratur thorace laborante, ſed procurandum potius, ſi id quod admouebatur idoneum erat medicamentũ, talis enim erit etiã vapor. Ego ſane vaporibus ſæpe vror ad thoracis affectiones & capitis, ad mouens lectulis ægrotantium, lebetes cum decoctis idoneis, aut in prunis ſuffitus. Nimirum putari poſſunt vapores coquentes & incidentes vt res exiget. Quare ſępe oportebit ſinere vt vapores ex admotis ſpongijs efferantur, quo dum fomenta exterius admota dolorem ſedant, & ſuccos ac flatus diſcutiunt, vapores intro lati coquant aut feccent non tamen ſemper id erit vtile. Nam ſi magna periculi & vrgentiæ pars eſt in difficultate reſpirationis, vt ſæpe eſt, prohibere oportet vapores, illi enim etſi coquendo aut incidendo prodeſſe deinceps poſſent, mox tamen & primo occurſu non poſſunt non difficultatem reſpirationis augere, in qua periculum maximum eſſe ponebamus. Hoc ergo caſu ſatius erit fouere latus calidis ad os autem & nares aerem temperare. Si etiam thorax a capite recipiat, fieri poterit, vt fomentum thoraci bene faciat vapor vero caput repleat & fluxionem augeat. Quanquam aliquando eſſe poterunt pariter vtilia fomentum thoraci & capiti vapor. Vt ſi flatuoſo thorace, & humido capite, & corpore non adhuc redundante excrementis, admoueantur lateribus faculi ex cumino, faculi enim thoracem, & vapor caput ſiccabit. Multas huiuſmodi affectiones poſsis per te meditari, quibus vaporem fomentorum in ſpiritum efferri vtile ſit, multas etiam quibus noxium. Cum noxium eſſe videbitur prohibere poteris vt Hippocrates dicit linteis fomenta obuoluens. Tertium fomentum ſiccum maxime eſt: nam ſal & milium talia per ſe ſunt, & torrefactione fit ſiccandi ac calefaciendi facultati acceſsio. Commendatur miliũ quod pondere ſit leue, ac non cõprimens, & lene, minimeq; exaſperans. nimirũ deuitãda moleſtia eſt. Cælius Aurelianus è methodicorũ ſecta ſecutus ſoranũ obijcit ſalẽ vſtũ acrẽ eſſe ac neceſſario febres accẽdere: miliũ torefactũ graueolẽs eſſe, & capiti graue. His reſpondemus, vt ſiccans valde & acre fomẽtum

vſurpa-

vſurpari ſalem ab Hippocrate non pro quocunque pleuritico ſed in quo ſiccatione maxima opus ſit. Milis graueolentia non probatur, ſed neque vllum aliud eſt auxilium magnum quod nulla ratione obſit.

Soluit autem emollitio huiuſmodi etiam dolores clauiculam attingentes. Sectio autem non ſimiliter ſoluit dolorem, niſi ad clauiculam dolor pertingat.

EMollitionem vocat anodinorum admotionem, commẽdat vero eam hoc nomine, quod ad omnes dolores laterum ſit vtilis, non vt ſectio venæ, quę non æquè omnes ſoluit ſed eos qui attingunt clauiculam. Hoc per anticipationem nũc dicitur, mox enim explicabitur, diceturque iterum.

Si autem non ſoluitur ad fomenta dolor, non expedit multo tempore calfacere, etenim ſiccat hoc pulmonem, & ſuppurationem facit. Sed ſi dolor ſignificationem ſui prebeat ad clauiculam, aut grauitas in brachium, aut circa mammam, aut ſupra ſeptum tranſuerſum, ſecare iuuat venam internam in cubito, & non cunctari confertim auferre ſanguinem, vſque dum multo magis rubicundum fluat, aut puro & rubro liuidum. Vtrunque enim euenit. Si autem ſub ſepto tranſuerſo ſit dolor, non præſtet autem ſui ſignificationem ad clauiculam, mollire oportet aluum aut helleboro nigro, aut peplio, nigro quidem daucum, aut ſeſeli, aut cuminum, aut aniſum, aut aliud quidpiam eorum quæ bene olent, miſcendo: peplio autem ſuccum ſilphij. Verum etſi hæc miſceas, eiuſdem modi ſunt. Euacuat autem nigrum melius, & ad indicationẽ magis facit quàm peplium: peplium verò quam nigrum flatus magis pellit. Ambo autem dolorem ſedant. Sedant autem & alia multa, aluum ſubducentia. Optima autem ſunt hæc, eorum quæ ego noui. alioqui & ea quæ in ſorbitionibus dantur, aluum ſubducentia proſunt, quæcũ-

que non valde inſuauia ſunt, aut ob amaritudinem aut aliã inſuauitatem, aut ob multitudinem, aut colorem, aut aliquam aliam ſuſpitionem.

QVandoquidem fomenta non admouebantur quaſi certo dolorem ſoluturа, ſed gratia tentandi an valerent ſoluere, conſtat, ſi dolor non ſoluatur, non eſſe perſeuerandum plus ſatis in eorum admotione, ſed tranſeundum ad alia, illis dimiſis, non enim ſolum inutilia ſunt, ſi non ſoluunt, ſed etiam lædunt, præcipuè ſi ſecundi, aut tertij generis fomentorum ſint. Si enim ſint moderatiſsima, aqua calida, aut ſimile aliud, ſine magna vi calfaciendi, aut ficcãdi anodinum, non opus erit, reiicere, etiam ſi dolorẽ nõ ſoluant, ſed ſatis erit, his retentis ad alia auxilia tranſire: alioqui non erit ſatis tranſire ad alia, niſi reiiciantur, quia ficcando & calfaciendo pulmonem, ſputa reddunt ficciora, & excreationi ineptiora: vnde contingit ſtrangulari, aut inflammationes maiores fieri (aucta fluxione) quam reſolui poſſint: quare niſi præueniant ſtrangulare, ad ſuppurationem. vertentur. Fomenta ergo inſigniter calida, niſi dolorẽ ſoluãt, di mittere oportet. Non enim hæc, quòd omnia, ſecundum rationem facienti viderentur certo profutura, ſed quaſi in re incerta, tentãdo, admouebantur. Non tñ mox ſunt reijcienda, niſi primo occurſu ſoluant, ſed cum tantum admota permanſerint quã tum ad tentandũ fuerit ſatis. Sæpe enim calida fomenta, in paſſionibus, etiam frigidis & flatuoſis, primo occurſu videntur lædere, quòd extenuati flatus diſtendant plus, & dolor creſcat, per ſeuerantia verò ſoluunt, quem primo auxerant dolorem. Proinde non dixit, expedit mox fométa tollere, ſed non expedit multo tempore calfacere. Quanto tempore calfaciendum ſit non definit, neque certo numero dierum aut horarum definiri poteſt, ſed tunc putandum eſt, plus ſatis eſſe calfactum fomentis, cum augeſcentis affectionis, aut mutationis in phlegmonem, quæ antea non erat, notæ cæperint apparere. Vtſi, cum antea nõ eſſet febris, iam ſuccreſcat, aut cum eſſet exigua, creſcat, & pulſus duritiem accipiat: cum aliquid tale apparere cęperit, mox a fomentis abſtinendum. Quid ergo agendum? mittendus ſanguis, aut expurgandum non enim vt dixit, ſectio æquè omnes

iuuat,

iuuat. sed quosdam expurgatio magis: proinde distinguit Hippocrates dolores in quibus hoc aut illo opus est. Quo loco Gal. atque post eum alij omnes intelligunt, ex Hippocratis sententia in pleuritide quæ tenet costas superiores, mittendum sanguinem, in ea verò quæ inferiores octo, expurgandum: tentantque causam reddere. Alij causantur, cor esse inter brachium & venam sine coniuge, a qua costæ infernę nutriuntur: Alij, succos tenues & calidos, quique missioni sanguinis magis cedant, in superiores partes ferri solere, crassos & frigidos, qui expurgationi, in inferiores. Verum & rationes hæ futiles sunt admodũ, & quod asseritur falsum, & absurdũ. Nam vena sine coniuge non fit ex caua, antequam ea in cor se insinuet, sed iam prætergressa: neque sane vena caua penetrat per cor, sed mittens in illud ramulum, prætergreditur; quare non est cor inter venam cauam & internam incubito: sed etsi esset non proinde necesse esset, sãguinem, qui ex spacijs costarum inferiorum, sectione venę in brachio, effunderetur, per cor transire: nam non per venas grandiores, & quæ medium corporis tenent, necesse est venire, sed per ramulos, qui per carnes didducti, rete quoddam commune texunt, sanguis educitur. Iam verò supernas partes calidis, infernas frigidis laborare, non est perpetuum, cum crura laborent sæpe erysipelate, & ceruix ædemate: Sed intra thoracem eam partium differentiam esse putare, est ridiculum, cum in thoracis medio cor sit, & illi substet hepar. Sed pręter hæc per sese absurdum sit, si quis pleuriticum curans, quòd inflammatio teneat sextam, aut septimam costam, a missione sanguinis prorsus abstineat, præter id, quod petit inflammatio, partis internæ, & proximę cordi, & vtatur expurgatione, ventrisque fluxum moliatur, pręter thoracis naturam, qui alui fluxione parum iuuatur; vt hac ratione a pleuritide alui profluuium soleat esse lethale. Consentaneum ergo magis est putare Hippocratem hoc non docere, si verba id ferunt, quam commentis fingendis, pro re absurda laborare. Mihi sane nihil minus videtur dicere, quam esse aliquam pleuritidem, in qua mittendus sanguis non sit: cum dicat: Si dolor significationem sui præbeat ad clauiculam, aut grauitas in brachium, aut circa mammam, aut supra septum transuersum iuuat se-

care venam internam in cubito. Si enim in omni inflammatione, quæ ſupra ſeptũ tranſuersũ, cũ infra ſeptũ nulla pleuritis eſſe poſsit inoſ pleuritide, iuuat ſeccare venã. Quare ſatius ſit, alijs dimiſsis, qđ Hippocrates docet enarrare. Certè, vt diximus, nõ de vera exquiſitaq; pleuritide hoc loco agit, ſed de omni dolore ad latus pertinente. Poteſt verò dolor tenere latus ob affectionem intra thoracem conſiſtentem, aut etiam ob affectionem hipochondrij. Condolere enim ſolent infernæ coſtæ cum hepate & liene: atque harum partium affectio, inflammatio eſſe poteſt, vel citra hanc, multitudo ſanguinis in parte, vel citra inflammationem & ſanguinis multitudinem. intemperies cum excrementoſis ſuccis, aut flatu. Dolor ſupra ſeptum tranſuerſum cum grauitate in brachio, aut circa mammam, aut ad clauiculam, ſignificat ſanguinis redundantiam intra thoracem, ſiue cum inflammatione, ſiue ea nondum facta. Significatio autem doloris ad clauiculam, fieri poteſt, non ſolum ob pleuritidem ſupernarum coſtarum, ſed nihilominus, ob inflammationem hipochõdriorum, hepatis præcipue: quia tument tunc temporis venæ vſque ad iugulares. Cum ergo diſtentio & grauitas multitudinem ſequi ſoleant, illa ad vaſa, hæc ad vires, conſtat ſignificationes eſſe omnes eas quæ dictæ ſunt, veræ inflammationis in hypochondrijs aut intra thoracem, aut ſaltem doloris conſiſtentis cum multitudine, quæ cum adſunt, ſecanda vena eſt. Si verò dolor ſit infra ſeptum tranſuerſum (conſtat hoc eſſe extra thoracem) non præſtet autem ſignificationem ſui ad clauiculam (nam ſi præſtet, mittendus tunc quoque ſanguis eſt) mollire oportet aluũ & a ſanguinis miſsione abſtinere. Humores enim qui citra phlegmonem in hypochondrijs continentur, facile ad aluum deriuantur ob viciniam & rectitudinem cum inteſtinis. Ecce diximus, quibus in doloribus mittendus ſit ſanguis, & quibus expurgandum: ex quibus conſtat, celium Aurelianum, qui hanc quoque. Sententiam reffutauit, non eſſe eam ſatis aſſe quutum. Nunc quomodo præſtandum vtrunque ſit explicemus, redeuntes ad ſanguinis miſsionem. Secare (inquit) iuuat venam internam in cubito: Hic conſentaneum eſt internam vocari axilarem, dicique ad humeralem, quæ eſt externa, & ad communem, quæ ex illis fit, quanquam alijs locis internas

vocare

vocare ſolet omnes venas magnas. Conſtat præterea ex regula rectitudinis internam cubiti eiuſdem lateris ſecari debere. Iubet præterea non cunctari confertim auferre ſanguinem, vſque dum perubrum, aut pro rubro liuidum fiat: denique vſque dum mutetur color ſanguinis in deteriorem. quia ſcilicet qui impactus in inflammatione eſt, aut partem inflammatam obſidet ſanguis, minus integer eſt quam qui longe abeſt. Quare niſi vſque ad mutationem ſanguinis fluat, conſtat non exuriri ab ipſa inflammatione, neque verò a proximis inflammationi locis. Quando verò excrementa contemplamur (vrinas præcipue) vt inde coniectemus, vt habeat in venis ſanguis, conſtat contemplari ipſum exeuntem ſanguinem magni momenti eſſe. Significationes verò ſimiles ſunt, ijs quę in ſucco ex inflammata particula fluente. Nam phlegmone ex affluente ſanguine fit in particula impacto: vt ergo ibi dum manet, integer, ruber eſt cum quadam mediocritate craſsitiei, cum vritur, perruber & craſſus ſit primum, deinde & nigreſsit, aut ad chlorum colorem tendit: cum putreſsit maligne, liueſcit, aut ſanies quædam atra ſine concretione cum graueolentia ſit: cum mediocriter putreſcit (quod & ſuppurari dicimus) fit candidus: ita & qui intra venas eſt, pro ratione alterationis afficitur, itaque optimus ſanguis ſit, qui ruber mediocriter craſſus, cum ſero quodam non multò, vrinæ beneualentium ſimili, & concreſcens: vtcunque ab hoc deficiat, malus ſit: non tamen eodem modo, neque æque. Cacochimiam quidem ſignificat omnis, quæ aut vſui prauorum ciborum, imputatur, vt in ijs qui ob longum eſum legumi-num, olerũ, aut carnium ſalitarũ, prauum ſanguinem paulatim congeſſerunt, aut qualitati corrumpenti, vt in ijs, quibus cum antea bono ſanguine eſſent, breui, ob febrilem calorem, aut phlegmonem, corruptus eſt. In quibus ante febres erat cacochymia, color ſanguinis ſignificat ſpeciem ſucci, quæ qualitatem ciborum, quibus homo vſus antea eſt conſequitur. Quare quibus ad album colorem ſanguis vergit, crudis ſuccis abunda re, & edulis pituitoſis vſi eſſe deprehenduntur: quibus ad viridem aut flauum, biliioſis: quibus ad nigrum in his vero ſunt liuidus, & fuſcus color, & quicunq; nigritiem participant pluſquã viridis melancholicis. In quibus verò, vi febris, aut phlegmo

nes, mutatus ſanguis eſt, color perruber, flauus, & viridis, & niger ſignificat calorem vrentem: liuidus calorem etiam putrefacientem candidus calorem ſuppurationem facientem. Quare eorum qui non ſunt boni, albus eſt minime malus. Eſt cum putreſcentia, non tam ſe infinuat colore, quam ſubſtantiæ modo, vt cum exit ſanguis ruber, ſed non concreſcens: Cum enim caloris ſit cogere & denſare iuxta cuiuſque rei naturam, qui non concreſcit: magnum naturalis caloris langorem indicat: Ergo pro rubro mediocriter, valde rubrum ſanguinem apparere, indicat, eum iam exire, qui in inflammata particula exuratur: pro rubro verò & puro, hoc eſt pro valde rubro, & qui a ſero proprio purus ſit, apparere liuidum indicat, exire iam, qui in particula inculcatus putreſcit. Aliquâdo etiam euenit contraria mutatio, vt ſcilicet primo vaſculo deterior ſanguis appareat, & ſecundo melior, & a naturali minus alienus, quod ſane facilioris affectionis eſt. Nam minoris copiæ mali ſucci, & minus in alto reconditi ſignum eſt. Verum hoc in febribus quæ citra inter nam inflammationem ſunt, euenire ſolet. In ijs quæ ſunt cum interna inflammatione, euenit, vt in pleuritide nunc expectari iubet, vt ſcilicet efluxio incipiat a meliori ſanguine, & in deterio rem mutatio fiat. Ne tamen intellige, quia mutationem hanc ſanguinis expectare iubet, expectandam in omnibus citra diſtinctionem eſſe, ſed tunc ſolum cum vires permittunt. Nam ſi in omnibus affectionibus cauere oportet facultatũ lapſum, certe in ijs magis, quæ ad thoracem pertinent, quippe ad quas non ſatis eſt naturalis, ſed animali etiam eſt opus, ac proinde in ijs, nunquam eſt mittendus ſanguis vſque ad animi deliquium. Si ergo non expectes mutatum iri ſanguinem ad deteriorem, antequam homo animo linquatur, cohibebis fluxum, antequam mutetur. Licebit tamen etſi cohibueris, quodammodo etiam hoc præceptum ſeruare, repetitione ſcilicet, ſecando inquam (ita vt fit) iterum atque iterum, neque à ſectione deſiſtendo, vſque dum vitioſus iam extrahatur ſanguis. Atqui profecto, ita melius, faciliuſque ad praxim deducitur hoc præceptum, quam ſemel fundendo. Nam fluente adhuc ſanguine difficile agnoſcuntur hæ colorum mutationes ſed plerunque poſtquam refriguit effuſſus. Itaque ſi neque deliquium animi, neque quidquã

aliud

aliud obſtet, quo minus vnica effuſsione expectes ſanguinis mutationem, poſsisque mutationem affatim exeuntis agnoſcere, ita facies: ſin minus, at repetitione poteris eam mutationem expectare. Expurgationis eſt duplex ratio, vt & expurgantia medicamenta duplicia. Quædam enim (vt Hippocrates ipſe libello de medicamentis expurgantibus docet) ſunt proprie expurgantia, quæ potenter extrahunt ſuccos certos: quædam quę non tam extrahentia, quam turbantia aluum ſunt. Hæc vulgo vocãt lenientia, Hippocrates illo loco vocat cibos leues, vt ego interpretor. In his enim pono caſiam, manam, betam, maluam, quin & mercurialem, & cnicum. Prima illa medicamenta dari debent ſeorſum a cibis, & vt paulò infra dicetur: ſecunda verò hæc cum ipſis cibis, aut parum ante cibos optime dantur, quin & poſt cibos accipiunt nonnulli, & leduntur: dantur enim non vt ex toto corpore trahant, ſed vt quod in aluo eſt, deturbent: cibi verò, tractionem poſſent impedire, deiectionem non poſſunt. Qui igitur ob dolorem lateris deiectionibus curari poſtulant, nonnulli magna purgatione indigent, nonnullis mediocris alui ſubductio ſufficit, per ea quæ cum cibis dantur, quod ſignificat, dicens. Quæ in ſorbitionibus exhibentur: cum enim toto hoc libro ſorbitiones vocet cibos febricitantium acutè, perinde eſt dicere, quæ in ſorbitionibus, atque quæ cum cibis. Verum quia illa prima medicamenta, noxiam qualitatem habent, vt contingat dubitare lethalia ſint, nulla re magis indigẽt, quam correctione, & præparatione idonea: hæc autem ſecunda quia cum cibis accipiunt, ſuauitatem deſiderant, alioqui quis poſsit omnino inſuauibus veſci? proinde de primorum vſu diſſerens, dicit, mollire oportet aluum veratro nigro (album enim venenoſius eſt) aut peplio. Vtrunq; eſt vulgaris cognitionis, & fortiter purgãs. Et nigro quidem (inqt) helleboro, daucũ, aut ſeſeli, aut cuminũ, aut anisũ, aut aliud quippiã, eorũ q̃ bene olent, miſcẽdo. His vltimis verbis inſinuat, cur hæc illorũ correctiua ſint: nimirum quia bene olẽt, ac proinde grata cũ ſint, aliorum abominabilem qualitatem emendant. Non tamen idonea ad hanc rem ſunt, quæcunque bene olent (non enim muſcus, aut galia adorata) ſed quæ cum aromatica qualitate, vt quę dicta ſunt, & cinamomum, & ſpica nardi, & huiuſmodi.

Pe-

Peplio autem (inquit) ſuccum ſilphij. Silphium eſt quod & laſer ſeu laſerpitiũ dicitur, cuius ſuccus ad hanc rem eſt accõmodatiſsimus, is præcipuè qui cirenaicus eſt. Hic certè ſuccus veratrum etiam corrigere poſsit, & daucus, ſeſelli, cuminus, & aniſum, corrigunt pepliũ, ob communem illam cauſam odoris grati & iocundi. Verum ſunt ſingulis expurgationibus propria correctiua, præcipuè idonea, experimento cognita. Hippocrates ergo qui illis crebro vtebatur, his corrigi optime, experimento cognouerat. His dictis de correctione, dicit, licere & miſcere ambo hæc medicamenta, hæleborum ſcilicet & peplium, quia etſi miſceantur, eiuſdẽ modi ſunt. Itaque inſinuat hanc regulam, quam ego lib. 9. controuerſiarum medicinaliũ abundè explicui, oportere vt medicamenta quæ miſcentur, eiuſdem modi ſint. Explicat vero Galenus libello quos et quando hunc locum dicens omiotropa vocari, non quæ ſuccos ſimiles vacuent, ſed æquali, aut nõ valde inæquali tempore. Itaque cõſiderari oportet in primis, quo medicaméto vſurus ſis, vt an heleboro: quo pacto eligi debeat, vt an nigro: quo pacto corrigi, vt an dauco, ſeſeli, cumino, aut aniſo: quo pacto parari, autſim pliciter corrigi, an cum alio miſceri, vt an cum peplio, atque quanto tempore quodque illorum vacuare ſoleat, cito an ſero, vt inde agnoſcas omiotropa ſint, an non. Porrò prima conſideratio, quo inquã medicamento vſurus ſis, non aliunde accipi poteſt, quam ex cuiuſque medicamenti facultate, aliquando enim indigemus bilem educente, flauam aut atram, aliquando educente pituitam, aut aquam. Proinde explicat nunc Hippocrates facultates dictorum medicamentorum, dicens. Euacuat autem nigrum veratrum meliùs, quam peplium, & ad iudicationẽ magis facit, hoc eſt, ad perpurgationẽ, qa ſcilicet extrahit vndiq; potẽtiùs ſuccos melãcholicos. Pepliũ ſuccos extrahit minùs, flat⁹ verò magis pellit. Ambo verò dolorẽ ſedãt: qa dolor nõnũquã fit ab excremẽtis congeſtis, nõnũquã etiã à flatu. Ex his q̃ Hippocrates dicit de peplio, q̃ ſanè sũt veriſsima, & eius qualitatibus cõſentanea, cõſtat cũ Gal. S de ſimp. facultate, dicit ſemẽ peplij eſſe flatuoſũ, intelligẽdũ eſſe, nõ quaſi ex ſua ſubſtãtia gignens, augẽſq; flatũ. ſed quaſi eũ erũpere faciẽs, vt 4. huius operis dicetur, alium flatuoſum eſſe, quanquam pro

fecto

fecto flatum diſtit. Eſt itaque flatuoſum, non vt rapa, & legumina, & fructus horarij, ſed vt allia, & merum. In alui leui ſubductione, illud vnum petit, vt quando cum cibis dantur medicamenta, ſuauitas procuretur atque ita condiantur, vt neque amaritudinem, neque ſaporem alium valde inſuauem, retineant, neque copia intolerabili præſtentur, neque colorem habeant tetrum, odorem vè ingratum, aut aliam ſuſpicionem, id eſt aliam quampiam qualitatem, à qua ægrotus aborreat. Merito ſanè amaritudinem vocauit inſuauitatem, colorem vero ſuſpitionem. Color enim per ſe nihil facit ad iniocunditatẽ, ſunt verò qui colores quoſdam, & quoſdam ſubſtantiæ modos deteſtãtur quaſi ſuspitionem inde capientes, ſubeſſe aliquid maligni. Tãtopere mos gerendus eſt ægroto. neque ſolum ſanè in his cibis leuibus, ſed quoad fieri poteſt, etiam in omnibus medicamentis. Nulla enim proſunt, niſi natura eis vtatur, neque vtetur, niſi amplectatur, quomodo autem amplectetur, à quibus omnino aborret?

Ptiſſanam quidem poſtquam bibit pharmacum, ſorbendam ſtatim dare oportet, non inſigniter minori quantitate, quam conſueuerit. Quoniam & rationi conſonum eſt media in purgatione ſorbitionem non dare: cum autem ceſſauerit purgatio, tunc ſorbeat minus quam conſueuerit, poſtea vero redigatur ſemper in plus, ſi dolor ceſſaue it, & nihil aliud aduerſetur. Idem autem mihi eſt ſermo, ſiue ſucco ptiſſanæ oporteat vti.

APerte ſatis docet hic Hippocrates rationem victus, quã die qua pharmacum acceptum eſt teneri oportet contra riam ſatis vulgarium medicorum conſuetudini. Nimirum plẽrique media in purgatione præbent ius galinę ſalis expers, & paulo poſt, ea vix perfecta, cibos præbent ſolidiores, maiori quam ſuperioribus diebus licentia, ſperantes, arbitror, vt ſi quid viriũ detraxit euacuatio, mox cibo reficiat. Qui duplici ratio ne peccãt primũ, quod p̃ter Hippocratis p̃ceptũ

purgatione

purgatione in media tribuunt cibos, atque ita purgationem in medio faciunt interrumpi: vt enim vigilia motus & inedia auget, ita cibus, & somnus & quies purgationes sistunt: deinde, quod recens debilitata facultate, & inanitis venis, affatim repéteque cibant, quod noxium valde esse multis probauit Hippocrates: permittit sanè mox ab accepto pharmaco, cremoré ptissanæ accipere, ad deglutiendũ bene pharmacum, vtque in fundum ventriculi descendat, quo loco & ad actum melius transferatur, & minus angat, & minus euomatur, quam si in ore fluitet, & nequid pharmaci in gula hæreat. Constat verò hoc in malignis solum, & fortibus pharmacis esse necessarium, & tunc præcipue, cum aliquid videatur, circa fauces & gulam hęsisse. Conferet etiã hic potus mox ab accepto pharmaco, quandoquidé nonnihil nutrit, vt melius possit totũ diẽ tranfigere sine cibo, & mox acceptus frangit, mollitq; malignas medicaméti vires, purgatione autẽ in media nihil boni præstãs, impedit, & repugnat purgationi faciendę, nõ autẽ datus mox ab accepto pharmaco (vt Cælius, hanc quoq; partẽ refutans, obijcit) qui potius tunc, ad melioré amplexũ, & quã vocãt vulgo actuationẽ, facit. Quo niam (inquit) rationi consonũ est, purgatione in media sorbitionẽ non dare: cũ autẽ iam cessauerit purgatio (si modo tẽpestiuè cessare incipiat. Nã si plus satis ꝓducatur, durũ fuerit, sine cibo tranfigere) tunc sorbeat, seu cibũ aliũ capiat, minori quantitate quam consueuerit, quia facultas debilior est, & vasa recens inanita. Quoniam aũt refectio minor pro debilitate maiori nõ erit satis, redigatur postea paulatim in plus cibi, & quã mox ab expurgatione acceperit, & quã antea quam expurgaretur, acciperet, si dolor cessauerit, & nihil aliud aduersetur: nam hoc erit signum purgationis perfectæ, quæ morbum fecerit inclinare: in inclinatione autem augendus cibus iam est. Eadem autem cibi ratio seruanda est, in ijs qui expurgantur, siue ptissana tota, siue succo ptissanæ, siue alio quouis cibo vsurus quis sit: non.n. hæc ob hunc aut illum cibum dicebantur, sed ob cibum omnino.

Aßero enim melius esse, statim incipere sorbere omnino plus quam præuacuatis vasis incipere sorbere, aut tertia die,

die, aut quarta, aut quinta, aut ſeptima, niſi prius iudicatus morbus ſit in hoc tempore. Præparationes autem in his ſimiles faciendæ quales dictæ ſunt. De ſorbitionis igitur exhibitione ita ſentio, ſed & de potu, quidquid aliquis potaturus ſit, eorum quæ ſcribentur, idem mihi ſermo omnino eſt. Noui autem & medicos, maximè contraria ac oporteat, facere: volunt enim omnes ſub initia morborum præmacerantes homines, aut duos, aut tres, aut plures dies, ita offerre ſorbitiones & potus. Atqui fortaſſe iuſtum illis eſſe videtur, magna corporis mutatione facta, magnam etiam aliquam mutationem contrariam facere. Mutare autem non parum bene habet, ſi recte mutatio fiat. Atque ex mutatione appoſitio ciborum adhuc magis. Plurimum quidē igitur lædentur, niſi rectè mutatio fiat, qui totis ptiſanis vtuntur, lædentur vero etiam, & qui ſucco ſolo vtuntur, lædentur autem & qui ſolo potu. Minimè verò hi.

PErgit probare, plurimum errare, eos qui recens inanitis, affatim cibos offerunt, arreptaque hinc occaſione, ſimul docet, quæ ratio teneri debeat in ęgrotantium victu, & exponit aliorum errores, eoſque conuincens, probat quod dictū eſt. Afferit melius eſſe ſtatim à primo morbi die incipere ſorbere, omnino plus, id eſt quantū per morbū illum licere poteſt, ita vt nullo morbi tempore plus cibi accipiat, quam in principio (dixi iam antea, excipi hinc debere morbos exfluxione, dico autē nunc, eos etiam qui ex ventriculi ſetietate) melius inquam hoc eſſe, quam, vt alij medici faciunt (certè & hoc tempore faciūt vulgares omnes) præmacerare primis, duobus, aut tribus, aut pluribus diebus, fame, ægrotantes, & præuacuatis vaſis, incipere ſorbitionem dare, tertia die, aut quarta, aut quinta, aut ſexta, aut ſeptima, niſi prius iudicatus morbus ſit hoc tempore, dicens niſi prius iudicatus ſit morbus hoc tempore, mihi inſinuat ſtultam quandam vulgarium conſiderationem. Nimirum macerant ægrotos fame imprimis, nulla alia arte, quam ren-

tentantes an ſola inedia poſsint morbos vincere, cum vident ſe non poſſe, neque his diebus inediæ morbū fuiſſe iudicatū, tunc volunt offerre ſorbitiones & potus: & tunc quidem aliud iā cōſilium capientes, velut penuriam reſarcientes, offerunt multa, quia (fortaſſe inquit) iuſtum illis eſſe videtur, magnam corporis mutationem, quæ facta eſt, magna alia emendare. Itaque ita faciunt. Non eſt autem ita faciendum, ſed à principio non permittere vaſa plurimum inaniri, vt primo libro dicebat, ſed dare pluſquam vllo alio morbi tempore. Præparationes autem eę dam faciendæ, quæ dicte eodem libello ſunt: nimirum à principio cauendum, ne detur cibus alius, antequam prior deſcenderit, neque antequam feces duræ ſubductæ ſint, & quæcūque alia huc pertinentia, ſunt iam dicta. Atqui hoc perinde obſeruandum, ſiue ſorbitione, ſiue potu, atqui ſiue potu aquæ hordei, ſiue mulſæ, ſiue vini, ſiue cuiuſcūque alterius eorum, de quibus procedente opere ſcribetur, vſurus quis ſit. Hæc itaque ſic fieri debent quocunque cibo quis vtatur, errantque medici qui faciūt vt diximus, & quia (quod etiam eſt grauiſsimum) a principio facultatem debilitant, faciuntque vt non poſsit durare donec morbus concoquatur, ſed, vt in aphoriſmo dicitur, prius deficiat, atque hebetetſcat: ſed & quia ſe in eas anguſtias conijciunt, vt cogantur poſtea, valde inanitos, ad copioſos cibos repēte transferre, quod perſeſe eſt valde noxium, vt iam hinc incipit probare. Ac primum quidem reſpondet illi rationi cui vulgares illi medici innitebantur. Nimirum dicebant, cum magna mutatio corporum facta eſt, oportere contrariam aliam, magnam etiam mutationem fieri. Reſpondet, mutare quidem non parum bene habet, ſi rectè mutatio fiat. Hoc eſt, cum male aliquid circa corpora agi cęperit, vt cum inaniri, aut repleri, aut calefieri, refrigerari ve, aut aliud quippiam tale, pluſquam oportet, expedit mutare, ſi recte mutatio fiat: nam niſi fiat recte etiā ſi ad melius mutatio fiet, afferet noxas. Nimirum mutatio omnis debet paulatim fieri, repentinas enim mutationes non fert natura. Atqui cum omnis mutatio fieri recte debeat, tamen appoſitio ciborum adhuc magis, quia ſi repente fiat, plus lædere poteſt, quam aliæ plurimę mutationes, quanquam non ęquè in omni cibo, ſed tanto plus lędet repentina appoſitio, quanto cibus

bus qui apponetur, erit crassior. Proinde nisi rectè mutatio fiat plurimum lædentur, qui totis viuntur ptissanis: minus qui succo eo scilicet qui cum expressione fit: minime qui solo potu aquę, in qua cocta ptissana sit.

Oportet autem dicere, & in victu hominum adhuc sanorum, quæ conferunt. Si enim in beneualentibus videntur plurimum differre, tales aut tales victus, tum in alijs quibusdam, tum in mutationibus, quomodo non etiam & in ægrotantibus different multum? atque horum in acutissimis maxime? verum facile est intelligere, prauum victum & cibi & potus, ipsum sui semper similem, tutiorem esse omnino ad salutem, quam si quis repente & multum, mutetur in alium meliorem.

PRobat repentinas in victu mutationes, plurimum lædere ægrotantes, acutis morbis præcipue, ducto argumento a beneualentibus, hoc modo: si qui beneualent non possunt ferre eas mutationes, sed ab eis maximè lęduntur, quanto magis veri simile est lęsum iri ægrotos. Atqui si ęgroti quicunque, quantò magis qui acutissimis laborant morbis? facile autem est intelligere, in beneualentibus, cibum & potum, etsi prauus sit, sui tamen semper similem, tutiorem esse, quàm si quis, repentè & multum mutetur in alium, etsi meliorem. Duo hic veniunt excutienda, primum quod ad consequutionem illam & argumentum attinet: alterum quod ad victum sui similem. Vtrumque enim indiget aliquibus animaduersionibus. Nam si quę lędunt beneualentes, multo magis lędent ęgrotos, cum corpora sana ab expurgantibus medicamentis lędantur semper, profecto ęgroti nunquam iuuabuntur. Præterea, si homo cum bene valeret victu tenuissimo, vt potu solo lędebatur, profecto ęgrotus lędetur multo plus, atque generatim quod sani ferre citrà noxam non poterant, ęgrotis non erit imperandum: quare neque medicamentis vllis erit vtendum, neque victus extenuandus: nihil enim horum possunt sani homines bene ferre. Ergo ratio hęc

eleuat

eleuat totam artem, ſi vniuerſim accipi debet propoſitio, ita ſcilicet, omne quod lædit beneualentes, lædet multò magis eos qui ægrotant: ſin autem non capitur vniuerſim, ratio conſequutionis non eſt legitima, cum ex particulatim dictis procedat. Galenus propoſitionem, mutatis quibuſdam uocibus, interpretatur, dicens, detrimenta omnia minus lædunt, fortes quam debiles: ita enim videtur aſſertio per ſeſe ſuaſibilior. Videtur vero Galenus indicare, propoſitionem non eſſe veram, de omnibus quæ circa ſanos & ægros agi poſſunt, ſed de ijs ſolum quæ ſunt noxia, & detrimenta. Quædam enim ſunt, quæ ſanis ſunt detrimenta, ægrotis remedia, vt pharmaca: alia contra, ſanis vtilia, noxia ægrotis vt cibi craſi. In ijs ergo quæ non ſunt vtriſque noxia, non eſt quod argumenteris, ægrotis id forè magis quam ſanis: ab ijs verò quę vtroſque lędunt, cõſentaneum eſt ęgrotos lædi magis: ſanitas enim firma, omnibus noxijs cauſis meli⁹ fortaſſe poſſit obſiſtere, quam diſpoſitio præter naturam: verum hæc etiam omnia ſuaſibiliter dicuntur potiùs, quam vt dubitatio nulla ſubire poſsit præterquam quod propoſitione ita explicata, argumentum deficit in aſſumptione minori: probari enim oportuit, mutationem repentinam noxiam eſſe vtriſque: quod conſentaneum quoq; eſt, ac proinde argumentum totum tale etiam eſt: rethoricum ſcilicet, & colligens a maiori ſuaſibiliter, non tamen eſt monſtratorium. ſed res ipſa, puta mutationes repentinas noxias eſſe, experimento ſatis conſtat. ad alterã dictionis partem veniamus. Videbitur Hippocrates commendare victum ſemper ſui ſimilem, hoc eſt perſeuerantiam in eadem, certaque, victus ratione, contra ac in aphoriſmo, 50. ſecundæ, quo conſuluit ad inſueta tranſire. quia ſcilicet nimis conſtitutus victus, & ſemper ſui ſimilis, periculoſus eſt. Verum Hippocrates neque hoc loco ſui ſemper ſimilem commendat, ſed dicit tutiorem eſſe quam ſi quis repente, & multum mutetur in alium, etſi meliorem: ſatius tamen ſit ſi paulatim mutetur in aliũ fortaſſe, etſi deteriorem: omnium vero optimum ſit, ſi mutetur paulatim in alium, non tam conſtitutũ, & meliorem. Cum vero dicit, melius eſſe paulatim mutari in alium, etſi deteriorẽ, quã in ſui ſemp ſimili cõſiſtere, & Hippocrates dicit melius eſſe cõſiſtere in eodem & ſui ſimili, quam repentè & multum mutari

in

in alium etsi meliorem, intelligendum est deteriorem aut meliorem, non quantuncunque, sed quadam tenus. Fieri enim possit, vt in tanto meliorem, aut ex tanto deteriori mutatio fiat, vt hanc ob causam liceat vel repentè mutare. Intelligendum est, quadam tenus: iuxta illud, Paulò deterior cibus aut potus, suauior tamen meliori, sed insuauiori, præferendus: non enim dixit vtcunque deterior, sed paulo deterior, ita ob consuetudinē paulo deterior ferri potest, non tamen omnino deterior.

Quandoquidem & ijs qui bis in die cibum capere consueuerunt, & ijs qui semel, repentinæ mutationes, læsiones & debilitatem præstant: & eos quidem qui non consueuerunt prandere, si pransi fuerint, statim infirmos faciunt, & toto corpore graues, & debiles & pigros: si autem insuper etiam cenauerint, acidum eructantes, quibusdam autem etiam liquida alui egestio fit, cum præter consuetudinem ventriculus grauetur, aßuetus super siccari, & non bis intumescere, neque bis coquere cibos. Confert ergo his exequare mutationem: dormire enim oportet, quasi noctem quæ post cœnam iam redierit, hyeme quidem sine frigore, æstate sine calore: si vero non possint dormire, vbi multam lentam deambulationem, non stando, oberrauerint, cœnare nihil, aut pauca, & minime noxia: adhuc autem exiguum bibere, & non aquosum: adhuc autem magis laborauerit huiusmodi, si ter in die cibum abūde capiat, & adhuc magis, si pluries, atqui plurimi sunt, qui facile ferunt, ter in die multum cibum capere, quia ita aßueti sunt. verum & ij, qui soliti sunt bis cibari in die, si non fuerint pransi, debiles & infirmi sint, & ad qđuis opus timidi, & cardialgici, suspendi sane videntur eis viscera, & mingunt calidum & chlorum, & deiectio cōburit: qbusdā aūt & os amarescit, & oculi excauant, & tēpora palpitāt, & extrema refrigerant: & plurimi eorū, q pradiū dimißerunt. Nō poßunt cœnare, cenantes aūt grauant vētre, & ægrè in lecto decūbūt,

multo magis quàm si fuissent pransi. Quando igitur talia hæc fiunt benevalentibus, causa mutationis insolitæ, victus dimidiata diei, neque apponere, neque detrahere vtile videtur. Si igitur hic tota die semel cibum capiens, præter consuetudinem vacuatis vasis, cœnauerit quantum consuetudinem vacuatis vasis, cœnauerit quantum consuetudinem, verisimile est ipsum, si tunc cũ impransus existens doluit, & debilis fuit, cœnans autem tunc grauis erat, multo magis grauari, si autẽ pluri tempore inanitus vasis, repente deinde cenasset, adhuc vtique magis grauaretur.

PRobat primum, sanos homines lædi repetinis mutationibus circa victum, deinde concludit argumentum. Probat verò illud enumerans modos præcipuos, quibus contingit, repetinas mutationes fieri, & lesiones quæ singulas mutationes sequuntur. Sunt qui semel in die cibum capere cõsueuerũt, sũt qui bis, atque etiam qui ter, aut pluries: atque qui semel aut prãdent & non cœnant, aut cœnant, & non prandent. Qui prandeant & nõ cenant, hoc nostro seculo sunt multi antiquitus vix erat, frequens tamen erat cõsuetudo, & græcis & romanis, diẽ aut nullo, aut exiguo cibo transigere, vesperi lautè cœnare. Proinde non dicit noxas, quæ fiunt, si qui tantum solent prandere, cœnent etiam, aut dimisso etiã solito prãdio, vtantur insolitacę na: sed quę, si qui tantum solent cęnare prandeant, accedit quod ex ijs quæ dicuntur, intelligi illę lesiones poterunt: nam eędem erunt, eorum qui præter consuetudinem, post prandium cõsueum, cœnẽt, & eorum, qui cœnent post prandium inconsuetũ: nimirum augebũtur grauabuntur & iactabũtur in lecto, ac fortasse eructabunt acidum: ij vero qui vtroque modo mutabuntur, & quod soliti non prandeant & insoliti cęnent, subibunt vtrorunque noxas. Itaque dicit, eos qui non solent prandere, & prandent, & eos qui bis solent cibos capere, & non prandent, vtrosque lædi, non tamen eodẽ modo, illos enim fieri infirmos, & debiles, graues & pigros: quæ nomina pigritiem & langorẽ ex aggrauatione significant: hos vero debiles infirmos, & ad quoduis opus timidos, quod debilitatem proprie, atque ex penuria significat, sed percurramus singula, vt ab illo dicuntur,

red-

reddentes singulorum causas. Repentinę (inquit) mutationes, eos qui non consueuerunt prandere, si prandent, statim infirmos faciunt, & toto corpore graues, & debiles, & pigros. Nimirum vt solita fiunt quodammodo naturalia, ita insolita sunt aliena, ac proinde cibis insolito acceptis, vt alieno pōdere grauatur ventriculus, ac cum eo totum corpus. Si autem insuper etiam cenauerint, cum incocto priori cibo, nouus ingeratur, fiunt acidum eructantes, & aliquibus accedit egestio liquida. Nimirum ventriculus non consuetus, bis in die cibo intumescere, neque bis coquere, sed semel, & alia hora siccari, non potest nunc coquere, sed incoctionem incidit, & humectatur, ac ob id liquida incoctaq; quibusdam horum egerit. Neque sane hi sunt cum quibus agitur pessimè: deterius enim est vitiata retineri, quam mox egeri. His dictis obiter docet modum curandi, eos qui satietate laborant, quod pransi fuerint præter consuetudinem. Confert (inquit) his, exequare mutationem. Hoc est hanc mutationem a qua læsi sunt, alia causa contraria, æqualiq; compensare: dormire enim oportet longum, quasi dormirēt noctem, quæ post cenam iam redijsset. Nimirum quia cena lædi non solent, nunc autem lædūtur quia pransi sunt, faciant vt post cenam solent, dormiantque longum, vsque dum coquant. Est enim hoc mutationem æquare. Quia mutatio causa incoctionis fuit, somnus vero est causa omnium maxime concoquens, si sit satis longus, & in accomodato loco, hyeme scilicet in loco calido, æstate in frigido: alioqui somnus noxius fuerit, & crudităes potius auxerit, quam soluerit. Nam per somnum, calidum naturale colligit sese in interna corporis, & externa destituit: Si ergo in hyeme locus frigidus quo decūbimus sit, profecto corporis habitus refrigerabitur multum & cutis obstruetur, quare per habitum male perficientur concoctiones, & oportunus manebit homo febribus putridis, ob cutis densitatē: si verò in æstate sit calidus, externus calor internum distrahet, interturbabitque concoctiones, facietq; incocta distribui, vnde pigritiē, torporē, & lassitudines faciet, & homines etiam febribus oportunos ob distributionē excrementorum, & naturalis caloris debilitatem. Si igitur ita dormierint multū fieri poterit, vt coxerint adeo, vt possint etiā cenare: si tamen dormire nō poterint, deā-

bulent lentè, neque ſtent quieti & erecti, & poſtea ne cenẽt, aut non niſi exigua, & coctui facilima. Nam motus ille non eſt tam efficax ad coquendum, quàm ſomnus. Deambulent verò, vt cibus deſcendat ad fundum ventriculi, quia in ore magis angit, & minus coquitur: lentè verò, quia motus vehemens diſtribui facit incocta. Ne ſtet autẽ: qui n. ſtãt quieti, multo laborãt plus, quam qui deambulant, & illa muſculorum abdominis intentio comprimit aluũ, quæ ſi plena eſt, plurimũ anguntur homines. Ne cenent autem, vt dixi, exiguum. Bibant etiam exiguum, ne potu diſtendatur venter, & id minus dilutum ſoluto, vt ſcilicet calfactus roboratúſque ventriculus, coquat. Caueri tamẽ hic debet. Ne quis ſit, eorum quibus vinũ aceſcere ſolet; talibus enim ſatius ſit dare decoctum aliquod calidum, aut ſtilatitiam aliquã aquam. Hanc enim ob cauſam, multi eorum quibus cibi aceſcũt, detracto ſolum vino, ſunt curati. Nimirum vini corruptio propria, aciditas eſt. Si itaq; cenauerit qui præter conſuetudinem eſt pranſus, ita lædetur. Lędetur autem (inquit) multo magis hic idem, ſi ter in die cibum abundè capiat, & adhuc magis, ſi pluries. Quanquam plurimi ſunt, qui citra noxam, poſſunt cibos, ter in die abunde capere, qui ſcilicet aſſueti ſunt, tãti momenti eſt conſuetudo. Verũ & i (inquit) qui ſolitiſunt bis cibari in die, ſi non fuerint pranſi, debiles & infirmi ſint (nimirũ facultates omnes cibo recenti reficiunt) & ad quoduis opus timidi. Duplici ſane cauſa timidi ſunt, & quia ſe sẽtiũt debiles, quare aggredi nõ audent, & quia in ſpiritũ penuria calidum innatum ſeſe intro colligit in cor: hic verò motus, timoris meſtitiæque motui eſt analogus. vt ergo qui recenti cibo madent, ſunt hilares & animoſi, ita qui penuria marceſcunt, ſunt triſtes & timidi. Sunt etiam cardialgici, id eſt dolorem oris ventriculi laborantes, quia ventriculus penuriam cibi patiens, conuocat vndiq; excrementa. Videntur etiam eis ſuſpendi viſcera, videntur ſcilicet ſurſum contracta, quia, vaſis inanitis, velut conuelluntur. Mingũt etiam calidũ, & chlorum, & deiectio illis exuritur, qa bilis toto corpore acrior redditur, cũ cibo & potu non diluitur: quibuſdam autem & os amareſcit, bilem effuſam ſentiente lingua quæ acerrimo ſenſu eſt: & oculi excauent conſumptione humorum ſpirituumq; & carniũ ſiccatione, quã ea pars omniũ

citiſsi-

citissimè prodit, quia externarũ omniũ humiditate & spiritu est affluentissima. Tẽpora palpitãt, palpitatione haud dubiè hoc loco vocat pulsum. Non n. proprie palpitãt his tẽpora, sed arteriæ in eis pulsant, adeo cõspicue, vt ab ipsismet sentiatur, aut ab alijs videat: quod sane calidæ fuligines, exustæ & commotæ bilis, illac ascendentis, calorem vrentẽ augendo, faciũt. Ex extrema refrigerantur, debilitato naturali calore, aliquando etiã ob mordicationem partium sentientiũ, refugiente ad interna, vt p rigorem solet. Et plurimi eorum qui prandium dimiserunt, nõ possunt cenare, quia illamet excrementa quæ per inediã in ventriculum tracta sunt, fastidium faciunt, sine appetitu autem non possunt homines deglutire, quia vili longi gulæ non mouentur si autem cenant grauantur ventre, ægre in lecto decumbũt, multo magis quam si fuissent pransi: si enim pransi fuissent, non redundaret ventriculus excrementis, atque ita melius amplectertur, & coqueret. Concludit argumentum à maiori, dicens, si igitur talia hæc fiunt benevalentibus causa insolitæ mutationis victus dimidiatæ diei, neque apponere neque detrahere vtile videtur intellige multum & repente, nam modicum & paulatim & apponere & detrahere sæpe licet. rursum: Si igitur (inquit) hic tota die semel cibum capiens præter consuetudinem, vacuatis vasis cẽnauerit quantum consueuerit, verisimile est ipsum si tunc cum impransus existens doluit, & debilis fuit, cẽnans autem tunc grauis erat, multo magis grauari (videntur hic deesse voculæ aliquot ad perfectam orationem, mihi videtur supplendum, si cœnaret lautius) si autem (auget argumentum) pluri tẽpore inanitis vasis, repente deinde cẽnasset, adhuc vtique magis grauaretur. Errant ergo medici (nam huc tendunt hæc) qui postquam multis diebus fame macerauerũt, repẽte deinde reficiunt ægrotos, cum neq; inanitiones neque repletiones, neque aliud quidquam fieri repente debeat, iuxta id quo in aphorismo dr, vbi ita scriptũ est, plurimũ ac repente vacuare aut replere, aut calfacere, aut refrigerare aut omino vtcunq; corpus mouere, periculosum est, & omne nimũ naturæ cõtrariũ, quod vero paulatim fit tutum est, tum alias, tum si ex altero ad alterum mutatio fiat.

Eum igitur qui præter consuetudinem vasa vacua fecerit, confert hac ipsa die exæquari, sine frigore, sine calore, sine labore: omnia enim hæc grauiter tullerit, & cœnam multo minorem facere quàm consueuerit, neque siccam, sed modi humectantioris: & post hæc bibere, non aquosum neque minus quam pro cibi ratione. & sequenti die, pauca prandeat, vt sensim deducatur ad consuetudinem. Quidam autem ipsorum hæc eadem difficilius ferunt, qui pic rocholi parte superna sunt: cibi verò abstinentiam præter consuetudinem pituitosi superiori parte melius ferunt omnino: quare & cibum semel in die capere præter consuetudinem facilius hi sustinent. Sufficiens igitur etiam hoc signum, & maximæ mutationes quæ circa nostras naturas & habitus accidunt, maxime morbos faciunt.

DOcet quid agendum sit eis qui præter consuetudinem vasa vacua fecerint, hic sanè de ijs solum agens qui insolita cibi abstinentia id fecerint, verum & ijs qui euacuatione inanierint, eadē procuratio congruit. nempe hac ipsa die exequari ideſt contraria causa compensare, deuitando frigus, caloré, & laborem, omnia enim hæc grauiter tulerit: laborem quidē, qa vt in aphorismo dicitur vbi fames laborandum non est: frigus quia inanitio perse frigida causa est, quare ambientis frigore accedente euenit naturalem calorem debilitari: calorem, quia debilem iam inedia factum, exoluit naturalem calorem. Debet itaque qua die quis ieiunat maximè sese continere, loco neque calido, neque frigido vehemēter: vt vel hac ratione cōstet (quod in aphorismis etiam alijs rationibus indicauimus) iuxta præcepta veterum medicorum delegisse ecclesiam tempus quadragesimalis ieiunij (quidquid impij quidam hæretici dicant) tempus sanè omnium maxime caloris & frigoris expers. Debent ēt qui præter consuetudinem à prandio abstinuerint, cœnare soliti minus, & sequenti die aliquanto plus prandere, & ita redire sensim ad solitam cibi copiam. Hæc sanè est forma veteris ieiunij, antiquitus enim, vt ferunt, vsque ad cœnam ieiunabatur: verum

rum & in ea forma ieiunandi qua hoc tempore vtimur. vtentes prandio, & abſtinentes à cœna, eſt idem præceptum, præter quam quod id quod de cœna hic dicitur, prandio ſequentis diei eſt faciendum: nimirum quia inſolito abſtinuit à cœna, ſequenti die debet prandere minus quàm conſueuit: contra ſanè quàm nunc hominum vulgus facere video: volentes enim mox repenteque exequare, vt Hippocrates dicit, tanto plus ſequenti die accipiunt, quantum priori videtur detractum. Verũ id paulatim faciendum eſt, non repente. Sed quia hæc procuratio curioſa nimis eſſe videtur pro tam leui cauſa, neque ea omnes indigent quod vna die aut etiam duobus ieiunauerint, ſed ij ſolum qui ita ſunt natura comparati vt ieiunium difficile ferant, & eo plurimum lædantur, dicit qui ſint qui ieiunio lædantur plurimum: ij verò ſunt qui ſuperiori ventriculi parte ſunt pycrocholi, hoc eſt ore vẽtriculi plurimum redũdantes bile amara. Illis enim maximus oris ventriculi morſus accidit quod cibo bilis non temperetur: eandem ob cauſam linquuntur animo, & conuelluntur, ac rigent, & cibos deinde capere non poſſunt bile prohibente. Sunt verò quidam horum reliquo corpore non æquè bilioſi, quin etiam quidam pituitoſi, quibus bilis cerebro euomitur, non quod in toto homine redundet, ſed quod vitioſa eis ſit conſtructio viarum fellis, & ea via quæ a bilis verſica ducit ad inteſtinum ieiunum, altius illis procedens, in ipſum ventriculum inſeratur: alij ſane vomunt crebro bilem quod toto corporis habitu ſint bilioſi, vtcunque autem pycrocholi ſint difficile ferunt ieiunium eaſdem ob cauſas: Contra qui pituitoſi ſunt ſuperiori ventriculi parte (nam vt diximus ſunt quidam pituitoſi, qui ſuperiori ventriculi parte tales non ſunt) facile ferunt ieiunium, quia cibo minus indigent, cum pituita ipſa pro cibo eſſe poſsit. Itaque non omnibus cum ieiunant eſt illa procuratio neceſſaria, ſed pycrocholis. Vnde fortaſſe fit vt non omnibus qui ieiunio læduntur, liceat a ieiunio abſtinere, ſed multi horum ieiunare teneantur, diſcentes a medicis, vt ſe debeant gerere, quandoquidem eſt medica ratio cauendi eas noxas, aut omnino aut magna ex parte hoc (inquit) ſufficiens ſignum eſt, multum facere ad morbos hos aut illos contrahendos, qua qs ſit natura, & in compoſitione partiũ, & toto corporis habitu, ac

partiũ temperie. Nam quidam à quibuſdam cauſis facile quidã difficile læduntur, Velut nunc pycrocholi aut ob compoſitionis vitium aut temperamenti, plurimum læduntur ieiunio, pituitoſi quam minimum. nimirum naturæ ad quoſdam morbos melius, ad quoſdam deterius habent. Itaque dicit nunc Hippocrates ſufficiens hoc ſignum eſt, quòd maximæ mutationes circa naturas & habitus, ideſt differẽtiæ maximæ cõpoſitionis aut tẽperamẽti naturalis, maximè morbos faciũt, ideſt multũ faciũt vt hi aut illi morbi fiant, & ab his aut illis cauſis hoĩes lędantur.

Neque igitur intempeſtiue neque fortes vaſorum inanitiones facere oportet: neque cum morbi vigent: neque cum inflammatione conſiſtunt offerre, neque repente, aut huc aut illuc quippiam in re tota mutare.

EPilogus eſt hic eorum quæ dicta hactenus ſunt. Dicit ergo, non oportere facere inanitiones vaſorum fortes neque intempeſtiuè, velut ſanè & in aphoriſmo dictum eſt, quo prohibet inanitiones ad extremum ducere. Sed neque refectiones fortes fieri debent, aut intempeſtiue. quod ſignificans dixit, neque cum morbi vigent, aut inflammatione conſiſtunt, ideſt cum febres maximè ardent, offerre oportet. Nimirum nunquã magis intempeſtiuè offertur cibus quam cum febres in ſummo vigore conſiſtunt, quia in aphoriſmo dicitur tunc, & parum ante illud ſubtrahendus eſt, proinde velut exemplũ intempeſtiuè exhibiti cibi ſcribens, dixit, neq; cũ morbi vigent, intellige tu etiam, neque in acceſſionibus, neque cum cibus prior non deſcendit, aut denique cum aliquid deeſt eorum quę primo libro definita ſunt. Neque deniq; oportet repente quippiam huc aut illuc mutare in re tota. Hoc eſt, neque in victus inſtitutione, neque in auxiliorum vſu neque in vlla alia re earum quæ ad medicum ſpectant. Nam neque repente euacuare aut replere, aut calfacere, aut refrigerare, aut omnino quocunque modo corpus mouere licet, quia vt in aphoriſmo dicitur periculoſum eſt.

Multa quoque his germana eorum, quæ in ventrem, &

alia

alia quis referre possit. Vt facile quidem ferunt cibos, quibus assueti sim, etiam si boni non sint natura: eodem autem modo & potus: difficile autem ferunt cibos quibus non sint assueti, etiam si boni sint, eodem autem modo & potus. Et quæ multus carnis esus præter consuetudinem assumptus facit, aut alium, aut silphium, aut succus ipsius, aut caulis, aut quæcunque alia huiusmodi, proprias vires magnas habentia, minus vtique quis miretur, si quæ talia sunt labores inferant ventriculis magis quàm alia: sed si didiceris quantam mazæ turbationem, & tumorem & flatum, & tormen, ventriculo afferat præter consuetudinem comesta ei qui non consueuerit mazæ vesci, aut ipse quidem panis calidus comestus, quantam sitim præstet, & repentinam repletionem, propter vim siccandi, & tardum descensum, & quam diuersa inuicem faciunt, & qui valde puri, & qui ex toto conflati, præter consuetudinem comesti, & mazæ sicca præter consuetudinem, aut humida, aut lenta, & quale quid faciãt polentæ recentes non consuetis, & aliæ ijs qui recentibus assueti sunt, & vini potus, & aquæ potus præter consuetudinem repente vicissim mutatus, & vinum aquosum, & meracum præter consuetudinem repente potatum, Illud enim humiditatem in superno ventre facit & inferno flatum: hoc verò venarum palpitationem, & capitis grauitatem, ac sitim. & album & nigrum vinum si quis præter consuetudinem permutet, etiam si ambo vinosa fuerint, tamen multa in corpore alterarint, vt minus quis dixerit mirabile esse, dulce & vinosum vinum repente mutata non idem posse.

MVlta dicit esse dictis germana, hoc est, ad id quod dictũ est pertinentia, & ex quibus facile intelligi indicariq; põt, verũ esse qđ de cõsuetudine mutãda dictũ est, in ijs q̃ i vẽtre ꝓtingũt. Probare itaq; ĩcipit ex ijs q̃ circa vẽtrẽ ꝓtin-

gere

gere experimur, magnum periculum esse in repentina mutatio ne consuetudinis, hoc modo. Facile ferunt homines cibos & potus, quibus assueti sunt, etiam si boni non sint natura, difficile autem ferunt cibos & potus quibus non sunt assueti, etiam si sint boni ergo periculosum est mutare repente quancunque consuetudinem. nam lædentur etiam si mutentur ad meliora. Vbi animaduerte Hippocratem vbi dicit difficile ferunt cibos & potus quibus non sunt assueti, addidisse, etiam si sint boni; non tamen vbi dicit facile ferunt quibus assueti sunt, addidisse, etiam si sint mali, sed etiam si non sint boni, insinuantem, arbitror, non quantãcunque maliciam ciborum. & potuum posse adeo consuetudine superari, vt bene ferãtur, sed certam quãdam confirmans exageransque quod dictum est, addit. Minus vtique mirum esse, si vsus rerum habentium vires insignes quibus lædere possint eos qui repente & præter consuetudinem vtantur, plusquam res aliæ, vt si quis insolitus plurimo carnium esu vtatur, aut alio, aut silphio, aut eius succo, aut caulis. Hęc enim etsi in cibis sint, nõ tamen in mediocribus, & moderatis, sed in medicamentosis, & habentibus vires insignes, adeo vt laser seu silphio hoc tempore nulli iam in cibis vtantur, sed mirum magis esse, & in alijs rebus moderatissimis, vt maza, vt pane, vt vino, læsiones insignes accidere, si quæ circa ea mutatio præter consuetudinem fiat. Vbi considera multum carnium esum ab Hippocrate poni in magnis erratis circa victum, & in magnis lædendi causis non certè q carnes insignes habeant vires medicamentosas (paucæ enim habent) sed quòd coquantur difficulter, sitque grauis cibus ijs qui non vesci illis consueuerint. Dicit itaque miraberis merito si didiceris quantam turbationem, & tumorem & flatum, & tormen, afferat maza ventriculo non consuero maza vti. Maza etsi multis modis parabatur antiquis, simplex tamen nihil erat aliud quam pulticula expolenta & aqua. polenta verò, farina quę fiebat ex hordeo recenti & vsto, satis molito. Docet Gal. 1. de alimentorum facultate, insinuat Hippocrates. 2. de dieta. Ego in hoc genere pono omne genus pultium, vt non longe absit genus mazæ a genere prisanarum. Hunc cibum laudauerunt antiqui, vt citra noxam vllam insignem constitentem, vtebanturque polenta, & ad parandam

randam mazam ad cibos, & inſperſa in aqua aut vino ad potus, quod ſanè in conſuetis vti amicè recipiuntur in conſuetis tamen dictas noxas facit, quia refrigerat, ac proinde inflat, flatum & tormina facit. Neque ſolum (inquit) maza quæ etſi eſui idonea eſt, nõ eſt tamẽ cõmunis cibus, ſed ipſe etiã panis cõmunis, triticeus ſcilicet quo quotidie vtimur, lædit, ſi quæ in eius vſu conſuetudinis mutatio fiat repentè, vt ſi calidus comedatur ab eo qui frigido aſſueuerit, aut ſi puriſsimus ab eo q̃ aſſueuerit pani conflato ex toto tritico, cũ furfuribus ſcilicet, quem ob id autopyrum vocat Gal. 1. de alimentorũ facultate: aut ſi contra comẽdatur authopyrus, ab eo qui aſſueuerit puriſsimo. Nam calidus panis & recẽs eductus è furno, præterquam quod replens vaporibus capitis dolorem ciet, ſitim facit, & repentinam repletiõnem: ſitim, quia ficcat: repletionem, quia non bene deſcendit (repletionem enim intelligit non venarum & corporis totius etſi plethoræ nomine vtatur, ſed vẽtriculi & hypochõdriorum, quã proinde repentinã vocat. Nimirũ talis repletio vel vna hora fieri cõſueuit, nõ vt totius corporis, lẽtè & multis diebus) ſiccat vero ob vapores calidos & ignitionis participes, qui nondum expirarũt (nam alioqui panis recens humidior eſt antiquiori) non bene deſcẽdit, quia eſt lentus, magis, quam qui expiratione vaporũ iam refrigaratus ac non nihil ſiccatus eſt. Hanc ergo ob cãm plenitudinem ventris facit quia ſcilicet nõ deſcendit tempeſtiue, vt alij cibi ac præterea quia flatibus replet. Puriſsimi, & autopyri panis differẽtiã Gal. loco citato optime docuit, illũ ſcilicet eſſe copioſioris, & melioris nutrimẽti, hũc facilioris deſcẽſus. Igit̃ q̃ aſſuetus puriſsimo repẽtè vtẽ autopyro, debilitabit̃, quia minus nutriet̃, & minus retinebit, ac præterea deteriores ſuccos gignet: qui verò aſſuetus authopyro vtẽ puriſsimo, laborabit alui adſtrictione, atq; ob id ẽt plenitudine vẽtriculi. vt qui vtebat̃ calido ac recẽti. Sed maza ſi ficcior duriorque, aut humidior & rarior, aut lentior ſit ſolito, & polenta exqua parat̃, ſit vetuſtior, recentiorve ſolito, ſolet ob hanc cauſam male à ventriculo recipi, & nocere. Sed & vini, & aq̃ potus, præter conſuetudinem repentè viciſsim mutatus læſionẽ facit. Aqua enim incoctiones, & flat⁹, & frigidas intẽperies faciet: vinũ tẽtabit caput, & neruos, & febres faciet. Neque ſolũ ſi

quis

quis ex aqua in vinum aut ex vino in aquam se transferat repente, lædetur: sed etiam si qui diluto assueuit repente se transferat ad meracũ, aut eadẽ ratione, qui oligophoro, ad vinosum. Illud n. (inquit) hoc est, quod valde dilutum est, humiditatem facit in superno ventre, & in inferno flatũ (nimirũ ventriculus locus est omniũ maxime pituitosus, & aluus flatuosus. Expituitosis em̃ cibis multã pituitã ventriculus semp gignit, ob naturã suam per se frigidã, & substantiam albã. Aluus verò ex flatuosis flatum quia locus est tepidi caloris, quique gignere potest flatus, discutere non potest) hoc verò, hoc est mera cum vinum, venarum palpitationem, hoc est insignem magnumque venarum, pulsum, & capitis grauitatem, ac sitim. Pulsum & sitim calfaciendo, capitis grauitatem rependo in caput, facit. Sed quod multo magis mireris, si solum mutes repentè consuetudinem vtendi vino albo aut nigro, & si vtrunque vinosum sit, lædaris, quia multa in corpore alterarint. Nimirum album penetrat magis, & deobstruit, mouet vrinas, & insensilem euacuationem, nutrit verò & humectat minus: nigrũ hæc facit magis, tamen ad exrenuandum, & aperiendum minus est idoneum. Non mirum ergo si qui albo multum diuque est vsus, nunc repente vti incipiat nigro obstructionem aliquam hepatis aut renum contrahat, & è ventre minus egerat: & qui nigro assuefactus incipiat vti albo, vrinæ ardorem, aut diarrheã incidat, aut sitim, aut huiusmodi alia. Vt minus (inquit) quis miretur, dulce & vinosum vinũ repente mutata non idem posse, sed diuerso modo corpora alterare, si quis inquam qui vsus fuerit dulci, vtatur vinoso, aut qui vinoso dulci. Maior enim mutatio est ex dulci in vinosum aut contra, etiam si vtrunque sit album, aut vtrunque nigrum, quam ex albo in nigrum, si ambo sint vinosa. Nam maior differentia est dulce aut vinosum esse, quam album aut nigrum. Si igitur album & nigrum mutata diuerso modo corpora alterãt, non mirum est, dulce aut vinosum mutata, non idem posse, sed diuerso etiam modo corpore alterare. Multis itaque exemplis ostendit Hippocrates mutationes consuetudinis etiam exiguas, etiam in rebus quotidiani vsus repẽre factas lædere, de vini differentijs, & facultatibus initio tertij libri cogemur dicere plura, proinde nunc supersedemus.

Auxi-

Auxiliandum autem parte quadam contrario sermoni quod mutatio victus his fiebat non mutato corpore, neque in robur, vt oporteret cibos, neque in debilitatem, vt auferre.

SErmo quem hactenus habuit, confirmauitque, est, non esse mutandam consuetudinem: ne tamē hinc intelligas ęgrotos quoque esse cibandos eodem modo quo antequam ægrotarent, ne vlla mutatio cōsuetudinis fiat, temperat dictum sermonem, dicitque fauendum etiam esse quadam ex parte sermoni contrario, ei scilicet qui asseruit mutandam esse consuetudinem verus enim etiam is sermo est, non simpliciter neq; omnino, sed quadam ex parte, puta in ægrotis. Nam in ijs quæ diximus de sanis, ponebatur consuetudinis mutationem, fieri corpore nō mutato, atque ita non mirum si ea mutatio læderet, at verò ægroti corpus mutationem recepit, atque ita non mirum si consuetudinis etiam mutationem desideret. Neque sane id quia consuetudo in ægrotis negligenda sit (non est enim, sed quo ad fieri possit seruanda etiam) sed quia sunt alia multa considerāda, a quibus capiuntur indicationes, quibus debet fieri satis, vt robur, natura, & modus morbi. Cum ergo tam multis sit faciendum satis, non potest omnino seruari consuetudo, neque debet omnino mutari, vt nulla illius rō habeat, sed partim seruāda partim permutranda est, atque ita optime ipse dixit, auxiliandum sermoni contrario, qui dicit consuetudinem esse mutandam, non omnino, sed parte quadam. Nimirum consuetudo mutanda est non omnino, sed in quibusdam & quadam ex parte, & modo quodam. Nam antea etiam dixerat, mutare quidem nō parum bene habet, si recte mutatio fiat. Sed quod nunc obiter dicit, est considerandum. Mutatio (inquit) victus his fiebat corpore non mutato, neque ad robur vt oporteret cibos adijcere, neque ad debilitatem, vt auferre. Itaque quibus plus roboris est, dandum est cibi plus, quibus minus, minus quoque: videtur tamen hoc & rationi & Galeni eiusdemque Hippocratis placitis aduersum. Nam Gal. primo de arte curatiua ad glauconem cap. 10. inquit, inedia quidem in valentioribus vtaris viribus, largiori aut cibo vbi vires sint debiliores: cui ratio subscribit, nā

vt

vt paſim dicit Hippocrates cibo vtendum quo ægrotus durare poſsit donec morbus concoquatur, conſtat verò robuſtã quam debilem durare magis poſſe, ac proinde minori cibi auxilio in digere: debilem minùs, ac proinde indigere maiori. Sed res hæc non eodem modo habet in beneualentibus, & in ægrotis. In illis enim quia mens eſt ſeruare aut augere robur quod ad eſt, dandum eſt, quantum rectè poſsit coqui, atque ita tanto plus quanto plus eſt roboris, quia tanto plus poterit coqui: in his verò, quia nihil aliud curamus quam vt poſsint durare do nec morbus coquatur, non quantum poſſint coquere damus, ſed quanto indigeant, vt durent, id vero tanto plus eſt quã to facultas debilior. Hippocrates hic de mutationibus in bene ualentibus id dicit: Gal. loco citato de victu tertiana notha la borantium agebat, quare vterque verè.

Coniectandum ergo, & robur, & modus morbi cuiuſcunque, & naturæ hominis & conſuetudinis victus laborantis, non ſolum ciborum, ſed & potuum.

ITaque in ægrotis conſuetudo partim eſt retinenda, partim mutanda, quia pter cõſuetudinẽ cõſideranda ſunt alia. Cõ ſideranda ſane conſuetudo victus, & ciborum & potuum, & quo ad fieri poſsit ſeruanda ſed præter hanc conſideranda etiã robur & natura hominis, & modus morbi cuiuſque. Non id eſt robur (ne quis putet) & natura. idem enim homo retent ſua natura, quæ in compoſitione, & temperamento eſt, eſt nun robuſtior, nunc debilior: velut pycrocholus parte vẽtriculi ſu periori, aut toto corporis habitu, hæc natura non mutata eſt al quando robuſtior aut ſtebilior ſolito. Conſtat verò vtriuſq; ha beri rationem in victumã picrocholus febricitans, cæteris pari bus accipiet plus cibi quam alius, & is ipſe ſi ſimul febricitet & debilis eſſe ſentiatur, accipiet adhuc plus, ſi robuſtus, minus Modus morbi eſſe videtur, vt breuis aut longus ſit, contũma aut concoctu facilis, quod in ſucco expectatur, habens ſympto mata hæc aut illa. Ob hæc autem omnia mutatur victus. Nam quo morbus eſt breuior eo dandum minus, quo longior plus

cum

cũ succus concoctu eſt contumax, minus, vt natura cõcoctioni vacet, cũ minus contumax, licet dare plus hãc ob eãm. Neque ſane idẽ eſt, neque ſimul neceſſario fiunt, morbus longus & ſuccus concoctu contumax, & morbus breuis & ſuccus nõ contumax. Cum enim longitudo & breuitas nõ ob hãc ſolũ cã fiant, ſed ob alias quaſdam, vt ob multitudinem, aut paucitatem, ob firmam, aut leuem partis præcipue affectę intemperiẽ, fieri poſſit, vt morbi ſit longitudo maior, quam ſucci contumacia, aut contra. Atque ſeorſum ſunt cõſiderandę notę longitudinis morbi ex acceſsionibus, & circuituum inuicem incrementis: ſeorſum contumaciæ ſuccorum, ex exeuntibus: atque ex alterutro ſeorſum capienda iudicatio, à longitudine morbi addendi, à contumacia ſucci detrahendi cibum. Ex his intelliges caput decimum primi ad glauconem Galeni, alioqui difficilimũ. Symptomata etiam quædam detrahi iuuent, addi quędam, vt deliquio animi & dolores, addi detrahi ſomni & apepſiæ. His quæ Hippocrates enumerat, adijce alia naturalia; vt ætatem, & non naturalia, vt tempus anni & regionem. Omnia enim hæc aliquid in victꝰ mutatione indicare primo aphoriſmorũ dixit.

Multo autem minus in ciborum adiectionem procedendum, nam in ablatinem omnino incumbere ſæpe prodeſt. Cum ſuffecturus æger ſit donec morbi vigor concoctus ſit. In quibus autem hoc faciendum ſit, ſcribetur.

GAleno videtur, atque poſt illum alijs, Hippocrates nunc decidere controuerſiam illam vulgatiſsimam quam ego primo cap. libri octaui controuerſiarum medicinalium ſcripſi, vtrum ſit periculoſius, ſi ab exacta cibi quantitate deerrandum ſit inclinare ad craſsius, an ad tenuius, videturque id erratum quod ad craſsius ſit magis vituperare. Mihi de ea quęſtione dictum ſatis ſuperque eſt dicto loco, nunc illud ſolum dicam, non videri mihi Hippocratem de ea re loqui, ſed de ratione procedendi in victus inſtitutione, docereque non eſſe procedendum à morbi principio per totum eius decurſum addendo, vt ij faciebant, quos erroris arguebat paulo antea, atque

que adhuc refellere perſtat) vt ex ijs quæ mox dicentur intelli ges) continentes duobus aut tribus primis diebus ægrotos ſine cibo, mox velut exequaturi, dantes multum: ſed detrahendo ſẽ ſim: nam ita maximè deuitatur repentina mutatio, & vt magis ad ſummum vigorem accedatur, datur cibi minus, vt fieri ſanè oportere primo libro huius operis, & octauo controuerſiarum (exceptis tamen quibuſdam morbis) monſtrauimus. Quod ergo continent hæc verba perinde eſt ac ſi nunc diceret, quandoquidem ergo dictum eſt per morbos conſuetudinem non poſſe omnino retineri, ſed mutandam eſſe ex parte, ſcias eam mutationem non debere fieri, detrahendo cibum in principio, & procedendo ad adiectionem, ſed detrahendo ſemper. Primis quidem diebus detrahendo ab eo cibo quo ſanus vtebatur, ſed & ab eo qui primis diebus detur, detrahere ſæpe expedit, vt æger videbitur ſuffecturus cum minori donec morbus ſoluatur, aut inclinet. Nimirum, vt morbus magis procedat ad ſtatũ, ita minus ſupereſt, atque ita cum minori cibo ſufficiet ægrotus. Quare detrahendum ita quoque. Verum hoc in acutis potius fit, quorum sũmus vigor eſt pars breuiſsima, in longis enim ipſe ſtatus ſolet multos dies occupare, ac proinde non ita au demus extenuare victum qui à principio viſus eſt, etiam ſi morbus ad ſtatum videatur procedere. Quia ergo in acutis magis agendum eſt id quod dicitur, & hoc opere de acutis eſt ſcribẽdum, dicit, in quibus autem hoc faciendum ſit, ſcribetur.

Multa autem & alia ijs quæ dicta ſunt germana ſcribere quis poſſit, hoc autem teſtimonium efficacius eſt. Non enim germanum eſt rei de qua multus habitus eſt ſermo, ſed res ipſa commodiſſimum eſt documentum. Quidam enim incipientes acute ægrotare, quandoque quidem cibos comedunt eadem die qua laborare cæperunt, quidam autem etiã ſequenti: quidam verò ſorbent quidquid occurrit, quidam autem & cyceonem ſorbent. Omnia autem hæc deteriora ſunt quam ſi quis aliter cibaretur, multo tamen minorem læſionem inferunt quæcunque hoc tempore peccata fiunt,

quam

quam si quis primis duobus diebus aut etiam tribus, vacuari omnino vasa permittat, quarto verò aut etiam quinto ita cibet. Sed sanè deterius aget qui omnibus his diebus vasa prius inaniens, sequentibus quibusdam diebus ita paverit, priusquam morbus cōcoctus sit. Ita enim mortē apertè afferet plurimis, nisi omnino morbus boni moris sit. Errores vero qui in principijs committuntur, non similiter sunt inuincibiles, sed multo faciliores victu.

REfutauit hucusque errorem eorum, qui primis diebus in inedia continebant ægrotos & deinde ad cibos affatim transferebant, quod mutationes consuetudinis facerent repentinas, & varias, primam enim à sanorum victu ad inediam, mox alteram ab inedia ad cibos: probauit vero has mutationes noxias esse translato argumento à germanis mutationibus, ab ijs, scilicet, quæ contingunt beneualentibus. Vocat verò ea germana quia non sunt eadem, sed similia. Nimirum mutationes quæ contingunt in victu beneualentiū. & quæ in ægrotantibus, fiunt non sunt omnino eędem, neque verò easdem habent rationes, sed similes, & a quibus similitudinis gratia argumentum ducitur probabile. Nunc ergo persistens in refutatione eorundem dicit, multa etiam alia ijs quæ dicta sunt germana scribi posse, vnde argumenta caperentur, malle autem se nunc ipsam per seſe rem indicare absurdam esse, quam à germanis rebus argumētari. Efficacius autem (inquit) testimonium hoc est. Hoc inquā quod modo scribam. Non enim est germanum rei de qua multus habitus est sermo, id est de qua iam diu disputamus, sed est res ipsa & commodissimum sui documētum. Sed quod est hoc documentum? certè quod in ægrotis ipsis experimur. Quidam enim incipientes acutè ægrotare, quandoque quidem cibos comedunt eadem die qua laborare cęperunt, cibos scilicet eosdem quos sani comedebant, quidam autem etiam sequenti die. quidam verò sorbent quidquid occcurrit, vt antea scilicet quam ægrotarent, quidam verò sorbent cyceonem, vulgatissimam scilicet apud antiquos potionem, quæ parabatur ex polenta & vino. Itaque vtuntur quidam primis diebus morbi eisdem cibis & potionibus quibus antea. Hæc autē dete-

riora sunt quam si quis alitet cibaretur, id est, quam si cibaretur tenuius, detrahens aliquid propter morbum. Multo tamen minorem læsionẽ inferũt quæcunq; hoc tempore peccata fiũt (vocat hic peccata, nõ quæcũq; in victu peccant, sed excessus exsuperantiasq; ciborũ) quam si quis primis duobus diebus aut etiam tribus, vacuari omnino vasa permittat, quarto vero aut ẽt quinto ita cibet, id est plurimũ tribuat. Sanè (inquit) deterius aget, quo omnibus his diebus (quarto scilicet & quinto,) vasa prius inaniens, sequẽtibus quibusdã diebus ita pauerit, prius quam morbus concoctus sit. Videtur hæc repetitio inutilis eiusdem sententiæ, tñ non est, quia cõtinet aliquid noui, idq; vtile: Imprimis dicit, grauius errare si quis totis quinq; diebus inaniri permittat vasa, cũ postea cibos daturus sit, quam si solis tribꝰ deinde insinuat, esse quosdã qui cõtinẽdi sint sine cibo eo quod sine eo possint durare donec morbus cõcoctus sit. Nõ. n. vitupe rat simpliciter eos qui dictis diebus vasa inaniri permittũt, sed cum sequẽtibus diebus cibos daturi sint, antequã morbus cõcoquat, hoc verò tã graue esse dicit, vt mortẽ apertè afferat pluri mis, nisi omnino morbus boni moris sit. Morbus boni moris est qui valde salutaris, vt contra mali moris, qui periculi plus ingerit, quam pro ea, quã ostentat, magnitudine. Vt igitur mali moris morbus facultatem plurimum debilitat, ita qui boni moris, debilitat minimè, robusta verò facultas errores etiam magnos & victus & curationis ferre potest. Hic autem error tantus est, vt nisi morbus omnino boni moris sit, plurimis afferat mortem. Reddit deinde causam qua hic error maior est quam si quis primis diebus plus accipiat quam oportet. Ea est, quia errores (id est cibi excessus, & exsuperantiæ) qui in principijs committuntur, non similiter sunt inuincibiles, sed multo faciliores victu, quam qui, procedente iam morbo ad iudicationem. Ergo vel hac solum causa grauius est, primum vasa inanire deinde cibare, quam primum cibare postea inanire, quia quanto citius datur nimius cibus, tantum supereſt plus temporis, vt ante summũ vigorem, quo facultatem maximè oportet vacare à cibo, emendetur: quanto vero posterius, tanto minus temporis supereſt, vt emendari possit, & tanto proprius accedit crassus victus ad statũ, a quo debet status esse alieniſsimus. Porrò ea additio melius

emenda-

emendatur detractione, quam detractio additione, quia poſt illam additioné venit detractio tempeſtiuè, vtpote morbo eunte in indicationé, additio vero in tẽpeſtiuè eandem ob cauſam: deterius ergo emendabit additio quia intempeſtiua, & quia debilitata prius inedia facultate, & inanitis vaſis, nihil faciet aliud quam incoctionem, & crudorum diſtributionẽ. Videbitur fortaſſe contrarium eſſe his quæ nunc Hippocrates, quod Gal. in commentatione proximæ ſententiæ dixit: conferens. n. cibi exceſſum, cũ defectu, dixit, quod minus eſt facilè emẽdatur, quod verò plus eſt, exuperatq; noxas facit inemendabiles: Hippocrates verò dicit, facilius emendari ſi quis plus cibi quã par ſit primis diebus det, quã ſi minus. Non eſt tamen contrarium. Gale. enim dixit facilius emẽdari exceſſum quam defectũ, Hippocrates facilius emendari exceſsũ primis diebus factũ, quam poſterioribus, conſtat verò hæc eſſe diuerſa, neque collationes eas eſſe eorundẽ. præterea cõſtat toto cęlo errare eos qui cũ morbus in initio agnoſci nõ poſſet, cõſulunt victũ extenuari: ſatius enim ſit non niſi parũ extenuare. Nã ſi ignoratione morbi aliquid delictum erit, tamen emendabitur melius, quod mediocritatẽ ſuperauerit.

Hoc igitur exiſtima maximum documentum, quod non ſint priuandi primi dies potione tali vel tali, ijs qui poſterius vſuri ſint potionibus talibus vel talibus. Omnino igitur ignorãt, & qui granoſis ptiſſanis vtunt, ſe eos male afficerre, cũ ſorbere incipiunt, prænacuatis prius vaſis duos aut tres dies, aut ẽt plures: neque ſane qui cremore vtuntur intelligunt lædi eos qui ſorbent, cum non recte incipiunt ſorbere. Hoc quidẽ cauent & agnoſcunt, magnam læſionem afferre, ſi antequam morbus concoctus ſit, granoſam ptiſſanam ſorbeat ægrotus, ſolitus cremore vti. Omnia igitur hęc magna teſtimonia ſunt, non rectè medicos perducere ægrotos in victum: ſed in quibus non oportet vaſa inanire, vtpote ſorbitionibus cibandos, inaniunt vaſa: in quibuſq; nõ cõ-

uenit mutare ex inanitione vaſorum in ſorbitiones in his mutant & plurimum errant. Aliquando verò & in ipſis occaſionibus mutant in ſorbitiones ex vaſorum inanitione, inquibus ſæpe expediebat ex ſorbitionibus accedere ad vaſorum inanitionem, ſi ita fors ferat, in exacerbatione morbi.

COlligit ex dictis errare medicos, qui cum poſtea cibum daturi ſint ante morbi concoctionem, primis diebus vaſa inaniri permittunt, ſpeciatimq; perſtringit eorũ errores, atque ex ijs quæ ipſimet faciebant eos reuincit. Hos cõſentaneũ eſt fuiſſe Cnidos aduerſus quos hic liber à principio ſcriptus eſt. Hoc igitur (inquit) exiſtimo maximũ documẽtũ, q̃ non ſint priuãdi primi dies potione tali vel tali, ijs qui poſterius vſuri ſunt potionibus talibus vel talibus, hoc eſt, quacunq; potione quis vſurus ſit, ſi modo aliqua vſurus eſt poſterius antequã morbus cõcoquat, nõ eſſe eũ omni potione primis diebus priuãdũ, ſed concedendã ei eſſe aliquam. Neſciũt igit̃ quid faciant, ſeq; ægrotos magnopere lædere nõ intelligunt, qui granoſis ptiſſanis (totis ſcilicet ptiſſanis) vtuntur, cũ ſorbere incipiũt præuacuatis prius vaſis duos aut tres dies, aut etiam plures: neq; qui cremore vtuntur intelligunt lædi eos qui ſorbent, niſi rectè ſorbere incipiant, non ſcilicet præinanitis prius vaſis: tamẽ cũ hęc non intelligãt, illud cauent, & agnoſcunt, magnam læſionẽ afferre, ſi antequam morbus concoctus fiat, granoſam ptiſſanã ſorbeat ægrotus, qui cremore vti cęperit. Itaq; cauent, ei quẽ cremore cibare cæperint, granoſam dare, antequã coquat morbus tamẽ nõ cauẽt, ei, cui nihil dare cęperint, antequã coquat morbus dare cremorẽ, aut ẽt ptiſſanã, cũ tamẽ eadẽ ratione atque adeo maiori hoc caueri deberet, plus.n. auget, qui nihil capienti dat cremorẽ, quã qui capienti cremorẽ, dat ptiſſanã. Omnia igitur (inquit) hæc magna teſtimonia ſunt, non rectè medicos perducere ægrotos in victum, ſed eos in quibus non oportet vaſa inanire, vtpote ſorbitionibus cibãdis (antequã. ſ. morbus cõcoctus ſit) inaniunt vaſa: in quibus non cõuenit mutare ex inanitione vaſorũ in ſorbitiones (vtpote qui poſſint ſine cibo tranſigere vſq; ad morbi concoctionẽ) in his mutant. Nimirũ illi

in

in morbis omnibus vulgariũ more, neque essentia neq; constitutione morbi p̃cognita, cõtinebãt ægrotos primis diebus, alij duobus alij tribus, alij quatuor, sine cibo, moxq; cibũ dabant, alij ptissanæ cremorẽ, alij ptisanã totã. Atq; ita quibus necesse erat cibum dare, vtpote nõ suffecturis sine eo vsq; ad morbi vigorẽ, denegabãt, & ijs qui sine eo poterãt transigere, ante vigorem tribuebãt. Accedit inquit, q̃ hi cũ primis diebus cõtinuerint ægrotos sine cibo, incipientes deinde virtuti timere, omnia perturbãt, & in ipsis occasionibus mutãt ex vasorũ inanitio ne in sorbitiones, in q̃bus sæpe expediebat ex sorbitionibus accedere ad vasorum inanitiones: hoc est, coguntur sæpe eis horis cibũ præbere, quibus etsi cibũ antea indulsissent oportet denegare, vt si ita fors ferat, in exacerbatione morbi, & in ipso paroxysmo. Itaque non ita oportet agere, sed vt quibus daturus cibum sis ab initio des, vel vt possis deinde citra perturbationem horis incommodis denegare.

Aliquando autem & cruda attrahuntur de capite, & regione thoracis, bilioſa, & vigiliæ coincidunt eis, ob quas non coquitur morbus: triſtes quoque & amari fiunt, & delirãt: & ſplendores obuerſantur ante eorũ oculos, & aures ſonitu plenæ, & extrema perfrigerata, & vrinæ incoctæ, & ſputa tenuia & ſalſa & mero colore tincta, pauca. Et ſudores circa ceruicem: perplexitates, & ſpiritus offendẽs in latione ſurſum denſus aut magnus valde: ſupercilia grauiter ſe habẽtia, deliquia animi praua, & reiectiones ſtragulorum à pectore, & manus tremulæ, aliquando autem & labium infernum concutitur.

DIctum est antea, tantum esse eum errorẽ quem Cnidij in uictu committebant, vt plurimi morerentur, atq; adeo omnes quorum morbi non essent benigniſsimi, nunc narrat ſigilatim noxas quæ illis succedere solent. Earum quas narrat, quædam succedere natæ sunt inediæ primorum dierum, quædã cibationi repentinę post tantã vasorũ inanitionẽ, q̃dã vtrique, aut ambabus causis simul. Quoniam vero vtrunq; ab illis fiebat, & vtrunque ab Hippocrate vituperatur, frustra cõtẽdit

à quibuſdam enarratoribus adſcribenda ſint hæc huic an illi cauſæ. Satiùs ſit citra contentionem, quancunque harum læſionum referre in quam maxime congruat cauſam. Aliquando dicit trahi bilioſa cruda de capite, & regione thoracis. Eſt qui nõ intelligẽs cur trahatur bilis de capite & thorace, partibus adeo pituitoſis, in ventrem ac non potiùs ex hepate, velit intelligi, trahi à capite & thorace, vt ſcilicet caput, & thorax ſint quæ trahant. Tuncque videntur, vigiliæ & triſtitiæ & delitia, & alia omnia huiuſmodi, rectè ſequi pleno bile capite, & ſpiritus difficilis pleno pectore. Verum hoc, vt de ipſa nihil dicam, nõ fert ipſa ſermonis proprietas dicit enim ἐπιστρώνται ἀπὸτε κεφαλῆς, καὶ τοῦ περὶ τὸν θώρηκα τοπου, ἀπο verò non coniungitur faciẽti aliquid, ſed ei a quo loco. Nos ergo oportet legitimã lectionem enarrare. Non inquit ſimpliciter trahunt a capite, ſed aliqñ trahunt. Nimirũ incipiẽte fame non trahuntur bilioſa in ventrem nisi ex hepate, & vicinis hypochondrijs, aliquando autem procedente plurimũ vaſorũ inanitione trahuntur etiam vndiq;, atq; adeo de capite & thorace. Hoc verò dicit fieri in febricitãtibus alioqui febribus putridis qui longa inedia in initijs macerantur, in illis verò neceſſe eſt bilem crudam ideſt non conſequutam eam coctionem quæ morbo ad ſummum vigorem iam accedente conſequutura eſt, toto corpore abundare: trahetur ergò verſum ventrem præ fame vndique, ea verò quæ ex capite & thorace confluet, & noxas faciet apertiores. Nam commota agitataque in capite bile vigiliæ accident, & delirabunt, & ſplendores obuerſabuntur ante oculos, & aures erunt ſonitu plenæ. Nimirum bilis commota oculos & aures titillabit, debilitas verò quæ ex inedia etiam nata fuerit, fecerit, vt a leuiſſimis etiam cauſis multum ea inſtrumenta patiantur. Ita fit vt qui capite plurimum debilitati ſunt, ſuffuſorum viſſa ſemper habere, & tinitum aurium, videantur. Neque ſanè hæc ſymptomata poſt multam inediam tollet cibus repente & copioſſe datus, ſed augebit, quia male coquetur, & multus craſſuſque vapor inde aſcendens debiles oculos & aures præterlabetur. Quia vigilant, fieri dicit, vt morbus non coquatur. Nimirum ſomnus concoctiones omnes promouet. vbi conſideratione dignißimum eſt, inedia fluxiones moueri & augeri, &

ri, & concoctionem morbi impediri, cum tamen nihil adeo a medicis celebretur quam cibo & vino fluxiones augeri, inedia & aqua cohiberi (& hanc ob causam Hippoc. ad recentia vlcera tenui cibo & aqua, & Gal. in inflammationum initijs tenuissimo victu vti censent, & ego morbos omnes pendentes ex fluxione a cõi cibandi ratione excepi) & concoctionem morbi cibo prohiberi ac proinde morbo consistente in summo vigore, & parũ ante illũ detrahere Hippo. iubeat, vt natura vacet cõcoctioni morbi, quæ eo tempore maximè viget. Sed etsi hoc ita fit, nihil faciendum est nimis. Pleraq; enim facta nimis, per accidens afferunt noxas, quas cum mediocritate suscepta nata sunt prohibere. nam & motus & calida balnea nimia cum sunt refrigerant. inedia solet morbi cõcoctionem properare, ea si tanta sit vt eleuet somnum, hanc ob cãm eam impedier. Ita ẽt inanitio mediocris facit vt nulla pars in aliam mittat, nimia facit vt quæcunq; a quacunq; alia extorqueat. incoctionem ergo cum afferant vigiliæ, fiunt vrinæ incoctæ, & sputa tenuia, & pauca. Verum quia ea cruditas non frigore sed vrente calore fit, sunt etiam salsa quæ ex pituita, & syncero colore tincta, valde scilicet flaua aut chlora, quæ ex bile. Eadem ratione vrinæ fuerint tenues, non tamen albæ, sed flauæ. Tristes quoque fiunt & amari. Tristes & iracundos intelligo vocari tristes & amaros. Tristes, scilicet, & leuissimis de causis irascentes. Nimirum ob debilitatem, & bilem effusam, & hac & illac deerrantem, sunt sibi magnopere displicentes, & irritantur facillime. extrema his perfrigerantur ob naturalis calidi debilitatem, ob quam etiam fiunt deliquia animi proba, hoc est cũ magna debilitatis significatione euenientia, cum in pulsu, tum ẽt in vultu, & alijs. Sudores etiam circa ceruicem instãte deliquio fieri solent expirante humore cum spiritu, eo loco qui est grandioribus poris ob oscula venarum & arteriarum, quæ in eam cutis partem finiuntur. Auxerit etiam eos sudores post magnã debilitatẽ cibus aut potus copiose acceptus. Sudores enim fiunt ijs qui pluri cibo aut potu vtuntur quam pro sua facultate: qua cã conualescentes solent frequenter sudare, & a cibo magis. Perplexitates ẽt eandem ob causam fiunt. Nimirũ qui debiles sunt ac multo magis si debiles simul & distenti cibo, anxij sunt, & ne

ſciunt, quid ſibi faciant. Stragula etiam reijciunt e pectore, & habent ſupercilia demiſſa, & velut pondus incumbens ſentiũt. Sola enim debilitas facit partes ipſas eſſe graues & demiſſas, ſi vapores multi & craſsi ex cibo repente dato accedant, ſenſum ponderis auxerint. Spiritum etiam dicit eſſe eis offendentem, in latione ſurſum denſum aut valde magnum. Intelligunt omnes enarratores fieri offendentem in latione aeris ſurſum, hoc eſt in expiratione. Non video tamen qui dicat, cur in expiratione potius quam in inſpiratione: cum præcipue in inſpirationem plus virium natura apponat, ac proinde facilius citiuſq; neceſſe ſit in ea offendat, quam in expiratione. Ego me ab hac difficultate facile expedio, non enim legi cenſeo offendens in latione ſurſum, ſed, offendens in latione ſurſum verſus denſus aut valde magn⁹. Nimirũ eſt offendẽs, vt eſſe ſolet in inſpiratiõe, & in expiratione denſus aut valde magnus. Offendens quidem, vt in aphoriſmo dicitur, conuulſionem ſignificat in febribus. Fieri vero poterit, vt ob manifeſtam cauſam citra conuulſionem fiat, vt lugentibus pueris ſolet, atque his, ob ventris inflationem inſtrumentorum ſpiritus motum impedientem, & priori inedia comparatam debilitatem. Fit enim vt quia debilis virtus impedita inſtrumenta non poteſt dillatare, motum in medio intermittat: atque hanc ipſam ob cauſam dillatatum thoracem dimittere properat dimittitque multum, & quietem externam breuem facit: hocque eſt facere crebrum in expiratione: aut conſtrictionem magnam, quod eſt facere in expiratione magnum. Fiunt his manus tremulæ, & aliquando labium infernũ concutitur. Tremor ſi propriè, & vt à Galeno ſolet, hoc loco accipiatur, ſolam ſignificet animalis facultatis debilitatem, non potentis partes firmiter continere: verum apud Hippocratem, vt ſæpe animaduertimus, de omni motu tremulo, ſiue ob conuulſionem ſiue ob rigorem, ſiue vtcunq; aliter fiat, dicitur. Euenit vero ſæpiſsime manuum conuulſiuus motus ob facietatem ventriculi aſcendẽtibus in caput vaporibus: & manuũ neruos in via offendentibus. Hanc ob cauſam cum fiet talis tremor merito & tremor labij inferni ſuccedet. Fit enim hic ob paſsionẽ oris ventriculi per communem membranam communicatam, atque ita ſolet vomitum inſtantem ſignificare.

Hæc

Hæc autem in initijs aparentia, significant delirium vehemens, & plerique moriuntur qui verò effugiunt aut cum abscessu, aut fluxu sãguinis ex naribus aut crassum pus excreantes effugiunt, aliter autem minime.

HIc censet Galenus initij nomen dici de tempore cruditatis, docereque Hipppocratem hæc quæ dicta sunt, si ante signa concoctionis appareant, significare mortem, aut difficile iudicium, ac proinde plerosque mori: & eos qui effugiunt difficulter iudicari, ac proinde cum abscessu (nisi hunc, vt solet, fluxus sanguinis narium anteuertat) aut cum puris crassi excreatione. Possunt enim hæc signa esse, mortis, & iudicij. Lethalia vero quæ decretoria esse possunt, cum signis concoctionis sunt bona, cum contrarijs, sunt lethalia: cum cruditate sunt etiam mala plerunque, si tamen facultas valde robusta sit, fiunt difficilis iuditij sed contingit dubitare qui possint hæc signa dictis ægrotis in initio apparere, cum illi acute laborent, & plures dies insummantur in eum victum à quo ea fiunt: raro enim non dum in victu error committitur tempus cruditatis præteribit. Præterea cur post tantam vasorum inanitionem expectetur fluxus sanguinis? Ego certè in alium sensum feror: non ob hæc solum, sed quia ipsa series eorum quæ dicta sunt, moxque dicendorum, aliud mihi insinuat. Nimirum dixerat hæc ob errorem illum in victu fieri solere: explicat nunc quam grauia sint. Non sunt tamen æque grauia cum ob victus errorem fiunt, atque cum citra omnem occasionem, Nam & in facie illa pessima quam Hippocrates initio prognostici describit interrogare iubet an famem sustinuerit homo, quasi ita minus graue signum futurum sit, atque adeo minus, vt intra diem & noctem tolli solere dicat. In his ergo omnibus perinde eueniet, si ob famem seu vasorum inanitionem facta sint. Sed rursum dices si tantum detrahit fames prægressa vt intra diem & noctem tollantur, falso profecto dixerit Hippocrates nuper, plurimos eorũ qui fame vexantur primis diebus, & postea multũ accipiunt, mori. Certe vera sunt hæc omnia, neq; repugnantia vllo modo. Nam alijs omnibus partibus, haud dubie cã manifesta minuit periculũ, quæcũq; signa ĩ ægroto esse ponãtur. Nihilominus ab

ipsis

ipſis cauſis procatarticis euenit lædi homines, nunc plus, nunc minus, vt illæ ſunt grauiores, & homines affici magis parati. Videmus enim plurimos mori, q quibuſdã occaſionibus cæperũt laborare. Nunc ergo apparatus ponatur eſſe æqualis: tamen conſtat in initio prognoſtici minoris multo cauſæ mentionem fieri quam hic. Non enim interrogare iubet, an tantopere confectus fuerit fame, ſed an fames eum teneat intermiſſo fortaſſe cibo die vna aut duabus: hic verò maximus quidam in victu error, qui grauior multo cauſa eſt, dicitur hæc facere. Hæc ergo cauſa, etſi procatartica ſit, tamen quia maxima, periculoſam affectionem fecerit, quanquam ne ita quidem adeo atque ſi ſine omni cauſa hæc ſymptomata fierent: neque ſanè eodem modo ſubueniendum erit ei, cui ob factam vaſorum inanitionem inſint, atque cui ab initio, ideſt, nulla tali cauſa prægreſſa. Hæc videtur mihi inſinuare dicens, hæc aparentia ab initijs, ideſt per ſeſe & nulla cauſa manifeſta, nulloque victus errore antecedente, adeo grauia ſunt, vt ſignificet delirium vehemens (merito addit vehemens, leue enim in ipſis ſignis eſſe ponebatur) & plerique moriuntur, qui verò effugiunt, aut cum abſceſſu, aut fluxu ſanguinis è naribus, aut craſsi puris excreatione. Omnia enim illa ſi fiant ſponte, ſignificant multitudinem, in ventre, capite, & thorace: ex ventre verò abſceſſum, ex capite fluxum ſanguinis, ex thorace excreationem puris, merito expectes: Si verò (hæc inſinuãtur, ſuppleri autem debent, vt intelligatur ipſa ſermonis ſeries) non ab initijs, ſed poſtquam victus extenuatione ſint debilitati fiant grauia ſanè, ſed non adeo, ſunt, & curandi refectione præcipuè ſunt. Errant verò medici, hæc neque diſtinguentes, neque dignoſcere valentes. Nam addit.

Neque enim harum rerum video expertos eſſe medicos, vt oporteat dignoſcere debilitates, in morbis, quæcunque ob vaſorum inanitionem perficiuntur, & quæcunque ob aliam aliquam irritationem, & quæcunque ob dolorem, & à morbi acutie, & quaſcunque paſſiones & ſpecies omnige nas noſtra natura, & habitus, parit quibuſcunque. Atqui

ſalu-

ſalutem aut mortem afferunt cognita aut ignorata hæc. Maius enim malum eſt, ſi ob dolorem aut acutiem morbi debilitato offerat quis potus aut ſorbitionis plus aut cibi, putans ob vaſorum inanitionem debilitatum eſſe. Indecẽs etiam eſt: & ob vaſorum inanitionem debilitatum nõ agnoſcere, & præmere victu. Affert enim etiam hic error periculum aliquod, multo autem minus quam alter, ridiculus tamen multo magis hic error altero. Si enim alius medicus, aut etiam idiota, accedens, & agnoſcens quæ accidunt, dederit & cibum & potum, quæ alter prohibuerit, manifeſto vtique videatur auxilium attuliſſe. Talia verò maximè omnium quæ fiunt vituperantur ab hominibus. Videtur enim ipſis qui acceſſit, medicus, aut idiota, velut mortuum ſuſcitaſſe. Scribentur autem & de hoc ſigna, quibus oportet horum quæcunque dignoſcere.

QVatuor cauſas eſſe dicit debilitatis in morbis acutis, vaſorum inanitionem, & aliquam aliam irritationem, & doloris vehementiam, & morbi acutiem. In inanitione vaſorum eſt omnis euacuatio magna, ſiue effuſo aliquo ſucco fiat, vt miſſione ſanguinis, aut expurgatione, aut ſudore, aut euacuatione inſenſili: atque ſiue hæc fiant ſpõte, vt ſanguis ex hæmorrhoidibus, vtero, aut naribus exit, & diarrhœa dyſſenteriave vltro cietur, aut ſudor copioſaque expiratio: ſiue arte prouocantur hæc, aut ſecatur vena, aut pharmacum propinatur, ſiue per accidens, detracto cibo euacuatio vaſorum fiat. Irritationis nomine intelligit cauſas omnes manifeſtas: atque proinde dicit, & quæcunque ob aliam aliquam irritationem. Nimirum inedia aut euacuatio cauſa externa & manifeſta eſt. In hoc genere eſt omnis vehemens animi aut corporis motus, & paſsio, vt ſi homo linquatur animo, aut debilis ſit ob triſtitiam, metum, timoremve ingentem, aut gaudium profuſſum, vel ob vigiliam longam, vel ob laborem crebro deſidendi, aut moleſtiam aliquam vtcunque illatam: dolor omnis vehemens deijcit magnopere vires, atque hanc ob cauſam cogimur ſæpe narcoticis occurrere,

currere, etiam ipſam affectionem præter naturam augẽtes: quia vix fieri poteſt vt morbus aliquis cum aſsiduo dolore diu duret, quin vires omnes magnopere proſternat: In morbi acutie ſunt omnes debilitates quæ per morbi vehementiã fiunt: ſiue in quã ex magnitudine eſſentiæ propriæ procedat debilitas, vt cũ ob ſolam febris magnitudinem ægroti liquũtur animo: ſiue ob cacoethes, vt cum ob malignitatem febris: ſiue ob naturã partis affectæ, vt cum linquũtur animo ob oris ventriculi, aut vteri aut cerebri affectionem ſiue ob multitudinem excremẽtorum, ſiue ob duo plurave horum ſimul. Hæc oportet medicos poſſe dignoſcere, quia illis non eodem modo occurritur, ſed pro cauſæ differentia varie. Debilitato enim ob febris magnitudinem, nulla ratione occurretur meliùs quam aqua gelida, quæ ſi ob vterinam affectionem labente facultate detur, ſtrangulabit. Si ob malignam facultatem vires labantur occurendum eſt alexipharmacis quæ ad facultatem multitudine ſuccorum oppreſſam nihil cõtulerint, ſed dum inaniter citra neceſſariam euacuationem tẽpus teritur calor naturalis ſuffocabitur. Oportet ergo agnoſcat hæc medicus, atque etiam quaſcunque paſſiones, & ſpecies omnigenas noſtra natura & habitus parit quibuſcunque. Hoc eſt & omnium paſsionum ſpecies, in quas quæ cunque naturalis temperies & compoſitio prona eſt, & a quibus cauſis quæcunque natura facile patitur aut non. Nam his ignoratis in multa incõmoda ægrotos adducet: velut ſi medicus hominem ſuperna parte pituitoſum in inedia continuerit, parum lędet, ſi vero pychrocolum, fortaſſe interim ẽt. Vſque adeo verum eſt quod Hippocrates dicit, ſalutem aut mortem afferunt cognita, aut ignorata hæc. Eius quod nos fuſius diximus de diuerſa ratione occurrendi debilitati ex diuerſis cauſis ortę, vnum producit exemplum quod ad præſentem ſermonẽ magis facit. Maius enim (inquit) malum eſt, ſi ob dolorẽ aut acutiem morbi debilitato, afferat qs ſorbitionis aut potus aut cibi plus, quam ſi (hoc enim oportet ſuppleri) debilitato ob vaſorũ inanitionẽ. Indecens etiam eſt debilitatũ ob vaſorum inanitionẽ nõ agnoſcere, & victu pmere, quaſi ob repletionem debilitatus ſit. Itaq; inanitũ non oportet victu pmere, ſed reficere, qa morbos ex repletione curat inanitio, & ex inatione repletio, eis verò q

ob

ob dolorem aut morbi magnitudinem debilitati ſunt, nõ opor tet cibi aut potus dare plus. At vero vtrunque horum videtur falſo dici. Nã ſi inanitũ nõ oportet victu p̃mere oportet ergo ei cibũ dare, ſi autẽ oportet cibũ dare, male dicit Hippocrates ma ius malũ eſſe cibũ augere debilitato ob dolorem, aut acutiem morbi, quam debilitato ob vaſorum inanitionem. Hæc enim dictio innuit, malum etiam eſſe cibum augere debilitato ob inanitionem. Porro quandoquidem dolor aſsiduus euacuationis quantitati detrahit, vt primo ad glauconem Gal. dicit quia debilitat, certè eadem ratione cibum petet augeri. Verum hęc ita definiuntur. Debilitato & inanito malum eſt cibum repentè dare, quia vt dictum antea eſt, non ſuſtinet: tamen multo grauius malum ſit victu præmere & cibo amplius priuare: grauius etiam ſit debilitato ex dolore cibum multum dare, quia refectionem quæ cibo agitur magis petit inanitio, Quam dolor. Petit nihilominus debilitas quæ ex dolore fit cibi plus, quam dolor ipſe peteret niſi debilitaret. Nimirum recenti cibo vires refectionem quandam recipiunt, quacunq; cã debilitatæ ſint, maiorẽ aũt multo, cum cauſa ipſa debilitatis, penuria eſt. Itaq; cũ penuria debilitat, veteris refectione, ne tñ ea non feratur, refi cies paulatim & cibo tenui, repetito crebro: & ſola hęc refectio curatio fuerit idonea: cum vero debilitat dolor aut morbi magnitudo, ſi debilitas inſtanter vrgeat, tunc quoque cibo reficies aliquo, ad curationem autem te cõuertes mox, per anodyna aut narcotica, in dolore: per euacuationẽ in multitudine, & per ido neam propriamq; curationem morbi cuiuſcũq;. Explicat dein de cur cibum dare debilitato ob dolorem aut morbi acutiem, vocauerit malum, & victu præmere inanitum, vocauerit indecens, dicens, ſecundũ hunc errorem afferre ęgroto periculũ, mi nus quã priorem, verũ eſſe multò magis ridiculũ apud vulgus. Meritò aũt malũ dr̃ quod periculoſum: indecẽs, quod ridiculũ. eſſe tale oſtendit, dicẽs, ſi. n. alius medicus aut ẽt idiota accedẽs, & agnoſcens quæ accidunt (aut etiam nõ agnoſcens) dederit & cibum & potũ quæ alter prohibuerit manifeſte vtiq; videatur auxilium attuliſſe. Talia verò maximè omnium que fiunt vitu perantur ab hominibus. Videtur. n. q acceſsit medicus aut idio ta, velut mortuũ ſuſcitaſſe, & id quidẽ ſine multa opera, ſed ci-

bo

bo & potu. Certè ridiculum esse hoc, atque eam ob causam sæpe medicos derideri, verisime dicit, verum quod minus periculi afferre hunc errorem, etsi magis ridiculus sit, dicit, magnã dubitationem habet. Nam hominem inanitum & debilem inedia macerare, nihil videtur aliud quam facultatem extinguere: præ dolore autem aut morbi acutie debilitato cibum dare copiosum, augendi morbi causa est. Quanto igitur plus spei supereſt aucto quantumuis morbo, quam extremè debilitata facultate, tanto maius periculum in eo errore esse videtur, quam in contrario. Imprimis hic intelligi debet, eum dolorem, atque eam morbi acutiem, ob quæ debilitatus quis esse ponitur, ex nimia materiæ copia pendere, atque adeo eam debilitatem esse ex aggrauatione tanta, vt fecerit dolorem ingentem, aut morbum acutissimum. Si quis enim ob dolorem qui ex intemperie quapiam citra magnam succi copiam consistat, debilis sit, tam longè abest vt lædat cibo, plusquã inanitus, inedia, vt ne lædat quidẽ, nisi maxima quãtitate det. Itaq; cõferũt hic duo hæc, debilẽ & ĩanitũ, tenui victu p̃mi, & dolẽtẽ, aut acutè laborãtẽ p̃ multitudine debilẽq; ex aggrauatione, crasso onerari. Atq; tũc quoque longa est quæstio, a qua Galenus sex expedit, dicens, si quis eos qui ob vasorum inanitionem parum valent tenui victu presserit, læsurum quidem, tamen aut non tam euidenter, aut non tam celeriter. Itaque læsionem ex victu crasso in repletis nõ dicit esse necessario maiorem, esse tamen affirmat euidentiorem ac citiorem, quia qui ita moriuntur, suffocantur, solentque apoplectica aliqua passione, aut repentino alio casu cadere: qui vero moriuntur præinopia, moriuntur paulatim, marcescente naturali calore. Itaque eueniunt hæc pericula ignoratione distinguendi causas imbecillitatis: oportet ergo medicum notas habere earum. Quas quidem, quia hic non erat locus differendi de causis morborum aut symptomatum, alibi se promittit scripturum. Verum quia neque toto opere occurrent, neque verò alio aliquo nisi sparsim, non fuerit inutile à me nunc dici breui Ex tribus mihi videtur pẽdere tota ea dignotio: ijs quæ adsunt affuerunt ve, aut non: propria cuiusque hominis natura: & propriis singularum passionum signis. Ijs quæ antecesserunt aut nõ, quale est illud in initio prognostici, interrogare oportet an vi-

gila-

gilauerit homo, aut aluus ſoluta ſit, aut fames aliqua ipſum teneat. Nunc quoque ab iis quæ antecefferunt, ita procedit coniectura. Si homo ad quem accedis tres aut quatuor dies ſine cibo tranſegit, aut copioſiſsima diarrhæa, aut fluxu ſanguinis laborauit, aut alioqui a medico immoderatè inanitus eſt, merito coniectes ob vaſorum inanitionem eſſe debilem: ita enim Hippocrates conuulſionem ab inanitione eſſe ſuſpicatur, ſi a vehementi pharmaco, ſi a longo alui profluuio, ſi a fluxu ſanguinis. Verum quia fieri poteſt vt homini aliquid tale paſſo, non inde malum cæperit, ſed aliunde alias conſiderationes adhibere debes, vt iudices an ab ea cauſa quæ præceſsit, malum originem trahat. Primum quidem extimare debes ac conferre cauſæ illius, & læſionis magnitudinem. Si enim læſio maior ſit quã pro cauſæ magnitudine, conſtat non ab ea cauſa, aut ſaltem non ab ea ſolum eſſe factam. Deinde conſidera hominis naturam & habitum, an ſcilicet ab ea cauſa parata ſint ita affici, an non. Si enim homo ſuperiori parte, aut etiam toto corporis habitu pituitoſus, ſuccis craſsis, cute denſa: qui duos aut tres dies ieiunauerit, debilis eſſe videatur, non eſt quod putes vaſorum inanitione eum laborare: ſi verò ſit toto corpore & ſuperno ventriculo pycrocholus, atque etiam rarus cute, vel ſi vnicum diem ieiunauerit, cauſaueris merito vaſorum inanitionem. Si igitur debilitatis magnitudo & hominis natura cauſæ tali & tantæ atteſtatur, certo certius inde eſſe debilitatem ſuſpicaberis. ſin autẽ non reſpondet hæc, alias notas requires, quæ cuiuſque affectionis propriæ ſunt. Velut etiam, ſi coniectura procedere incipiat negatiue, ab iis quæ non adſunt, quia inde non colligitur quæ cauſa ſit, ſed quæ non ſit, ad alias notas eſt procedendum. Velut ſi occurrat ægrotus cum dictis notis debilitatis, & videas neque tenui admodum victu eſſe vſum, neque ſponte aut arte valde inanitum, debilitatem vero eſſe magnam, affirmabis non eſſe ex vaſorum inanitione, vnde autem ſit non dices, niſi aliarũ paſsionum ſigna requiras. Si neque alias irritationes factas eſſe videas, vt neque prouocatum ad iram, aut meſtitia, timoreve affectum: neque dolore aliquo magno aut continenter affligẽte occupatum (dolor enim etiam eſt res per ſe conſpicua) liquido intelliges acumine morbi eſſe debilitatum. In acumine autem

tem morbi ponebamus malum morem morbi, & multitudinē excrementorum, & magnitudinem morbi ſecundum eſſentiā propriam. Hæc vero diſtinguntur proprijs notis. Si pulſus eſt debilis exiguus & creber æqualiter debilitatem in eſſentia indicat, & intemperiem factam in corde & partibus præcipuis: ſi verò debilis ſit & exiguus, ſed inęqualis inæqualitate collecti ua, ſignificatur aggrauatio, & excrementorum multitudo: præcipuè ſi ſimul ſe exhibeant multitudinis notæ in exeuntibus, vt vrina, deiectionibus, ſudore, & ſputis. Si neutra horum appareant inſigniter, ſed morbus in eſſentia propria maximus ſit (quod ex magnitudine ſignorum pathognomonicorum agnoſcitur) in eam debet referri debilitas. Velut ſi pulſus ſit debilis & creber, non tamen adeo exiguus, & febris tactu vrens, & ſitis vrgentiſsima.

Proxima autem ijs quæ circa ventrem contingunt & hæc ſunt. Etenim ſi totum corpus quieſcat multum præter conſuetudinem, non ſtatim corroborabitur multum. Si autē & cum multum tempus quieuerit repente veniat in labores, vitioſum quiddam operabitur manifeſtè. Ita autem & quæcunque pars corporis ſeorſum. Nam & pedes tale quiddam facient, & alij articuli, non aſſueti laborare, ſi poſt multo repente ad laborem veniant. Hæc autem & dentes & oculi patientur, & quæcunque alia pars, quandoquidē & lectus præter morem mollis, laborem infert, & durus præter morem. Et ſub dio ſtratus præter morem durat corpus. Verum & omnium quæ huiuſmodi ſunt exempla ſcribere præſtat. Si quis enim accipiens vlcus in tibia, neque valde magnum, neque valdè mite, ipſaque neque difficile neque omnino facile vlcera ſaneſcant, curetur ab initio ſtatim decumbens, & nequaquam vlcus eleuet, magis ſine phlegmone hic ſit, & multò citius ſanus ita fiat, quam ſi curaretur obambulans: ſi quidem quinta die, aut ſexta, aut ſuperiori aliqua ſurgens, velit deambulare: magis vtique

dolo-

dolebit tunc, quam si statim à principio deambulans, curaretur. Si autem etiam multum se afflixerit repente multò sane plus dolebit, quam si illo modo curatus ita se fatigauerit in his diebus. Omnino igitur testimonium sibi præbent mutuo hæc omnia, quòd omnia repente multum supra mediocritatem mutata, in hæc, & in illa, lædunt. Multiplex igitur secundum ventrem lesio est, si ex multa vasorum inanitione repentè supra mediocritatem offeratur. Sed & secundum reliquum corpus, si ex multo otio repentè in multum laborem veniat, multo plus lædit, quam si ex multa exhibitione in vasorum inanitionē mutatio fiat. Oportet quidem & corpus his quiescere: atq; si ex multa defatigatione repentè in otium & segnitiem incidat. Oportet autem & his ventrem quiescere à multo cibo. Alioqui laborē in corpore facient, & totius corporis grauitatem. Plurimus mihi sermo habitus est de mutatione victus, & in alia, & alia. ad omnia igitur vtile est, hæc nosce. Sed id de quo sermo erat, q̃ in acutis morbis ad exhibitiones mutant ex vasorum inanitione. Mutandum enim vt ego iam iubeo. Deinde non est vtendum exhibitionibus antequam morbus cōcoctus sit, aut aliquod aliud signum appareat, vel secundum intestinum vacuatorium aut irritatorium, vel secundum hypochondria qualia scribuntur signa.

RVrsum reddit ad disputationem de mutanda consuetudine, confirmatque dictam assertionem multis exemplis. Nam hactenus ea tantum scripta sunt, quę ad ventriculum pertinent, nunc ad alias omnes corporis, & actiones & passiones pertinentia scribit, atq; translata ab illis ratione probat, quæ de mutatione repentina victus aduersus medicos illos cnidos dicta sūt, esse vera. Ergo inquit, proxima ijs q̃ circa ventrē cōtingūt & hæc sunt. Hoc est similia & similes habentia rōnes. Nimiū cibi adiectio est labor vētriculi, detractio, requies. Itaq; ex adiectione repētina detractio, aut ex detractione repētina additio, est vt mutatio ex labore ad otium, aut ex otio ad laborem.

Tamen (inquit) si totum corpus quiescat multum præter consuetudinem, non statim corroborabitur multum. Tametsi enim corpori laboranti quies remedium sit, tamen quæ repente suscipitur, quia non vt oportet suscipitur, non statim corroborat, sed aliquando etiam lædit, quia natura destituta auxilio exercitationis, cui iam assueuerat, neque bene distribuit alimenta, neque egerit excrementa. Si autem (& cum multum tempus quieuerit, repente venit ad laborem, vitiosum quiddam operabitur manifeste: hoc est vitiose mouebitur aut debiliter: vt autem totū corpus hæc patitur, ita & quæcunque pars corporis seorsum. Nam & pedes tale quiddam operabuntur & alij omnes articuli, non adsueti laborare, si multo post tempore ad laborem repente veniant. Nimirum & qui saltatores alioqui erant, si saltandi fecere intermissionem male saltant, & gladiatores, si digladiandi, male digladiantur. Hæc autem (inquit) & oculi patientur, & dentes: nam occuli e tenebris erumpentes non possunt in clara luce videre, neq; e luce, in tenebris: & dentes eorum qui dulcibus vesci consueuere, non possunt sustinere contactum acidorum præ hœmodia, ita autem euenit toti corpori secundum passionem tactus: quandoquidem & lectus præter morem mollis, laborem infert, & durus ēt præter morē. durus (arbitror) quia non possunt corpora ferre insolitam compressionem: mollis, quia desiderant solitam decubitus firmitudinem: & lectus sub dio stratus præter morē, durat corpus: durat inquam, repente frigore dēsante & comprimente corpora, atq; inde fiunt morbi. Duriora enim sunt ijs qui consueuere sub dio decumbere, sed non morbosa, quia paulatim talia facta sunt, Itaq; tota læsionis causa ad ipsum repente, & ad mutationem redigitur. Facit deinde transgressionem ad alia exempla mutationum in ratione curandi, dicens verum omnium quæ huiusmodi sunt exempla scribere præstet. Siquis accipiens vlcus in tibia, inter genu scilicet & maleolum, vt articulum non attingat (vult enim ponere vlcus neque valde periculosum, neque omnino contemnendum) neq; valde magnum neq; valde mite (neq; ob partē scilicet, neq; ob magnitudinem in essentia propria, neque ob morem, magnum valde, aut contra exiguum & contemnendum) ipsique neque difficile, neque omnino facile

vlce-

vlcera ſaneſcant. Nimirum ob carnis & reliquarum partium naturalem temperiem quibuſdam facile magna quibuſdam difficile etiam exigua vulnera ſaneſcunt: Itaque ſint omnia medio cria: ſi curetur ſtatim ab initio decumbens, & nequaquam vlcus eleuet, magis ſine phlegmone tranſiget, & multo citius ſanus ita fiet, quam ſi curaretur obambulans quia partem vulneratam in requie & figura indolente retineri oportet, crure ergo vulnerato minime deambulandum eſt: verum ſi cum ſe in lecto continuerit à principio, velit quinta aut ſexta die, aut ſuperiori aliqua, vt quarta, aut tertia, deambulare magis vtiq; dolebit tunc, quam ſi ſtatim à principio deambulans curaretur. Nam ſi videmus hominem ſanum, quòd in lecto ſe quatuor aut quinque dies, laxatis muſculis continuerit, deinde vix poſſe ambulare, & dolere cruribus, quanto magis dolebit, ſi & vulneratus, & decumbere iam ſolitus, ambulet: & dolore lædetur multum quia fluxionem nouam ad vlcus mouebit dolor? Quare conſultum erit eum cui non vacet decumbere vſque ad morborum inclinationes, neque à principio molliter tractari, ſed ſi res ferat, & neque decumbentes & domo exeuntes curentur, ſi magnitudo morbi id aliquo modo ferat. Non ſolum autem hoc in vlceribus, ſed in alijs etiam omnibus morbis ita habet. Quod ſi is qui cæperat curari decumbens die aliqua non tantum deambulare cæperit, ſed etiam ſe afflixerit, hoc eſt multum laborauerit, multo magis lædetur quam ſi à principio deambulans curatus eſſet, quia à deãbulatione ad laborem minor mutatio eſt, quam a quiete ad laborem. Lædetur quidem ét qui a deambulatione blanda mutabitur ad laborem, verum non proinde licet curare quenquam a principio laborantem, nam ne poſſet quidem: deambulantes verò licet, eos qui non ſint grauiter vulnerati, & non poſſint quietẽ retinere. Colligit deinceps ex dictis quod ſæpe iamdictum eſt. Omnino igitur (inquit) teſtimonium ſibi præbent mutuo hæc omnia, quòd omnia repentè & mutuò ſupra mediocritatẽ mutata, in hæc, & in illa, lædunt. Multiplex igitur ſecũdum ventrem læſio eſt, ſi ex multa vaſorum inanitione repentè offeratur multum. Multiplex dicit, quia & multum datur, & quia repentè, & quia ex multa inanitione, quodcunq; em̃ ſeorſum læderet. Addit, ſed & ſecundũ reliquũ corpus, ſi ex

multo otio repente in multum laborem veniat multo plus lædit quam ſi ex multa exhibitione in multam vaſorum inanitionem mutatio fiat. Oportet quidem & corpus his quieſcere, atque ſi ex multa defatigatione repentè in otium & ſegnitiem incidat. Oportet autem & his ventrem quieſcere à multo cibo: alioqui laborem in corpore facient, & totius corporis grauitatem. Hic locus non eodem modo legitur in omnibus codicibus, tamen in nullo non & mutilus, & inordinatè ſcriptus, quare non poteſt bene enarrari, niſi prius reſtituatur. Legendum verò ita eſt. Sed & ſecundum reliquum corpus ſi ex multo otio repētè in multum laborem veniat, multo plus lædit quam ſi ex multa defatigatione repentè in otium incidat: atq; ſi ex vaſorū inanitione in multum cibum, quam ſi ex multa exhibitione in multam vaſorum inanitionem mutatio fiat. Oportet quidē & corp⁹ illis q eſcere: oportet autē & his ventrē quieſcere à multato cibo. Alioqui laborem in corpore facient, & totius corporis grauitatem. Itaque dicit Hippocrates cibum multum eſſe, quod in reliquo corpore laborem, cibi derractionem eſſe otiū ventriculi. Læſionem verò maiorem afferre mutationem ab otio ad laborem quam à labore ad otium. Quia otium poſt laborem vt medela propria eſt. Oportet enim illis qui laborauerint, corpus quieſcere, & illis qui multum cibi ingeſſerint ventrem quieſcere a multo cibo: alioqui laborantes citra intermiſſionem, laborem in corpore facient, & intolerabilem defatigationem: comedentes verò, neque vnquam abſtinentes, facient totius corporis grauitatē. Huc reſpexit etiam antea dicens, ciborum adiectioni ſtudendum multo minus detrahere verò ſæpe expedit. Nimirum maiori cum periculo fit mutatio ad plus, quam ad minus cibi, vt in laborem quam in otium: & hinc accedit noua ratio, qua in morbis procedendum eſt, detrahendo potiùs quam addēdo. His dictis ponit finem huic diſputationi, dicens, plurimus mihi ſermo habitus eſt de mutatione victus, & in alia & alia, hoc eſt, non tm̄ ſecundum cibum aut potū, ſed & ſecundū laborē, & alia oīa. Ad oīa igitur vtile eſt hæc noſſe, ſed id, id eſt ſed præcipuè ad id de quo ſermo erat, q̄ in acutis morbis ad ſorbitiones mutant ex vaſorū inanitione. Id eſt p̄cipuè autem ad eum ſermonem quo refutauimus medicos, quod

in

n acutis morbis mutaret ad ſorbitiones ex inanitione vaſorũ. Mutandum enim (inquit) vt iam iubeo: mutandum ſcilicet ab eo cibo quo bene valentes vtebantur, ad eum qui ægrotantibus iam congruit, conſideratis virium robore & morbo & conſuetudine, & natura, & habitu hominis, vt antea dicebatur. Deinde, hoc eſt, poſtquam data ſit ea potio quæ congruat, non eſt tranſeundum ad ſorbitiones (neque verò ad alium victum craſsiorem) antequam morbus concoctus ſit, aut aliquod aliud ſignum appareat, vel ſecundum inteſtinum vacuatorium aut irritatorium, aut ſecundum hypochondria qualia ſcribentur ſigna. Hoc eſt antequam morbus finitus ſit, vel ſaltem inclinet, per concoctionem, & inſenſilem ſolutionem, vel per iudicationem. Quoniam enim iudicationes conſtant euacuationibus ipſis, vt euacuatione per aluum, aut aliam aliquam partem, & decretorijs ſignis, vt irritationis ſenſu in inteſtinis, quæ deiectiones antecedit, & hypochondriorum reuulſionibus quæ ſolent antecedere fluxus ſanguinis ex naribus, & murmure quod antecedere ſolet fluxum alui, inſinuans iudicationem, dicit, antequã aliquod aliud ſignum appareat vel ſecundum inteſtinum, vacuatorium aut irritatorium, aut ſecundum hypochondria, qualia ſcribentur ſigna. Scribentur verò hæc procedente opere libro vltimo.

Vigilia fortis potus & cibos crudos, & incoctiores facit. Et quæ in contraria fit mutatio diſoluit corpus, & excoctionem & capitis grauitatem facit.

VIdetur præter rem nunc meminiſſe læſionum quas vigilia nimia & nimis ſomnus inferre poſſunt, non tamen omnino præter rem hoc facit, ſed quia dixerat, non ſolum in cibo & potu, ſed omni alia in re quæ ad victum pertineat, mutationem repentinã periculoſam eſſe. Oporteret nunc dicere quas noxas res ſingulæ in quas mutari corpora euenit, facere poſsint, id verò in omnibus præſtare non poſſet, niſi opus futurum eſſet longiſsimum, & proprium augmentum quod de ratione victus

in acutis eſt,exceſſurum. Præſtat verò id in præcipuis & maxime neceſſarijs paſsionibus vt in cibo & potu,motu & quiete fecit,& ſomno ac vigilia nũc facit. Atq; adeo in his ipſis nõ omnes noxas percurrit,ſed eas præcipuè quæ ad victum referunt, vt cruditatem & incoctionẽ, quæ vitia ſunt cõmutationis alimentorum. Vigilia enim incoctionẽ ciborum potuumq; cõcoctilium faciet,ſi quidem ſomnus concoctionẽ tantopere iuuat: atqui non ſolum ciborũ, ſed & ſuccorũ a quibus morbi fiunt, ſiquidem dicebatur nuper, vigiliæ coincidunt eis ob quas non coquitur morbus: & nimius ſomnus faciet iã non coctionẽ ſolũ,vt cũ moderatus eſt,ſed excoctionẽ etiã,hoc eſt corruptionẽ eã quæ cõcoctioni nimiæ ſuccedit. Nimirũ ſi carnes mox ac pfectè elixatę ſunt igne amouentur eſui erunt idoneæ, & paratæ optimè,ſin autẽ tunc quoq; plurimũ ad ignem nimiũ detineãtur,diſſoluent plus æquo,& vitiabunt. Quod vitium vocat excoctio. Simile quiddam accidit cibis & potibus, ac ſuccis omnibus,quibus noſtra corpora alunt,per nimium ſomnum. Nimirũ cũ non diſtribuant tempeſtiue per totũ habitũ corporis, & quæ oportet egerant, ſed per nimiũ ſomnũ morent etiã cũ cocti ſint in intimis partibus,vitiantur, & nerui imbibentes ſuccos quos oportuit diſtribui ac diſsipari, emolliunt, vnde corpus diſſoluit,& excrementa denuo efumant vndique: vnde caput grauat. Non tamẽ has ſolũ noxas hęc poſſunt afferre. Nã pter hæc vigilia affert aliquãdo deliriũ, & extenuationẽ partiũ & diſsipationẽ ſpirituũ, ac nimiã ſiccitatẽ: ſiquidẽ primo cap. prognoſtici poſt peſsima illa vultus ſigna dicit,interrogare oportet,an vigilauerit homo,quaſi ob vigiliã illa omnia fieri poſſint Iam verò ſomnus quibuſdã occaſionibus ſemper lædit,auget.n. rigores horrores,& frigora,quin etiam febres niſi iam paroxyſmi manifeſtè inclinẽt: ſed pter has occaſiones in morbis lethalib⁹ laborẽ facit,vt primo aphor.ſecũdæ ſectionis dr, q.a.ſi parati ſunt homines ad cõuulſiones, aut graues quaſcũq; cerebri paſsiones,hæc affert,ſi internis inflãmationibus laborãt,has auget. Itaq; plurima mala afferre poſſunt vigilia & ſomnus,ſuntq; ambo cum modũ excedunt,non vt ſigna ſolũ, ſed vt cauſæ etiã mala. Hippocrates vero nolluit hic percurrere omnia, quia nõ erat hic locus,ſed vt diximus,propter victum in hæc deuenit.

LIBER TERTIVS.

DVLCE autem vinum & vinosum, & album & nigrum, & aquam mulsam, & aquam, & oxymeli, his signis oportet definire in morbis acutis.

HActenus duobus libris est refutata victus ratio qua Cnidij medici vtebantur, traditæque generatim regulæ, quas in eius institutione teneri oportet: hoc tertio de facultatibus earum rerum, quarum in victu acutorum vsus est, agit, acturus in quarto (si modo Hippocratis est ille liber) de morborum acutorum speciebus sigillatim. Non tamen hic de omnibus agit, sed de solis potionibus: cum enim tres differentiæ sint, potiones, sorbitiones, & cibi, & ciborum in valde acutis nullus Hippocratis temporibus erat vsus (neque profectò est necessarius) sorbitionibus non adeo multis vtebantur, sed vt omnium optima, ptissana, cuius facultates libro secundo dictæ sunt differentissimè. Superest vt in hoc agatur de potionibus: consuetæ autem erant quatuor, vinum, aqua, mulsa, & oxymeli. Nunc multo plures sunt, nam serapia omnia, & quæ iulepa, & quæ apozimata vocantur. Hippocrates ergo de dictis quatuor agit, & de vino omnium primo, cuius differentias proponit in initio dicens, dulce autem vinum, & vinosum, & album, & nigrum, addit, & aquam mulsam, & aquam, & oxymeli, his signis oportet diffinire in morbis acutis, hoc est, ex his quæ de eorum facultatibus dicentur intelliges, quo morbo acuto, & qua occasione, quocunque eorum opus sit. Hoc quidem est, quod lib. primo non longè a principio dicebatur, his verbis, præbere aut mulsam aut vinum, aut quodcunque magis quadrabit. Quod sit autem accommodatissimum in singulis modis dicetur. His verbis citabatur locus hic, qui nunc enarrari incipit. Mulsa, aqua & oxymeli, aut differentias non habent, aut non tam insignes quàm vinum, proinde in hac propositione solius vini nominauit differentias. Quamquam Gal. diminutè atque inordi-

natè id factum putari quia non seorsum dicuntur differentiæ a colore, odore, sapore, substantiæ modo, & facultatibus, cum ex quinque his differentiæ capi possint, & in ijs etiam differentijs quæ dicuntur ommittantur plæræque, cum vini ruffi & flaui, & rubri mentio non fiat. Verum Hippocrates suo consueto breuiloquio vtens, non persequitur omnes differentias (nam neque in vlla alia disputatione consueuit) attingit solum præcipuas, vt ex ijs aliæ intelligantur. Nos ergo ordine persequamur omnes deinde ijs quas attigit Hippocrates, accomodemus. Vinum ex dictis quinq; accipit differentias: colore, odore, sapore, substantia, facultate. Ex colore habet quinq;, nã albũ, fuluũ seu ruffum, flauũ, rubrũ, & nigrũ est: ex odore tres: nã aut bene olẽs, aut male, aut odoris est expers: ex sapore quatuor: nam dulce, acidũ, acerbum, aut acre, est: ex substantia tres: nã crassum aut tenue, aut mediocre ex viribus duas primũ intẽtione aut remissione diuersas, quia est aut vehemens quodq; vinosum dicitur, aut aquosum, & quod oligophorũ appellat, deinde multas alias ex differentia virtutum, quia diureticum est, aut facilitans sputum, aut adstringens, mouensve aluum, aut somniferum, aut cõ coctionem insigniter iuuans, & quæcunq; alia vinum præstare potest, siue bona siue mala: nam & caput grauantia, & neruos tẽtantia sunt, alia plus alijs. Quoniam verò hæc genera quinque secundum quæ hæ partitiones fiunt diuersa sunt, & neque contraria, neque alia sub alijs posita, constat differentias illorũ posse mutuo cõmisceri, vt dulce, & debile, odoris expers, crassum & ruffum, aut nigrum: & nigrum & crassum & austerum: non tamen possunt æque commisceri omnia, quia quædam quibusdam necessario incidunt. Non enim potest album esse crassum, neq; nigrum tenue, potest tamen vtrunque esse vinosum & forte, aut aquosum & debile, & acre, aut acerbum. Hippocrates, ergo saporum differentias attigit, quandoquidem dixit, dulce: & colorum, quandoquidem album & nigrum: & facultatis, quandoquidem vinosum. Odoris non meminit, neque substantiæ modi, quod hæc cætera maxima ex parte consequantur. Alba enim tenuia, nigra crassa, plus minusue vtraque, sunt: fortia, odora, debilia inodora sunt. Colorum quodammodo omnium, quodammodo etiam non omnium meminit. Nam primum

qui-

quidem vinum,album aut nigrum tantum eſt, deinde in albis ſunt,album,ruſſum,& flauum: in nigris,rubrum,& nigrum.No minauit ergo primas differentias quibus continentur omnes, non tamen perſequutus eſt etiam vltimas. Dicens autem dulce & vinoſum videtur a methodè numeraſſe,dicturus dulce& acre,aut dulce & acidum: vel aquoſum & vinoſum;per contraria enim oportet procedere partitionem:cæterum non præter methodum id dicit Hippocrates ſed conſueto breuiloquio innuẽs plura quam dicantur: nimirum dulce & vinoſum nominauit, vt contraria,quod ſcilicet dulce non poſsit eſſe vinoſum.Cum enim dulcedo moderati cuiuſdam ſaporis ſit ſoboles, non poteſt quod dulce,non eſſe debile vinum. Hoc vero iuxta Hippocratis ſententiam dici palam fiet mox ex ijs quæ ſubiũget, ſed & ex ijs quæ antea,cum diceret,vt minus quis dixerit mirabile eſſe dulce & vinoſum vinum repente mutata non idem poſſe. Nimirum ibi dixit mutationem talium vinorum eſſe noxiam. mutationes vero fiunt ex contrarijs in contraria.

Dulce quidem vinum minus grauat caput quàm vinoſum & minus mentem ferit, & magis deiectiones mouet per inteſtinum quam alterum. Facit autem viſcera magna, hepar, & lienem. Non eſt igitur conueniens pycrocholis, quia ſiticuloſum eſt talibus. Verum & flatuoſum inteſtinis ſuperioribus,non quidem inimicũ inteſtinis infernis ſecundũ rationũ flatus. Atqui non valde penetrans eſt flatus à dulci vino,ſed moratur circa hypochondria. Etenim minus hoc vrinas mouet quam vinoſum album. ſputum autem magis educit quod dulce eſt, quam alterum. Et ſane quibus epotum, ſiticuloſum eſt : his minus quam vinum alterum educit.

VInoſos homines raro ſolere amare vinum dulce, & eos qui dulci delectentur vinoſos non dici, eo ꝙ ſapor dulcis non videatur eſſe vini proprius ſed alienus, Ariſto.dicit.3. ſectione ꝓblematũ, verũ hoc nõ ꝓhibet inebriari multos vino dulci:

dulci: ipſamet cauſa qua Hippocrates dicit, minus grauare caput, quam vinoſum, & minus ferire mentem. Nimirum quia debilius eſt, & moderatius, minus ferit mentem eadem menſura potũ, & quia debilius, facilius potatur ab ijs qui dulcibus delectantur, & ita ſæpe potatur vſq; ad ebrietatem: ob idq; quibuſdam viſum eſt, vinum dulce inebriare magis quam reliqua vina: falſum tamen eſt, ſi id in vini natura eſſe putetur, ac nõ potius in nimia copia qua ingeritur. Illud ſolum mihi videtur verè dici poſſe, quod & de diluto Ariſtote. eadẽ problem. ſectione dicit, nimirum tardiùs inebriare, tamen ſemel ab eo factam, tardius ebrietatẽ diſolui, quia craſsiores & frigidiores ſunt vapores illius. Eadẽ ratione minus vrinas mouet, quam vinoſum album. & quia minus mouet vrinas, magis mouet deiectiones. Vt enim vrinæ copia deiectiones minuit, ita & vrinæ inminutio deiectiones auget. quam vinoſum ergo & album, hac cauſa deiectiones magis mouet: quam rubrũ autem, aut nigrum, acidum, aut acerbum, quod hæc album adſtringũt Facit hepar & lienem magna, non ſolum quia flatuoſum eſt, & eius flatus moratur in hypchoadrijs, ſed etiam quia hæc intumeſcunt dulcibus, repleta ſuccis, atque adeo ſchirros aliquando contrahentia, quia cum grata illis quæ dulcia ſint trahuntur auidius, & deponuntur tardius. Ob id non eſt conueniens pycrocholis, quia ſiticuloſum eſt talibus. Cum enim dulcia omnia facile mutentur in bilem, & male permeent per hepar replent illud bile: quare bilioſi plurimum ab illis lædũtur, atque ita a vino dulci, quod velut inomeli eſt, bile aucta, ſiti maxima torquentur, multò ſanè magis, quamſi vinoſo vterẽtur. quia etſi hoc calidius eſt, tamen minus moratur, in hypochondrijs. Verum & flatuoſum eſt inteſtinis ſuperioribus: flatuoſum ſanè, quia craſſum, & non admodum calidum, ſuperioribus autem inteſtinis, quia flatus a vino dulci, non admodum penetrat in inteſtina humilia, ſed moratur circa hypochondria qua ipſa cauſa vinum tale non eſt inimicũ inteſtinis infernis ſecũdum flatus rationem, hoc eſt, non vt res aliæ quæ flatuoſæ ſunt noxiæ ſunt inteſtinis infernis, ita hoc, ſed flatuoſum cum ſit, non illa lædit, neque inferni ventris dolorẽ mouet, ſcilicet, non in illũ penetrat: ſed neq; ſi penetraret, læderet multum: cum enim ex vino ſit, non eſt frigidus,

& ob

& ob id ipſum neque grauis deorſumq; tepens, ſed calidus leuis & ſuperuolitans: non vt qui ex vinoſo, qui in caput copiose fertur, ſed magis quam qui ex aqua, qui in inteſtina ima deuoluitur, & dolores nonnũquam acerbos ciet. Nimirum quidquid gignitur, reffert naturam eius ex quo fit, ex vino ergo flatus, & leuior & calidior quam ex aqua fiet, & proinde inteſtinis minus inimicus. Minus vrinas mouet (inquit) dulce vinum, quam vinoſum album. Addit quam vinoſum album, non arbitror, inſinuans, dulce omne eſſe nigrum, vt Gale. parum ſibi conſtans dicit (ſunt.n. quædam dulcia etiam ruffa) ſed quia quod nigrũ, & ſi ſit vinoſum, craſsitiei gratia, & vis adſtringendi quæ illi ineſt, non valde mouet vrinam, & omnium maxime vrinam mouens eſt quod pariter eſt album & acre, quia illud eſt omnium, æquè & tenuiſsimum & calidiſsimũ, & vtraq; eſt cauſa magnæ penetrationis, & mouendi vrinas. Nam & quod album eſt & aquoſum mouet vrinam, quia tenue, vt docet Gal. lib. de cibis boni & mali ſuci, tamen vrinas mouet minus quã album vinoſum, & non tentat caput, vt illud. Itaq; duplici ratione vrinam mouet album & vinoſum. Sputum verò educit magis quod dulce eſt, quam alterum: quia dulcia vt hepati noxia, ita thoraci amica ſunt, qua propter vtimur ad eius morbos tam multis ſerapijs cum melle aut ſaccaro paratis. Verum quod Hippocrates addit, eſt maximè notatu dignum, Et ſanè (inquit) quibus epotum ſiticuloſum eſt, his minus quã vinũ alterũ educit, ſputũ ſcilicet educit, minus quam vinoſum. itaq; vinũ dulce ſputũ facilitans eſt, tũ ijs qui bilioſi ſunt, & bilioſa cacochimia in thorace laborant, vt qui bilioſa pleuritide, perineumonia, aut deſtillatione, quibus ſcilicet epotũ eſt ſiticuloſum, minus educit ſputũ quam vinoſum quia calfacit hepar, auget bilem, reſiccat pulmonẽ, reddit q; morbũ ſicciorẽ. Quod ſane idem in alijs omnibus dulcibus potionibus & eligmatis cauendũ eſt, neq; indiſtinctè, quibuſcunq; ſputum facilius educi volumus, augere oportet eligmatum, & vim, & copiam, ſed quibuſdam etiam (quibus ſcilicet thorax plurimum calet, & hæpar bilioſum eſt) exibit facilius detractis illis omnibus, & data ſola aqua, aut etiã decocto hordeo. Ego ſane talibus ſolã aquã calidã concoquendi gratia, do, & res optime cedit, neq; hypochõdrijs iterim male affectis.

Album

Album autem vinoſum vinum, laudatū quidem & vituperatū plurimis & maximis iā eſt, in dulcis vini enarratione, ad veſicā verò vino altero magis penetrat, & diureticū exiſtens, & præter fluere aptum ſemper multū cōfert in talibus morbis: etenim etſi ad alia minus idoneum quā alterum ſit, ſed ea purgatio quæ per veſicā ab ipſo fit, liberat, ſi propellatur quale oportet.

HOc quoque dictum erat, vt cætera de vino albo & vinoſo, in ſermone de vino dulci, verum non inutiliter repetitur, quia hæc eſt maxima vtilitas huius vini, vt ſcilicet vrinas moueat. Quare multū confert in morbis talibus, quibus ſcilicet expurgatione per vrinas eſt opus. Etenim etſi ad alia minus idoneum ſit quā alterum, ad excreandum ſcilicet & laxandā aluū, ſed ea purgatio quæ per veſicam ab ipſo fit, liberat, ſi expellitur quale oportet. Hoc eſt ſi expellatur quod expelli oportet. Non enim omnes quibus expurgatur per vrinam aliquid, iuuantur ea expurgatione, ſed quidam plurimum læduntur, vt qui diabete laborant, vt qui ardore vrinę, vt qui vulceribus renum & veſicæ, vt quibus pleno adhuc corpore, neque miſsione ſanguinis aut per aluum expurgatione prægreſſa, diuretica proponantur. His ſanè non conferet ea expurgatio, quia non expelletur, quale oportet.

Bona autem hæc ſigna ſunt, vtilitatis & noxæ vini, quæ incognita fuerunt, me ſenioribus.

SIgna vtilitatis & noxæ vocat, ipsā facultatis quæ ſingulis vini generibus inſunt, differentiam. Quia qui ſingulorum facultates nouerit, facile poſsit iudicare quibus quodcunque prodeſſe, aut nocere poſsit.

Fuluo autem vino & nigro auſtero in his morbis adhæc vti poſſis, ſi capitis grauitas non inſit, neque mentis perculſio, neq; ſputum ſurſum efferri prohibeat, neq; vrina ſuppri matur, deiectiones autē humectiores, & ramētoſiores ſint.

In

In his oportet præcipue mutationem ex albo facere, & quæcunque his similia sint.

MIrum est, vt sibi ipsi contradicat Gale. intra paucas lineas, in huius dictionis enarratione, dicens primũ, vinum quodcũq; dulce est, statim esse nigrũ: ac paulo post addes, fuluũ vt & nigrum duplex esse, & dulce, & austerũ: quin & lib. de cibis boni & mali succi dicit emolites vinum esse fuluũ & dulce, atqui res ita habet, experimento enim cuiuis constat: cũ occurrant sæpe vina è arborum genere & dulcia: non sanè, vt ar bitror, neque quæ exactè alba, neque quæ omnino flaua, sed quę ruffa, crassa, & turbata. Possunt itaq; vtraque esse dulcia, fulua & nigra, posſũt ẽt esse austera & cũ austera sũt, dicit Hippocra tes ad diarrhæas & ad dysẽterias esse vtilia: qa adstringẽtia sunt Atqui constat cum vtraque austeritatis gratia, ad has passiones vtilia sint, multo magis quæ austera & nigra, quia crassiora sunt & fęculentiora. Neque sanè quia austera, acida etiam ita affectis vtilia sint, quia acida sunt tenuium partium & rodentia, austera verò, & multo magis quæ acerba, crassarum, & adstringentia. Dicit itaque in diarrhæis, vbi deiectiones humidiores', & in diſenterijs vbi ramentosiores, oportere maximè mutationem facere ex albo vino in fuluum aut nigrum austerum, & alia quæcunque his similia sunt, hoc est in reliquum victum & curationem adstringentem. Non autem dicit id simpliciter neque omnino, sed nisi adsint quædam quæ prohibere possunt. Primum si capitis grauitas non adsit, neque mentis perculsio. Sed dices album vinosum grauat magis caput, & tentat mentem quam nigrum austerum, hæc ergo non prohibent quo minus ea mutatio fiat. Certè non dicit Hippocrates hoc quasi satius sit grauato capite & mente perculsa, vti quocũque vino albo quam nigro & austero, sed quasi satius sit vti albo oligophoro, quippe quod vrinas multum mouet & caput minime tentat, aut quasi satius sit ad aquam aliquam, aut decoctum acommodatum hominem transferre, quam ad nigrum austerũ. Addit, neque sputum sursum ferri prohibeatur, sit scilicet morbus in quo efferri sputum opus sit, non offeratur, in talibus enim plurimum lædunt acerba omnia, hæc enim

thora-

thoracem adſtringunt, & neque vt dulcia laxando, neque vt quædam acida incindendo, poſſunt ſputum iuuare, ſed omni ratione prohibent. Rurſum addit, neque vrina ſupprimatur, ſi enim ſupprimitur, ſatius ſit vti albo vinoſo, aut ſi hoc ob febrem timeatur, albo oligophoro, vt vrina fluat. Mictionis enim ſuppreſsio auget deiectiones, & copia minuit. Neque ſanè his omnibus exceptis, vtendum eſt ad dictas paſsiones vino auſtero nigro, ſed cum opus iam eſt adſtringendo curare. Sæpe enim permittendum eſt fluere, ſi nondum ſatis minuta eſt copia, & euacuatur adhuc qualia oportet, & cum ſiſtere iam eſt animus in diarrhæis incipiendum ab extergentibus eſt, & a mordacitatem prohibentibus. adſtrictio enim iudicatur ab ipſa affectione, affectionis autem iudicatio etſi intentione eſt prima, ordine tamen operandi eſt poſtrema, fierique debet ſatis prius ijs quæ a cauſa indicantur. Tunc itaque oportet in diarrhæa & dyſenteria mutationem ex albo vino facere, & quæcunque his ſimilia ſunt, cum ad adſtrictionem conuertimur.

Hoc vero inſuper intelligere oportet aquoſum vinum ſupernas partes omnes & eas quæ circa veſicam ſunt, minus lædere, verum quod meracius partibus quæ circa inteſtinum ſunt magis prodeſſe.

SIue aquoſum dicatur quod dilutum ſiue quod oligophorum: & meracius quod non dilutum, ſiue quod vinoſum, verum eſt q̃ dicitur, aquoſum ſupernas partes minus lædere, quòd caput, neruoſque non tentet, & ad partes etiam circa veſicam eſſe tutius, quod minus mordeat aut exulceret, verum inteſtina non iuuare, vt meracius: hæc enim cum frigida ſint & excarnia, ac a calidis viſceribus remotiora, delectantur vino meraciori, aqua verò aut etiam valde aquoſo vino offenduntur. Hæc vero plus aut minus fiunt pro cuiuſque natura & conſuetudine.

Melicra-

Melicratum autem epotum per totum morbum in acutis morbis omnino quidem pycrocholis, & magna viscera habentibus, minus vtile est, quam alijs qui eiusmodi non sint.

MElicratum & hydromeli eadem res est, puta mulsa, tametsi apud autores nunc occurrit hoc nomen nunc illud, & compositiones diuersæ, vt res diuersæ esse videri possint: tamen ea compositionis differentia non admittit res alias, sed solum consistit in diuersa proportione aquæ & melis, aut diuerso modo parandi hæc, ac proinde non facit vt melicratum & hydromeli res diuersæ sint, sed vt multæ sint differentiæ, siue melicrati, siue hidromelitis, denique mulsæ. Differentiæ vero ex tribus pendent: prima, ex aquæ differentia, quod accipiatur pluuialis, aut fontana: secunda, ex modo parandi, quòd coquatur, aut citra elixationem fiat ablutis fauis: tertia, ex diuersa quantitate mellis ad aquam. Antiquis parabatur mulsa ex pluuiali aqua & reponebatur ad vsus: iam verò non vtimur, nisi facile parabili ex aqua fontana, neque seruatur diu, sed quotidie paratur Neque sanè meo iudicio agitur deterius, quia pluuialis aqua non probatur, nisi æstiualis, ea vero quia calore est velut elixata. Itaque fontana elixata pluuiali æstiua non erit inferior: elixatur verò cum fit mulsa ad ignem. Cruda etiam paratur nunc, & seruatur ad multos vsus, domi apud illos quibus multum mellis est, & fauorum. Ex quantitate aquæ & mellis infinitæ differentiæ fieri possunt, trium verò meminit Galenus dilutæ, meracioris, & mediocris. In nulla tamen harum certa mensura est, sed mediocris mulsa fere est, quæ octo aut decem, aut duodecim aquę partes accipit: quæ plures, iam est diluta: quæ pauciores, meracior. Accipit autem aliquando tantundem aquæ & mellis, aliquando etiam centuplum, tanta mulsæ differentia esse potest. Dicit ergo nunc Hippocrates mulsam epotam per totum morbum in acutis morbis, pycrocholis, & magna viscera habẽtibus minus vtilem esse, quam alijs qui tales non sint. Galenus intelligit hic sermonem haberi de solis ijs acutis qui tam breues sint, vt possint transigi cum sola mulsa, quia alioqui nõ accipiatur

piatur per totum morbum: ego vero illud per totum morbum non ita accipio, vt sola mulsa per totum morbum bibatur, sed quasi diceretur, quacunque morbi parte, nam mulsa pycrocholis, & magna viscera habentibus quacunque morbi parte accipiatur, est inutilis, melis gratia billescit, non solum autem simplex mulsa, sed & omnia serapia dulcia, quæ ex melle parantur magis, non minimum autem quæ ex saccaro: quare in talibus apozimata vocata magis probo aut serapia acida vel amara. Magna viscera habentes vocari nunc vult Galenus, eos solum qui inflammatione hypochondriorum tenentur: quia scirrho affectis, aut crassis succis obstructis, non putat mulsam inutilem. Ego vero neque his darem mulsam citra aceti alicuius admistionem. Si enim dulcibus intumescit hepar, quomodo tu midum iam eisdem detumescet? proinde etsi non æquè lædi eos qui scirrhum ea in parte habent, atque qui inflammationē concedo, tamen hic vtcunque tumentia hypochondria intelligi velim. quia nullis ita affectorum rectè mulsa conceditur.

Siticulosum autē minus quam dulce vinum, mollit enim pulmonem, & sputum educit mediocriter, & tussim lenit: habet enim detersorium quiddam, quod supra mediocritatem facit sputum viscidum.

MVlsa minus siticulosa est quam dulce vinum, vel ob hāc solum causam, quod vinum dulce est quale inomeli, seu mulsum: hoc vero quam mulsa siticulosius: cum enim habeant commmunem dulcedinem, alterum aqua, alterum vino cōstat quare cum vinum siticulosius sit quam aqua, & mulsum sit quā mulsa: ac proinde etiam vinum dulce. Sed præter hanc causam reddit aliam Hipppocrates dicens, quia mollit pulmonem, & sputum educit mediocriter, & tusim lenit. Hæc autem causa satis est idonea, Nam si in febribus ardentibus tusses leuiter irritantes, vt in aphorismo dicitur, possunt sitim placare, quanto magis mollitio pulmonis, & sputi mediocris eductio? sed dicet vinum etiam dulce sputum educit, hanc ergo ob causam non erit mulsa, quam illud, minus siticulosa. Certe vinum dulce edu

cere

cere ſputum dicebatur, magis quam alterum vinum, educit nihilominus minus quam mulſa. Præterea vinum non omnibus educit, ijs enim qui valde bilioſi ſunt etiam ſiccat, mulſa verò etiam illis educit mediocriter, non enim vt vinum ſiccat. Sed rogabis rurſum, quo pacto tuſsim lenit, ſi ſputum educit, cum nihil ſine tuſsi a pectore reiici poſsit: certè qui difficulter excreant, vt ſemel excuſsiant, tuſſiũt pluries, & lancinantur, qui verò facile, ſine multa tuſſi exereant multum, quia quoties tuſſiũt, educunt aliquid. Sed quod addit eſt aliquanto difficilius. Nã (inquit) habet enim deterſorium quiddam, quod facit ſputum ſupra mediocritatem viſcidẽ. Quo enim pacto deterſio faciet ſputũ viſcidũ? quod ſi faciet, quo pacto dici poſſit verè, quia facit viſcidũ, educere ſputũ? nihil enim videtur magis poſſe ſputi eductionem prohibere, quã viſcoſitas. Certè hæc dicens, non reddit Hippocrates cauſam qua educit ſputum, ſed qua mediocriter educit. Nimirum quia vim detergendi ſolum habet, & non etiam incindendi, vt oximeli, nõ educit fortiter vt illud, ſed mediocriter. Educit ergo mulſa moderatè, & tunc ſolùm cum non eſt viſcidus humor, cum enim incindere aliquo eſt opus (ea enim ſolum habet deterſorium quiddam) nihil facit aliud quam extergere, & abradere, ille verò abraſus, neq; inciſſus, concreſcit magis, fitq; viſcidum & rotundum ſputum.

Vrinã etiã mouet melicratum ſufficienter, niſi quid à viſceribus prohibeat. Et deiectiones etiam deorſum mouet bilioſas, aliquando quidem bonas aliquando autem ſuperiores quam conueniat, & magis ſpumoſas, magis autem hoc euenit bilioſis, & habentibus magna viſcera. Sputi igitur eductionem, & pulmonis emollitionem, aquoſius melicratum potius facit, ſpumoſas autem deiectiones, & bilioſas meracriores quam conueniat, & magis calidas, purum magis quã aquoſum educit. Huiuſmodi autem deiectio habet alias læſiones magnas. Neque enim hypochondriorum incendium extinguit, ſed concitat, difficilemque tolerantiam & anxietatem facit & exulcerat inteſtinum & ſedem. Auxilia autem horum ſcribentur.

NIſi quæ obſtructio, aut quis tumor præter naturam hæpatis, eam expeditè penetrare prohibeat, vrinam etiam mouet mulſa ſufficienter: nõ. n. vt vinum album & vinoſum. Mouet etiam deorſam deiectiones bilioſas, aliquando bonas, hoc eſt ex moderatiori bile, aliquando autem ſinceriores quam conueniat, & magis ſpumoſas, quas deiectiones peſsimas eſſe, & in colliquantibus febribus accidere in prognoſtico dictum eſt, Magis autem (inquit) euenit hoc, vt ſcilicet prauas deiectiones mulſa educat, bilioſis extremè, & habentibus magna viſcera, hoc eſt, inflammationem habentibus in hippochondrijs, hi enim omnium maxime habent febres colliquantes. Cum tamẽ mulſa ſputum educat, vrinam moueat, & deiectiones bilioſas, non æquè, neque qualiſcunque, facit hæc omnia: ſed ſputi eductionem, pulmonis emollitionem, & vrinæ copiam, quæ aquoſa eſt potius facit: deiectiones autem bilioſas meraciores, ſpumoſas, & valde calidas, quæ pura eſt, & multum mellis accipit. Quia mel calidum eſt & bilioſum, corrigitur autem aqua. Noſſe aũt oportet talẽ deiectionem, ſyncere ſcilicet bilioſam, & ſpumoſam, alias læſiones magnas habere. Galenus intelligit læſionem nomine mala ſigna intelligi (quamquam nomen id non admodum ſignificet) neque enim hyppochondriorum incendium extinguit, ſed concitat, difficilemque tolerantiam & anxietatem facit, & exulcerat inteſtinum & ſedem, quæ ſanè videntur eſſe ſigna prauarum & male exeuntium deiectionum, potius quam noxæ quas illæ, vt cauſæ inferant. Verum mihi videntur proprie vocari noxæ, nam hoc ipſum eſt maxima ſignificatio, male exeuntium euacuationum, lædere ſcilicet quod ſi bene exiret, eſſet profuturum. Velut illæ deiectiones ſi bene ac decretoriè exirent, extinguerent hypochondriorum incendiũ, anxietatem tollerent, & ferrentur bene: cum verò per colliqueſcentiam exeunt, cõtraria faciunt: ipſa enim colliqueſcentia magis vrit, & ſiccat & debilitat, & angit. Quorſum ergo hæc dicit Hippocrates? quaſi diceret, quandoquidem mulſa meraciorta les deiectiones mouet, non oportet nos decipi putantes, hac cã vtilẽ eſſe eius vſum, ac proinde ea magis vtentes: ſæpe. n. hac ipſa cã plurimũ lędit, colliqueſcentias, & prauas illas deiectiones, augens: id verò euenit in valde bilioſis, & inflammationes habẽ

tibus

tibus in viſceribus. In illis ergo, etſi mulſa meracior videatur bi lẽ prauã vacuare, tñ abſtinendũ eſt, & ad attemperationẽ tranſeundum, dandiq; cibi quibus corpora minimè colliqueſcant & ſuccorũ acrimonia hebetetur. Quod ſi potione ſubducente bilem prauam, aut ſuccum qui iam colliquerit, opus ſit, ea ſit ſerum lactis, aut ptiſſanæ cremor cum ſucco aliquo, aut infuſione quæ ſubducat attemperãdo, vt roſarũ, mirabolanorum, tamarydorum, aut huiuſmodi. Verum quibus his noxis occurri poſſit, auxilia in lib. 4. huius operis differt Hippocrates (dicens) auxilia autem horum ſcribentur.

Qui igitur vtitur melicrato ſine ſorbitionibus pro reliquo potu in his morbis, in multis aget proſpere, & raro infeliciter. Quibus autem dandum, & quibus non dãdum, maxima ex parte dictum eſt, & ob quæ, non danda.

QVandoquidem mulſa tã multas vtilitates pſtat coquit. n. exterget, educit ſputum, vrinam mouet, & deiectiones iuuat, qui vtetur ea ſola citra alias ſorbitiones, aut potiones, in multis aget ꝓſpere, & in ꝑpaucis male, ei ſuccedet. Siue. n. coq morbus poſtulet, coquet, ſiue hac, ſiue illa via, iudicationẽ natura moliat, quacũq; iuuabit, Cõſtat verò hoc intelligi ĩ illis morbis, q ſola mulſa trãſigi poſsint, qui .ſ. acutiſsimi ex actẽ ſint, & ĩtra quatuor dies finiant, & neq; extreme bilioſi, neq; cũ viſcerũ plegmone. His em & ob hęc, dandã mulſam non eſſe, dictũ eſt.

Damnatum verò eſt melicratum ab hominibus tãquam potantes plurimum debilitet, & propterea mortem acelera reputatum eſt. Dictum aũt eſt hoc, ob eos qui ſe fame necant, aliqui. n. ſolo melicrato vtuntur in potu, nimirum vt exiſtente tali. Hoc autem non omnino ita habet, ſed aqua multo fortior eſt ẽpotum ſolum: niſi aluum turbet: ſed & vino albo & tenui & pauciſero & inodoro, aliquatenus fortius, aliquatenus debilius eſt. Multum tamen differt & vini & mellis meracitas, ad vtriuſq; vires: nam etſi duplam mẽſuram vini meri quis bibat quam mellis qđ delingat multo tñ

fortior fuerit ex melle ſolo, niſi ſi aluum turbauerit: nam & multo plus ſtercoris prodibit.

FEre enarratæ ſunt hactenus facultates medicamentoſæ quæ melicrato inſunt, nũc quantum virium habeat vt alimentum, dicit. Vulgarem opinionem dicit fuiſſe, melicratum, potentes plurimum debilitare, & mortem citiſsime inferre, & ob hanc opinionem, qui ſe fame necare ſtudebant, aut quos forte iudices fame necabant, vtebantur ſolo melicrato, tanquã exiſtente tali, hoc eſt tanquam citiſsime afferente mortem. Verum dicit hoc non omnino ita habere, tametſi enim cibus ſit debiliſsimus, & eo ſolo homines non poſsint diu durare, durabunt tamen plus quã nihil capientes, quin etiam quam capientes ſolam aquã, niſi tamen aluũ turbet ſi.n. turbet multo magis ita faciet breui mori quam exiguo alimento quod præſtat, mortem tardabit. Itaq; morientur, qui vtẽtur ea, citius quàm ſola aqua. Aqua ſane ex Galeni ſententia nihil nutrit nihilominus mortẽ tardat, iis qui nihil cibi capiunt, refrigerando & humectando, tardandoq; mortiferam exuſtionem, & deſiccationem, hanc ob cauſam citius moriuntur nihil capientes, quam ſolam aquam, & capientes ſolam aquam, quam melicratum, niſi hoc aluũ turbet. Verum exiguum eſt mulſam cũ ſola aqua conferri: nihil em̃ aliud fit, quã mulſam nutrire aliquid omnino, quantũ vero nutriat, non conſtare poſsit niſi, cum re aliqua nutriente conferatur, proinde confert illam cum vino, non vinoſo, ſed albo tenui & oligophoro, & inodoro, cũ eo ſcilicet quod omniũ minime nutrit. De hoc Hippocrates loquutus hactenus non fuerat, ego vero dixi eſſe diureticũ, & minime caput tentare. Hoc vino dicit mulſam aliquatenus eſſe fortioré & aliquatenus debiliorẽ, vt ſcilicet hoc aut illud meracius eſt. Cũ.n. vinũ dilutũ & melicratũ nõ ſecundũ ſe tota ſint nutrientia, ſed alterũ ob vinũ alterũ ob mel quod accipit, cõſtat tãto quodcunq; illorũ fore fortiº, quãto meraciº, & debiliº, quãto diluti? Sed oportet dilucidiº dicaſ, q̃ vini meraciras cũ qua melicrati ſit cõferẽda. Si (inqt) bibat̃ potio vini diluti, quæ acceperit vini duplũ, quã potio alia melicrati mellis, melicrati potio fortior fuerit. Vt ſi qs bibat nouẽ vncias melicrati quod habeat melis vnciã vnã magis

gis nutriet, quã si nouẽ bibat diluti vini, qđ habeat vini duas, & aquæ septẽ. Vnde cõstat, plusquã duplo fortius alimentũ esse mel quã vinũ: nisi tamẽ (inquit) aluũ turbauerit: si.n. turbat, inanit hac rõne plurimũ. Probat deinde hoc qđ de nutritione vini & mellis dictũ est, ita habere, quia ei qui acceperit mel, prodit stercoris plus, quã ei qui duplũ vini. Videbitur fortasse alicui non esse hoc satis idoneũ inditiũ, neq; recte colligi decidit ur inde plus stercoris, ergo prẽstat plus alimenti: quædã.n. sunt, quã alia, magis excremẽtosa, & minus nutrientia, quædã cõtra: vt carnes salitæ boũ, aut hircorũ, alimenti præstant minusquam galinaceæ carnes, aut ouorũ vitelli, stercoris tamen plus. Certe aliud est pstare alimẽti plus, aliud pstare firmius & solidius alimentũ. Pleraq; eñ eorũ quæ excremẽti habent exiguũ, cito nutriunt & multũ, tamen non multũ durat id quod corpori præstant, quia celeres eorũ fiunt excreationes. Ea vero quæ duriora & solidiora sunt, alimentũ præstant exiguũ, & feces multas, id vero quod ex eis corporibus accedit, firmũ est, & diutius durat. Vt ergo ex fecũ multitudine non recte colligi alimẽtũ esse copiosius, sed esse firmius, atqui hoc satis esset, ad id de quo nũc agitur: etsi.n. ex vino plus accedat corpori quam ex melle si tamen id quod ex melle accedit firmius fit, diutius etiam durabit qui eo vtetur: diutius enim seruabis hominem laborantem, & qui exerceatur, carnibus bubulis, quam ouis sorbilibus. Verum neque hoc recte colligitur omnino habet plus fecũ, ergo prẽstat solidius alimentũ. Nã olera sunt excrementosa admodũ, & alimenti pauci & tenuis. Quid ergo dicendũ? certe cõsequutio nẽ hanc non esse legitimã, omnino, neq; in omnibus valere, sed peculiariter in his de quibus agitur, in vino, scilicet, & melle. Quia eñ mel dulce est adeò, constat esse satis nutriens, & quia vino crasius est, & feces ex eo plures excernuntur, constat, id alimentum quod præstat, esse solidius. Vnde fit vt qui in mulsa melle vtuntur, diutius durare possint, quam qui duplo vino, vt explicatum est.

Si tamen ptisanæ sorbitione vtatur, insuper autem melicratũ bibat, replẽs erit & flatuosum, & visceribus quæ circa hypochondria, inutile. Præbibitum quidẽ ante sorbi-

tionem melicratem, non lædit, vt bibitum postea, sed aliquid etiam prodeſt.

SI cui mulſa ſimul & ptiſſana accipienda ſint, mulſam præire cẽſent, iuxta communem ſanè rationem, quia tenuiora, & quæ facilius ſubducuntur, debent ante alia ſumi. De qua re libro. 6. cont. mihi diſputatum eſt ſatis.

Coctum autem melicratum, aſpectu quidem valde pulcriuſquam crudum, lucidum enim, & tenue, ac pellucidum fit, virtutem autem quam ipſi tribuam, diuerſam à crudo, non habeo. Neque. n. iocundus eſt crudo, ſi contingat mel hobnum eſſe: debilius quidem non nihil eſt crudo, & ſtercoris habens minus quorũ nullo, vt emendetur, indiget melicratũ. Fere verò vtendum eſt hoc cocto, ſi mel ſit prauũ, aut ſordidum, & nigrum, & non boni odoris, auferre. n. poſſit concoctio prauitatis horum vitiorum maximam partem.

SOlum cenſet Hippocrates vti mulſa cocta, cum mel prauũ eſt, & correctione indiget, vt cum eſt ſordidum, nigrum, & mali odoris: alioqui enim, nihilo præſtare coctã cruda, nihil eñ aliud concoctionem facere quam detrahere facultatem alẽdi, facereq; infirmiorem, & minus ſtercoris reddentem, neutrũ verò horum correctionem poſtulare in mulſa, quia tenuiter illi ineſt vtrunque, cum neq; niſi tenuiter nutriat, neq; ſtercoris multum gignat. Hæc Hippocrates, vnde crediderim, vbi mel optimum adſit, non multum intereſſe cruda an cocta vtaris; Nihilominus arbitror, quadam alia ratione ſemper eſſe potiorem concoctam, quòd ſcilicet flatuoſa minus ſit. Nam quantumuis ſit mel optimum, concoctione gignit ſpumam, quæ flatus euidens inditium eſt: hunc deponit: ob id cruda inteſtinorum tormina multò magis cient: quod Gal. in com. aphoriſmi quadrageſimi primi ſectionis quintæ dicit.

Oximeli autem vocatam potionem multis modis vtilem in his morbis inuenies, et enim ſputum educens eſt, & facilem reſpirationem faciens.

Quod

QVod oximeli vocatum dicit, nihil refert, neque quidquã Hippocrates innuit potius quam ſi ſimpliciter diceret oxymeli. Parabatur multis antiquorum ex aqua ſalſa: non video quid inde caperet neque commoditatis, neque ſuauitatis. Galeno ex aqua dulci parabatur, atque vt arbitror etiam Hippocrati. Nam ſal facultatibus quas illi ineſſe Hippocrates dicit, multum detraheret. Nam neque ſputum bene educunt ſalſa, neque facilem reddunt ſpirationem. Gal. oxymeli parat, ex mulſa, addens acetum. Oxymeli itaque, vt nomen præſe fert, accipit mel & acetum, additur verò illi neceſſario aqua. Sed eius ſunt differentiæ, quoddam enim eſt ſimplex, quod nihil accipit, præter aquã mel & acetum: quoddam compoſitum, cuius multæ ſunt differentiæ, vt ſunt multa quæ cum his miſceri poſſunt. Vt oxymeli ſciliticum, & oxymeli ex radicib⁹, quoq; aut duabus, & qđ cũq; aliud ſerapiũ accipit acetũ. Simplicis ẽt ſunt differentiæ, ex quantitate aceti, cuius plus accipit, aut minus. Quoniam verò quæ inde capiuntur, infinitæ ſint differentiæ, rediguntur in tres, doctrinæ gratia, quarum quamliber neceſſe eſt habere amplam latitudinem. Eſt enim oxymeli, dilutum, meracum, & mediocre: vt vero mulſa meraca aut diluta ob mel dicitur, ita oxymeli ob acetum. Mediocre ergo oxymeli, cuius in officinis eſt vſus, quod accipit duplum mellis quam aceti, & aquæ quadruplum. Quod aceti minus, quam aquæ quartam, dilutum, quod plus, meracum. Multos vſus eſſe dicit oxymelitis in his morbis, in acutis ſcilicet: nam ſputum educit facilè, & facilem reſpirationem facit. Quibus ſanè videtur ſolos thoracis morbos reſpexiſſe Hippocrates dicens in his morbis: potuerit autem etiam acutos omnes reſpicere: mox enim dicet alias eius vtilitates, quę ad hypochondria & ventrem, & renes, pertinent. Spirationem facilem reddit, quia ſputum educit: educit autem incindendo & extergendo.

Occaſiones autem hoc habet.

IDeſt non tamen ſemper vtiliter datur, nam vt habet multos vſus, ita etiam habere poteſt noxas. Aliquando ergo datur vtiliter, aliquando inutiliter, eſtque cum dandum & cum dene-

gandum est. His dictis incipit noxas & vtilitates eius dicere; vt inde intelligas, quando dandum sit, & quando secus: primũ autem de meraciori loquitur, deinde de dilutiori.

Quod enim valde acutum, nihil mediocre faciet ad sputa quæ non facile exeunt, si enim educeret, quæ arteriam exasperant: & lubricitatẽ faceret, & velut dilataret guttur leniret vtique pulmonẽ: emolliens enim ipsum est. Et siquidem hæc contingerent, magnam vtilitatem præstaret: aliquando vero qđ valde acidum est, eductionẽ sputi nõ obtinet, sed insuper viscosum id facit, & lædit: maxime autẽ hoc patiuntur, qui alioqui lethaliter laborãt, & nõ possunt tussire, neq; excreare quæ continentur. Ad hoc ergo coniectare oportet robur ægrotantis, ac si spem habeas: dare, da re autem, si dederis, summe tepidum, & paulatim quod huiusmodi sit, & non large.

QVod valde acutum sit, ad sputa solum, quæ non facile exeunt, vtendum est: nam est magnum vehemensque auxilium, quo proinde, nisi ad rebeles passiones vtendum non est. Atqui quoniam huiusmodi est, nihil facit mediocre, vtquæ mediocria sunt auxilia, sed plurimum prodest, aut plurimum nocet. Non dicit ergo, nihil mediocre faciet ad sputa quæ nõ facile exeunt, quasi ad ea quæ facile exeunt mediocre aliquid faciat (nam qui posit?) sed quasi ad facile exeuntia dandum nunquam sit. Datum verò, nihil mediocre facit, nam cum malum cedit, educit quæ arteriam exasperant, & lubricitatem facit, & velut dilatat guttur (quia cum expurget euacuetq; videtur dilatare) & lenit pulmonem: & hæc faciens, magnam vtilitatem præstat. Aliquando vero non potest eductionem facere, sed plus etiam quam antea erat facit viscosum sputũ, & lædit plurimũ: maximè autẽ patiunt hoc ab oxymelite acerrimo, qui alioqui laborant lethaliter, neque possunt tussire, neque excreare quæ continentur, hoc est qui lethaliter laborãt, aut ob maximã succorũ contumaciã, qui neq; a valentissimo medicamento possint

poſſint ſecari,& eiui,aut ob tantam facultatis debilit ẽ,vt neque tãto medicamine adiuta, poſsit quod excisſum ſit excreare vtroq; enim caſu euenit magna noxa:ſi non eiuitur ſputũ,aceti qualitate ſucceſcit durefcitq; magis,ſi exciditur,neq; expellipoteſt,affatim in cauũ arteriæ incidens, ſuffocationis infert periculũ. Ergo vt cognoſcat quando dandũ tale oxymeli ſit, & quãdo ſecus,cõſiderare oportet robur ægrotantis,& ſuccorũ cõtumáciam atq; ſi his perſpectis,ſpem habeas,fore vt ſecari poſſit & excreari,dare oportet (plurimũ enim confert, in ijs quæ difficile educuntur,vt in aſthmaticis paſsionibus)ſin minus nõ dare tam acre, ſed aliud dilutius: nõ quod dilutius futurum ſit ſatis,vbi meracius non ſufficiat,ſed ꝙ etſi nõ perſanet,citra noxam conferat aliquid paulatim. Verum ſi dederis acetum meracum,hoc eſt,cum ex dictis coniectaueris dari oportere, dare debes,non largiter potandum vt ſerapia,neque hyeme calidũ, & æſtate frigidũ,vt illa, & vt ipſum oxymeli dilutum primo libro accipi iuſsit:Sed paulatim vt eligmata,& exquiſitè tepid ũ vt tepore temperetur ſaporis acuties.Nimirumquæ propter vẽtrem,aut hepar,aut venas,accipiuntur, largiter epota, frigida aut calida proſſunt magis,quia affatim ipſum ventrem incidũt tepida vero eum debilitant:quæ vero propter thoracis partes, paulatim accepta & tepida,quia linctu melius feruntur in pulmonem,quem tepor emollit,laxatque.

Quod vero parum acutum eſt, humectat quidem os & fauces.& ſputum educit,& ſitim ſedat:hypochondrio autem,& viſceribus quæ ibi ſunt,amicum:ſiquidem læſiones has quæ a melle ſunt prohibet.Nã quod biliоſum eſt in melle corrigit:flatus etiam facit erumpere,& vrinam prorritat inteſtinum autem & partes infernas humida facit, & ramenta facit.Aliquando autem & hoc prauum in acutis morbis fit, maxime quidem ꝙ flatum prohibet erumpere, ſed rurſum facit recurrere,ad hoc autẽ & debilitat,& extremorum facit refrigerationem. Hanc ſolam noui læſionem,quæ aboxymelite fiat,quæ digna ſit vt ſcribatur.

Nunc

NVnc narrat, commoditates & noxas, quæ contingunt ab oxymelite dilutiori. Humectare dicit os & fauces, id quod faciet quia ſputum educit, & ob hæc ipſa ſitim ſedabit Nam ſi febris ardens ob tuſsim leuiter irritantem ſit parum ſiticuloſa, vt in aphoriſmo dicitur quanto magis ſputi eductio, oriſq; & faucium humectatio, ſitim ſedabunt? dictum eſt lib. primo oxymeli vbi ingens eſt ſitis, minus conferre quam mulſam, aut aquam ſolam, nunc verò cofertur, quod aceti habet exiguũ cum valde acuto. Sed cur ſputum educit? certe quia exterget & incindit. Dicit etiam amicũ eſſe hypochondrijs, hoc intellige, pluſquã mulſam, quia acetũ, læſiones quæ ſunt à melle, prohibet: quod explicãs, addit, quod eſt bilioſum in melle corrigit. Nimirum mulſa, & alia omnia dulcia, & detinetur in hypochondrijs & bileſcit, oxymeli autem, acidum cum ſit, nõ habet has noxas: flatus etiam facit erumpere, quia aceto extenuat, & melle calfacit. Et vrinam mouet, tenuis enim eſt, aperiẽs, & incidens, potio, quare vias vrinæ expurgat, facitque exire multa, quæ detinerentur, adeo, vt & ad trudendos lapides, aut craſſos ſuccos, rectè ꝓpinetur. Narrat deinde Hippocrates noxas, dicens inteſtinum & partes infernas humida facere, hoc eſt plurimum fluentia, ac diarrhea laborantia, & ramenta facere, quæ quidem per dyſenteriam fiunt. Itaque dicit, oxymelitis potu ſolere inteſtina irritari plus ſatis, fierique diarrhæas, ac nonnunquam dyſenterias: cõ ſtat verò hæc merito timeri, quia & à ſola mulſa meraciori fieri ſolere antea dixit, nedum addito aceto. Aliquando, dicit, illud etiam prauum fieri, in morbis acutis, quod quidem oxymeli prohibet flatum erumpere, & ſurſum facit recurrere, & debilitat, & facit refrigerationem extremorum: atqui hæc quidem aliquando leuiora ſunt, cum ſcilicet alioqui homo nullo acuto malo tenetur, ſi verò acutè ægrotans habet hæc, praua ſanè ſunt, eſt enim voluulus vocatus morbus, cum flatu recurrẽte ſurſum debilitatur homo, & refrigerantur extrema præ doloris vehementia. Sed quo pacto hæc facit oxymeli, ſi inter eius virtutes verè dicebatur, flatus facit erumpere? certe proinde nunc adiecit, illud aliquando innuens ſcilicet, ſi quis firmis inteſtinis ſit, neque ad dolendum paratis, oxymeli illi facere vt errumpant flatus: ſi verò is ſit, qui facile doleat euenire ſolere, vt dolor inteſtino-

teſtinorum eruptionem præueniat, faciatque vehementer, vt ea adſtringant ſeſe, quaſi ad exprimendam doloris cauſam, incipienteque adſtrictione ab humili parte cogantur ſurſum flatus recurrere, atque fortaſſe etiam feces ſecum efferant, & in gratialia inteſtina faciant impingere, vbi dolorem alium granio rem excitantes, vires proſternant, & extrema faciant refrigerari. hanc ſolam læſionem notatu dignam ab oxymelite dicit naſci ſolere, alias enim præ hac eſſe leuiores. Conſtat vero vt hæc læſio & alia etiam quæ ante hanc dicta eſt, ab acerrimo oxymelite fieri poſſet, magis etiam quàm à mitiori (nam ob acetum præcipuè fiunt) verum ſcribuntur hæc vt noxæ ab oxymelite parum acuto, quia hoc etiam poteſt hæc facere, non ſolum quod valde acutum eſt. Noxa enim quæ valde acuto tributa eſt, puta poſſe magis viſcoſum ſputum reddere, & prohibere excreationem, ab illo ſolo fieri poteſt, non etiam a mitiori, vt hæc.

Exiguum ergo huiuſmodi potum nocte, & ieiuno ante ſorbitionem propinare conuenit. Verum longe à ſorbitione nihil prohibet bibere.

Antea dictum eſt hoc oxymeli in alijs acutis, dandum hyeme calidum, æſtate frigidum in morbis thoracis tepidũ ſemper: nunc horam exhibendi docet. Ea eſt & quæ aliorum ſerapiorum mane aut veſperi ante cibos, aut ſi poſt cibos dandum ſit longe ab illis, non enim tam longe abeſſe a cibis neceſſe eſt datũ ante eos, quàm poſt. Quia ſi præeunt elabuntur relictis in ventriculo cibis, ſin autem conſequuntur, miſcentur cũ eis, vitiantq; , & cibi medicamentoſas vires detrahunt ſerapijs. & ſerapia cibos faciunt vitioſos: euenitque quod Hippocrates libello de alimento dicit. Medicamentum in alimento peſſimum.

Iis autẽ qui ſolo potu cibantur ſine ſorbitionibus, ob hoc non eſt conueniens, ſemper, & per totum vti hoc, præcipuè autem propter raſuram, aut exaſperationem inteſtini, nam exiſten-

exiſtenti ſine ſtercore magis vtique fecerit, maxime, accedente vaſorū inanitione. Deinde autē & mulſa vim amiſſerit. Si igitur vtile eſſe videatur ad totum morbum, multo hoc potu vti, exiguum acetum oportet infundere, vt ſolum agnoſci poſſit: ita enim læſiones quas natum eſt inferre, minime infert, & quibus oportet prodeſſe proderit.

OB hoc, hoc eſt ob dictas noxas, etiam ſiquis videatur ſolo potu, ſine ſorbitionibus, indigere per totum morbū, non expedit, vt ſolo oxymelite ſemper & per totum morbum vtatur, quia cum inteſtinum ſine ſtercore ſit, & vaſorum ad inteſtina pertinentium vacuiras, facilime læſerit rodēs inteſtina, ac radens. Sed neque ſeruari quiſquam poterit cū ſolo oxymelite quantumuis ſit acute ęgrotaturus, tamatſi enim antea dictum eſt multos ægrotos ſeruari ſolere cum ſola mulſa, atque adeo feliciſsime cedere, & oximeli ex mulſa fit, tamen cum oxymelite ſolo non ita ſeruari quiſquam poſsit, quia mulſa admiſtione aceti amittit vim. Acidum enim parum aptum eſt nutrire. dulce aptiſsimū, dulci enim accidit eſſe grato partibus, & trahi, & affigi: habet etiam pinguitudinem quandam: Acido vero contraria inſunt, nam neq; affigitur, neq; vero alia affigi valde ſinit. Hinc fit, vt vſu dulcīū pingueſcant corpora, acidorū extenuentur. Ergo oxymeli minus nutrimenti præſtatquā mulſa, niſi craſſius multo ſit, & mellis accipiat multū, atq; aceti exiguū. Vt igitur ſolo quis per totū morbū vtatur, nō eſt idoneū, Quare ſi vti le eſſe videatur, ob exterſionē & inciſionē, & vires alias medicamentoſas, ad totum morbum multo oxymelite vti, oportebit illud parare ex mulſa exiguo admodum aceto infuſo, vt tantū agnoſci poſsit. Nam ita quem minime ledens, proderit

Vt autem in ſumma dicatur, aciditates ab aceto bilioſis magis quam melancholicis conferunt: amara enim diſſoluuntur, & in pituitoſa mutantur, eleuata ab ipſo. Nigra verò fermentantur, eleuantur, & augentur. Efferens enim nigra eſt acetum.

Quia

Quia oxymeli à mulſa ſolum differt aceto, enarratis aceti facultatibus, velut in ſumma, dicũtur oxymelitis vires. Proinde de aceto ediſerit, dicens, bilioſis magis quam melancholicis coferre non aũt q̃ vtriſq; cõferat, & his minus, vt hęc oratio videbatur innuere, ſed quod illis vtile, his noxium ſit: amara enim ab acidis diſſoluuntur, & in pituitoſa mutãtur. Non ſane quod poſsit bilis in pituitæ naturam & ſubſtantiam redire (nam qui poſsit?) Sed amara ab acidis diſſolui dicuntur, quia cohibentur attemperantur & cohercentur: in pituitoſa vero mutari, quia bilioſa corpora acidorum vſu abeunt in pituitoſa bile gignenda pauciori, & pituita pluri: vtrunque autem fit ob acidorum frigus. Bilioſis ergo, his de cauſis eſt vtile acetum, melancholicis vero noxium, quia nigra fermentantur, eleuantur, & augentur ab aceto, nimirum acetum eſt melancholiæ congener, atque ita eſt vt quoddam illius fermentum, quod cum ea permiſtum, eleuat tumefacit, augetque: auget ſane cum ſuccum proprie ob naturam, quam habet frigidam & ſiccam, magis autem & citius ebulire faciens: velut muſtum in dolijs, cum ferbet augetur vſque dum per ſummum regurgitat. Ita ergo eſt acetum efferens nigra, vt ferbore effertur muſtum, & maza fermento. Hinc fit vt melancholici aceto plurimum angantur, æſtuante melancholia, more perturbati, & ſpumantis maris, & proinde in tumorem atollente hypochondria; & in caput affatim elata: Non tamen quia acetum interius acceptũ aduerſum eſt melancholicis, ſit etiam & exterius admotum. Quin potius melancholici hypochondriaci, & lienoſi, ſetu aceti accerrimi iuuantur, & lienoſis medicamentis admiſceri debet ſemper acetum: neque ſane ſolum prodeſt, vt quod penetrare faciant, vt quidam putant, ſed etiã quod per ſe illis affectionibus medeatur. Nam quæ penetrationis gratia ſolum admouentur, nunquam debent admoueri ſola, ſed admiſta alijs, quæ deduci debeant, at vero hypochondriaci iuuantur ſolo aceto acerrimo, quia exterius admotum non penetrat ea copia, qua poſsit per venas cum melancholia deduci, & eam fermentare, ſed qua poſsit ficcãdo reſoluere, & refrigerãdo ardoré atræ bilis extinguere, & adſtringẽdo partes roborare. Ecce ergo vt bilioſis vtile, & melãcholicis noxiũ ſit acetũ. Ita vero (quã-

quam

quam minus) ſit & oxymeli. Quod vero pituitoſis? an noxium eſt oxymeli, an vtile? certè ob mel, vtile: ob acetum partim hoc partim illud. Nam qua refrigerat, noxium eſt, & pituitam auget, qua incidens, eſt vtile, cùm ſit pituita viſcoſa. Ergo pituitoſis merum acetum dandum haud eſt, quia plurimum refrigerat, ſed neque oxymeli, quod aceti accipiat plurimum & mellis exiguum. Sed quod huiuſmodi, detur bilioſis, quod mellis accipiat plurimum & aceti exiguum, pituitoſis. Quin etiam expediens ſit pro pituitoſis parari ex melle, pro bilioſis ex ſaccaro, quod vocatur in officinis ſerapium acetoſum ſimplex. Melancholicis verò neutrum congruit.

Mulieribus vero omnino, inimicum magis quam viris acetum. Vteri enim dolorem infert.

MVlieres omnes ſciunt ſe aceto plurimum lædi, eæ vero præcipue quæ vteri præfocationi ſunt obnoxiæ, & quibus fluunt menſtruæ euacuationes, & quæ a partu nondum ſunt expurgatæ. Nam euacuationes ex vtero ceſſare facit, & præfocationes affert maximas, & conuulſiones ex vtero. Hæc vero facit, dolorem vteri inferens: infert vero dolorem vteri, ſua mordacitate, & frigore, quibus vtero vtpote neruoſo & exangui, nocet. Quare non vtero ſolum, ſed eadem ratione, & inteſtinis, & ventriculi ori, & neruis omnibus, inimicum ſit, lædatque etiam viros, verum mulieres multo magis, quia præter alias omnes partes habent inſuper vteros qui ab aceto lædi poſſint. Sed qua ratione dolorem vteri faciat acetum diximus, vt autem per dolorem reliqua mala faciat, oportet dicamus. Conuulſiones facit ob mordicationem compatientibus neruis cum vtero, quia is eſt neruoſus: præfocationes verò facit, cohibens ſanguinis effluxum, faciensque eum ſurſum ferri, ac ita vterum reuelli ſurſum. Cohibent vero ſanguinem dolorem faciens, eadem prorſus ratione qua diximus, mordendo inteſtina prohibere flatum erumpere, & recurrere ſurſum, atque ita voluulum vocatum morbum facere. Nimirum vterus ex mordicatione dolens cõprimit ſeſe, & ea oſcula quibus in eum inſtillat ſanguis, qui oc

cluſus

cluſus oſculis & compreſſo vtero ſurſum repellitur,& ita periculoſam affert prefocationem. Hanc ob cauſam mulieribus quibus menſtrua fluant,aut quæ vterinis paſſionibus ſoleant tẽtari,acidum ſerapium dandum non eſt,atque omnino, raro eſt dandum mulieribus.

Aquæ autem potui in acutis morbis aliud nullum habeo opus quod attribuam, neque enim tuſſim lenit in peripneumonicis, neque ſputum educit,ſed minus quam alia, ſiquis ſemper aquæ potu vtatur. Exigua vero aqua ſi inter oxymeli,& melicratum ſorbeatur,ſputum educit, propter mutationem qualitatis potuum: inundationem enim quandam facit: alioqui neque ſitim ſedat,ſed irritat, bilioſa enim bilioſæ naturæ, & hypochondrio praua, & peſſima, & bilioſiſſima & vires maxime proſternens, cum in vacuum fuerit ingreſſa,& lienem augens & hepar, eſt, cum exarſerint,& ſtructuat ac ſupernatat: tardi enim tranſitus eſt,quod ſub frigida & cruda ſit: & neque deiectiones faciens,neque vrinam mouens: lædit autem nonnihil & ob hoc,quod ſine ſtercore eſt natura. Si autem & pedibus frigidis aliquando bibatur, omnes has læſiones magis faciet, in quacunque ipſarum magis inclinauerint.

DE aquæ delectu,& quibus notis,quæ melior, & quæ deterior ſit,agnoſcatur,ſcripta ſunt ſparſim multa ab Hippo.& a Galeno,præcipue autem ab Hippo. libello de aere locis,& aquis, vbi non ſolum vt ſit in examen vocanda ipſa aqua perſe docetur,ſed vt ipſi fontes vnde ſcaturit. Porro ab alijs autoribus dicta de hac re ſunt multa, controuerſumque de plurimis circa aquam eſt,quibuſdam probantibus maximè omnium pluuiales quaſi tenuiſſimas,& calore velut elixatas. Alijs has ipſas omnium maximè vituperantibus, quaſi omnium malignarum qualitatum participes,vt ex rebus omnibus,etiam nocentiſsimis,& ſordidiſsimis eductas: porrò alijs autore Plinio,probantibus ante alias omnes puteales, quaſi expurgantiſsimas, &

per

per terram percolatiſsimas. Alijs has cenſentibus omnium maxime craſſas & crudas ac flatuoſas. Alijs quorum ſententia maxime probatur ab hominibus præferentibus his omnibus fontanas & fluuiales. Ego ſententiæ Hippocratis & Galeni, atque adeo veritati conſonum eſſe cenſeo, pluuiales æſtiuas quę cum tonitruis & procelis deſcendunt eſſe omnium optimas aquas, quod hæ verè, non ex craſsis vaporibus, & abundantia humidi aſcendentibus ſed ex tenuib. vix vi caloris extractis, conflatæ ſint, alias vero quæ cum magna oppacitate craſsis nimbibus deſcendunt, & caliginoſæ ſunt, omnium peſsimas, ſordidas, malarum qualitatum participes, & facilè putreſcētes: porro puteales quæ dulces ſunt, & ex proximo fluuio, aut fonte deriuari cognoſcuntur, eſſe etiam ipſis fluuialibus aut fontanis meliores, niſi terra quæ inter puteos fluminaque aut fontes intereſt, aliena aliqua qualitate participet, ſi vero putei aquæ vt plerunque fit, ex abiſſo illo aquarum qui ſub terra vbique eſt procedat, certè craſsiſsima ſit, & maximè cruda. Præſtat ergo quoniam optima Pluuialis non ſine nimia curioſitate poſsit comparari, & putealis e fluuio raro occurrit, & habet id periculi quod ex terra diximus, vti fontana aut fluuiali quæ optima erit oppido quem incolemus: cum præcipue id virtutis quod eſt in pluuiali æſtiua, elixatione poſsis fontanæ, & id quod puteali, repoſitione longa, fluuiali tribuere. Nimirum & repoſitione expurgatur aqua, & elixatione inſuper extenuatur, fontanæ vero nō poſſunt ſeruari repoſitæ quantum fluuiales. Quin & præter elixationem, quæ ex fontibus ſublimibus, & ſoli expoſitis, indecliue verſus orientem ſolem, aut meridiem fluit, concoctior meliorque aqua eſſe ſolet, quam quæ ex opacis locis in cōtrario loca decurrunt. Verum quia tanta eſt aquæ ab aqua differentia, fontanæ a fontana, fluuialis a fluuiali, & putealis a puteali, vt multæ fontanæ & fluuiales plærique putealibus ſint deteriores, Satius profecto ſit ipſam per ſeſe aquam, dimiſſa crumpendi e terra conditione, proprijs notis explorare, & vbique locorum ea vti, quam ibi natura optimam parauerit, ſiue per terram defluat, ſiue è fonte ſcaturiat, ſiue hauriatur è puteo. Optima eſt quæ ſimpliciſsima & tenuiſsima, ſimplicitatem agnoſces, quod ſapore, colore & odore maximè vacet: tenuitatem, quod

quod cito caleſcat,& refrigeretur,vt in aphoriſmo dicitur. Melius enim & exactius ſignum hoc reperies,quam quod ex pondere. Verum quæ hoc loco dicuntur ab Hippo. non de hac aut illa,ſed in cõe de aqua potabili dicta ſint,nam optimæ ét aquę congruũt. Sed audiamus quæ dicit. Aquæ potui(inquit) in acutis morbis nullũ aliud opus habeo quod attribuã,hoc eſt aqua nihil aliud præſtat corpori quam eſſe potũ, eſſe aũt potũ nihil eſt aliud quã eſſe vehiculum alimenti, vt libello de aliméto dr. Obijcies hoc loco & ſexto epid.ſect. 4. dr aqua eſſe vorax,hoc eſt cibi appetẽtiam excitare,& quę Gal.nono methodo de copioſo frigidæ aquæ potu quã plurima prædicat. extinguere ſcilicet febres ardentes, ſi tempeſtiuè & ab idoneo homine accipiatur,ab eo ſcilicet cui neque cruditas,neque interna vlla inflã matio,neque prę cipuę alicuius partis debilitas,neq; nimia corporis macies ſit. Hæc enim non ſolius potus, ſed medicamenti optimi eſſe videntur opera. Verũ quod vorax eſſe dicitur,non ad morbos acutos pertinet,ſed ad ſanorum victum,hic verò dicit,in morbis acutis. Quod de febrium ardentium extinctione diximus,facile declarat Hippo. hic non denegare aquæ virtutes primas, hoc eſt eas quæ ſecundum primas qualitates inſunt (non enim negabit refrigerare & humectare) ſed ſecundas & tertias. Nã neque incindit neque exterget,neq; aliud hmõi facit,quod ad ſecundas facultates pertineat:nam neque aſtringit neq; laxat,neq; trahit, neq; repelit niſi refrigerando, ac proinde neq; tuſim lenit,neq; ſputum educit,neque aluũ laxat,neq; vrinas mouet,neque aliud quidquam facit quod ſpectet ad tertias,nam neque ſudorem elicit, neq; lac gignit,neq; deniq; alia facultas illi tribuitur, quam alimentum vehere, & refrigerare ac humectare: refrigerando verò & humectando extinguit febrem. Exigua verò (inquit) aqua,ſi inter oxymeli & melicratũ ſorbeatur, ſputum educit, propter mutationẽ qualitatis potuũ. Hoc eſt ſi is qui vtitur oximelite,aut mulſa, inter hæc aliquando ſorbeat exiguum aquæ, augebit etiã aqua excreationem,nõ quidem quod aquæ id ſit propriũ, ſed quod, quia expers eſt facultatũ omniũ, facile accipit vires omniũ quibus cũ miſcetur, aut quæ in ea coquuntur,aut maserantur. Epota ergo inter mulſam aut oximeli inundationem facit,cõmouetq; alium potum,

ac cum eo miſcetur, & fuſilitatem auget, & proinde excreationem. Quapropter cõſultum eſt aſtmaticis & alijs omnibus qui thoracis paſsionibus laborant, cum excreandi tempus acceſsit, potionem augere, & inter medicamentoſa, aquam etiam dare, detur verò ad hunc vſum tepida aut calida. Addit, alioqui neque ſitim ſedat, ſed irritat. Videtur innuere niſi cum oxymelite aut mulſa bibatur, non ſedare ſitim. Mirum verò ſi cum. 1. libro diceret valde ſiticuloſis non dandum oxymeli, ſed mulſam, aut etiam aquam, quaſi omnium horum minimè oxymeli, & aqua maximè ſitim extinguat, nunc dicat aquam ab oxymelite, aut mulſa accipere, ſitim extinguendi, vim, maximè cum nuper dãnauerit mulſam, vt bilioſam. Certè illud, alioqui, non refertur ad proxima, quaſi dicat, niſi inter oxymeli aut mulſam bibatur, ſed ad ea quæ antea dixerat, quaſi diceret neque tuſsim lenit, neque ſputum educit, & neque id quod illi videtur eſſe maximè proprium, hoc eſt ſitim ſedare, in omnibus præſtat. Nam bilioſa eſt bilioſæ naturæ, & cui eſt bilioſa, non poteſt ſitim extinguere, ſed irritare potius. Sed quo pacto eſt cuiquam bilioſa aqua, quæ bili tantopere eſt contraria, frigida cum ſit & humida? Non certè quod ea ipſa in bilẽ mutetur (non enim poteſt) ſed quod bilis inundationem faciens, ipſam quodam modo augeat, faciatq; hac & illac redũdare, velut ſane qui in vinũ aquã infundit, vini facit eſſe plus, diluti ſcilicet. Nihil profectò magis experimento cognitum, quam eis qui nimia abundant bile, aquæ potu oris amaritudinem augeri, nimirum diluta effunditur ad os vſque bilis: irritabitur ergo talibus ab aqua ſitis. Sed quo pacto emendabitur aqua ab hac noxa? non certe admiſtione ſalſi, amari, aut dulcis, hæc enim potius ſitim auxerint, ſed ad miſtione acidi: hoc enim obſiſtit bilis amaritudini, & pituitæ ſalſugini, ſi quæ etiam in lingua eſt. Admiſtione ergo mulſæ nihilo magis extinguet ſitim aqua. Admiſtione ergo tamen modici aceti, aut ẽt modici oxymelitis, minus ſiticuloſa erit. Nam ẽt ſi oxymeli ſolũ, quã aqua ſola ſit magis ſiticuloſum ob mellis copiã, fieri tamen põt vt exiguũ oxymelitis cũ multa aqua, magis ſitim extinguat ob aciditatẽ, quã ſola aqua. Nã & vinũ valde dilutũ ſedat ſitim, magis quã ſola aqua ſæpe, ẽt ſi merũ quam aqua eſt magis ſiticuloſum. Hypochondrio ergo (inquit) praua

eſt

eſt & peſsima, & biliosiſsima, & vires maxime proſternens cũ in vacuũ fuerit ingreſſa, & lienem augens, & hepar cũ exarſerint, & fluctuat, ac ſupernatat: tardi.n. tranſitus eſt, quod ſub frigida ac cruda ſit. Hoc eſt hypochondrio peſsima eſt, quia eſt biliosiſsima, quare illorum cachochimiã auget, etſſi vacuũ quod inter viſcera & peritoneũ ibi eſt incidit, vires proſternit, vt in hydropicis. & in tumorem attolit hæpar & lienem cum exerſerint, quia nõ permeat, ſed fluctuat ibi, & ſupernatat, illa verò viſcera ab immanente aqua intumeſcunt, præcipue cũ exarſerint multa bile, quam aqua auget. Non permeat aũt, quia eſt frigida & cruda, quæ verò talia, ſunt tardi motus. Ob id neq; deiectiones facit, neq; vrinas mouet, quia manet diu. Lædit aũt non nihil & ob hoc quòd ſine ſtercore eſt natura. ἄκοπρον id eſt, ſine ſtercore: dici quidã interpretantur, quòd ſtercoris deiectionẽ nõ faciat, mihi vero non videtur id ferre nominis eius proprietas, ſed ſignificare, aut inteſtinum quod vacet ſtercore, aut cibum ex quo ſtercus nullum fiat. Hic de aqua dicitur, ſignificat ergo ex aqua nullum ſtercus gigni, & ob hoc ipſum nonnihil lædere. Sed quæ læſio fiet quod ſine ſtercore ſit? Galenus interpretatur, quia ſine ſtercore eſt deiectionem nõ facere, quaſi Hippo. his verbis cauſam reddat qua non facit deiectiones. Sed qua deiectiones non faciat, exiguã cã eſt eſſe ſine ſtercore. Multa eñ ſtercoris habent plus & deiectiones faciũt minus, etiam quam aqua, vt vinum nigrum & craſſum. Suſpicor ergo, vt antea dixit, oxymeli læſiones maiores inferre inteſtino. ἀκόπρῳ ἔοντι id eſt vacuo à fecibus, qa feces muniunt inteſtina. ita nũc, aquam lædere non nihil quia ſine fecibus eſt, magis quam lædere ſi feces aliquas gigneret, hæc enim munirent inteſtina. Videbitur fortaſſe falſo dicere Hippocrates nõ facere deiectiones, quia multis euenit potu aquæ ſolui ventrem. Verum id non euenit ob facultatem aliquam ſolutiuam, quæ aquæ inſit, ſed quia refrigerando, & humectando vim retinendi in inteſtinis lędit. Tandem dicit, aquã, ſi bibatur frigidis adhuc pedibus, hoc eſt antequam paroxyſmi incremẽtũ ſatis proceſerit, & calor iã deſcẽderit ad pedes, dictas oẽs læſiones magis facere, ad quãcunq; earũ is qui accipit inclinauerit, & paratus ſit. alijs. n. lædit pect⁹, alijs hepar refrigerat, alijs inteſtinorũ infert dolorẽ, alijs extin-

guit naturalem calorem, prohibens recalescere, vt quisque scilicet hoc aut illud pati paratus est.

Suspicanti autem in his morbis capitis grauitatem fortem, aut mētis perculsionem, omnino abstinendū est à vino, aqua verò in huiusmodi vtendum est, aut aquosum & albū omnino dandum est vinum, & omnino sine odore. & post illius potū, aquæ parum insuper bibendum. Ita enim robur vini minus percutit caput, & mentem. In quibus autem eorū præcipuè aquæ potu vtendum, & quando multo admodum, & quando mediocri, & quando frigido, & quando calido, alia quidem alicubi antea dicta sunt, alia in ipsis occasioni bus dicentur. De alijs autem potionibus, vt quæ ex hordeo, & quæ ex virenti herua fit, & quæ ex vua passa, & quæ ex vuæ expressæ recrementis, & ex tritico, & ex cnico & myrti granis, & malo punico, & alijs, vbicunque inciderit occasio vtendi ipsis, scribetur iuxta morbum ipsum, vt & de alijs compositis medicamentis.

COlliget fortasse quispiam, ex ijs quæ de vini laudibus, & aquæ noxis, dicta sunt, omnibus ægrotis siue longis siue acutis morbis teneantur, quin & omnibus qui bene valent, vtendum esse vino, aqua vero sola nullis. Atque adeo Galenus videt huic suspitioni fauere, qui lib. 7. methodi ita scripsit, constat autem Hippocratem non in diarijs modo febribus, verū etiam in acutis, ex his quæ de acutorum victu prodibit, vinum dare: at in sexto Epidemicon, siue ipse sit, siue thesalus eius filius, vinum calidis temperamentis interdicit: idque non modo cum febricitant, sed etiam per sanitatem. Quippe in calida natura, suadet, tum refrigerationem, tum aquæ potionem, tum quietem. Nisi fortè copiosius vtendum esse aqua quam vino eiusmodi naturis suadere eum dixeris, vt nonnullis placet. Hęc Gal. quibus, librū hunc de ratione victus, tertium præcipue quem habemus in manibus, & locum ex sexto Epide. sectione quarta citans, dicit,

Hippo-

Hippocratem & beneualentibus & febricitantibus, etiam acute, dare vinũ, præter eos qui calida natura sunt, quibus solis denegat. Quanquam ne hoc quidem alij enarratores ferre volũt, sed contendunt dare Hippo. Iis quoque vinum, sed minus quã aquam. Ex his vero fieri videtur, vt in nullo morbo denegandum sit. Si enim in febre, multo magis in alio quouis morbo detur, atque si in acuta, multo magis in alia quacunque. Sed & rationi videtur consentaneum, quia vinum robur auget, concoctionem, & vacuationes omnes, iuuat: aqua nihil horum facit, & insuper lædit multis modis. Morbus autem omnis virtutis robur desiderat, & omnis qui ex materia pendeat, concoctione aut euacuatione, aut vtroque soluendus est. Omnis igitur morbus gaudebit vino. Huic suspitioni occurrit nũc Hippocrates, dicens, in quibus abstinendum à vino est, ob pericula quæ ab illo impendeant, & vtendũ aqua, qđ etsi virtutes nullas habeat, neq; aliud quidquam sit quam potus, tamen neque noxas habet illas, ob quas vinũ est periculosum. Vbi suspitio est, in his morbis acutis, fortis grauitatis capitis, aut perculsionis mentis, omnino (inquit) abstinendum à vino. Constat vero si ob imminentis suspitionem, ob præsentem capitis grauitatem multo magis abstinendum esse, atque eadem ratione & ob conuulsiones, & resolutiones neruorum. Nam caput, & spinalem medullam, & neruos, pariter lædit. Non solum autem ob hæc, sed & ob febris magnitudinem, & ob fluxiones abstinendum à vino est. Nam febres auget calidũ cum sit, & fluxiones ẽt auget. Ob hanc eñ causam in recentibus vlceribus iubet vti aqua. Ergo in febre acuta, quæ magna sit, præcipue si cum inflammatione consistat, est abstinendum à vino. Sed si hæc ita habent, profecto iam videtur, vix vnquam in acuto morbo posse habere locum vini potus, atque in cronico etiam raro. Nam quotus quisque morbus acutus sit sine inflammatione interna, aut febre magna, aut capitis dolore, præsenti, aut qui timeatur, aut metu delirij, aut cõuulsionis, aut raptus materię in partem aliquam principem? vel diuturnus, sine fluxione in partẽ aliquã, aut neruorum resolutione? Itaque habet vinum commoda maxima, & maxima pericula, vt qui hæc respiciat nunquam eo vti audeat, quia illa vtatur semper. Quid ergo agendum? Certe extimanda pericula, & cõ-

moda,& vt illa erunt grauia,aut hæc neceſſaria,ita dandum vinum aut aquam ægrotantibus,ſiue autè,ſiue cronice: exẽpli gratia in perineumoniæ initijs,raro dari vinum oporteat,quod an tequam vacuatum corpus ſit,periculum augendi fluxionẽ,& inflammationem,& raptus materiæ in caput,eſt maximum, neceſſitas vero educendi ſputũ, nondum maxima, vacuato vero iam corpore & capite firmo,& ſputo coctu difficili & contumaci, dare licebit vinum,quod concoctionis, & excreationis neceſsitas vrgeat,& pericula fluxionis non admodum immineant. Qđ ſi vtraque indicatio videatur vrgere,& alia ex parte neceſſariũ alia ex parte non ſine periculo,vinum eſſe videatur, deligendũ aliquod tunc temporis eſt vinum,debiliſsimum, vt quod aquoſum & album, & odore vacans,illud enim commoditates vini mediocriter præſtabit,& pericula non valde inferet. Correctio ne præterea vtendum ad hoc eſt, vt ad alia omnia quæ vehemẽtia ſunt,vti ſolemus. Corrigitur maxima noxa à vino, ea præcipuè quam infert capiti,hauſta aqua frigida mox ab epoto vino, vt cohibeat eius vapores:hauriatur verò pauca, ne vini cõmoditates omnino tollat. Sed eſt alia ratio qua vtimur, eum ęgrotis,& ab aqua,& à vino, timemus:vti ſcilicet decoctis quarundam rerum, & aquis medicatis. Siue enim deſideretur ſputi eductio,ſiue copioſa mictio,ſiue deiectio, ſiue in totum corpus diſtributio, eſt certè decoctũ quod præſtare poſsit, non minus ſtrenuè,quam vinum. Solam arbitror illam virium celerem reparationem,quam præſtat vinum, nulla alia potione æquè ſuppleri poſſe. Atque ita cum pericula vini multum vrgent, nihil eſt aliud quod nos vino vti cogat,quam debilitas, ob hanc vero quibuſuis alijs repugnantibus, omni in morbo vinum concedimus,maximam autem oportet conſuetudinis rationem haberi,vt conſuetis vti mero raro, & niſi ob magna pericula omnino denegemus, conſuetos aqua nunquam niſi ob maximam neceſsitatem vino vti cogamus, conſuetis diluto, tollamus ob mediocres timores,in quibus autem(inquit) eorum præcipuè aquæ potu vtendum,& quando multo admodũ, & quando mediocri,& quando frigido, & quando calido, partim antea dictum eſt,partim dicetur in ipſis occaſionibus, hoc eſt,in ſingulorum morborum curationibus. Mihi verò dictum eſt copioſius

sius in commentarijs. Ex alijs vero quæ Hippocrates addit, constat Hippoc. & vetustissimis medicis, multorum potuum, siue serapia vocare velis, siue secus, fuisse vsum. Contra ac quidam scioli putant, qui vt nimis studiosi veterum græcorum videantur, solis mulsa & oxymelite vtuntur. Hippocrates vero meminit medicinalium potionum, ex hordeo ex tritico, ex herbis, ex vua passa, & ex vuæ recrementis, ex cnico, ex granis myrti, ex malo punico, & quasi pauca nominauerit, addit, & alijs. Quæ quid aliud sint quam nostra serapia, modo parandi fortasse exiguum quiddam differentia? atqui quasi hæc valde simplicia sint præ alijs quibus vtebantur, dicit, vt & de alijs compositis medicamentis. Vtebantur itaque antiqui plurimis potionibus, & omnigenis, simplicibus, compositis, & compositoribus. Loquutus tamen est de dictis quatuor, vt de simplicibus, aut omnino exiguam habentibus compositionem, & ad victum acutorum pertinentibus. & de reliquis loquuturus in singulorum curationibus, quas se scripturum deinceps pluries ita pollicitus est, siue id quæ to libro qui mox sequitur, præstiterit, siue aliquo alio qui non extet.

Balneum vero in multis morbis opem tulerit vtentibus ad aliquos quidem assidue, ad aliquos autem non. Est autem cum minus vtendum est, propter malum apparatum hominum. In paucis enim domibus parata sunt instrumenta, & qui ministrent, vt oportet. Si aut non perbelle lauetur, lædetur sanè non parum. Nam & tugurio sine fumo opus est, & aqua larga, & copioso balneo, & non valde largè affuso, nisi sane ita opus fuerit. Et magis quidem non fricari, si autem fricetur, calido ipso vti, & multiplici magis quam quis existimet, smegmate. Et affundere non pauca, & celeriter diffundere. Breui quoque via ad solium opus est, ad facilè ingressum, & ad facilem egressum. Esse autem & eum qui lauatur moderatum, ac tacitum, & nihil ipsum facere, sed alios & perfundere, & fricare. Et multam temperaturam aquæ paratam esse, & infusiones celeres fieri, & spongijs

vti pro strigili,& non valde siccum inungere corpus. Caput quidem siccari oportet quam maximè possit,& abspõgia extergi,& non refrigerari extrema,neque caput, neq; aliud corpus. Neque recens accepta sorbitione,neque potu, lauari,neque sorbere neque bibere cito post balneum. Magnam quidem partem tribuere oportet ægrotanti, si sanus valde amicus balneorum fuerit,& consuetus lauari. Appetunt enim magis hi,& iuuantur loti,& læduntur non loti.

VIdetur præter institutum adscriptam esse hoc loco tractationẽ hanc de balneis,noneſt tamen omnino. Nam cum de aqua differeret,& eius duplex vsus sit,alter in potione, alter in lotione, ac de primo hactenus dictum sit,haud sit valde parergon,ad secundum tantisper diggredi, maximè cum tam frequens fuerit antiquis balneorum vsus,vt in rebus pertinentibus ad victum haberentur. Erant vero, vt nunc quoq; quibusdam vrbibus,duplicia balnea,quædam communia omnibus, quædã priuata,& quæ vnusquisque sibi parabat domi: porrò communia duplicia, quædam naturalia, quædam arte facta:arte facta & communia habebant quatuor cellulas,primam in ipso aditu plenam aere calido,quo exuebantur:secundam aqua calida, tertia frigida,quibus immergebantur: quartam rursum aere calido,quo induebantur.Porrò balneari potest quispiam secũdum totum corpus,diceturque id balneum vniuersale,aut secundum partem aliquam,diceturque particulare,vt cum caput lauamus aut crura,aut manus.Rursum balneum,siue commune,siue priuatum,siue naturale,siue artæ factum,siue uniuersale, siue particulare, esse potest simplex ex aqua dulci, aut compositum, seu medicamentosum,vt salsum,nitrosum,sulphureum, aut aluminosum,aut decoctione herbarum,radicum, aut rerum aliarum paratum. Constat hic Hippocratem de simplici balneo solum agere, nam de solius aquæ lotione. Constat quoque in balnea communia solum abire eos qui bene valent, aut duci eos qui ægrotant cronice, qui enim ægrotant acute, vt perineumonici, aut pleuritici,domi lauantur priuatis balneis iuxta lectos, proinde

inde Hippocrates de priuatis agit hic, quanquam quædam dicit in commune ad omnia balnea pertinentia. Nam commendat in primis balneum in commune, quòd vtiliſsimum ſit, & opem ferat vtentibus in multis morbis. Merito ſane eſt ad multa vtile: nam humectat, coquit, & laxat, & inde medetur areſcentibus, morbos maturat, euacuationes manifeſtas promouet, inſenſibiliter euacuat, & laſsitudines doloreſq; ſoluit. Neque tamen omnibus vtendum balneo eſt, neque æquè omnibus, ſed ad aliquos quidem aſsiduè, ad aliquos rarò, ad aliquos omnino vtendum non balneo, adhibitis quibuſdã diſtinctionibus, quas decimo lib. methodi exprofeſſo Galenus ſcripſit. Eæ ſunt, Qui cruditatibus laborant aut nimia quorumcunque prauorum ſuc corum redundantia, aut multitudine ſiue quæ ad vires, ſiue quæ ad vaſa dicitur, aut inflammatione aliqua interna, aut citra hæc fluxione aliqua periculoſa, hi omnes ad balneum ducendi non ſunt: neq; ſane alij, in inuaſione, vel incremẽto paroxyſmi, neq; ante inclinationem, citra hæc autẽ ad plurimos morbos eſt maximè opportunũ remediũ balneũ. Ad vtendũ vero pluries aut minus, præcipue cõſideratio, præter neceſsitatẽ quæ ex affectione pendeat, eſt, an cõſuetus ſit balneo an deſuetus homo. Verùm hæc Hippo. ipſe docebit. Cũ ad omnia auxilia quibus medici vtuntur, neceſſaria ſint inſtrumẽta idonea, & idoneus apparatus ad rẽ rectè peragendã, tũ balneũ multo magis, & multo cũ maiori periculo carere re quapiã ad apparatũ pertinenti, poſsit, q balneo vtitur, quam qui quodcunque aliud auxilium ſcripſit: & apparatus balnei, eſt multo minus paratu facilis. Nã quo quis sãguinem mittat, aut expurgetur, aut clyſterẽ recipiat, nunquã deeſt, tũ quo balneetur, raris domibus eſt. Proinde Hippo. apparatũ totum deſcribit, dicitq; non ſemel, ſiquid deſit, abſtinendum à balneo eſſe, etiam ſi alioqui paretur futurũ vtile. Eſt autẽ (inquit) cũ minus vtendum eſt, propter malũ apparatũ hominum: in paucis enim domibus parata ſunt inſtrumenta, & qui miniſtrent vt oportet (cõſtat eũ loqui d' priuatis Balneis) ſi autẽ non lauẽt perbelle, ideſt nulla re ad optimũ apparatũ neceſſaria deficiente, lædetur nõ parũ. Nimirũ balnea, vt, ſi recte quis eis vtatur, ſunt vtiliſsima, ita ſiqd deſit, periculoſa. Deſcribit deinde apparatũ neceſſarium & quæ à miniſtris agi debẽt, dicẽs, nã & tu

gurio

gurio ſine fumo opus eſt(fumus enim replebit caput mordente ſpiratione)& aqua larga ac balneo copioſo(ad immergẽdũ ſci licet corpus ac ſi quæ corporis pars extra balneũ relinquatur, p fundendũ)& non largè(inquit)affuſo, niſi ſanè ita opus fuerit. Quod vt intelligatur, ſcire oportet, quoſdam eſſe balneandos blandius, quoſdam vehementius, aut(vt ita dicat)durius. Qui blandius lauant, nõ largiter & vi quadã affuſſa aqua, ſed parcius & velut tantum admota lauantur, ipſi quidem nihil agentes, ne vociferantes quidem, ſed omnia peragentibus miniſtris, neque fricantur, neq; ſtrigili ficcãtur, ſed admotis ſpongijs, aut linteis: & per breuem viam ducuntur ad ſolium aquæ, eſtq;(nequid laborent)facilis aditus & exitus balnei: lauãtur vero ita, qui cum magna extenuatione, vt hectici, lauantur, aut ęgrotãtes morbo acuto, vt perineumonici aut pleuritici, aut ardente febre laborantes. Neutri enim horum laborare plurimum poſſint. Alij in balnea deſcendunt, robuſti adhuc, neque ægrotantes acutè, ſed ob morboſos quoſdam appa ratus, aut diuturnas paſsiones. Hi durius lauantur, nam aqua in eos largè & violenter infunditur & ipſimet ſeſe lauant, & manibus fricant: longa an breuis via ad balneum ſit, facilis an difficilis aditus & exitus, nulla cura eſt: & fricantur in balneo(fortiter pręcipue qui ob ſcabiem, aut lepram, aut denique vitium cutis lauantur)ſmegmate aliquo, ſeu medicamento exterſorio, aut fricatorio, vt ſapone, aut furfuribus, aut fabacea farinaceaue farina: quibus quidem medicamentis qui debiliores ſunt non debent vti, ſed lotione ſola, & inunctione ex oleo. Quod ſi ſimul cum deſiccatione corporis aut morbo acuto accedat affectio aliqua cutis, aut obſorditiem cutis ex ceratis aut cataplaſmaticis quibus quis antea ſit vſus, opus ſit deterſione quapiam, ea fiet moderate pauco ſmegmate, & eo diluto, vt pro ſapone, eius ſpuma ex aqua. Et id quidem abluetur a cute cito ſuperfuſa aqua. Enarremus ergo nunc verba eo redeuntes vnde egreſſi ſumus. Loquitur de balneandis per acutos morbos, quique tractandi ſunt blandius, proinde dicit, & non valde largè affuſo, niſi ſane ita opus fuerit (hoc dicit quia ſunt alij qui tractandi ſunt durius, nequis exiſtimaret nullum eſſe aliter balneandum, quam hic dicitur) & magis quidem nõ fricari expedit, ſi autem fricetur, ob ſordes ſcilicet cutis, aut

eius

eius aliquod vitium, vti oportet ſmegmate calido, & multipli-
ci, hoc eſt multa aquæ in ipſum infuſione facto multiplici, ita-
que diluto pluſquam quis exiſtimet, vt ita vires amittat: calido
vero actu, vt, remiſsis etiam viribus, poſsit extergere, nam & ſo
la ipſa aqua calida abluit & extergit. Et affundere non pauca &
celeriter diffundere, hoc eſt poſt quam ſmegma dilutum & ca-
lidum admoueris, non permittere diutius ibi conſiſtere, ſed af-
fuſa inſuper in corpus non pauca aqua, celeriter diffundere, ac
diſſoluere. Breui quoque via ad ſolium opus eſt, & ad facilem
ingreſſum & facilem egreſſum. Eſſe autem & eum qui lauatur
moderatum ac tacitum, & nihil ipſum facere, ſed alios perfun-
dere & fricare. Hæc omnia, ne ille laboret: quæ addit, ne alia ra
tione lædatur. Multam temperaturam aquæ paratam eſſe, hoc
eſt habere ad manus copiam aquæ variè temperatæ, ne deſit te-
pida & paulo calidior & frigidior, vt erit opus. Hoc autem fit,
paratis calida & frigida ſeorſum, & infuſis vt res exiget, ſi bal-
nei aqua calidior quam opus ſit, eſſe videatur, infuſa frigida: ſi
videatur fieri iam frigidior, infuſa calida. Et infuſiones (inquit)
oportet celeres fieri. Sed quo pacto cum antea prohibuerit lar
giter affundere, nunc iubet celeres infuſiones fieri? Si. n. licet
celeriter infundere, certè & cum impetu infundetur, ita autem
nihil prohibet & copioſe infundere. Certè hic recte mihi vi-
detur Gal. interpretari, celeres dici, infuſiones crebras. Nimirũ
cum ægroti qui lauantur, raro toto corpore ſint ſubmerſi neceſ
ſe eſt in partẽ corporis, quæ extra eſt, aquam infundi, ne autem
pars nuda, deſtituta ab aqua, alteretur ab aere oportet crebras
& citra intermiſſionẽ fieri infuſiones. Et quoniam hæc corpo-
ra blandius tractari, neque fricari debent, ſpongijs oportet vti
pro ſtrigili. Nimirũ in balneis vti ſolebãt ſtrigilibus duris, ex la
pide, aut metallo quopiã aut duriſsimis lignis, ad extergẽdas ſor
des. In his vero quos duriter fricare timemus, ficcare debemus
corpora admotis ſolũ ſpõgiis, aut linteis, neq; his ſummè ficca-
re oportet, ſed nõ dũ valde ficcũ inungere corpus, oleo. ſ. cõmu-
ni quo in poſtrema balnei parte vtebantur, ne recens rarefacta
a balneo, læderent ab aere corpora. Verum etſi reliquũ corpus
exactè ficcari nihil intereſt, caput ficcari debet quam maxime
poſsit, & ſpongia extergi, qa ſiquid humoris in capite relinqua

tur,

tur,catarrhi inde excitabunt, qui in omnibus huiuſmodi morbis ſunt periculoſiſsimi. Eadē ratione caueri debet ne refrigerē tur extrema,neq; caput, neque reliquū corpus. Hæc de apparatu ad balneū neceſſario. Dicit mox quædam pertinentia ad balnei horam: Neq; oportere mox ab accepto cibo, vti balneo neque mox a balneo,accipere cibum. Quia ſiue recēs accepto,vtaris balneo,ſiue antequā motus balnei conquieuerit,accipias,cibus diſtribuetur intempeſtiue,& coquetur malè,naturali calore cum ſanguine verſus cutē euocato. Neque ſolum a balneo totius corporis abſtinendum ab accepto cibo, ſed & partis cuiuſpiam. Non enim mox ab accepto cibo vtendum capitis aut hypochondriorum irrigatione in quibus morbis iis vtimur,niſi raris quibuſdam paſsionibus, vt cū caput irrigamus conciliandi ſomni gratia,tunc.n.à cęna vix deuorata lauamus nimirū, vt id ipſum fiat,quod in aliis ægrotis timemus, repleatur ſcilicet caput. Eadē ratione licet areſcentibus dare,vix dū a balneo egreſſis,quin & in ipſo balneo lac,aut ſuccum alium humectantem, & mutationis facilis. Quia enim mutationis facilis eſt, non lædit etſi properet diſtribui, & cito multunque diſtributū imbuit corpus penitius,humectatque magis. Tandem dicit,magnā partem tribui oportere ægrotanti,hoc eſt plurimū agendum iuxta illius conſuetudinem, ſi ſanus valde amicus balneorum fuerit, & conſuetus lauari. Appetunt enim magis hi,& iuuantur loti, & læduntur non loti. Itaque qui conſueti ſunt lauari, aut toto corpore,aut capite,aut cruribus,non niſi maximis cauſis ſunt ab ijs lotionibus omnino arcendi,quod ſi affectio perſe non impediat,ſunt etiam lauare cogendi. Vnde redarguitur quorundam vulgarium medicorum religio, qui ne manus quidem calida permittunt ægrotis lauare,neque mutare lineas tunicas, neque ſyndones lecti,etſi inunctionibus maxime maculauerit,ſed multos munditiei aſſueros,ſorditie conficiunt.

Congruit autem omnino magis in perineumonijs, quàm in febribus ardentibus,etenim mitigat dolorē lateris,pectoris,& dorſi: ſputum maturat,& educit,& facilem reſpirationem facit,& laſſitudines ſoluit, emollit enim etiam arti culos,& cutem extremam: & vrinas ciet: & capitis grauitatem

tatẽ ſoluit,& nares humectat,bona igitur balneo tot, ſunt, quibus omnibus eſt opus. Verum ſi in præparatione deficiat vnũ quiddã,aut multa periculũ eſt, vt balneũ nõ prof ſit,ſed magis lædat. Vnum enim quodcunq; ipſorũ magnã læſionem affert,non præparatum à miniſtris,vt opus eſt.

INcipit dicere in quibus affectionibus proſſit, & inquibus lædat balneũ:quãquam ego dixi iam antea ipſa neceſsitate enarrãdi priora verba,coactus hãc tractationẽ anteuertere. Dicit cõgruere in perineumonicis magis quã in febribus ardẽtibus.Quia calidũ cũ ſit & humidũ,maturat ſputũ, & educit,atque ita tollit dolorẽ,lateris,pectoris, & dorſi, q̃ pars poſterior thoracis eſt.Quę omnia ad perineumonias ſunt apprime neceſſaria.Sed cur ad pineumoniã meminit doloris lateris? ſuſpicor hic perineumonias vocare non pulmonis ſolũ inflammationẽ, ſed omnẽ intra thoracem conſiſtentem,ob cõmune accidẽs difficilis reſpirationis,ac proinde vſum eſſe voce multitudinis,dicentẽ,in perineumonijs.Sed dices,ſi recte antea diximus atque ex Gal.ſententia, vtendũ non eſſe balneo in ijs quibus multitudo,aut magna cacochymia,aut ad fluxiones magnus apparatus, aut inflãmatio interna quo pacto poſsit cõgruere perineumoniæ cui certe ea omnia adſunt? Nõ ꝑfecto anteq̃ fluxio ceſſauerit,& maxima pars copiæ miſsione ſãguinis,ac fortaſſe ẽt pharmaco,euacuata ſit,& tumor ſubſidere inceperit:tũc.n. fluxionis periculũ deſit,& concoquendi ac excreãdi neceſſitas inſtat. Cũ itaq; inflammatione in parte aliqua interna cõſiſtente balneum denegat.Gal.equum eſt intelligere, ante inflammationis inclinationem. Vocò autem nunc inclinationem inflammationis, eam quæ eſt ipſius tumeſcentiæ.Tunc ergo vtilius eſt perineumonicis quam ardente febre laborantibus: non ꝙ his quòque vtile nõ ſit ſi tẽpeſtiuè ſuſcipiat̃,puta magna parte excremẽtorũ vacuata,& ſuccis iã coquẽdis, ſed qđ plures vtilitates perineumonicis ꝓſtet. Illis enim reliquias ſuccorũ in uenis coqt calorẽ tẽperat,& quaſdã euacuationes,ſi fiant, promouet:his præterea & ſputũ maturat,& educit,& ſpirationẽ facilẽ reddit, mitigat dolores pectoris,& laterũ,& dorſi.Dicit deinde Hip.alias balnei laudes, q̃ nõ ad perineumonicos ſolũ aut febribus ardẽtib⁹ occupa-

occupatos pertinent, ſed in commune dicuntur. Soluit ſcilicet laſsitudines nam emolit articulos & cutem extremã laxat. Qua re ſiue ſpontaneis ſiue non ſpontaneis laſsitudinibus quis teneatur, nulla ratione mellius ſibi proſpiciet, quàm balneo, niſi tanta multitudine aut cahochymia teneatur, vt opus ſit prius mittere ſanguinem aut expurgare. Velut ſiquis ex longo itinere laſſatus veniat, ſi multitudine ſe ſentiat laborare, bene fecerit mittens ſanguinem prius deinde balneo vtens, aut ſi ſimul bilis aliquid quod notatu dignum ſit collegerit, aliquid etiam ante balneum accipiens cibi leuioris, qui aluum leuiter ſubducat, vt caſiæ fiſtularis. Si autem nihil horum habeat, balneo recreabitur: quòd ſi neque tantam multitudinem cacochymiamve ſentiat, vt illis euacuationibus cogatur vti, neque tam exiguam, vt in balneum audeat ingredi in ea hęſitatione, ſatius ſit abſtinere ab vtriſq; & à victu attemperãte & quiete ſola, remedium petere. Ita & qui ſpõte laſſatum ſe ſentit, ac proinde morbum timet, ni ſi multitudinem aut magnã cachochymiam ſentiat, & alioqui lauari conſueuerit, balneo ſe poſsit præſeruare: alioqui manifeſtis euacuationibus debet vti, præ cautionis gratia: vterq; tamẽ ſi multitudine aut magna cacochymia laborãs balneũ ingrediatur, morbos inde ſibi fecerit in quos fortaſſe alioqui nõ incidiſſet: plenus fluxiones multas, atq; ita fortaſſe periculoſas inflammationes: cacochymus, rigores mox, deinde & febres putridas. Vnde fit, vt cum laſsitudine phlegmonoſa nunquam ſit in balneum eundum, ſed ſecandum venam prius, cum tenſiua aliquãdo, cum vlcerоſa autem ſæpius, ſemper aũt quibus dictorum nihil magnopere ſubſit, & conſuetudo ſit lauandi. Addit Hippo. & vrinam ciet: quæ verba aut ſeorſum accipi poſſunt, aut quaſi ea verba antea dictorũ cãm contineãt. Nã balneũ vrinã ciere põt, & vrinã ciens, laſsitudines ſoluit. Nã vt aphoriſmo. 74. ſect. 4. dicitur, vrina multa & craſſa in febribus quas laſsitudines cõmitãtur fieri ſolet, & liberare ab abſceſſu in articulos. Eadem ratione ſoluet laſsitudines, & faciet plurimũ ad articulorũ emollitionem. Ciet verò balneum vrinam laxans vias, & liquans ſuccos, atque ita faciens exire, ſiquid obturat. Eadem ratione prodeſt etiam mulieribus quibus menſtrua non fluunt. ob viarum anguſtiam, & vterorum denſitatem, & ſuccorum craſitiem, atq;

adeo

adeo multas quæ his cauſis non concipiunt, ad concepciones reddunt idoneas. Capitis etiam grauitatem ſoluit & nares humectat. Conſtat vero narium humectationem deſiderari: in iis ſolum, quibus ſiccæ ſunt plurimum: quibus ſi caput doleat conſentaneum eſt, narium humectatione ſolutum iri. Nam euacuatur doloris cauſa. Humectantur vero quę ſiccæ erant nares, cum quod crudum erat coquitur, quod concretum liquatur, quod ſiccum humectatur, quod adſtrictum laxatur. Hæc vero facere natum eſt balneum. Vt ergo pectoris dolorē ſoluit, educens ſputum, ita tollit dolorem capitis, humectans nares. Hæc omnia bona præſtat balneum, verum eſt periculoſum auxilium vt antea etiam dictum eſt, ſiquid eorum quæ ad apparatū pertinent, deſideretur.

Minime autem tempeſtiuum eſt lauare quibus aluus humidior eſt quam conueniat, verum neque quibus ſiſtitur magis quam conuenit. & non eſt ſoluta prius, neque eos quibus vires languent, lauare oportet, neque faſtidioſos, aut nauſeabundos, neque eructantes bilioſum: neque quibus ex naribus ſanguis fluit, niſi fluat minus quam oportet (noſti autem opportunitates) ſi vero minus quam expedit fluat, lauare Siue totum corpus pluſquam alia iuuet: ſiue ſolum caput.

GAl. intelligit non oportere lauari, eos quibus aluus humidior ſit quam conueniat, quia excrementa rapientur in corpus, & ſiſtentur deiectiones: Ego vero non ob hoc ſolum (ſæpe enim hanc ob cauſam lauare oporteret, eos quibus eſt diarrhęa, vt ceſſaret ſcilicet) ſed quia ſi ſuccorum vitioſorum plus eſt quam vt a balneo reuelli verſus cutem poſsit. magis ſoluetur aluus liquatione ſuccorum, & laxatione humectatione que inteſtinorum, & vaſorum quę ad illa pertinent: ſin autem tam exiguum excrementorum iam reſtat, vt a balneo diſtrahi poſsit ſatius ſit iamiam ſponte ceſſaturam diarrhęam dimittere, quā ob rem minime neceſſariam, corpus totum vitiare. Sed neque quibus ſiſtitur magis quam conuenit balneum concedit: addēs

vero

vero: Et non eſt ſoluta prius, cauſam apperit. Nimirum quibuſ dam eſt alui adſtrictio quę ſuccedit copioſę alui ſolutioni, vt plærunque expurgationi ex pharmaco. Tunc nihil eſt incommodi, ſiquis balneo vtatur, ſin autem non prægreſſa euacuatione, adſtricta ſit, plurimum fecum, & ſordium continuerit. Diximus autem antea pleno alimentis ventre lauandum non eſſe, quanto minus pleno excrementis. Lauare igitur tales non oportet, niſi aluus ſit ſoluta prius. Nimirum ſi illos ad balneum ducere aliqua ratione cogamur, debemus clyſtere prius excrementa ſubducere, vt ad mittendum ſanguinem ſolemus facere. Neque eos (inquit) quibus vires languent, lauare oportet. Nimirum auxilium hoc euacuatoriũ eſt non inſtrenuè quapropter vires deſiderat quibus feratur. Non eſt autem ꝙ medicus contemnat, eam euacuationem quæ balneo agitur, quaſi exiguam, & minime dignam mentione, mihi enim contigit videre ex vna longiuſcula, & cum vehementioribus ſuperfuſionibus facta, lotione, in balnei aqua, ſordium & lentæ pituitæ & craſſæ, & quæ nõ videri ſolum, ſed in longum etiam trahi digitis & palo poterat plus eo quod per copioſiſſimam miſsionem ſanguinis duci ſolet, haud abſimile ei quod in pelui, ex venæ ſectione in talo, apparere conſueuit. Itaque virium rationem habere oportet. Nõ tamen proinde hecticos à balneis arcebimus, ſed pro viriũ ratione lauabimus, plus aut minus, blandius aut durius, atque aliquos quidem nullatenus. Neque faſtidioſos, inquit nec nauſeabundos nec eructantes bilioſum, nimirũ hæ notæ ſunt cacochymiæ magnæ, per quã negauimus lauari oportere. Neq; ꝙbus (inquit) ex naribus ſanguis fluit niſi fluat minuſquã oportet ſi verò minus quam expedit fluat, lauare expedit: ſiue totum corpus vtilitatem capiat a ſanguinis fluxu, pluſquam ab alio quopiam auxilio, vt qui multitudine toto corpore laborant: ſiue caput ſolũ, vt quibus id ſolum plenum eſt. Huius cauſa haud dubie eſt, ꝙ balneũ promouet fluxionem ſanguinis liquans illum, & laxans venarum oſcula. Conſtat vero hoc intelligi de balneo aquę calidæ aut tepidæ. Immerſio enim in frigidã, ſiſtit ſanguinis fluxiones, quod mulieres quotidiano experimẽto didicerũt, ac proinde frigidæ occurſum, cum menſtrua illis fluunt, reformidant. Nos quoq; frigidæ infuſione, & partibus quibuſuis corporis in

frigi-

frigidam demiſsis, ſcimus fluxum ſanguinis ex naribus ſiſti ſolere, atque adeo vndecunq; ſanguis fluat, admotio frigidę proderit, præterquam ſi ex interna parte fluat, ac præcipue ſi ex pulmone, tunc enim refugiens verſus cor ſanguis fieri poteſt vt circa pulmonem magis redundet. Verum calidũ balneum omnes ſanguinis euacuationes auget, & proinde vitandũ eſt, niſi cum euacuario eſt opportuna, neq; tamen procedit ſatis pro indigẽtia. Dicit per parentheſim, noſti autem opportunitates: quaſi dicat, occaſiones ſanguinis euacuationi opportunas, nõ eſt præſentis loci ſcribere, ſed ex aljs te ſcire oportet, ex operibus ſcilicet quibus de criſibus agitur, & bonæ ac malæ iudicationis cõditionibus. Sunt vero multa ad hanc rem pertinentia, ſparſim ſcripta in aphoriſmis, prognoſticis, & epidemijs, ac fere alijs omnibus Hippocratis libris.

Si igitur apparatus ſint conuenientes, & ægrotus bene ſuſceptuus ſit balneum, lauare oportet quacunq; die, eos autem qui balnea amant, et his in die lauans, nihil errabis. Vti autem balneis, qui totis ptiſſanis vtantur, multo magis contingit, quam qui ſucco ſolum vtuntur, contingit aũt & his aliquando: minime autem ijs qui vtuntur ſolo potu: eſt autem cùm & his contingit. Coniectare autem oportet, ijs quæ antea ſcripta ſunt: quibus in ſingulis victus modis, balneum ſit futurum vtile, & quibus, non. Eos enim qui magnopere indigent aliquo horum bonorum, quæ balneum facit, & in quibuſcunque balneum prodeſt, lauare, quibus autem nullius horum eſt neceſſitas, neque vllum eſt ipſis ſignorum, ex quibus lauari confert, non oportet lauare.

CItra conuenientem apparatum lauandũ non eſſe, etiam ſi res alioqui balneũ poſcat, & conſuetudinem hominis, in hac conſultatione maximum habere momentũ, dictũ iã antea non ſemel eſt. Illud nunc addit, multo magis audẽdum eſſe lauare eos quibus demus totam ptiſſanam, quam quibus cremorem, & quibus hunc, quam quibus ſolum potũ. Quod vt ſuſpi-

ſuſpicor, eadem cauſa dicitur, qua prius iuſſerat cauere à balneo, eos quibus vires languent. Nimirum vt debilitatos timemus euacuare, ita etiam eos qui tenuiſsimo vtuntur victu, quia metus eſt ne non poſsint vtrumque ferre, & euacuationem & inediam, atque hac cauſa nonnunquam, venam ſecturi, vel etiã in ipſa ſectione, pycrocholis cibi aliquid damus, alioqui non daturi, melius cenſentes, vt certè eſt, in iis quibus inedia ſola non eſt futura ſatis ad perſanandum morbum, & metus eſt, ne non poſsint vtrunque tollerare, inediam propter euacuationẽ, quam euacuationem propter inediam dimittere. Rarius itaque ferre poterunt balnea, vtentes ſolo potu, quam ſucco, & hoc, quam qui ptiſſana. Atque aliquando ob balneum dabitur ſuccus, cui alioqui daretur ſolus potus, & ptiſſana, cui daretur ſolus ſuccus. Fieri nihilominus poteſt, vt is etiam qui ſolo potu vtatur balneo indigeat, & ſuſtinere poſsit, ob robur viriũ, & morbi breuitatem. Itaque in omni victus modo, eſt qui balneo vti debeat, & qui ſecus, diſtinguetur autem ex iis quæ dicta ſunt.

LIBER QVARTVS.

CAVSVS autem fit, cum ſiccatæ venulæ in æſtiuo tempore trahunt in ſe ipſas ſeroſas & bilioſas humiditates, & febris multa detinet, & corpus ab oſſaria laſſitudine detentum, de laßatur, ac dolet. Fit autem plærunque ex longo itinere, & ſiti longa, cum reſiccatæ venulæ ſeroſas & calidas fluxiones trahunt.

MAgnopere dubitabat Galenus, ſit hic liber quartus Hippocratis an non, quia ſunt in eo multa quæ, & ſententijs & verbis illius viri eſſe videantur conſona, multa etiã quæ nullatenus. Mihi in hac hæſitatione certum eſt, vt ſoleo, libri enarrationem aggredi, quaſi Hippocratis ſit, & ſi quid omnino indignum occurrit, admonere. Incipit nunc Hippocrates præſtare tractationem, quam pluries antea policitus eſt, de ſingulis morbis acutis & eorum curationibus, atque omnium primo agit de febre ardente, dicens imprimis eſſentiam & modum quo gignitur, deinde eius ſigna; poſtremo curationem. Noſſe autem oportet nomen cauſi, ſiue ardentis febris, non ob partem aliquam affectam inditum eſſe, neque ob ſpeciem aliquam ſucci, ſed ob magnitudinem & qualitatem ipſius caloris, quod ſcilicet ſit multus, mordaxque toto corpore. Itaque febris ardens eſt, per quam totus homo vri videtur. Fieri poteſt ob inflammationem aliquam internam, vt hepatis, pulmonis, ventriculi ſepti tranſuerſi, meſenterij, aut alicuius inteſtinorum: vel citra affectum vllius partis. Quæ ex partis inflammatione eſt, nomen aliud habet quam ardentis febris, nam ab inflammatione potius dicitur quam a febre, vt perineumonia hepatitis, aut pleuritis: Quæ citra omnem partis affectum, ſit vrens febris, cauſus propriſsime appellatur. Conſtat verò talem continuam eſſe Nam intermittens, non poteſt adeo vrere, cum intermiſſione corpora recreentur. Neque ſanè talis ex quibuſcunque ſuccis

nata ſit fieri, ſed ex ijs ſolum, qui vri plurimũ & vrere poſſint, ij ſunt bilis flaua imprimis, poſt hanc verò & ſalſa pituita. Itaq; exquiſitiſsima febris ex bile ſyncera fuerit. Eſt verò ea febris nõ ſemper æquè acuta, nam neque ipſa bilis ſyncera, æquè acris, ſed vt hæc & plus & minus acris, ita illa & plus & minus acuta, vt quædam vel vſque ad quatuordecimum prorrogentur, quædam non vltra primum quaternarium. Porro quædam harum ex procatarticis cauſis naſcuntur, vt longa mora in ſole, lõgo itinere, aut exercitatione nimia, ſiti quam pertinaciter tolerauerit: quædam ſine his, interius incipiente putredine cientur, vt ſcilicet aliæ omnes febres putridæ. Conſtat hic Hippocratẽ præcipuè agere de cauſo acutiſsimo exactè, & qui a cauſis externis incipiat. Ex ijs vero quæ dicit, præſtabitur nobis an ſa, quæ de alijs cauſis, aut aliter genitis deſiderãtur, addendi. Fit (inquit) cauſus, eum ficcatæ venulæ, æſtiuo tempore, trahunt in ſeipſas ſeroſas. & bilioſas humidatates. Venulas vocat, capilares venas & arterias, quæ in carnibus & toto corporis habitu ſunt. Hæc ante alias exhauriuntur & ſiccantur, cũ quis aut lõgũ iter agit, aut longã trahit morã in ſole æſtiuo, ſiccatæ vero ſuggunt ex alijs, ſuggunt vero ante alia ichores, ſeu tenues acriũ ſuccorũ partes: nam extrahentur hæ facilius, vt tenuiores: & demittẽtur facilius ab alijs, vt mordatiores: gignentur vero multæ (vt hac quoq; cauſa facile trahantur) vrendo corpore. Sunt vero bilioſæ, & ſeroſæ humiditates in venis, quod in vlceribus ſanies aut ichor excrementitius ſuccus, tenuis bilis & ſeri particeps. His tractis ad exiguas venulas, incipit totus corporis habitus æquè ardere. Conſtat vero non ex his, quæ ad carnes tracta ſunt, ſolis, pendere febrem (alioqui eſſet intermittens) ſed ardere ſimul incipiente toto corpore, comburitur bilis in magnis arterijs, ardetq; pariter totus homo interius & exterius, idq; maximè ac propriſsime cauſus eſt. Fit vero hoc æſtiuo tempore, tunc enim exuri maximè euenit: non quidem eo ſolum tẽpore quo ortis iã pleyadis nõ dum ortus eſt arcturus, ſed ſi antea ẽt, aut poſtea, eueniat magnũ eſſe caloré. Nã quod ad cõſiderationes medicas attinet, tẽperie definiuntur tẽpora, melius quã menſiũ numero, aut aſtrorum exortu. Sed neq; ita neceſſe eſt cauſum ſub æſtiuo ſole fieri, etſi tunc temporis plerunque fiat. non ſunt enim ſem-

per

per congruentes tempori morbi, neq; ſolus aer noſtra corpora afficit, poſſuntq; alijs cauſis fieri, vt cauſus ex vini meri potu, & acrium eſu, etiam tempore frigido. Verum Hippocrates eius meminit generationis cauſi. quę & frequentiſsima, & talium cauſarum, ęſtiui ſcilicet temporis, itineris longi, & ſitis longę. Narrans quę accidũt ira affecto, dicit, & febris multa detinet. Videtur autem hoc fruſtra dictum. Quid enim aliud eſt, cauſus, quam febris multa? Calor ipſa febris eſt, verum quia tangibile quiddam & ſenſui occurrens eſt, induit rationem ſigni, agnoſciturque febris tactu, quam dignotionem vocamus ex eſſentia propria. Calor itaque qua prȩter naturam afficit ęgrotantem, febris eſt, qua tactum medici, ſignum. Cum ergo dicit, febris multa detinet, iubet vti calore vt ſigno. Et corpus (inquit) ab oſſaria laſsitudine detentum, delaſſatur. Galenus laſsitudine vlceroſa commentatur teneri hominem, ſequutus quod conſentaneum videtur, autoris verba diſimulanter prȩteriens (niſi forte aliam habuit in ſuo codice lectionem, quę nunc non extet) mihi vero ea, quę mox addit, declarant, Hippocratem hoc ſignum ſcribere, non vt cauſi per ſe (non enim eſt) ſed vt ita geniti, ex longo ſcilicet itinere, aut nimia exercitatione (nam eadem eſt ratio) qui enim his cauſis defatigati, in cauſum incident, oſtocopon, ſeu oſsium laſsitudinem, neceſſario patientur: quia oſsium ligamenta ad articulos, & capita muſculorum, ob inſignem laborem, allicient ad ſeſe ichores, plus quam alię partes, vnde & in ipſas membranullas, quibus veſtiuntur oſſa, quibus perioſti nomen eſt, imbibentur. Hinc vero fiet merito oſtocopos. Igitur quaſi declaret, in quibus ardentibus febribus ea laſsitudo ſit, addit, fit autem plerunque ex longo itinere. Addit rurſum, & ſiti longa. Sitim nunc ponit in cauſis, paulo poſt ponet in ſymptomatis, neque mirum, vtrunque enim eſt. Multi enim febre ſunt correpti, quia ſitim plus ſatis ſuſtinuerunt, moxque orta febris, ſi tim facit, Velut metus & meſtitia diu durantia, melancholiam afferunt, quam ortã deinde ſequuntur. Noſſe vero oportet, quę huiuſmodi ſunt in morbis, ſymptomata inquam & cauſę ſimul: vt quo ad fieri poſsit, illis occurramus. Quę enim cauſa non dum ortum malum potuit facere, ortum iam augere poterit,

Vt ergo curamus melancholicos à metu & meſtitia ſemper arcere, ita febricitantes ardente febre, nõ admodum debemus permittere ſitim pati.

Fit autẽ lingua aſpera, & ſicca, & nigra valde, & circa ventrem mordetur & dolet: deiectioneſque liquidæ, & pallidæ fiunt, & ſites fortes inſunt, & vigiliæ, quandoque verò & mentis emotiones.

HAEc ſunt ſigna febris vrentis, quorum omnium cauſę ad exuſtionem, & bilem referuntur, Vrens enim calor facit linguam ſiccam & nigram, ſiccitas aſperam. Merito vero febris ardens in lingua maxime ſeſe prodit, quia ea pars expoſita eſt aeri, qui expiratur ardente febre calidus, & crebro trahitur ac redditur. Vt enim febris maior eſt, ira reſpirandi vſus maior, quare & reſpiratio maior, celerior, & crebrior, & calidior, & quo hæc magis habet, eo linguã magis ſiccat. Ita fit vt in lingua ſiccitas referat febris vehementiam, præterquam quod & fuligines excipit ex pulmone, ventriculo, hepate, & capite. Nigra etiam lingua fit exuſtione, vt & res alia quæcunque humoris alicuius particeps, nigreſcit fumo obducta quia & vt linguã arietinam aut bubulam, videmus igne exuſtam, nigram fieri. Verũ oportet ſcire aliquando nigritiem linguæ non fieri exuſtione, ſed nigri ſucci redundantia. Nam & Hippocrates. 6. epid. dicit nigram linguam ſignificare melancholiam, conſtat vero in ardente febre non ob melancholiam eſſe linguam nigrã, ſed ob linguæ ipſius exuſtionem, tametſi omnibus flaua vſtione in atrã abit, ante tamen quam in melancholiam abierit, bile adhuc pleno homine, fit lingua nigra in ardente febre. Duplicem itaque cauſam habere poteſt, linguæ nigrities, humorem nigrum, vel toto corpore redundantem, vel in oris partes abſcedentem: aut ingentem ardorem. Diſtinguitur hoc ex adiunctis. Si ſimul eſt lingua ſicca & aſpera, exuſtionem ſignificat: ſin autẽ citra hæc eſt nigra, ſucci ſpeciem. Sites fortes, & vigilias, caloris & ſiccitatis eſſe, morſus & dolores oris ventriculi, & mentis emotiones, & deiectiones liquidas, & palidas, eſſe bilis, ventriculum, aut caput, affligentis aut per inteſtina regurgitans, res eſt notiſſima.

ſima dicens vero mentis emotiones addidit quandoque quia in febre ardente, quæ non ob cerebri inflammationem aut ſepti tranſuerſi fit, emotio cerebri non eſt perpetua, vt ſitis & linguæ ſiccitas, aſperitas ac nigrities, ſed quandoq; accidens: nimirum eſt paraphrenitis, in febris exacerbationibus accidens, & in remiſsionibus conquieſcẽs. Vbi dicit, deiectiones liquidas & pallidas, conſtat nomen illud ὠχρὰ generatim accipi, vt & ruſſa & flaua eo nomine contineantur. Quia conſentaneum eſt, deiectiones ardente febre laborantium eſſe intentioris caloris quã quæ benevalentium. Horum vero deiectiones eſſe ruſſas in prognoſtico dicit Hippo. Ergo ita affectorum fuerint flauæ: hæc de ſymptomatis & ſignis dictæ febris. Contingit autem dubitare, qualia ſint hæc ſigna. Nullum enim eorum eſſe videtur pathognomonicum, & proprium, vt carere eo morbus non poſſit, ſed omnia eſſe videntur e genere ſuperuenientium, aut aſſidentium. Nam lingua ſicca aſpera & nigra valde, & vigiliæ & mentis emotiones, ſuperuenientia eſſe videntur, quandoquidem non ab ipſo primo febris inſultu hæc apparent, ſed cum iam increuit. Morſus & dolor circa ventrem, & deiectiones liquidę & pallidæ, videntur eſſe aſſidentia, nullo enim febris tempore fiunt neceſſario, & quocunque tempore poſſunt fieri. Iam vero ſitis fortis, neque ipſa videtur à principio febris fieri, ſed cum iam eſt magna: ſed neque poſtquam ad magnum incremẽtum febris venerit, & ardentis nomen iam meruerit, neceſſe eſt ſicim adeſſe fortem. Nam vt in aphor. 54. ſect. 4 dicitur, quibus ſiccæ tuſſes parum irritantes in febribus ardentibus, hi non ita valde ſiticuloſi ſunt. Porro ſectione prima primi epidemion narratur conſtitutio quædam, febrium ardentium, per quas, vt ipſe narrat, non ſitiebant, quanquam profecto non tuſsiebant. Porro quam plurima exempla occurrunt, illo opere, febricitãtium febribus acutis, qui non ſitiebant. videtur tamen oportuiſſe deſcribi febrem ſignis proprijs & pathognomonicis, ex ijs enim quæ abeſſe poſſunt, non poteſt teneri certa notitia. Certe Hipppocrates non tam diſtincte conſueuit tradere morborum ſigna, & ſingula genera ſeorſum, ac Gal. & poſt illũ alij. quia etſi omniũ bonorũ fuerit parens, & omniũ iecit velut fundamenta, tamen non omnino excoluit neque diggeſsit. Quid n. faciendũ

fuiſſet poſteris? verum vt vtilium nihil ommiſit, ita quædam nõ ſatis diſtinxit: velut nunc ſyndromem, ſeu concurſionem ſcripſit ſignorum febris ardentis, non quidem pathognomonicorũ tantum, ſed quorundam etiam aſsidentiũ, non quoruncunque, ſed eorum quæ ei morbo ſunt maximè familiaria. Nam aſsidentia quædam ſunt maximè cõmunia, & quæ multis accidere poſſunt æquè, & cum morbo nihil habent peculiare: quædam, quæ etſi propria omnino non ſint, ſunt autem morbo familiaria. Vt aluum ſolutam eſſe, aut adſtrictam, caput dolere, aut crus, & qd vis aliud tale, omni febri generali poteſt aſsidere, quanquam nihil habet magis cum hac quam cum illa febre, aut hoc magis, quam contrarium: morſus oris ventriculi, & deiectiones biliosæ. In aſsidentiũ ſunt gñe, quia quacunq; febris ardẽtis parte poſſunt fieri, neq; vlla parte neceſſario fiunt, verũ fiũt ſæpe in ea febre, & eius naturã maximè ſequuntur, ac proinde illi familiaria ſunt, & hæc nõ fuit à ratione alienũ in ſignorum ſyndrome ponere. Vigiliæ ac mentis emotiones ſuperuenientia ſigna ſunt, verum ſuperuenientium etiam eſt duplex genus, quædam. n. quibuſdam morbis tardius, quædam citius ſuperueniunt, & quę cito ſuperueniunt proxima eſſe videntur pathognomonicis. Velut mentis emotio quæ phrenitidi & inflammationi ſepti tranſuerſi eſt pathognomonica, omni febri malignè auctæ ſolet ſuppuenire, tamen cauſo exquiſito ſuperuenit citius multo quam alijs febribus, ac peruigilium citius etiã. Lingua ſicca, aſpera, & nigra, & ſitis, pathognomonica eſſe videntur, quia a principio febris fiunt, & ipſam morbi eſſentiã ſequunt, etſi nõ à principio ſunt hæc magna, ſed cum ipſa febre creſcunt. Neq; ſanè ardẽtis nomẽ meretur febris, antequã hæc habeat. Verũ ſcire oportet, pathognomonicorũ etiã eſſe duplex genus, quædã enim ita ſunt propria morbo, vt nulla ratione ab eo tolli poſsit, vt delirium à vera phrenitide, dyſpnea à perineumonia: quædam per ſeſe ſequunt ipſam morbi eſſentiã à principio, & cũ eo creſcunt, poſſunt tamẽ quibuſdã alijs accidẽtibus affectibus, aut ſymptomatis impediri, velut pulſus durus pleuritidis, ſi cũ ea perineumonia cõiungit, tẽperatur, atq; adeo nonnunquã etiam tollit, atq; adeo corrupto in parte ſenſu, poſsit tolli dolor, manẽte affectione. Huiuſmodi eſt ſitis in cauſo, accedẽte. n. tuſsi tẽperari põt, &

alie

alienata mẽte, aut extincto in parte ſenſu, ceſſare poteſt. Nihilo minus cui hæc oĩa ſigna aderũt cauſus erit, & cui erit hic, aderunt ea, aut eorũ pleraq; aut eorũ quędã valde inerũt, vt etſi pauca adſint, tamen intenſione incendium ingens ſignificent.

Huic aquæ, mulſæque coctæ, & aquoſæ, quantum voluerit, bibendum dato. Quod ſi amarum fuerit os, vomere confert: & aluum ſubluere. Verum ſi ad hæc non aperiatur, lac aſinæ coquens purgabis. Salſum autem nihil neque acre offerre, non enim ſuffert. Sorbitionem verò donec extra iudicationes fiat, non dabis. 5 6 7 8 9

COnſtat Hippo. hic earũ ſolum febriũ curationem inſtituere, quæ acutiſsimæ ſint exactè, neq; durare poſsint, diutius quam quatuor, aut quinq; dies. Nam dicit ſorbitiones vero donec extra iudicationes fiat, nõ dabis. Itaq; loquit̃ de ijs qui ſola aqua, aut mulſa, poſsint tranſigere vſq; ad iudicationes, de q bus antea, de mulſa agens, dixit: qui igitur vtitur melicrato ſine ſorbitionibus pro reliquo potu in his morbis, in multis aget ꝓſpere, & raro infeliciter. Verum hic victus nullis poteſt eſſe ſufficiens, qui vltra primum quaternarium ſint ægrotaturi. His iubet aquã ſolam, aut mulſam, eiuſque quantum voluerit, & nullam aliam ſorbitionem, nihilque ſalſum, neque acre, atque ſi os amarum ſit facere vt vomat, atque aluum ſubluere clyſteribus, aut aſinino lacte. Verum in hac curatione ſunt quædam digna animaduerſione. Imprimis neque aqua neque mulſa videtur talibus ſatis idonea, vtraque enim antea eſt damnata, quaſi biliоſis ſit biliоſa, eos verò qui ægrotant exactè acutiſsimè, conſtat eſſe biliоſos. Porrò lac quodcunque videtur ſore his noxium, quia vt in aphoriſmo dicitur, malum eſt febricitantibus, præcipuè quibus biliоſæ alui egeſtiones in febribus acutis, dictũ verò eſt nuper in his eſſe ſolere deiectiones liquidas, & pallidas, quæ ſanè biliоſæ ſũt. Præterea ſi expurgãdi vim habet id lac, male videtur ante iudicationes præberi, cum cruda mouenda non ſint, & vt Galenus in huius ipſius libri comentarijs dicit, euacuationes ſint contrariæ concoctionibus. Præter hæc eſt animaduerſione dignum, nullam hic miſsionis ſan-

guinis

guinis mentionem fieri, cum in ardentiſsimis febribus nullam excogitari remedium maius poſſe Gale. qui Hippo. veſtigijs tantopere inſtitit, affirmet. Certe his, neq; aqua, neq; mulſa, dantur, vt medicamenta, ſed pro victu vt diximus, quia qui tam acute febricitant, non indigent alio alimento. Et vtraq; cauſa, quia inquam, tã acute febricitant, & quia bilioſi ſunt, datur eis mulſa aquoſa. Nimirum hæc, quam meracior, nutriens minus eſt, & bilioſa minus. Neque ſane vt eſt morbus acutior, ita ſemper eſt homo bilioſior, ſed præter ipſam acutiem, & conſtitutionem febris, eſt opus alijs ſignis, quibus agnoſcas, quã ſit bilioſus. Nã multitudo ſucci, etiam bilioſi, facit nonnunquã ad morbi longitudinem, paucitas ad breuitatem, & cum exuſtione ad acutiem. Proinde Hippocrates addit, quod ſi amarum fuerit os, quaſi nõ ſemper amarum ſit, neque ſemper qui ita febricitat ſit bilioſiſsimus, & cũ amarũ nõ eſt dari debeat aqua & mulſa, cũ vero eſt, ſatius fuerit pro aqua dare poſcã dilutiſsimã, & pro mulſa oxymeli, aut etiam acetoſum dilutiſsimũ. Atqui melicratum in pycrocholis ſolum vituperatum eſt antea: pycrocholi vero præcipue dicuntur, quibus os eſt amarum. Tribuit itaq; Hippo. mulſam, quibus amarũ non eſt os, tribuit vero coctam, quia minus eſt flatuoſa flatus vero inteſtinis ſtercore vacuis, & nullo alio cibo vtentibus, eſſe poſſet noxius. Fortaſſe etiã quia minus nutrit quam cruda, & aquæ vicinior eſt. Sed hoc leue eſt, quia, vt ipſemet dixit non adeo nutrit cruda, vt indigeat aliquando, vt hoc emendetur. Datur ergo cocta, quia minus flatuoſa. Quare cum nunc coctam eſſet daturus, & vitaturus crudam, non oportuit fortaſſe prius dici, tam exiguum intereſſe crudam an coctã quis daret, ſi mel eſſet bonum: nam etſi optimum, cẽſet nunc coctam dari. Cenſet vero dari quantum voluerit ægrotus, quia leuiſsimi nutrimenti eſt mulſa, vt vnciatim detur ſola. Potus vero in ardentiſsimis febribus non debet eſſe parcus, quia in hoc febrium genere, ex magnitudine caloris periclitatur homo, magis quam ex re vlla alia. Ponimus enim febrem eſſe citra inflammationem vllam partis internæ, neque aliud, quam maximam & ardentiſsimam. Præcipuũ igitur ſcopus fuerit attemperatio. Quapropter in hac febre, magis quã in vlla alia, agẽdum eſt ob ipſã intẽperiẽ & minus ob cãm. Proinde maiori licẽtia

vten-

vtendum eſt potu: atque vt creſcit febris, creſcere licentia debet: cunque vt crefcit febris creſcant concoctionis notæ, fiet vt oportet, vt aquæ potus liberior ſit, cum concoctio ſucci iã pro ceſsit, & euacuationis tempus iam inſtat. Lac his non admodũ expediens eſt, omnium tamen eius generum, optimum eſt aſininũ, quia maxime ſeorſum ac proinde attemperans, & expurgans maxime. Verum ſi aſininum lac optimum, quia ſe[illegible] melius erit ſolo ſero vti. Hippocra. vero fortaſſe aſinino lacte vti voluit, vt ſorbitione nutriẽte ſimul & expurgante vteretur & alioqui minime noxia. Expurgatione iſigni Hippocrates nõ vtit (ea. n. piculoſiſsima eſt in hoc febriũ genere) ſed ea vtit clyſteribus, & facili alui ſubductione, iuxta id quod libello de expurgantibus medicamentis ipſemet ſcripſit, ita dicens. Quicunque igitur a febribus fortibus corripiuntur, his medicamẽta purgatoria dare non oportet, donec remiſerit febris: ſin minus, ſaltem non intra quatuordecim dies. Carnes enim eorum & ventres, cum calidi ſint, medicamentum aſſumunt, & nihil depurgantur, & febris maior fit. Et rurſum: Quapropter in febribus vehementibus, medicamenta purgatoria exhibere non oportet. Verũ ſi alicui opus fuerit, infuſum per clyſterem exhibere potes, quotieſcunq; volueris. Hoc enim minoris periculi eſt. Sequutus itaq; hic conſiliũ hoc, medicamentũ vere expurgans non tribuit, neq; tamen omino abſtinet ab aluum ſubducentibus. Quia bilis redundans facile educitur, & magno cum periculo detinet interius: Cõcoctione vero in his febribus minus opus eſt, quã in alijs. Quæ. n. exquiſite ardẽs eſt, ex bilis vſtione magis pendet, quã ex cuiuſquã ſucci putreſcentia: ad ea vero quæ vtuntur non vt ad ea quæ putreſcunt, concoctio deſiderat, ſed attemperatio. Concoctio enim putreſcentiæ eſt contraria, non vſtioni. Sed vt putreſcentiã concoctio, ita vſtionẽ cohibet attẽperatio De miſsione ſãguinis Hippocrates hic nihil dicit, dicturus tamen eſt paulo poſt, in omni acuto morbo eſſe ea vtẽdũ, ſi adſit robur, & florens ætas. Poſſe vero robur adeſſe ita febricitanti, multo maius quã multis alijs diuturnis paſsionibus affectis, in qbus mittit, dubiũ nõ eſt, & a me eſt mõſtratũ lib. 7. cõtrouerſiarũ, vbi indicaui eſſe in febribus ardentibus nõnunq; vtilem, vel vſque ad deliquium animi ductam, quia pariter eſt,

& eua-

& euacuans & refrigerans auxilium. De his quæ Hippocrates docet, hæc noſſe oportet. Sed quoniam ille ſolum eam ardentẽ febrem curat, quę primo quaternario finiatur, ſunt autem plurimę quæ vltra ſecundum producuntur, non erit in vtile meæ commentatione liberum, rationem curandi febres ardẽtes breui nunc perſtringere, & febris huius peculiarem methodũ docere. Ea eſt, in intemperiem ipſam intueri, multo plus, quam in vlla alia febre, ac proinde aquæ potu largius vti, & aerem attẽperare irrigatione, fontibus, & ſtratis foliis, & ventilatione & ſiquid aliud homines excogitauerint. Cibi quoque qualitas huc ſpectet. Procuretur tamẽ in primis frigida inſpiratio. Pro curatur præter dictam aeris attemperationem, admotis naribus, & ori, quæ aerem ingredientem refrigerent: aut frigidis quibuſdam, vt aqua, aut poſca, aut lactucæ filio, peponisve fruſtulo, ore detentis. Hæc enim omnia recreant facultatem, ſitim ſedantia, & febri obſiſtunt, inſpirationem temperantia. Eſt vero hoc omnium quæ hac intentione fiunt vtiliſsimum, quia propius quam alia omnia accedit ad cor. Vt igitur pulmonis intẽperies omnium citiſsimè, afferre poteſt corporis ariditatẽ, ita eius attemperatio maximè ab ea præſeruare, huc etiam ſpectãt frigidorum cordis epitematum admotiones, & balnea aquę frigidæ. Verum etſi in attemperatione eſt curatio hæc, magis quã vllius alterius febris, non tamen eſt in ea ſola. Nam neque intẽperies, etſi ſit maxima, eſt nuda, ſed pendens ex bile: ſtudendum ergo eſt illius euacuationi, ad quam natura non æque adminiculatur a principio, atque poſtea. Proinde attemperantibus nõ tanta licentia vtendum a principio, ac poſtea quam concoctionis quædam notæ (tenues enim notę in tam biliosis morbis ſunt ſatis) apparere incipiant. Tametſi enim non coquatur bilis ſyncera quæ vritur, vt alij ſucci qui putreſcunt, tamen natura ceca hos quoque retinet, tentatque coquere, atque cum id non poteſt, demittit, deponitque tunc in vrinas quaſdam nubeculas, partim ex bile victa, partim ex cibis. Tunc ergo ad attemperationem in his conuerti poſſumus tam audacter, vt omnia quæ dicta ſunt tẽtemus, & embrocis inunctionibuſque frigidis vtamur, atque adeo niſi homo vinoſus valde fuerit, vt repugnet cõ ſuetudo, aut inflammationem aliquam internam habeat, aut ſit

natura-

naturali calore debilis, aut insignē habeat partis cuiuspiam nobilis debilitatem, cogendus sit ad copiosissimū frigidæ potum. Ita enim fit vt extinguatur febris atque bilis vomitus succedat ab aqua quam ventriculus nō possit capere, aut deiectio humida, ab ea quam intestina recipiāt, aut copiosus sudor, ab ea quę a calidis corporis partibus affatim rapiatur. Missionis sanguinis duplex est occasio. Nam & primis diebus mittitur, vt bilis aliquid cum sanguine exeat, & minus subsit in venis sanguinis, qui procedente alteratione bilescat: mittitur etiam postquam febris venit ad summum, si virtus constat, & dictorum aliquid desit, vt minus dari possit copiosus aquæ potus: Tunc vero mittitur vsque ad deliquium animi, vt simul & euacuetur causa, & refrigeretur corpus. Expurgationis etiam est occasio duplex, a principio enim si os amarū sit, & bilioſum aliquid in intestina inclinet, vtēdum vomitione ex aqua (siquid ex frigida timeas) tepida, & clysterib⁹ mediocrib⁹ aut ēt cibo aliquo leui (si pluri mū videat redundare) vt mercurialis decocto, casiæ medulla, diapruns vocato, sero magna quantitate accepto. Et alioqui, si surgeat materia, quacunq; die vtere expurgatione: Nunquā tamen in hac febre, ex scamonio, aut id recipientibus medicamētis, aut denique aliis quæ acerrima sint, sed ex mediocribus, vt rhabarbaro, ex sero lactis, aut serapii rosati multarum inuliōnū, momento. Præter has autem occasiones expurgandum non est, antequam exactus sit summus vigor. Sed neq; expurgatio secunda hac occasione tentanda est, si iudicatio sufficiens antecesſit, neq; missio sanguinis illa postrema, si instantis iudicationis apparent notæ ac de medicamentis sane videtur dictum satis (non enim multa eorum copia est in hanc curationē insummē da) nisi quæ symptomata intercurrant quibus propria curatiōe occurrere opus sit, vt si capitis dolor, peruigiliū, aut deliriū, cogat oxyrrhodinum capiti admouere, aut somniferum aliquid propinare: aut partis cuiuspiam alterius dolor, anodinū admouere: aut ob aliud quiduis, aliud aliquid facere. Ceterum quod ad victum attinet, non potest cū sola aqua, aut mulsa, vsq; ad summum vigorē ægrotus trāsigere, nisi febris quatuor solū dierū sore prænoscatur: quædam vero ardentium attingūt etiā quatuor decimum diem proinde dandum est aliquid præterea, plus aut

minus

minus, vt longior aut breuior est futura febris, quidquid autem detur frigidum & humidum sit, aut saltem non calfaciens neque siccans. Si igitur quatuor dierum sit futura febris, vtetur homo sola lactuca cruda, aut cocta, aut malo punico: si vero septem, tota ptissana, aut pulli carnibus: & vesperi solo iusculo, aut lactuca, fere sine vllo pane. Si quatuordecim bis potest gustare pulli carnes, aut semel has, & ptissanam totam, aut copiosam lactucam cum pane. Licet his omnibus concedere melopeponem, pruna, & alia huiusmodi.

Atque si ex naribus fluxerit sanguis soluitur passio atque si sudores superueniant critici legitimi, cum vrinis albis & crassis, & leuibus subsidentijs: atque si abscessus aliquis fiat. Si vero absque his soluatur, recidiua rursum erit infirmitatis, aut coxa aut crurum dolor accidet & spuet crassa, si sanus futurus est.

NOmine abscessus video Hippocratem variè admodum vti, nonnunquã enim significat apud illum, omne illud in quod morbus aliquis abit, vsque adeo vt, & permutationes febrium in alias febres, vocentur abscessus, vt cum dicit abscessus in quartanam fiet: aliquando significat abscessum succorum in vnam aliquam partem, vt cum dicit, abscessus expectatur ad articulos. In hoc genere sunt dolores omnes, & tumores partium quarundam, qui ex aliis morbis fieri solent, succis in quibusdam partes decumbẽtibus. Horum abscessuum quidam intra ipsos fines morborum acutorum, aut saltem decidentium ex acutis, qui ad quadragessimum vsque produci solent, fiunt & soluuntur vt parotydes quæ in ipsis acutis febribus fieri solent, & quedam erysipelata, ac quidam etiam phlegmones. Quidam autem diuturni abscessus solent ex morbis acutis manere, adeo, vt quidam annui, qdã multorũ annorũ sint, quidã etiã toto vitæ tẽpore durent. Vt scirrhus aliquis hepatis, aut lienis, coxæ dolor, podagra, aut chyragra, quidam etiam claudi manent, aut cæci, aut parte aliqua resoluti, aut aliud huiusmodi habentes. Hoc loco abscessus nomine priores solum intelligit, vt ita dicamus, bre-

nes

ues & acutos abſceſſus. Nam cum dixiſſet, atque ſi abſceſſus aliquis fiat, addit, ſi verò abſque his ſoluatur, recidiua rurſum erit infirmitatis, aut coxæ aut crurum dolor, quaſi hæc abſceſſus nõ ſint aut quaſi non ſint, quales ij, quos ille abſceſſus nomine, nunc intelligit. Diximus miſsionem illam ſanguinis copioſam, non eſſe faciendam cum criſis ſigna apparent, neque expurgationem, cum præceſſerit. Nimirum in hoc febris genere magna eſt habenda ratio iudicationis, quia fieri ſæpe ſolet; Acuta enim multo magis quam diuturna iudicantur. Verum non omnes iudicationum modi æque congruunt omnibus morbis, ſed quidam quibuſdam. Proinde nunc docet modos, quibus ſolui ſolet ſponte, & per iudicationem, dicta febris. Fluxum ſanguinis ex naribus, & ſudores dicit ad eam ſoluendam eſſe accommodatiſsimas iudicationes, quia ſcilicet ex venis & arteriis toto corpore conſiſtentibus, calidos ſuccos optimè exhauriunt. Neque tamen hæc vtcunque fiant, ſoluunt morbum, ſed ſi vt oportet bonas iudicationes fieri legitimè ſcilicet, & cum ſignis concoctionis. Legitimè fieri intelligo iudicationes, quæ diebus decretoriis fiunt, & in indicibus præmonſtratæ. Nam iudicationibus, non minus mori ſolent homines, quam liberari, interimũt enim quæ male fiunt, liberant quæ bene. Fiunt autem bene, quæ legitimè vt dixi, & cum ſignis concoctionis, quæ per febres in vrinis præcipue ſpectari debent. Vrinæ vero coctæ ſunt, quæ ſubſidentias habent albas craſſas, & leues. In prognoſtico dixit, æquales: hic tacuit: fortaſſe quia æqualitas non poteſt vnica inſpectione conſiderari, ſed ſecundum tempus eſt. Hic dixit craſſas, quod illic non dixerat. Nihil refert. nam neceſſe eſt, albas leues & æquales concoctione factas, ſtatim eſſe craſſas, cum concoctio craſſitiem pariat. Quæ ergo optime ſoluuntur, ardentes febres, ita ſoluuntur. Non tamen omnes ſoluuntur optimæ, quę ab hac ſolutione deficiunt, ſolent ſolui abſceſſu, vt paroryde, bubone, aut exyſipelate. Euenit vero nonnunquam febrem ſolui, & nihil horum fieri, aut nihil horum benè fieri: quæ ſolutio, tuta non eſt, quia cauſa intus manet, ac propterea recidiua fit, aut abſceſſus aliquis diuturnus, vt coxæ dolor, ſi febris cauſa ad inferna potius, & ſputa craſſa, ſi ad ſuperna inclinauerat. Si ſanus (inquit) futurus eſt quaſi dicat, alioqui ſanus non fiet. Sed dices,

ſi ni-

ſi nihil horum fit, homo ſanus non fiet, ſi hęc fiunt ſoluitur paſſio, nihil ergo debet medicus facere, ſed expectare ſolũ vt ęgro ſponte ſaneſcant. Certe ſępe multo paucioribus opus eſſe quam medici faciant, non nego, non tamen omnino res eſt permittenda naturę, ac multo minus in acutis, quę facilem habẽt, in hanc, & illam partem, mutationem, & cum non ompino tuto videtur res procedere, bene facit artifex, euacuationes interponens, quę iudicationem vicem ſuplere poſsint. Itaque cum dicitur ſoluitur paſsio ſi hęc fiunt, & his opus eſſe, ſi ſanus futurus eſt, intelligere debes, ſi ſponte, & non artis opera ſanus futurus eſt. Poteſt enim ars iudicationes anteuertere: & citra iudicationes, & priores abſceſſus ſoluta febre, anteuertere recidiuas, & abſceſſus diuturnos. Porro noſſe oportet, etſi pręcipuas iudicationes febris Hipppocrates recenſuerit, non tamen recenſuiſſe omnes quę fieri poſſunt: Soluuntur enim nonnunquam, etſi minus tuto, fluxu alui.

Cauſi genus aliud, aluus ſoluta: ſitis magna lingua aſpera, & ſica, ſalſa: vrinæ defectus, vigilia, refrigerata extrema.

HIc cauſus ex ſalſa pituita fit, proinde minus ardens febris eſt quam prior, diuturnior tamen, & ſolutu difficilior, ac proinde non minus periculoſa dicitur febris ardens ob accidentia quę habet cõia cum priori ſitim ſcilicet magnã linguę aſperitatẽ & ſiccitatem. Non tamen eſt, in hac ẽt nigra, ſed alba & ſalſa, ob pituitã ſcilicet talẽ. Vigiliam etiã affert, quia etiam ſi ſubiecto frigida & humida eſt omnis pituita, ſalſa vero putreſcentia eſt facta calfaciens & ſiccans. In ſalſę pituitę redundantia fieri ſolent diarrhœę, ac nonnunquam etiam dyſenterię ob corrodentem ſalis qualitatem (nam & in clyſteres hac cauſa ſolet infundi ſal) & quibus hac cauſa dyſenterię, aut diarrhœę fiunt, ſolent fieri diſſurię, hoc eſt difficiles mictiones, aut vrinę defectus. Nam ſi diarrhœa plurimũ fluit, hoc ipſum eſt ſatis vt vrina minuatur: ſin autem dyſenteria fit, eadem ratione fit vrina, quę alioqui etiam ſalſa eſt, valde nunc ſalſa & mordax, vnde

de ſtranguria fit, homine nitente aſsidue, & guttatim demittente vrinã. Refrigerata vero extrema fieri dicit Galenus, nõ ſemper in hac febre neq; a principio, ſed cũ euenit: cũ ea eſſe inter nam aliquam, eamq; magnam, inflãmationẽ. Mihi verò videt, ſi res ita intelligatur, ſignum hoc, non ſolum non eſſe pathognomicũ, ſed neq; ſuperueniens, neq; aſsidens familiare, ſed ſuperueniens per accidẽs. Non minus. n. poteſt cuicunq; alteri febri accedere interna inflammatio, quã huic, neq; minus poteſt accedere huic aliud quiduis, quam inflãmatio interna: quaſi in ſignis huius febris ponas podagricos dolores: poſſunt enim ſupuenire. Proinde ergo aliud quiddã intelligo quod huic cauſo accidit, ob ſucci ſpeciem, potius quã priori. Nimirũ habet quotidie febris hæc exacerbationẽ, ea, etſi a rigore horrore, aut inſigni frigore, non incipit, quia intermittens nõ eſt, tamẽ ob craſſitiem, & cruditatem ſuccorum, incipit a quodam tẽpore carnium, & anhelitus, & pulſus conſtrictione, quã vocamus annotationẽ compreſſam. Hoc vocat frigus extremorum, quod febris huius propriũ eſt, etſi non inſeparabile. Continget fortaſſe tibi his auditis dubitare, cur non omnis febris ex pituita, ſit huiuſmodi. Dicunt enim medici pituitã putredine ſalſam fieri, pituitamq; putreſcentẽ febrem facere, & citra putredinem nunquam: omnis ergo pituita febrem faciens, ſalſa fuerit: Certe nõ eſt, ſed putreſcit ſæpe pituita non fiens ſalſa. & ſæpe fit ſalſa, nõ faciens febrem, ac nonnũquã ſalſa prius facta, putreſcit denuo & febrem facit. Sed quo pacto hæc, ſi putredine fit ſalſa? Quidã dicunt, miſtione etiam amari ſucci fieri poſſe pituitam ſalſam, quod certè fieri non poſsit, niſi quam minimum ſit quod admiſceatur amari, tã minimum autem cum tã multa pituita, haud multum videtur poſſe ad corporis affectiones, quas ex ſalſa pituita oriri videmus. Sed hoc habeat vtcũq; Nulli ſunt qui negent, putreſcentia fieri ſolere pituitam ſalſam, etiam cũ non fiat febris, quare dubitatio vtriſque occurrit. Mihi videtur, pituita quadam putreſcẽtia poſſe fieri ſalſam, ſine febre quadam etiam febrem facere: velut bilis, vſtione aliquando abit in atram, febrem non faciens quod maniacis euenit, aliquando vſtione facit febrem, nunc antequam in atram abierit, nunc etiam poſtquam abiit. Cauſa ergo eſt in modo putreſcendi, & vrendi.

Nimirum vt lignum cum lente vritur, nulla flamma in cineres paulatim abit, si vero celerius vratur, flammam ex se producit conspicuam, ita est quędam putrescentia lenta pituitæ, quę nullam febrem mouens, eam facit crassiorem & salsam, & quædam vstio bilis quæ citra febrem etiam eam facit terream, & atram. Qua causa, non semper, quæ salsa fit, mouet febrem, dictum est. Sed cur quæ febrem mouet pituita, non semper salsa fit, nondum est dictum. Ligna enim etiam cum magna flamma vsta, abeunt in cineres. Certè huius causa est in materia, quædā enim pituita est ad aquam solam pertinens, & terræ minime particeps, quæque etsi putrescat salsa non fit, vt plurimæ aquæ lacunares: quædam est etiam terreæ exhalationis particeps, & proinde facile salsescens, vt & marina. Pituita itaque, non quæcunque, sed talis, putrescentia salsa fit: putrescentiam vero esse, vel ex ijs quæ in nostris corporibus, cum salsis abundant experimur, licet agnoscere: pessima enim cacochymia est ex salsa pituita, & capilorum decidentias, pessimos lichenas, vlcera cacoethe, & multa alia gallico morbo similia, facit: super putrescens vero (vt ita dixerim) acutius, causos affert, habentes quæ diximus.

Hic nisi sanguis ex naribus fluxerit, aut abscessus circa collum fiat: aut crurum dolor, & spuat sputa crassa (hæc autem adstricta albo fiunt) aut coxæ dolor, aut pudendi liuor, non iudicatur, & testiculus intentus, iudicatorius.

SOlutiones sponta neas huius causi secundi, commemorat Hippocrates: Co nsidera autē, plurium euacuationum meminisse in superiori causo, in hoc vero plurium abscessuum. Nimirum quo morbus ex calidioribus, & tenuioribus pendet, eo ad euacuationes est paratior, quo ex contrarijs, eo ad abscessus. Hic proinde fluxus sanguinis solum meminit, quanquam & alui fluxus possit opitulari, ac fortasse etiā sudor. quanquàm sudor in hoc minus quam in priori: alui fluxus non minus, quin

vt

vt ego arbitror, aliquanto plus, quia craſſa ad euacuationē quæ per inferna agitur, ſunt magis accomodata. Quin etiam hinc colliges alui fluxionem poſſe liberare ab hac febre, & præſerua re ab abſceſsibus. Nam dicit. aut abſceſſus circa collum fiat, aut crurū dolor, & ſpuat ſputa craſſa. Hæc autē adſtricta aluo fiūt, Ergo aluus ſoluta, facier, vt hæc non fiant. Sed qua ratione? cer te non alia, quam euacuando ſuccos, qui in eas partes erant abſceſſuri: illi vero erāt, qui febrem fecerant (alioqui abſceſſus illi febrem non ſoluerent) ergo fluxus alui poteſt febrem illam ſoluere. De reliquis abſceſsibus, quomodo fiant, dictum nuper eſt. Liuor pudendi fit, pituitoſis ſuccis in illud incumbentibus: Atqui profecto nonnunquam liuor verus fit, iſque ſignificat partis mortificationem, quæ nonnuquam euenit ob ſucci malignitatem, atque ita nonnunquam à malignis febribus partium amiſsiones fiunt: Nonnunquam vero ex pituita fit color quidā albidus, quodam modo in liuorem, inclinans: atq; quibuſdam hic ſuccus abſumitur, quibuſdam inde in teſticulū deriuatus, eum in tumorem attollit: quin etiam quibuſdam illæſo pudendo, tumeſcit teſticulus.

Sorbitiones tractatorias da.

GAlenus valde hæret, non intelligens, quas poſsit vocare Hippocrates ſorbitiones tractatorias. Nam ſorbitiones vocauit toto hac opere, eas ſolum quæ nutrimenti gratia capiūtur, illæ vero tractatoriæ quæ ſint. tractorium enim medicāmēti eſſe vī, ſorbitio verò alimentum. Mihi non videtur abſurdū, ſorbitiones etiam vocari medicamenta quæ ſorbendo accipiūtur, etiam ſi hactenus de cibis ſorbilibus id nomen dictum ſit: medicamenta verò tractoria ſunt, quæ vim habent expurgandi: itaque conſulit ita affectos expurgare. Quid ergo? mox eſt expurgandum hos, ardente adhuc plurimum febre, ſuccis non antea exrenuatis, neque laxatis vijs? non certe. Sed etſi Hippocrates nihil aliud dicat, quam ſorbitiones tractorias da, tu debes intelligere ſeruatis omnibus præceptis, quæ ad recte peragendam expurgationem pertinent. Hippocrates verò ſignificat

tibi, in hac febre plura agenda esse propter causam, quam in priori vt propter intemperiem, pauciora. Itaque vacuandum plus, attemperandum minus: ac proinde expurgationis maior vsus est quam in priori, pharmaca vero sint phlegmagoga.

In acutis autem passionibus sanguinem mittes, si fortis appareat morbus, & qui habent, vigenti sint ætate, & robur ipsis adfuerit.

CVm sanguinis missionis in neutro causo Hippocrates meminisset, quia a neutro expetitur per se, cum vterque ex cacochymia fiat, alter biliosa, alter pituitosa, fieri tamen debeat in vtroq; ante expurgationē, si vires ferant, vel vt expurgatio agat melius: dictis iis auxiliis quæ peculiaria vtriusq; causi esse videbant, nunc de missione sanguinis, quę cōe omnium magnorum est, agit. Quasi diceret, etsi in neutrius causi curatione meminimus missionis sanguinis, tamen agenda ea est in vtroq; quia in omni acuto oportet sanguinem mittere, si morbus appa rear fortis, & qui eum habent, sint in vigenti ætate, & robur ipsis affu erit. Hos vocat scopos mittendi sanguinem Gal. de quibus a me etiam, est susius scriptum. 7. lib. cont. indicatum vere atque vtiliter admodū dici hos scopos, non solū quod sine his missio sanguinis agi nūquam debeat, sed etiam quod his p̄senti bus agi semper debeat. Huius verò summa causa est, quod omnis magnus morbus, desiderat magnum aliquod auxiliū, nullū autē est auxiliū magnū, quod nō agat multo melius misso prius sanguine, quam nō misso. Nam siue expurgandum est, siue diureticis vtendum, siue fortiter fricandum, siue in partem quampiam reuelendum, siue calfaciendum, refrigerandum, secādum aut vrendum, vacuatis venis agetur melius, quam plenis. Quod si quando dimittitur sanguinis missio & aliud quidpiam agitur id certè fit vel quia euenit corpus satis vacuum esse, aut quia times ne facultas non possit sustinere, & missionem sanguinis & reliqua auxilia: perinde autem est vacuum satis esse corpus, aut si non est adeo, sanguinem mitti. Non enim negabis cacochymiam

miam petere expurgationem: etiam si ea vti desinas, quod diarrhœa anteuerterit. Ita si cui per morbum magnum venã eras secturus, ex naribus fluere anticipauit, aut aliter vacuum fieri corpus, non mittes sanguinem, missum tamen putabis, neque negabis proinde sanguinem mitti in omni morbo magno. Certe ad ipsam de seqpis doctrinam, non opus fuisset dicere in omni morbo acuto, non enim in acutis solum, sed & in diuturnis motti debet, si vires ferunt, & morbus vehemens est. Dicitur enim vehemens qui aut ob magnitudinem essentiæ propriæ, aut partis naturam, aut ob malignitatem infert periculum, constat verò id in diuturnis etiam accidere, cum ex illis moriantur multi. Verum Hippocrates dixit, in acutis passionibus, quia de iis erat sermo institutus. Cum tamen dixisset in passionibus acutis, haud erat opus addere, si vehemés appareat morbus: nam a morbo acuto non potest abesse vehementia, cũ in ratione acuti sit, ob celeritatẽ inferre periculum: sed voluit Hippocrates etsi de acutis solum esset sermo, communes omnibus morbis scopos mittẽdi sanguinem docere. De quibus, hæc me dixisse nunc sit satis, si quis ea coniungat cum iis quæ loco citato ex controuersijs, diximus.

Si igitur angina sit, eligmatis purga, siue aliud quodpiã pleuriticorum. Si autem debiliores videantur, & pluc sanguinis detraxeris, clystere vti per aluum tertio quoque die, vsque dum in tuto sit ægrotus, & fame indigeat.

NOn erat hic locus agendi de pleuritide neque de angina, vtpote propria loca alibi habentibus. Nã de illa actũ iã satis est: de hac, agetur postea proprio capite interposuit tamẽ ea, vt exẽpla acutorũ, in quibus mittendus est sanguis: & transgressionem, ad dicenda mox, faciens, addit, vt sit in eis a sãguinis missione expurgandum. Nimirũ catalogum est facturus mox, acutorũ in quibus vtraq; euacuatione opus est, dicturusq; quo ordine sint facienda. Nunc itaque dicit, si angina sit, siue aliquod aliud pleuriticorum, mittendum esse sanguinem (hoc dicit per insinuationẽ) atque a misso sanguine expurgan-

dum: si verò plus sanguinis detraxeris, quam vt eo detracto sustinere possint expurgationem, quod debiliores esse videantur abstinebis ab expurgatione, vteriſque clystere per aluum, tertio quoque die, aut fortasse singulis diebus, aut aliter, vt res exiget. Hoc enim exempli gratia dicitur. Durabit autem hæc alui subductio, vsque dum in tuto sit ęgrotus, & fame indigeat: hoc est, vsque dum ægrotus in morbi inclinatione sit. Nam constat eodem tempore eum dicere ægrotum in tuto esse, & fame indigere. At verò in tuto nullus ægrotus est. vsque dum morbus manifestè inclinat (in omnibus enim aliis temporibus mori potest) in eodem ergo tempore dicitur fame indigere: certe quia tunc primum indiget cibis (nam prius sorbitionibus aut potionibus agendum est) atque ad cibos capiendos indiget fame, id est ciborum appetentia. Nimirum quibus cibo non est opus, neque fame opus est. Quare ego ijs quos tenuiter cibari volo, nō admodum curo appetentiam prouocare. Sępe enim talibus noxia est, quod in cibi quantitate delinquant. Itaque iubet Hippocrates perseuerare in clysmatum vsu, vsque ad morbi remissionem manifestam. Dices, videri, quod nunc dicitur, pertinere ad errata: quia dicit, si debiliores sint quia plus sanguinis detraxeris, in his vero morbis qui ad spiritalia membra pertinent, nō debet vsque ad debilitatem magnam missio sanguinis produci, quia oportet ad thoracem perpurgandum seruari facultatem, etiam animalem: hæc verò labascit multò citius, quam naturalis. Certe hoc ita est, neque tamen de erratis nunc agit: Nā etsi missio sanguinis vsque ad deliquium animi duci nō debeat, potest tamen duci vsque dum expurgationem non possit sustinere, ne scilicet ab expurgatione, post missionem sanguinis facta, in deliquium agatur, in quod missione sanguinis actus non sit. Timeri enim debet deliquium in his a quacunque euacuatione, magisquam ab expurgatione. Dixit Hippo. obiter, si angina sit eligmatis purga, quasi ex ipso anginę & pleuriticis nomine, in memoriam venerit quiddam eis morbis peculiare. Eligma vocatur quod linctui est aptum, vt serapium crassiusculum, neque dilutum. Ad hepar enim, & totas venas, ac arterias, ad caput & renes, ac denique partes alias longe ab ore positas, dilutis vtimur, vt penetrent: non dilutis, solum vtimur ad ventris

tris affectiones,& aſperę arterię,ac pulmonis: verum neque ad hęc eodem modo,ſed ad ventrem affatim deglutiendo,ad arteriam lingendo,vt & gula qua cum arteria vnita eſt, delinatur, & aliquid etiam defluat ita acceptum in arteriam, itaque maxime eligma vocetur, ab accipiendi modo, quod ob arteriam accipitur.

Inflammata hypochondria non ſpirituum interceptione,ſepti tranſuerſi intentiones, aut ſpirituum protenſiones, orth omnea ſicca,quibus non ſubeſt pus,ſed ab ſpirituum interceptione paſſiones hæ fiunt. Maximè autem hepatis dolores, & ſplenis grauitates, & alij ardores, & ſupra ſeptum tranſuerſum dolores, & morborum collectiones, non poßunt ſolui, ſi quis primum tentet expurgare. Sed vena ſectio in talibus principalis eſt. Deinde autem clyſteribus agendum, niſi magnus & fortis morbus ſit, alioqui poſtea opus eſt expurgatione. Indiget autem ſecuritate, & medicritate, expurgatio, poſt miſſionem ſanguinis.

QVandoquidem in omni morbo magno, conſtantibus viribus & ętate, mitti debet ſanguis, & expurgatio, quę leuis non ſit, magnum auxilium eſt, ac proinde niſi in magnis non faciendum, conſtat cum expurgatione eſt opus, mittēdum quoque eſſe ſanguinem, ſi poſsit facultas vtrumque bene ferre cum autem non poteſt vtrunque, ſed alterum ſolum faciendum eſt, tunc ideo morbi & ſucci cōſideranda, quę perſe in hoc aut illud magis inducat. Nam etſi omnibus magnis, quibus expurgatio eſt neceſſaria, vtilis etiam eſt miſſio ſanguinis, tamen nō omnibus eſt miſſio ſanguinis principalis, ſed quibuſdam ea, quibuſdam expurgatio: nimirum morbis qui ex multitudine pendent miſsio ſanguinis, qui ex cacochymia, expurgatio principalis eſt: remedium ſcilicet, quod per ſe a tali morbo expetitur, & quod maximè illius cauſam poteſt extirpare: ita quoque ſi morbi partim ex multitudine partim ex cacochymia pendent, vtraque euacuatione indigent, principalis autem eſt hęc, aut illa,

vt in hoc aut illud inclinat morbi causa. Sanguinis missio, in quibus vtraque euacuatione est opus, præire debet, quia vt diximus, omnium quibus ad eam rem vti possis, optimum præparat ad expurgationem. Maxime autem id obseruandum, in quibus missio sanguinis est auxilium princeps. Quia cum in aliis vtilis sit admodum missio sanguinis ante expurgationem: in quibus autem ipsa per se indicatur: non solum vtilis est, sed, vt quis dixerit, solui non possunt, si quis primum tentet expurgare. Dico autem, solui non possunt, nō quod necesse sit omnino immedicabilem fieri morbum quencunque talem, si quis per imperitiam primum purget, sed quod magnopere erretur, & non tantum non leuetur morbus, sed grauior fiat, aliquando quidem eatenus, vt hanc ipsam ob causam moriantur ægroti. Igitur facit Hippocrates nunc catalogum morborum acutorum, in quibus missio sanguinis principale auxilium est, dicitq; mittendum esse sanguinem ante expurgationem deinde expurgandum si res exigat aut clysteribus agendum, si id videatur esse satis. Interim vtilissimam quandam animaduersionem tradit ad expurgationem post missionem sanguinis agendum. Continentur vero (si quis recte consideret morbi omnes huius catalogi, in inflammationum genere, aut multitudinum ad vasa. Nā aut inflammationes sunt, aut conuulsiones angustiæve quorundam partium, ob multitudinem succorum ad quasdam partes collectorum quod omne genus vocat συῤῥοὰς seu collectiones, concursusve succorum. Nam, inquit, inflammata hypochondria non spirituum interceptione, hoc est, hypochondria tumida & dolentia, non ex flatu ibi Concluso, sed ex phlegmone. Constat si propriè inflammata sint, non tumere ex flatu, quare cum dixisset inflammata hypochondria, frustra videtur addidisse, non ex spirituum interceptione, sed Hippo. loquitur sæpe vulgariter, & vt rem magis explicet, non curat exactè loqui. Addit, Septi transuersi intentiones, hoc est, distentum esse septum transuersum præ quadam conuulsione ex repletione. Addit, aut spirituum protentiones ortopnea sicca. Galenus intelligit dici hic morbos duos, spirituumque protentiones esse, quem solet vocare spiritum offendentem. Mihi vero videtur protentiones spirituum, hic dici ipsam ortopneam, quoniam,

niam, autem ortophnea non ſemper fit ex repletione vaſorum, & partium circuncirca aſperam arteriam, & pulmonem conſiſtentium, ſed aliqñ ob multitudinem crudorum collectorũ in ipſa aſpera arteria aut ob pus in thorace quę adeo deſiderãt sãguinis miſsionẽ, explicans q̃ ortopneã intelligat addidit, ortho pnea ſicca, quibus non ſubeſt pus, ſed ab ſpirituũ interceptione paſsiones hæ fiunt. Nimirum quæ ex crudorum redundantia fit ortopnea, non eſt ſiecca omnino, ſed ſuccus verſatur in aſpera arteria, & aliquid educitur, ſuppuratio etiam difficultatem reſpirationis facit vt in prognoſtico dr̃, verum ea notas alias habet quibus dignoſcatur, neq; omnino ſicca eſt ſed cum excreatiõe. Quæ ergo ſicca eſt, neq; ex puro fit, ſed ex ſpirituũ interceptione, id eſt reſpirationis anguſtia & ſtrictura fit, fiet ex multitudine partium inter thoracẽ, & tumore velut phlegmonoſo, eorũ q̃ circunſtãt pulmonẽ, & aſperã arteriã: niſi forte ex tuberculo aliquo crudo fit, id vero nõ breui, & in morbis acutis, ſed lentè multoq; tpe incidit. Quæ igitur in acutis morbis fit vt dictũ eſt, cãm hẽt quã diximus. Adducor vero vt cenſeã, ſpirituũ protenſionis & orthopneæ nomine, nõ duas, ſed vnicã affectio nẽ ſignificari ipſis Hipp. verbis. Dicit. n ἢ πνευμάτων προσάσιες ὀρθοπνοίης ξηρῆς dixiſſet. n. ὀρθοπνοίη ξηρή caſu nominandi. His dictis, addit. Maximè aũt hepatis dolores, & ſplenis grauitates, & alij ardores. Sed hæc verba quid aliud ſignificãt, quã hypochõdriorũ inflãmationes? quæ. n. hypochondria, niſi hepar & lien? quæ aũt eorũ inflãmationes, niſi quæ doloribus grauitatibus, & ardoribus ſignificentur? Quorſum ergo cũ dixiſſet inflãmata hypochondria nunc dicit, maxime aũt hæpatis dolores, & ſplenis grauitates, & alij ardores? an fruſtra repetit? non certe. Sed vt ſignificet, cũ inflãmationes oẽs, & multitudines ad vaſa ingraueſcant, ſi quis curationem incipiat ab expurgatione, tñ eas inflammationes quæ in hypochondrijs conſiſtunt omniũ maximè lædi peculiari quadam cauſa, quia ſcilicet ſunt in via ipſa per quam excrementa quæ expurgatione euacuantur, extrahũtur. Hinc euenit, non tantum non auferri id quod intentum in flammatumque eſt, ſed etiam augeri quam maxime, atque de his (eadem autem ratio eſt & conſiſtentium in ventriculo, inteſtinis, & meſenterio) præcipue, dixeris vere ſolui non poſſe,

posse, si quis primum tentet expurgare: euadunt enim semper fere ab expurgatione intempestiua incurabiles. Dolores etiam supra septum transuersum in hoc genere morborũ ponit, pleuritides arbitror intelligens, quoniam vero non omnes inflammationes, neque alios ex multitudine morbos nominauit, vt tu omnes intelligas, addidit, & morborum collectiones, quas diximus Hippocrati vocari συσποράς H (inquit) morbi solui non possunt, si quis primum tentet expurgare, sed venæ sectio in talibus principalis est, quia hi morbi fiunt ex effluente aut redundante sanguine, quapropter per se indicant mitti sanguinem, qui ex sola pendeant multitudine, nulla alia euacuatione addita, qui vero cum cacochymia quapiam, vt fit plerunque, à secta vena expurgatione vti plus aut minus vt res exiget. Quod vt explicet, dicit, deinde autem (post missionem scilicet sanguinis) clysteribus agendum, nisi magnus & fortis morbus sit, alioqui (hoc est si fortis & magnus morbus sit) postea (quam scilicet sit missus sanguis) opus est expurgatione. Duo vero in hac dictione difficultatem ingerunt. Primo, si sanguis non est mittendus nisi ob morbum magnum, quomodo dicit, nisi magnus morbus sit, quasi posset non esse magnus in quo sanguis mittatur. Deinde cur dicit si magnus & fortis sit, opus est expurgatione, cum ipsemet Hippocrates dicat. lib. de medicamentis purgantibus, quicunque à fortibus febribus corripiuntur, his medicamenta purgantia dare non oportet. Hæc ita componuntur. Non dicit nisi magnus morbus sit in quo sanguis mittatur, sed nisi magnus sit, postquam sit missus. Fit enim sæpe vt morbus magnus præsens, cuius gratia mittitur sanguis, extinguatur, aut obtrũcet, vel futurus, intercipiat: Porro dicit expurgatione esse opus si morbus magnus sit aut fortis non eatenus vt purgationes fieri prohibeat, sed eatenus vt solis clysteribus non cædat. Quod enim dicit nihil est aliud, quam in morbis in quibus missio sanguinis est principale auxilium, indigent tamen aliquatenus expurgatione si facta expurgatione morbus maneat adhuc fortis, vt scilicet adhuc desideret auxilium magnum, expurgabis: sin autem maneat exiguus, vt auxilium tantum non petat, vteris clysteribus. Non tamen expurgandum est incaute post missionem sanguinis: indiget enim mediocri-

tate

tate & ſecuritate. Hoc eſt, mediocriter facienda, vt ſecure fiat, detrahendumque magnitudini expurgationis, ob euacuationem, quæ anteceſsit. Cum enim aliquando aggrederis expurgare, non antea ſecta vena (ſit vero id cum iuxta morbi ſpeciem videtur expurgatio eſſe principalis, & times ne non poſsit homo vtrunque bene ferre) certè largius vacuare poteris. Nam etſi admittendum ſanguinem maiori virtute opus eſt quam ad expurgandum, maiori tamen adhuc eſt opus ad vtrunque, quare dimiſſo altero, licet alterum largius agere, & altero prægreſſo, oportet alterum agere parcius. Eadem autem ratione, & ob id quod futurum, oportet priori auxilio modum ponere. Velut ſi is qui mittit ſanguinem, ex affectionis ſpecie intelligat, non poſſe, poſt miſsionem ſanguinis, expurgationem deuitari, ob hanc ipſam cauſam, oportet ſanguinem partius detrahere. Nimirum oportet hęc omnia temperare vt ferri poſsint, & indicationibus à cauſa, quo ad poterit ſatisfiat.

Quicunque autem ea quæ inflammata ſunt, in principio morborum, ſtatim tentant ſoluere expurgatione, eius quod intentum inflammatumque eſt, nihil adimunt, non enim cædit quæ cruda eſt paſſio: ea verò quæ repugnāt morbo, & ſanitatem faciunt, colliquant: corpore autem facto debili, morbus vincit. Cum autem morbus corpori præualuerit, quod tale eſt curationem non admittit.

DIxit morbos ſcriptos antea, ſolui non poſſe, ſi quis in principio, non prægreſſa miſsione ſanguinis expurget. Cauſam nunc reddit, indicans, plurimum errare eos qui inflammationes partium aliquarum, ſtatim in principio conantur, medicamento expurgante ſoluere. Nimirum morbi priores omnes, in inflammatione conſiſtunt aut plenitudine ad vaſa, cui laſsitudo phlegmonoſa accedit, eſtque proinde, ea etiam vt quædam inflammatio. Cum ergo indicatum erit, inflammationes non poſſe expurgatione in principio facta ſolui, reddita

erit

erit cauſa, qua dicti morbi, ita curari non poſsint. Dicit itaque expurgationem in principio factam, nihil de eo quod intentũ & inflammatũ eſt, adimere qa paſsio illa cruda cũ ſit, nõ cædit. Nimirum ſuccus ille eſt inculcatus, atque intruſus, quare non extrahetur, euenietque quod ſolet vbi ſuccus, cuius gratiã datũ eſt pharmacum, non cedit, liqueſcent ſcilicet ſanæ partes, & ſucci vtiles, quo fiet vt debilitato corpore, & morbo nihil imminuto, morbus ſuperior euadat. Quod verò tale eſt (hoc eſt cum morbus longè ſuperat corporis naturam) curationem non admittit. Similis etiam eſt ratio qua neque citra phlegmonas (quanquam profecto de ſolis inflammationibus ſermo eſt nunc Hippo.) in febribus putridis expurgatio fieri debet, antequam ſuccus concoctus ſit. Nimirum ſuccus crudus, quem natura retinet, difficile extrahitur, extrahuntur verò pro eo boni ſucci, & ſpiritus, & liquantur partes. Sed de expurgatione, qua tenuſq; expectanda concoctio ſit, aut non ſit, in controuerſijs & aphoriſmorum commentarijs, dictum eſt ſatis. Quod de inflãmatis partibus dicit, venit nunc perpendendum. Mirum enim ſi Hippocrates prohibet, in inflãmationis omnis principio, expurgatione vti, cum ipſemet antea, viſus ſit in quadam pleuritide, pro miſsione ſanguinis expurgatione vti, atque adeo cum paulo poſt dicturus ſit, oportere quoſdam ita affectorum, ante diem quintum expurgare, atque adeo, cum nihil tam certũ firmumq; apud medicos ſit, quam non eſſe localia remedia admouenda, antequam toti corpori proſpiciatur, miſsione ſanguinis ſi multitudine, expurgatione ſi cacochymia laboretur, fiãt verò multæ inflamationes ob cacochymiam, & pleuritides, perineumoniæque, bilioſæ, & pituitoſæ. Neque enim ſatis eſſe videtur, ne expurgatione vramur, inflammationibus incipientibus, nihil eius quod intẽtũ inflãmatumq; eſt expurgatione adimi poſſe, nam neq; vlceris quidpiã expurgatione tollitur, nihil autem magis neceſſarium, vbi vlceratum corpus, eſt cacochymũ. Certè non in omnibus inflammationibus æquè vitanda eſt expurgãtio, cùm non in omnibus eadem, parique cauſa, dicatur eſſe noxia. Sed in ijs quæ in ventre, meſenterio, aut hypochondrijs conſiſtunt, peculiaris quædam, eaq; maxima cauſa eſt, quam diximus, propterea in eis nunquam expurgandum eſt ante inclinatio

nationem: neque quidem medicamento forti ante integram ſolutionem. Inflammationibus etiã cerebri incipientibus, eis prę cipuè quæ cum delirio, & quadam conuulſione incipiunt, aut ẽt imminent, paratæ cito incipere, expurgatur cum periculo, quia vt dicit ipſemet Hippocrates calfaciunt caput expurgantia pharmaca. calor vero pharmaci ſuperueniens calori febris, facit maniam. Hanc ob cãm, ego in lethargo, aut phrenitide, expurgandi neceſsitatem, ſi quæ apparet clyſteribus aut ſaltem indicamentis nõ calfacientibus, ſuppleri velim: atq; ſi quæ ſunt aliæ inflãmationes peculiares habentes ex pharmacis noxas. In alijs verò, nunc ſolum eſt abſtinendum ab expurgationibus, cũ id incõmodũ quod Hippo. timet, poteſt incidere, puta vt partes ſanæ, ſucciq; boni colliqueſcant, aut corrumpantur: id vero nõ incidit, niſi cũ ſana ſunt corpora, vt in aphoriſmo dĩ, quę male ferunt medicationes. Cũ igitur homo inflãmatione quapiã eſt correptus, alioqui nõ cacochymus (fieri vero id põt ob multitudinem, cũ partis cuiuſpiam labore aut debilitate) expurgandum in principio non eſt, nihil enim fiet aliud, quam q̃ inflammati oni detrahetur nihil, corpus autem colliqueſcet, ſed aut nũ quam, aut poſtea quam ſuccus in parte ob oppilationem, & in corpore ob febrem receperit aliquam infectionem. Alioqui multæ occaſiones ſunt expurgandi in inflammationum principijs: cum ſcilicet corpora cacochyma ſunt, atque ex mali ſucci fluxione inflammatio accipit initium præcipue ſi nondum ceſſauit fluxio: In talibus præſeruationis, & reuulſionis gratia, incipitur ab expurgatione, quin etiam, ſine hac male proceditur ad localia, quorum tamen à principio eſſe debet.

Fieri autem aliquẽ repente ſine voce, venarum interceptiones faciunt, ſi beneualẽti hoc accidat ſine occaſione aut alia forti cauſa. Venã igit̃ ſecare oportet in brachio dextro internã, & detrahere ſanguinem, ſecundũ habitũ & etatẽ inita ratione plus aut minus, coincidunt autẽ plurimis ipſorum hæc, rubores faciei, oculorum immobilitates, manuũ diſtentiones, dentium ſtridores, pulſationes, maxillarum adductio extremorum refrigeratio, ſpirituum per venas inter-

cep-

ceptiones cum dolores prius fuerint facti, nigræ bilis & acrium fluxionum, influxus fiunt, dolet autem interiora is qui mordetur, morſæ autem & valde ſiccæ factæ venæ, & intenduntur: & phlegmone occupatæ trahunt quæ influunt. Vnde corrupto ſanguine, & ſpiritibus nequeuntibus perua dere vias quæ in ipſo ſecundum naturam ſunt, refrigerationes etiam fiunt ab ſtatione, & vertigines, & aphonia, & capitis grauitas, & conuulſiones, ſi iam in cor aut hepar, aut venam peruenerit, inde epileptici fiunt, aut paraplectici. ſi in continentes locos inciderint fluxiones, & ab ſpiritibus non potentibus exire, ſiccata ſint. Verum oportet talibus prius fouendo, ſtatim in principijs ſecare venam, dum adhuc eleuati ſunt, omnes qui affligunt ſpiritus, & confluxus: opportuniora enim ſunt auxilijs. Et efficientem & iudicationes contemplantem, expurgare, niſi leuia ſurſum fiant: inferna autem aluo, niſi ſubducatur clyſtere, aſinæ lac coctum da, & bibat, non minus quàm duodecim cotylas, ſi autem robur etiam habeat, pluſquam decem & ſex.

DE multis paſsionibus nunc vnico capitulo agit, quas omnes vno aphoniæ nomine, ab accidenti communi accepto, comprehendit. Nimirum aphoni, id eſt voce deſtituti repẽte, ſunt, & apoplectici, & cataleptici & caro affecti, & multi vertiginoſorum, & paraplecticorum, & qui per ſyncopem cadunt, aut iam extremo langore tenentur, itaque ad aliquod horum genus pertinet, affectio eius, qui voce deſtitutus repente ſit niſi, ob vitia inſtrumentorum reſpirationis, vocis, aut ſermonis, eueniat, vt ex angina, aut vulnere magno thoracis, aut neruorũ recurrentium læſione, aut ſiquid aliud eſt huiuſmodi. Verum de angina acturus eſt paulo poſt, nunc de prioribus illis paſſionibus agit, quarum generationem & cauſam videtur mihi, iuxta antiquiſsimum dogma, ad ſpirituum immobilitatem, & venarum interceptionem referre. Neque vero proinde quidpiã

di-

dicit, quod aperte falsum sit, aut quod medicę arti obsit, sed quæ explicare liceat magis, ex ijs quæ Galenus, & posterum alii inuenerunt, & inuentis addiderunt. Non enim, etsi Hippocrates omnium bonorum nobis autor fuit, proinde sperandum est inuenire apud illum omnia, a primis ad postremas vsque causas deducta, & placitis, quæ longa seccula, & multorum labores, vera esse indicauerunt, omnino conformia. Scripta enim ab illo, vt & ab aliis omnibus autoribus, necesse est esse multa, iuxta cõditionẽ tpis. Si. n. tũc tpis philosophia ipsa erat ĩ incunabulis, & vix dũ a vulgi sermonibus, & confusis philosophare incipientium placitis, recesserat, qui poterat de morborum essentia & causis, tam constans & certa esse opinio, quam nunc est? hæc dixerim propter eos, qui videntes ab Hippocrate hic aut alio quopiam suorum operum, scriptum quidquam, quod ab iis quæ nunc in scolis circunferuntur, discrepet, etiamsi rectæ ægrotantium curationi nihil detrahat, mox dubitant sit ne Hippocratis liber, quin etiam aperte negant, atque, si quid discrepare videtur a Galeno, perturbantur. nullam rationem habentes temporis, quo quisque scripserit. Gal. certe non ita facit, qui vel in huius loci commentatione iubet nil mirari tantum lactis ab Hippocrate ægroto tribui, id enim fuisse vetustissimis consuetũ. Mihi videor melius facturus, si hic & vbi vbi alibi, iuxta quæ dogmata dicantur singula explicem, & siquid distinctius attulerunt tempora, addam. De sede facultatis animalis non arbitror erat tam certa ac firma medicis sententia, quam nunc est, quamquam eam in cerebro esse, ex Hippocratis sentẽtia contendat Galenus. Video tamen illum, lib. de morbis virginum, fatuitatem ad cor referre. Porrò lib. de flatibus dicit. Nihil eorum quæ in corpore sunt, magis conferre ad prudentiam quam sanguinem atque cum is in habitu naturali consistit, consistere & prudentiam, sanguine vero permutato prudentiam cõcidere. Qui vero ad sanguinis corruptionem refert dementiã, potiusquam ad cerebri intemperiem, certe in corde potius, aut vena caua, aut septo trãsuerso (in his enim omnibus, atque aliis, quam multis præterea partibus, fuerunt philosophi qui ponerent) sensus & sapientiæ principium collocabit, quam in cerebro. De sanguinis quoque natura, an sit calidus per se, an a corde

calo-

calorem accipiat, ex Hippocratis ſententia non ſatis conſtat. Nam etſi lib. de natura humana, calidam & humidam eius naturam eſſe dicit, tamen lib. de corde dicit, ſanguis enim non eſt natura calidus, ſed caleſcit: multis autem videtur natura calidus eſſe. Porro de ſpiritibus, antiquiſsimorum plurimi, eam habuerunt opinionem, vt ipſiſsimam animam eſſe opinarentur, quod videretur ſpiritus eſſe, quod in animantibus moueatur perſe, & per quod reliqua moueantur: quam plurimi veterum animæ definitionem ſtatuebant. Galenus ſi quam de anima ſententiam ſequi fuiſſet auſus, videtur mihi in hanc fuiſſe venturus: verum quia auſus non eſt, ſpiritum inſtrumentum præcipuum animæ eſſe affirmat. Hæc quorſum nunc commemoraue rim, ſtatim intelliges. Agit, vt dicere cæperam, Hippo. de repẽtinis illis caſibus, quibus homines voce deſtituti cadunt, dicitque eas paſsiones fieri ob venarum interceptionem. Venarum nomine intelligit venas & arterias vt plerunque antiquiſsimi. Quid vocet venarum interceptionem mox explicat, dicens, cũ dolores prius fuerint facti, nigræ bilis & acrium fluxionum influxus fiunt. dolet autem interiora is qui mordetur, morſæ autẽ & valde ſiccæ factæ venæ, & intenduntur, & phlegmone occupatæ, trahunt quæ influunt: vnde corrupto ſanguine, & ſpiritibus nequeuntibus peruadere vias, quæ in ipſo ſecundum naturam ſunt, refrigerationes etiam fiunt ab ſtatione. Stationem ſpirituum intelligit: hoc eſt, ipſum, nõ peruadere ſpiritus, per vias quæ ſecundum naturam ſunt in ſanguine, hoc eſt, per ipſum ſanguinem, qui naturaliter peruius eſt ſpiritibus; definit vero peruadere corrupto ſanguine, hoc eſt concreto coagulatoque, vt ſolet extra fuſus, aut in corporibus demortuis vbi coagulatur quia non penetratur ab ſpiritu: ſinit penetrari, quia multitudine obturantur viæ, & ipſe inculcatus denſeſcit. Itaque interceptio venarum, eſt interclufio earum, tanta, vt prohibeatur ſpiritus per ſanguinem delatio, quæ neceſſaria eſt, & ad ipſius ſanguinis, aut calorem omnino faciendum, aut augendum, & ad deferendam per corpus facultatem vitalem, & naturalem calorem (tametſi enim vitalis facultas, illuſtratione potius communicatur, quam ſpiritu nunquam tamen ſine ſpiritu) atque proinde & ad omnes actiones quæ nobis ſunt ſecundum naturam

Cum

Cum enim omnes facultates quę ſingulis partibus inſunt, com muni influxu a corde, velut a quodam, mundi huius exigui ſole fouentur: neceſſe eſt ſpirituũ vitaliũ per venas impetu intercepto, & ſenſum & motum ceſſare, nõ perſe, ſed compatiente cerebro. Fit interceptio venarũ, aliquando ob redundantiam ſolã in toto corpore, vt nihil aliud eſſe videatur affectio, quam non poſſe iam tantũ ſanguinis à venis capi. nã etſi congeſtio illa repente non fit tamẽ cũ ad ſummũ (ſi quod tamẽ eſſe ſummũ poteſt) peruentũ eſt, quæcunq; leuis cauſa exagitet, commoueat aut turgere faciat (velut certe flatus) effert in caput, facitq; in eo venas & menyngiũ ſinus intumeſcere adeo, vt compreſſum cerebrũ, mouere ſeſe intra craneum non poſsit, & eius ventriculi compreſsione obſtruantur. Nam nõ minus quod exterius incidens comprimit, quam quod interius concluſũ obturat, obſtructionẽ facit (hunc modum generationis apoplecticarum paſsionum docet Hippocrates lib. de flatibus) fit etiam aliquãdo venarũ interceptio, ob ſanguinis corruptionem in partẽ quãpiam commota fluxione, velut præcipuè atrabiliario, aut bilioſo admodũ ſanguine abundante, partes inter hypochondria & cor mordentur: fit. n. aliquando, vt morſus fluxionem, & fluxio morſum augeat, vſq; dũ venis non capiẽtibus, interceptio fiat, & inde ſi in continentes locos inciderint fluxiones, hoc eſt in proximas partes, & ad ſympathiã cũ his paratas, refluſæ ſint fluxiones vt in cerebrũ, fiũt vertigines epilepſię, apoplexiæ, aut (ſi in quoſdam neruos inciderint) paraplexiæ: fiunt itaque hæc ita affectis ex hepate, aut caua vena aut locis circa cor, aut etiam aliis hypochondriis, non aliter ac mulieribus quibus menſtrua defecerunt, fieri ſolere, ex vtero, in cor ſeu præcordia, regurgitante illo ſanguine, qui venis iuxta vterum non capiatur: conſtat vero quòd & inde in cerebrum aut neruos, paſsionem tranſmittere oporteat ſi epilepſia, aut apoplexia, aut catochus, aut alia his cõgener paſsio futura eſt. Vbi dicitur, & ab ſpiritibus penetrare non potentibus fuerint ſiccatæ, in codicibus antiquiſsimis ſine ὕστερον hoc eſt ab legebatur. Nam Gal. velut corrigens dicit, facius autem foret vt cum ὕστερον legeretur. conſtat vero quãdoquidem ille cenſet melius fuiſſe vt ita legeretur, non legi ita in ſuo codice, ſed deinde librarios ſequutos Gal. cenſurã illam particulam

interposuisse. Ego verò censeo, melius esse lectionem hanc, quã nunc habemus, emedari secundum lectionem antiquissimam, legique, non ab spiritibus, sed spiritibus penetrare non potentibus fuerint siccatæ. Nam nomen hoc siccatæ, duobus modis dicitur in hac ipsa oratione, primo loco, vbi ita est scriptum morsæ autem & valde siccæ factæ venæ dicitur de venis, significatque crudis inflammationibus occupatas, velut antea siccam pleuritidem vocari dicebamus, eam quæ cruda est. Secundo loco, vbi dicitur, spiritibus non potentibus exire siccatæ sint, dicitur de fluxionibus, hoc est cum sanguis ipse quo per fluxionem venæ repletæ sunt, siccatus fuerit: siccatur verò sanguis cum concrescit, & fluxilitatem amittit: coagulatur verò non ab spiritibus qui non penetrant, sed per se obque suas fibras, vt dicit Arist. cum spiritus non penetrant. Itaque ab spiritibus penetrantibus funditur, coagulatur vero perse, illis nõ penetrantibus. Porro constat vbi dicit Hippo. cum dolores prius fuerint facti, nigræ bilis, & acrium fluxionũ influxus fiunt, non eo dici q̃ semper fluxiones, quas dolor cõmouet, incipiant à nigra bile, aut acribus fluxionibus, sed q̃ in ijs qui ad dictas passiones, ob tales naturas parati sunt. nã quibus contrarij sunt apparatus, & contrariæ fluxiones in dictas partes fiunt, vt pituitę, aut aquæ, hydropes, & apepsiæ fieri solent potiusquã dicti casus. nã etsi apoplexia & epiplepsia & emiplexia, & vertigo, ex pituita ẽt fieri solent, non solũ ex melancholia, tñ fiunt ex pituita in ipso cerebro primario ægro tante congestą potius: ex atra bile aũt fiunt sæpe per consensum cum locis dictis, velut & melãcholia passio cũ hypochõdrijs. Paralysim vr Gal. semper referre ad pituitã, verũ si apoplexia põt fieri a melancholia, vt certè potest, cur non & hemiplexia? quod si hæc cur non & cuiusque particulæ resolutio? Proinde ego nunc Alexandri sniam potius probauerim, qui paralysim ex melãcholia fieri docet. Nam etsi melãcholiæ crassa pars ad terram pertinet, est tamen succus valde serosus. vnde contingit ab ea neruos multos partim obstrui, facultateque priuari, partim emoliri. Sed de essentia & generatione horum hæc sunt satis. Signa dicamus & curationem, sermonem resumentes. Eorum qui fiunt aphoni ex venarum interceptione, quàm nihil aliud quam multitudo sanguinis ad

vasa

vasa facit, hæ sunt notæ. Repente fiunt tales. Nam etsi multitudo paulatim colligitur, tamen breui momento, postquam iam capi vix potest, vel flatu aliquo agitata, distendit vasa, facitque interceptionem venarum. Porro accidit benevalenti, quin etiam cum videtur athletico esse habitu, & ad summum sanitatis attigisse. Nam reliquæ aphoniæ, quæ aut ex primaria cerebri passione ob pituitosos succos, aut consensu cum hypochondrijs ob melancholicos, cacochymis valetudinarijsque multo ante hominibus eueniunt. His vero cum optime valere viderentur, & crassissimi nitridissimique essent, fiunt aphoniæ, sine occasione vlla (quidam enim ex occasione obmutescunt, vt ex terrore, aut tristitia vehementi, quibus malum non incipit à venarum interceptione, sed ab ipso animi motu, per quem spiritus intra cor se continentes, partes alias destituunt) atque sine alia forti causa, vt quidam fiunt aphoni repente, ex ictu aut casu, caro correpti, ob concussionem subsedentibus in sese ventriculis cerebri: qui paulo post solent ad sese redire, nisi tamen occasio magnum inuenerit in corpore apparatū. Itaq; enim sæpe ab occasione incipiens, in apoplexiam aut syncopem incurabilem, finitur malum. Verum citra hæc, cum sano, quiq; non soleat animo linqui, repente accidit aphonia, ex venarū interceptione est ob sanguinis multitudinē, coincidunt vero his (vnde apertius cognoscas) rubores faciei, & vlsationes (maximæ scilicet ac conspicuæ circa tempora, cum malū adhuc incipit) & oculorū immobilitates, manuū distentiones dentiū stridores, & adductio maxillarū quæ omnia conuulsionis ex repletione sunt: postremo vero, & refrigerationes extremorū, & tūc tendunt iam in apneā & esphygiam) & spirituum per venas interceptiones. Sed dices quorsum cū in venarum interceptione morbi essentiam posuisset, nūc rursus eius meminit inter signa? certè antea meminit interceptionis venarū, vt causæ aphoniæ, nunc vt causæ refrigerationis extremorū, atque ita non est inutilis repetitio, qua noui aliquid docetur. Affectiones vero hę, cum per consensum cum hepate, vena caua, aut corde, aut etiā cum totis hypochondrijs fiunt, dignoscuntur, signis passionis primariæ quæ antecessit, & cacohymiæ quæ in corpore est, vt cū post diutinā melancholiā hypochondriacā, aut morsus oris

ventriculi, aut cardialgiam, aut alia huiuſmodi fiũt. In curatione priorum conſulit Hippo. venam ſeccare, in brachio dextro internam, & detrahere plus aut minus ſecũdũ habitũ & ætatẽ inita ratione: In aliorũ curatione dicit, fouere primũ, deinde ſanguinem mittere, poſtea ad expurgationẽ per ſuperna aut inferna, vt res exiget, cõuerti. Quandoquidẽ ad venarum interceptionem referunt paſsiones vtræq; conſtat vtriſq; opus eſſe, vt miſſo ſanguine laxẽtur. Verũ ad priores multo magis, q̃ a multitudine oriuntur ſola, quã ad poſteriores, quæ naſcuntur etiam à mala qualitate. In brachio dextro ſecare iubet, quia cũ neutrius lateris eſt paſsio, ſed cõmunis, ſatius eſt ex dextro quo vaſa ſunt ſecundum naturam ampliora, & ſanguis abundantior, quã ex ſiniſtro vacuare. Quidam mittunt ſanguinẽ ex vtroq; brachio ſimul, & in magna totius corporis plethora. meo iuditio, nihil deerrant: verũ ſi ex altero, ex dextro certè mittendus eſt. Quòd internã venã iubet ſecare, eſt animaduerſione dignum videtur enim ſecanda potius ſecundum legem rectitudinis externa & humeraria. Certe in aphoniis quæ per cõſenſũ cũ partibus circa ſeptum tranſuerſũ fiũt recte mittetur ex interna, velut etiam in melãcholia hypochõdriaca mittitur, etiãſi melãcholia morbus cerebri eſt: quia cũ partem mittẽtẽ agnoſcimus cũ mittentẽ quã cũ recipientẽ, ſatius eſt rectitudinẽ ſeruare: Velut ẽt, cũ ex vtero cõtingũt hæ paſsiones, mittimus ex talis: Verũ in paſſionibus apoplecticis, quæ ex ſanguine toto corpore redũdante & caput occupãte, fiunt, nõ vẽ ex interna mittendus, niſi forte, quod poſsit etiã obſtructa eſſe arteria aorta circa cor, eſſeque malũ ſyncope potius quã apoplexia, aut vtrũq;, neq; id ſatis cõſtare poſſe vẽ: aut fortaſſe q̃ nõ caput ſolũ ſed totũ corpus multitudine & venarũ interceptione laborat. Sed neque ob has cauſas ex interna, ſed cõi mitti deberet, idq; niſi tãtopere res vrgeret in capite, ſed q̃ vrget certè ex externa ſemp mittimus, niſi forte cũ ea non eſt ſatis idonea ſecari, tunc. n. mittimus vndecũque, quare illud internã, interiectũ arbitror, niſi forte hic quoque, vt alijs q̃buſdã locis iã oſtendi, interna vena dicitur Hip. quæ magna & ſub cute latens: quo ſignificato, perinde erit iubere ſicari internã, ac ſi magnã diceret. Quod vero iubet ſecundũ habitum & ætatem mittere his ſanguinem, rectè facit, cũ enim

venarum

venarum interceptione laborent, ſæpe mittitur eis ſanguis iacē tibus, etiam cum aſphygia, quare in tanta oppreſione, non eſt, q pulſu velis metiri mittendi ſanguinis quantitatem: hoc verò in vtriſq; obſeruandum eſt, velut illud etiam, quod de ſecundis dicit, in vtriſque ſeruari oportet, vt talibus ſcilicet mittamus ſanguiné fouendo prius. Oportet enim fouere antequam venam ſeces calido & laxāte aliquo, caput aut hypochondria, quacunq; maximè parte concretioné ſanguinis eſſe ſuſpicatus fueris, aut etiā toto corpore in balneū calidū demiſſo, vt liquatus melius fiat. Statim ergo à fomento, aut inter fouēdum, ſanguinem mittere. Id quod conferet, ſi agatur, dū adhuc eleuati ſunt, omnes qui affligunt, ſpiritus & confluxus: hoc eſt, dum adhuc ſanguis, ſpiritu nondum deſtitutus, ferbet, tumiduſq; neq; iam concretus eſt. opportuniora. n. tunc ſunt auxilijs, cum vero iam ſubſedit illa elatio, & intumeſcentia ſuccorum, & ſanguis iam cōcretus eſt, non effluit, etiam ſi vena ſecceturnec vllo remedio locus eſt. Atque ita nullum deſperatæ ſanitatis maius inditium contingere in omnibus aphonijs poteſt, quàm ſectis venis ſanguinem non effluere. Hactenus vtriſque aphoniis communia ſunt omnia: reliqua quæ ad expurgationem pertinent, earum ſolum quæ ex fluxionibus atrabiliariis, & acribus. Poſtquam (inquit) venam ſecueris, reficere oportet, & iudicationes contemplantem expurgare. Reficere ſcilicet debes vires, vt poteris, ſi ad ſeſe redierit ſatis aliquid cibi capere iubens ſi non ſatis, iuſculi aliquid per gulam demittens: deinde contemplaberis iudicationes, hoc eſt euacuationes, ſi quæ ſunt quæ ſponte fiāt, ſeu loca in quæ humores ſponte videntur inclinare. Dicit ergo, & contemplantem, expurgare, niſi ſubleuenē ſurſum, hoc eſt pharmacum dare alui ſubductorium, niſi humores quaſi leues facti ſurſum videātur repere in os ventriculi, tunc enim mouere potius vomitum erit ex vſu, obſeruantibus nobis præceptum ducē di quo vergit natura. Si verò inferna aluo expurgatio ſit agenda. tentandum eſt, an clyſtere ſatis euacuetur, & cum ei non videbitur cedere, dandum eſt medicamentum ſubductorium. Hippocrates dat lactis aſinini cotylas duodecim, aut ſi conſtat vires etiam decem & ſex. Quod lac, omnium proſectò eſt, in capitis affectionibus, maximè noxium, & al-

ui ſubductionem accommodatiſsimum,& minimè concreſcẽs nihilominus habemus iam multo maiorem medicamentorum copiam, & alia ad hos vſus longè commodiora,in illa penuria qua ad huc laborabat medicina,vtebantur antiquiſsimi per paucis,nonnullis quidem vehementiſsimis cum periculo, alijs etiam debiliſsimis vtebantur, quantitate maxima vt poſſent ali quid,velut lacte.Errant vero plurimi medicorum huius ſeculi, qui lacte aſinæ, aut ſero, vtuntur quantitate exigua,vt quinque aut ſex vnciarum, medicamenta quidem accipientes a vetuſtiſsimis,doſim a ſerapiorum vſu,quo fit vt cum ſubducendi aluum cauſa dant,ſpe cadant, & nihil videantur facere.ego ſanè propino lactis aſinæ, aut ſeri ſextarium: quantitate vetuſtiſsimorum nunquam tentaui vti, ſi quando enim bene copioſeque purgandi cauſa dari viſum eſt, ad aliquod noſtrorum medicamentorum confugi,vt ad hyerę aliquam ſpeciem, earum præcipuè quæ ex colochinthyde componuntur. Eæ enim optimæ ſunt ad dictas affectiones.

Cynânche autem fit, cum ex capite fluxio multa & lenta hyeme aut verè in venas iugulares fluxerint, & fluxionem ampliorem propter amplitudinem traxerint. Quando autem frigida & glutinoſa exiſtens obſtruxerit, tunc ſpiritus vias,& ſanguinis obturans, coagulat proximum ſanguinem,& immobilem,ac ſtabilem facit,cum frigida natura ſit, & obturare idonea: ob hoc ſuffocantur lingua liueſcente,& rotunda, & reflexa, ob venas quæ ſub linguam eunt. Secta enim vna, quam quidam vocant columnellam, vtraque ex parte apparet vena craſſa. Cum igitur plenæ ipſæ exiſtentes,in ipſam linguam inituntur, raram exiſtentem & ſpongioſam, ob ſiccitatem ea violenter accipiens humidum quod ex venis,ex lata rotunda fit, ex bene colorata liuida, ex molli autem dura, & ex bene flexili male flexilis, vt celeriter ſtrangulet, niſi quis cito ſuccurrat.

Hippo-

HIppocrates indifferenter vocat anginã, nunc cynanchem nunc ſynanchem, vſq; adeo non proceſſit, vt poſteri, ad paracynanchem, & paroſynanchẽ. Vocat vero alicubi anginã quãcunque ceruicis affectionem quæ ſtrangulet, vt etiam verte brarum colli luxatio dicatur angina: hic vero inflammationem ſolum eius loci, quæ ſtrangulationis periculum afferat, anginam appellat. Conſiderat eius differentias ex materia, nonnunquam enim fluxio eſt frigida pituitoſa & craſſa, ex aqua cum ſanguine in loco collecto fit inflammatio ædematodes: nonnunquam eſt bilioſa aut ſalſa, fitque inflammatio tunc quoque miſt a: huic differentiæ quæ ex materia capitur, mox accedit quæ ex parte accipi ſolet. Nam plærunque tenuis & calida fluxio, præteriens venas maiores, impingit in intimas ceruicis partes: craſſa & frigida, penetrare non valens, hæret in venis iugularibus externis, & circa partes, tum ceruicis, tum oris, conſpicuum tumorem facit. Hippocrates primo percurrit modum, quo ex pituitoſa & craſſa fluxione angina gignitur, mox apponit eius curationem, deinde adijcit quæ ad fluxionem calidam eſpectant. Cenanche (inquit) fit cum fluxio multa & lenta (nam de hac ſpecie anginæ loquitur primum) fluxerit ex capite (quia id membrum maximè pituitoſum eſt, & ob ſublimen poſitum & rectitudinem, continuitatem, & viciniam, maximè accommodatum demittere fluxiones in ceruicem) hyeme aut vere. Quia hyemi ad modum cõgruẽtes ſunt pituitoſę fluxiones, ſequitur autẽ, quod ad morbos attinet, vel conditionem hyemis, & autumnus æſtatis. Ne tamen proinde intellige, horum quidpiam eſſe in eius anginæ eſſentia, aut finitione. Poteſt enim fluxio pituitoſæ fieri etiam ex toto corpore, aut ex pulmone, & aliis quoque anni tẽporibus, rarò vero fit niſi ex capite hyeme aut vere. Hippocrates ergo ſimul docet modum quo fit, & quo tempore quaque ex parte maxime fieri ſoleat. Fluxio itaque inde venit in venas iugulares, quæ quidem duplices ſunt, externæ & internæ. Magnæ quidem illæ, externę vero maiores, & quæ fluxiones has maxime recipiunt, & propter amplitudinem, ampliorem fluxionem trahunt. Itaque & caput ob peculiarem naturam mittere, & venæ iugulares ob amplitudinem copioſe recipere natæ ſunt. Hinc fit vt tam aſſidue hominibus hæc fluxio creſcat vſque

ad anginam. Quãdo autem (inquit) frigida & glutinoſa exiſtẽs obſtruxerit, tunc obturans vias ſpiritus, hoc eſt arterias, & ſanguinis, hoc eſt venas: coagulat ſanguinem proximum, hoc eſt, eum qui in proximis eo loco vaſis continetur, & immobilem ac ſtabilem facit, cum frigida natura ea fluxio ſit, & obturare idonea. Hæc, & omnia quæ ad tumorum præternaturam generationem ſpectant, ſecundum antiquata dogmata dici videntur: ſi quidem ſpirituum vias nominat ſeorſum, quaſi aliæ ſint quàm ſanguinis, quod quidem Eraſiſtrati ſectæ videtur confor me: deinde & intumeſcentiã partium videtur referre ad ſpirituum cum ſanguine intercluſionem, quanquã non ad ſpiritus, ſed ad ſolũ ſanguinem ſpectare generationẽ phlegmonis Gal. lib. de Tumoribus præternaturam probat. Ego de his rebus nõ admodũ laboro apud antiquiſsimos autores, vt dixi, modo ex eorũ dictis, nihil medendi ars lædatur, velut certè hic non lædi tur. Siquidem ſiue arteriæ ſpirituũ, & venæ ſanguinis, viæ ſint, ſiue vtræq; ſanguinis: ac ſine intercluſione ſolius ſanguinis, ſiue eius cũ ſpiritu inflãmetur pars, eiſdem auxilijs merito occurretur. Arterias certè vias ſpiritus vocari, nõ eſt diſſonũ, etſi. n. ſolius nõ ſint ſed cum ſanguine, ſunt tũ illius maximè: nã & venæ ſanguinis vias dicere nemo recuſat, etſi defferunt cũ eo ẽt ſpiritus. Porrò ſpiritus intercluſos augere partis præter naturam affectæ, tumeſcentiam, nõ eſt valde improbabile, etſi eã nõ ſolius ſpiritus eſſe cõſtet, ſed ſucci, quem in principio dices eſſe malè vaſis contentum, crudum, & flatuoſum. Verum horum placitorum quę ad phyſiologiam ſpectant deciſionem, aliunde peti velim, hoc enim opus ad curationem ſpectat, & victum. Ob hoc dicit, homines ita affectos, ſuffocari, & fieri eis linguam liuidã rotundam, & reflexam, vt ſcilicet omnibus qui laqueo aut manibus aut vtcunque aliter ſtrangulant. Nimirum quia vt quacunque parte quę laqueo conſtringitur, replent intumeſcuntque vene, ita hic quoque repletæ verò, & intumeſcentes, contrahunt, contrahuntque linguam, & ita faciunt reflexam, & rotundam. Intumeſcentia enim linguæ repletionis eſt, flexura, eſt conuulſionis. Velut enim opera muſculorum reflectimus introrſum linguam, ita muſculis eiſdem conuulſis reflecti contingit. Conuulſionem verò facit repletio aut inanitio. Cum ergo lingua re

flexa

flexa simul & rotunda apparebit, duplex nota erit repletionis circa ea loca: cum verò reflexa quidem, non tamen rotunda, sed gracilis, ac velut salita, qualē nuper in quodā q breui mortuus est, vidimus, conuulsionis ex inanitione esse videtur. Itaque his rotunda & reflexa ob multitudinem fieri poterit. Liuorem verò venæ omnes repletæ sanguine accipiunt. Intermoritur enim sanguinis splendor, vbi est inculcatus, & malè perflabilis. Explicat verò Hippocrates quæ sint his venæ, dicens, ob venas quæ sub linguam eunt. Eas vulgo nunc vocant leoninas. Secta enim (inquit) vna quàm quidam vocant columnelam (ea est glandula illa oblonga, quam gargareonem etiam dicimus quæ à superno palato in caput asperæ arteriæ impendet vtraque ex parte apparet vena crassa. Non hoc dicit, quòd ad huius morbi curationem secari debeat gargareon (non enim debet) sed velut ex dissectione indicans esse ibi dictas venas. Nimirum ex venis iugularibus externis, procedunt duo insignes ramuli, tendentes in gargareonem, qui inde sub linguam reflexi, in eam insumuntur. Cum igitur (inquit) plenæ ipsæ existentes, in ipsam linguam raram existentem & spongiosam, innituntur, id est velut in ipsam innitentes feruntur, inseruntur que, ea (lingua scilicet) ob siccitatem (quam ex calore igneo conquisiuit) violenter accipiens humidum quod ex venis venit, replētur tota secundum proprium corpus, & fit ex lata rotunda, & ex bene colorata liuida, ex molli autem dura, ex bene flexili male flexilis. Vnde celeriter strangulet, nisi quis cito succurrat. Succurrendum itaque huic malo præpropere, quia vrget symptoma, adeò vt etsi à materia pendeat pituitosa expectare diu non possit, quin aut soluatur mox aut hominem iugulet. Sed dices, cur cū antea dixerit, linguā fieri reflexam, nunc reddēs eius rei causam, dicit, fit ex molli dura, & ex bene flexili inflexilis? videtur enim oportuisse dici cur esset reflexa, nō cur inflexilis. Duorum alterum licet coniectare, aut primo loco legendum esse pro ἀναλαμπτομένης, ἀκάμπτης, vel οὐκ ἀναλαμπτομένης id est non volubilis: ita vt vtrobique legatur inflexili, & ita redditur sensus longè facilior, cur enim fiat lingua dura dicit apertissimè, inflexilis verò fiet quia dura: aut (hoc minus placet) præteriri causam, qua fit reflexa, dici verò fieri inflexilē,

quia

quia omnia quæ præternaturam reflexa sunt, necesse est esse inflexilia in contrariam partem.

Sectionem venæ à brachijs faciens, & eas quæ sub lingua sunt, secans & curans eligmatis, & gargarizare calidis iubens, & caput radens, & ceratum capiti & collo circumponens, & lanis obuoluens, & spongijs mollibus aqua calida expreßa fouens. Bibat autem aquam & melicratū non frigida. Succum autem præbere, cum à iudicatione in tuto iam fuerit.

BReuissimè, perinde ac optime, tradit Hippocrates rationem curandi dictã affectionem, & per capita omnia quæ agenda sunt. Ea sunt venæ sectio, eligma, gargarismus, fomentũ capitis & ceruicis, & cibus. Nihil quidquam omisit, nisi fortè alui solutionem, quam etiã in acutissima, & quæ quatuor dierum sit, scimus aliquando vtilem esse solere, præcipuè cũ pituitosa est affectio, qualem nunc Hippocrates descripsit. Constat vero ex dictis expurgationem post missionem sanguinis faciendam esse, cuius Hippocrates primo, vt principis in hoc morbo auxilij, mentionem facit, dicens, sectionem venæ à brachijs faciẽs, & eas quæ sub lingua sunt secans. Eo ipso ordine, quo sunt scriptæ sectiones hæ, fieri debent, prius enim quæ à brachijs, vt quę plus habeat reuulsionis, deinde quæ sub lingua, vt quæ ad euacuationẽ proximè accedat. Secanda est in brachijs externa, qa pars affecta supra claviculas est. Bene autem dr in brachijs: non enim ad dextra, magis quam ad sinistra, malum hoc pertinet, cũ affecta pars sit in medio sita, nisi fortè raro, cum ad eius particulæ alterum latus videtur magis inclinare, quod partes externæ ceruicis, aut interni oris declarant. Si igitur in alterum latus incubuit malum, in brachio è regione posito secetur vena, sin autem non, vt plerunque euenit, alternate secetur in vtrisque. Nã præter dicta, affectio hęc, vt quidam rectè monent, non tam sustinet copiosam missionem sanguinis, quã petit repetitã & crebrã. Quia ab ea quæ ad deliquium animi inducat, periculum est, ne materiam sese introrsum versus cor colligat, & in medio

inter-

intercipiatur à pulmone, & facta perineumonia ex angina, homo moriatur. Ex brachijs ergo alternatè fundēdus eſt ſanguis, ſed crebro, & quoties affectio petet, & homo ſuſtinere poterit: poſtea ad ſectionem venarum ſub lingua maxima cum vtilitate acceditur. Nam & Hippocrates id nunc docet, & vix eſt vllus medicus, qui id non cognouerit experimento, & ratio ſanè ſuadet. Si enim in harum repletionē ſuffocationis periculum recte reijciebatur, harum euacuatione, maxime ac celerrimè, ab eo periculo homo liberabitur. Curans (addit) elegmatis, & gargariſmatis: non dicit qualibus, ſed formam ſolum medicamenti edocet. Nimirum vt ad inteſtina clyſteres, & ad ventriculum vomitoria, & ad cerebrum errhyna, ita ad fauces gargariſmata, & ad aſperam arteriam pulmonem & thoracem eligmata ſunt accomodatiſima: quia hæc maxime attingere poſſunt affectam partem. Quæ enim deglutiuntur, facile præterlabuntur in ventriculi fundum, aut inteſtina, neque circa vias ſpiritus hęrentia, neque in eas penetrantia vel exiguum quiddam. Sint autem, & gargariſmata, & eligmata, qualia exiget affectio: adſtringentia quidem valde & repercutientia, nunquam: quia quæ talia ſunt, etiam reddunt reſpirationem difficilem, & excreationem prohibent, atque periculū eſt, ne fluxionem repellant in pulmonem: modice tamen adſtringentia in principio fiat, velut diamoron pro elegmate, & hoc ipſum pro gargariſmate dilutum aqua roſarum aut plantaginis. Accipiat vero aliquid incidentis & extergentis velut oximelitis vt materia lenta & & craſſa eſſe videbitur: breui autem (nam & breuis totius morbi conſtitutio eſt) mutatio fiat ad facilitantia ſputum, & coquentia, ac modice reſoluentia, vt ad mulſam, aut decoctū caricarum, aut paſſularum, & ſerapium capilorum veneris: aut ad reſoluentia, & educentia potentius, vt ex praſio, hyſopo, ſaluia, ſiue ſerapia ſiue decocta. Quin & idonei pulueres illis admiſti accipiuntur: velut certe qui ex canino fit ſtercore, omniū optime huius affectionis reſolutionem facit. Quiuis autem coctus intelliget, nō me hęc oīa nominaſſe medicamēta vt quę ſola ſint idonea ſed vt quę nūc ſuccurrerint ex ingenti ſylua, eorum, quę methodum recte tenenti, componi poſſunt, intuenti ſemper in pręſentem affectionem. Verum dixit Hippocrates garga-

gargarizare calidis iubens, non quidem referens nomen calidis ad gargarismatum facultatem (licet.n. aliquãdo vt diximus vti facultate frigidis) sed ad phantasiam, seu sensum. Itaque iubet in angina nihil in os assumi, nisi actũ calidum, aut saltem tepidum. Nam etsi ventriculo & hepati æstuantibus, sæpe occursus frigidi potus congruit & quorundam ciborum tamen thoraci & spiritus viis, inimicus est. Calida enim laxant, facilitant sputum, coquuntq; & tussim leniunt: frigida contraria præstant. Quòd si is qui angina tenetur, adeò calidum expiret, & tanta si ti teneatur, vt occursum frigidæ collutionis citra noxam sustinere posse videatur, licebit fortasse aliquãdo dare modicè frigidũ, tamẽ tunc quoq; videt forè satius, ore & naribus frigidæ aquæ admotis, spirare, quia sicim ex pulmone melius solatur aer quã aqua. Itaq; perrarò nõ erũt ore capienda calida. Hãc ipsã ob causam dicit paulò post bibat aquã & melicratũ nõ frigida. Addit, Et caput radens, & ceratũ capiti ex collo circũponens. Meminimus Hippo. hic de ea solũ angina agere, quæ fit, copiosa fluxione veniente ex capite. Sucurrit ergo capiti, vt parti primario affectæ, & mittenti. Cerata quidem capiti nisi derraso, recte admoueri nõ possunt: esse autem in hac affectione debẽt, sic cantia, & euocantia potẽter, qualia innumera esse possunt. Gale. vt constat quinto methodi, & tertio secundũ genera cerato ex stercore columbino, aut ex euphorbio, vtebatur: non tamen diu admota sinebat, sed post tres horas sublatis, lauabat caput. Nos perinde fieri suademus, sint verò balnea seu embrocæ facultatis etiam diggerentis, & roborantis, pro capite. Nã ꝑ gutture & proximis ei partibus sæpe erit satis vti spõgiis mollibus aqua calida expressa. Sed rogabis, si ceratũnõ solum admouẽdũ capiti est, sed collo etiam circumponendum, quæ pars supereſt, quę spongijs foueri possit? Gal. capiti soli admouet ceratum, Hipocrates vult collo etiam circumponi, & præterea foueri spongiis ex calida aqua: quod duobus modis videtur præstari posse, aut diuersis partibus ceratum & spongiam recipientibus, aut eisdem sed diuersis temporibus: primum quidem, vt si posteriori ceruici ceratum, & anteriori spongias admoueas: secundum, vt si post quam ceratum detraxeris, post tres aut quatuor horas ex quo admouerit, aqua calida in spongia foueas.

Et

Et fieri quidem ex vſu vtrunque poſsit. Si enim defluere ſentiatur humor per poſteriorem ceruicem, & eius partis tentionem facere, in gutture autē receptā affectio non ſit adeò contumax rectè feceris capiti, & poſteriori ceruici, admouens ceratum, & gutturi ſpongias: ſin autem ea etiam quæ in gutture conſiſtit deſideret fortem reſolutionem, vt interius canino ita poſſumus exterius columbino ſtercore vti, amouebimus verò, & alternatè vtemur tum eo, tum ſpongijs ex aqua. Cætera quæ ad victum ſpectant, vnicam animaduerſionem deſiderant, puta dici hæc de angina, quæ primis quatuor aut quinque diebus ſit inclinatura. Iubet enim ſolis aqua & melicrato vti, & ne ſuccum quidem ptiſſanæ guſtare, antequam à iudicatione homo in tuto ſit, hoc eſt antequam morbus iam ſit in inclinatione: conſtat verò ſi diuturnior affectio futura ſit, & tardius inclinatura, fieri non poſſe, vt homo cum tam tenui victu durare poſsit.

Cū in æſtiuo, & autumnali tempore, ex capite fluxio calida fluxerit, & nitroſa vtpote à tempore acris & calida facta: mordet autem talis exiſtens, & exulcerat, & ſpiritu replet, & orthopnea ſimul fit, & ſiccitas multa, & quæ videri poſſunt, gracilia apparent, & tentionem habent tendonum poſteriorum in ceruice, & videntur tetano diſtenti eſſe, & vox obrupta eſt, & ſpiritus exiguus, & ſpiritus retractio denſa & violenta ſimul fit. Hi autem vlcus habent in arteria, & pulmonis ardorem, non potentes inducere aerem, qui extra. eſt talibus niſi in externas ceruicis partes vltro feratur, grauior ac ineuitabilior affectio eſt ob tempus, quia à calidis & acribus.

ALteram, & eam quidem omnium grauiſsimam anginæ ſpeciē deſcribit nūc, cui duo hæc accidāt, & ex bile fieri, & tenere internā atq; in alto latentē gutturis partē. Verūuis horū deſit, acuties & periculum erit minus, ſiue inquam ex alio mitiori ſucco pendeat, ſiue attingat externas, & quæ videri poſſunt,

possunt, siue intra siue extra os, partes. Nam acris succi species exurendo, & siccãdo, & exulcerando, cum minori etiam tumore auget magis læsionem: loci vero angustia, cum tumore etiam minimo, strangulat. Huius itaque morbi essentia est in phlegmone erysipelatode, exiguo quidem (nam magnum is locus ne horam quidem potest sustinere) sed tenente internum guttur. Causa est succus calidus, cuius duæ sunt species, biliosus enim & acer est, aut pituitosus & salsus: potest ex toto corpore, aut ex vna aliqua alia partium nobilium venire, in guttur plærunque destillat ex capite, vt etiam de pituitoso antea dictum est. Symptomata vero sunt quæ Hippocrates narrat. Quorum quædam pathognomonica, quædam superuenientia sunt. Non enim necesse est affectio perueniat vsque ad spiritus retractionem, densam & violentam, sed cum in malum exitum morbus festinat. Constat præterea hanc anginam congruere æstati, vt prior congruit hyemi atque quoniam æstati, etiam congruere autumno, qui sequitur in morbis gignendis æstatis conditionem. Sed vt antea monuimus, anni tempus non est in vllius morbi essentia quia quiuis morbus quocunque tempore fieri potest, etsi quidã quibusdam magis congruant. Itaque dicit hunc morbum fieri æstate & autumno, fluxione a tempore facta calida, non quod necesse sit ita fieri, sed quod sæpe fiat. Fieri vero potest fluxio calida a prauo victu, etiam alio tempore. Fluxionem vero calidã esse, necesse est omnino, si hæc species anginæ, de qua nunc differitur, futura sit. Dicit itaque cum in æstiuo & autumnali tempore ex capite fluxio calida fluxerit (ideſt biliosa) & nitrosa (si scilicet pituitosa est) vtpote facta a tempore calido & vrente, acris & calida (acris scilicet si biliosa est, atque etsi biliosa non sit, tamen calida, salsa aut nitrosa, vel, quod maxime, sit partim biliosa & acris partim pituitosa & salsa, nitrosaue) mordet autem talis existens, & exulcerat: Addit & spiritu replet, quod quidē dicitur iuxta antiquorum dogma, cuius nuper meminimus, putantium tumorem phlegmosum fieri intercluſione spirituum cum sanguine. Itaque dicit spiritu replere partem, quia phlegmonem gignit, itaque morsum, vlcus, & phlegmonem, facit ea fluxio, & ea quidem angina in phlegmone habet essentiam, talis autem, in phlegmone cum morsu & corrosione

in

in parte abdita,a tali fluxione. Hinc fit orthopnea, ex anguſtia ſcilicet & ſiccitas multa (oris ſcilicet, quia ſiccans admodum eſt cauſa) & quæ videri poſſunt partes,graciles apparent, hoc eſt nullum tumorem præter naturam habere videntur. Et tentionem habent tendonum poſteriorum in ceruice, & videntur tetano diſtenti eſſe,& vox obrupta eſt, hoc eſt inter loquẽdum interrumpitur eis ſermo, & ſpiritus eſt exiguus (quia non poſſunt niſi exiguum trahere,non poteſt autem thorax dilatari niſi pro ratione eius quod trahitur, cum interius ſit expeditus & capax) ſpiritus retractio denſa & violenta,hoc eſt thoracis intro reuocatio violenta, qualis fit per ſpiritum vocatum offendentem. Hæc omnia conſtat conuulſionem minari, quæ ſanè a fluxione adeo maligna,merito timetur. Fiet vero cum diſſillabit non inguttur ſolum,ſed & in tendines ceruicis,& radices neruorum qui in ſeptum tranſuerſum, & muſculos intercoſtales veniunt,imbibetur. Sed,vt diximus,hęc non omnibus, ſed lethali ter affectis,ſuperuenient. Hij(inquit) habent vlcus in arteria, & pulmonis ardorem. Cur habeant vlcus, dictum eſt,cur habeant ardorem,nunc dicit,quia ſcilicet, non poſſunt inducere aerem externum, atque ita neque refrigerium inde capere. Talibus(inquit)niſi, in externas ceruicis partes vltro feratur,grauior,& ineuitabilior affectio eſt(quam prior ſcilicet ſpecies anginæ)ob tempus inquit,quia a calidis & acribus. Non quidem quia a calidis & acribus eo tempore, grauius enim eſſet a calidis & acribus in hyeme. Sed periculoſior eſt, quia a calidis & acribus,fiet vero a calidis & acribus,ob tempus. Ergo periculoſa quia a calidis & acribus, per ſe, quia tali tempore,per accidens. Quod vero dicit, niſi in externas ceruicis partes vltro feratur,conſonum eſt ei quod in prognoſtico dicitur. Quibuſcunque fauces & ceruix ſimul rubuerint, hæ anginæ diuturniores ſunt,& ex ipſis maximè euadunt, ſi & ceruix & pectus ruborem habuerit, & eryſipelas non intro recurrerint. Vbi legimus, & pulmonis ardorem, habent græci codices lectionem duplicem in quibuſdam enim legitur. καὶ τὸν πλεύμονα πίμπλανται, id eſt pulmonis habẽt repletionem: in aliis πίμπρανται id eſt exuruntur. Conſtat tamen ſecundam hanc eſſe legitimam, & veterem lectionem,quippe quam Galenum in ſuo codice habui

ſe,

se, ex causa quam in commentatione reddidit, facile intelligitur.

Si febris corripiat veteri stercore non subeunte, aut ei qui cibum paulo ante acceperit siue cum dolore lateris, siue sine eo, quietem agere oportet, vsque dum descenderint priores cibi in aluum. Potu verò vtatur oxymelite. Cum autem ad lumbos grauitas deuenerit, clystere vti per inferna, aut purgare pharmaco. Cùm autem purgatus fuerit, cibare sorbitione primum, & potu melicrato, deinde cibis & piscibus coctis, & vino aquoso ad noctem pauco, interdiu autem melicrato aquoso. Cum autem flatus graueolentes prodierint, aut glande aut clystere vtendum, sin minus cessare, propinantes oxymeli, donec descenderint in aluum: deinde clystere subducere. At si vacuo ventre febris ardens superueniat, si tibi videatur pharmaco vti bene habet intra tres dies non expurgare, sed vel quarto. Quum autem expurgaueris sorbitionibus vteris obseruans febrium exacerbationes, vt nūquā exhibeas cū sunt, aut futuræ expectantē, sed vbi desierūt, aut quieuerunt, & quā longissime à principio. Pedibus autem frigidis, neque potum, neque sorbitionem, neque aliud quippiam huiusmodi da. Verum maximum hoc esse ducito, obseruare donec valde calidi, facti sint. Atque tunc quod vtile est tribue. Plærunque enim est signum futuræ exacerbationis Febris, pedum frigiditas. Si verò in hac occasione tribueris omnia, plurimum errabis, morbum enim augebis non parum. Cum autem febris desinit, pedes contra calidiores fiunt reliquo corpore. Augetur enim refrigerans pedes accensa ex thorace in caput remittens flammam. Toto autem calore acerbatim sursum accurrente, & ad caput exhalante, merito pedes frigidi fiunt, excarnes & neruosi natura cum sint, adhuc autem cum longe absint à locis calidissimis, refrigerantur, collecto calore

ad

ad thoracem: & rursum eadem ratione, cũ soluitur febris, & in tenues partes dirimit̃, ad pedes calor descendit. Hoc igitur tempore, caput thoraxq; ipsorum refrigeratur. huius causa dandus cibus, & cum pedes frigidi fuerint, necesse est calidum esse ventrẽ, & multo fastidio plenum, & hypochõdrium intentum, & iactationem corporis ob turbationem interiorem, & eleuationem mentis, & dolores, & trahitur & vomere vult, & cum praua vomuerit, dolet. Calore autem descẽdente in pedes, & vrina exeunte, etsi nõ sudet omnia desinunt. Hoc igitur tempore oportet sorbitionem dare, alioqui pernitiosa fuerit.

QVidam neotericorum hoc loco desinunt hunc librũ cõmentariis prosequi, reliqua Hippocratis non esse affirmantes, quibus Galenus ita faciendi præstitit ansam, vtpote qui & ipse, partim vt falsa, partim vt inutiliter repetita, partim vt inepte confuta, omnia fere quarti huius libri, refutat. Mihi verò non is est animus, sed omnia, ad calcem vsq; libri enarrare: neque enim recte consideranti tam indigna Hippocrate visa sunt mihi, quàm Galeno, qui non in hoc opere solum, sed in alijs multis, multa reiecit immerito. Non nego longiusculam hanc orationem quam nunc præscripsimus, nihil continere noui, sed repetitionem esse, quorundam quæ in primo libro scripta sunt, sed si omnes repetitiones, vel inutiles, essent reijciẽdæ ab autoribus, Deus bone quam multa ab scriptis Aristotelis, autoris alioqui, & breuiloci, & methodi causa commendatissimi, reijcerentur. Non sunt reiiciendæ tamen, quinpotius familiarissimæ sunt bonis omnibus autoribus, & ad disciplinas accommodatissimę repetitiones, operibus iam ad finem properantibus, præcipuè si prius dictis aliquid addatur lucis: velut certè nunc fit. Non enim repetit vtcunque, sed quędam dicit apertius quorũdã ẽt reddit causã. Verũ quoniã repetitiones sunt, non adeo longis indigebunt commentarijs, sed breui enarratione. Dixerat primo libro, si nuper passo cuipiã, & alui one re haud quaquã purgato, febris, vel cũ dolore, vel sine dolore, incæperit, à sorbitione tãti sper tẽperãdũ, donec cibũ ad infernam intestini partẽ descẽdisse, cõiectatũ sit oxymelite in potu

vtendum. Et paucis interpositis dicit. Si verò non subijt vetustus cibus, ei qui recentem acceperit, si fortis fuerit, & ætas vrgens, clystere vti, sin autem fuerit debilior, glande vti, nisi sponte exierit bene. In hanc ipsam sententiam dicit nunc. Si febris corripiat veteri stercore non subeunte, aut ei qui cibum paulo ante acceperit, siue cũ dolore lateris, siue sine eo, quietẽ agere oportet vsq; dũ descenderint priores cibi in aluum, potu vero vtatur oxymelite: cum autem ad lumbos grauitas deuenerit clystere vti per inferna, aut purgare pharmaco. His duobus locis eadem sententia continetur, nimirum cui cibus recens non descenderit, aut vetustus in intestinis abunde hæserit non esse offerendum mox alium cibum, neque aliis auxiliis instãdum, sed conandum esse prius quàm offeratur alius, vt prior descenderit (idque fieri potu oxymelitis) atque adeo si fieri possit, vt ex intestinis subducatur, idque fieri clystere aut glande: sed quod primo loco dixit, vel cum dolore vel sine dolore, nunc adiecit, siue cum dolore lateris. Nimirum de dolore lateris primo quoque loco differebatur. Quod primo loco dixit, à sorbitione rarius per temperandum hic dicit. quietem agere oportet, vt mihi videtur, significantius multo, non enim à cibo solum ob facietatem & alui repletionem temperandum, sed & à missione sanguinis, & aliis multis auxilijs. Quare melius dicit quietem agẽdum. Quod primo loco dicit, donec cibum ad infernam intesti ni partem descendisse coniectatum sit, nunc dicit, ex symptomate accipiens significationem, cum autem ad lumbos grauitas deuenerit. Nimirum dolor grauans in lumbos descendens, significat in infernam partem crassas cibi partes decubuisse. Verum quia hoc non solum ob feces fieri solet, sed ob malos etiam succos qui morborum causæ sunt, in infernas partes incumbentes, & id cum fit non clyster solum, vt ob feces, sed expurgatio etiam per pharmacum desideratur, quanquam primo loco iusserat cui non subiit vetustus cibus clystere aut glande solum vti, hic addit, clystere vti per inferna, aut purgare pharmaco. Nimirum cui ad lumbos grauitas deuenerit, si id ob feces factum sit, clystere si ob succos qui morbos pariunt, pharmaco indiget. Rursum paucis quæ ad victum eorum qui pharmacũ acceperunt pertinent interpositis, repetit Hippo. Hanc ipsam

ſententiam, vt primo lib. ſcripta eſt, dicens, Cum autem flatus graueolentes prodierint, aut glande aut clyſtere vtendum, ſin minus ceſſare, propinantes oxymeli, donec cibi in aluum deſcenderint, deinde clyſtere ſubducere. Nimirum flatus graueolentes, ſignificant feces in aluo putreſcentes, tunc ergo vtendũ clyſtere aut glande, ſi fortis ſit ægrotus, clyſtere, ſi debilis glãde. Sin minus, (dicit) hoc eſt ſi nondum deſcenderint ad aluum, ceſſare hoc eſt, vt primo libro dixit, à ſorbitione tantiſper abſtinere, propinantes ſolum oxymeli, hyeme calidum æſtate frigidum, vt antea etiam dixerat, deinde clyſtere ſubducere. Itaque hæc omnia in eandem ſententiam dicta ſunt, & licet alia ex aliis explicare. Cætera etiam, quæ de victu expurgatorum dicuntur hic dicta ſunt primo libro. Ibi enim ita ſcripſit. Poſtea vero mane potiones dandum, veſperi ad cibos tranſeundum. Nunc in hanc ipſam ſententiam dicit, cum autem purgatus fuerit, cibare ſorbitione primum & potu melicrato, deinde cibis & piſcibus coctis, & vino aquoſo, ad noctem pauco, interdiu autẽ melicrato aquoſo. Nimirum lautiorem cœnam inſtituens dicit, cibis, idoneis ſcilicet, vt ouis recentibus, aut pullis galinaceis, vt vnum autem cibum exempli loco nominans, dicit, & piſcibus coctis & vino aquoſo, ad noctem pauco: Inſtituens verò potionem mane propinandam, dicit, interdiu autem melicrato aquoſo. Obiter monet Hippocrates quiddam ad tempus expurgandi ſpectans, dicens, At ſi vacuo ventre febris ardẽs ſuperueniat ſi tibi videatur pharmaco vti, bene habet intra tres dies non expurgare, ſed vel qua rto. Huius cauſa paulo infra hoc ipſo libro dicetur conſtabitque ex ipſis autoris verbis, prohiberi expurgationem primis diebus, quòd vix vnquam in illis appareat concoctio. Nam primus impetus febrium acutarum eſt quatuor dierum, vt in prognoſtico dicitur non eſt ergo expurgandum ante quartum, ne ſine concoctione expurgetur. Conſtat vero admonitionem hanc non tollere alia artis præcepta, q̃ ſcilicet ne tunc quidem expurgandum ſit ſemper, ſed cum natura non valet perfectè iudicare, atque quòd antea etiam expurgare liceat, ſi turget materia. Nam medicari oportet in valde acutis, ſi materia turget, eadem die, quia tardare in talibus malum eſt. Verum cum Hippocrates dicat, at ſi vacuo ventre febris ardẽs

ſuperueniat,ſi tibi videatur pharmaco vti, aperte inſinuat,plenitudinem ventris pharmaci vſum prohibere, conandumquet eſſe,vt communis vocata materia,quæ in ventriculo & aluo cõtineatur,euacuetur prius,quã ad pharmacum perueniatur. Reliqua omnia dictionis huius, pertinent ad horam exhibendi cibum,continentq; nihil aliud, quã quod in aphoriſmo dicitur: In acceſſionibus abſtinere oportet, nã cibum dare noxium eſt. Præterquam & hic explicat,quã acceſſionum partem maximè cauere oporteat,nempe ipſam inuaſionem paroxyſmi, qua ſolent frigere pedes,& reliqua extrema. Itaque reperit hic quod primo loco dixerat his verbis, Cũ quidem pedes frigidi ſint, abſtinere oportet a ſorbitionis exhibitione, præcipuè autem à potu abſtinendum:cum autẽ calor ad pedes deſcenderit, tunc dare, & putare plurimum poſſe occaſionẽ in omnibus morbis præcipue autem in acutis. Eandem hanc ſententiam edifſerit nunc, & multo fuſius,reddens omnium cauſas. Verũ cũ dicit, cum autẽ expurgaueris ſorbitionibus veteris, obſeruãs febrium exacerbationes,ne intellige,non eſſe obſeruãdas, niſi cum quis expurgauerit,ſemper enim. & ante & poſt expurgationem, in victus inſtitutione,ea regula teneri debet, ſed ſolum trãſitionis gratia dixiſſe,cum autem expurgaueris. Quæ verò dicit per ſeſe ſunt aperta ſatis, præterquã & primo libro ſatis enarrata ſunt Poſtrema dictionis verba indigent conſideratione. Vbi dicit, calore autem deſcendente in pedes,& vrina exeunte, etſi nõ ſudet,omnia deſinunt,inſinuat his verbis,quod & res habet, in ſingulorum paroxyſmorum ſolutionibus, euenire, quod & in totius morbi iudicatione ſolet,puta laxari poros,& vias per quas euacuantur excrementa,& naturam ad euacuationes conuerti, contra in principiis adſtringi,& retineri omnia. Sed in totius morbi principio & fine,fit id ſecundum totam morbi materiã, in acceſſione quacunque,ſecundum potionem quandam. Vt ergo totus morbus (acutus maximè) magna aliqua euacuatione iudicatur,ita acceſſio quæcunque euacuatione quadam,plerunque quidem ſudore,ſed & citra ſudorem aliquando, vrina exeunte,& euacuatione inſenſili per cutem facta. Vrina vero plærisque in remiſsione paroxyſmi redditur liberius, & ſucco qui febrem facit magis tincta,in inuaſione,aut retinetur, aut reddi

tur

tur tenuior & aquoſior. Quod aperte indicat retentionem quę in principio agitur, & remiſſionem quæ in fine. Non fit autem ea remiſsio ſolum per vrinam, ſed verſus quaque, proinde & in ſenſilem euacuationem etiam augeri eſt neceſſe ſi non ſudatur verum apparet multo magis in vrina, vt in euacuatione euidẽtiori. Quibuſdam autem alijs aluus tunc laxatur, aut vomitus ſuccedit, quibus morbi cauſa inclinat in ventrem.

Quibuſcunque autem ſemper aluus in febribus humida eſt, his inſigniter pedes calfaciens & tegens ceratis & faſcijs obuoluens animadeuerte ne ſint frigidiores reliquo corpore. Calidis autem exiſtentibus, calfactionem nullam adhibe, ſed conſerua ne refrigerentur, potu autem vti quam pauciſſimo, aqua frigida, aut melicrato.

REmiſſe admodum intelligit Galenus ac cum eo alij enarratores, Hippo. nunc docere rationem curandi profluuium alui ex frigore pedum orti. Ridiculũ. n. ſi de acutis cũ cõtinua febre morbis agens, ad alui fluxum ex frigore pedum diuertat, traditurus curationem, & facilimam & vulgo cognitã. Hæc cum ita interpretentur, merito cenſent tam leuem, & intẽ peſtiuam præceptionem Hippocratis non eſſe: Verum longè aliud agit Hippocrates. Nimirum cum tractationem de ſingulis morbis acutis in hunc quartum librũ deſtinauerit, & de quibuſdã antea egerit, perſtat perſequi alias acutorum ſpecies, per ſequitur autem ſpecies, non tã exactè quã poſteriores, eas quæ ex propriis differentiis accipiuntur, ſed more vetuſtiſsimorum modos quoſdã potius morborũ, & quorundã inſigniũ ſymptomatum concurſione acceptos. Nam vt initio operis monuimus eo ſeculo non venerant morborum differentiæ ad tam exactam partitionem: Nos verò vtraque ratione frui volumus, in praxi enim veteres hæ obſeruationes, ſępe erunt vtiliores exacta recentiorum arguria. Quid ergo ſit quod velit Hippocrates iam dicamus. Quibuſdam acutè febricitãtium accedit profluuium alui perpetuum. Qui ſanè caſus difficilis eſt, & peri-

culoſus. Maligni enim morbi ſuſpitionem facit quæcunque euacuatio aſsidua quæ à principio aſsidet: quia euacuationes ſuperuenire oportet ſuo tempore, non à principio comitari. Ita ſunt quædam febrium peſtilentium, quæ ſudatoriæ vocantur, quod per eas aſsiduè ſudent ægroti, cùm exolutione tamen virium, & nulla conferentia: Ita etiam peſtilens cõſtitutio, quæ ſuperioribus annis, in Hiſpaniæ quaſdam partes graſſata eſt, ne que adhuc ceſſauit, cum alui profluuio inuadebat. Nimirum malignitatis morbi, & magnæ affectionis facultatis, eſt intempeſtiue vacuati, nam cum morbus mitior eſt, aut facultas minus grauiter afficiẽt, tenet natura familiarẽ ſibi ordinẽ, retinẽdi, ac coquendi, antequam euacuet. Verùm à principio, ac continenter fundi venenoſorum excrementorum eſt, præcipuè ſi no tæ aliæ graues accedant, vt langores, nullæ conferentiæ, & malignæ qualitates eorum quæ euacuantur, & grauia alia ſympto mata. Velut nunc, qui cum febre continua habent continuum etiam alui fluxum, hac ipſa cauſa agnoſcuntur grauiter ægrota re, ſiue diarhæa ſiue diſſenteria is fluxus ſit. Maligna enim cau ſa morbi ſignificatur, quæ inſtigat, & langor facultatis, quæ non poteſt ferre. Verum ſi accedit frigus extremorum, multo maior malignitatis eſt iam ſignificatio. Nam vtrique cauſæ atteſtatur ea frigiditas, nimirum maligna putreſcentia ſuccorum in viſceribus, aut vlcera, vel inflammationes magnæ, doloresve gra ues inteſtinorum, hęc omnia, calorem ad interna cogunt accurrere, & deſtituere externas partes: porrò calidum ipſum, quo eſt debilius, eo à leuiori cauſa cogitur ad internas partes accurrere, & externas deſerere. Itaq; frigus extremorum & debilitati, & malignitati atteſtatur. Hoc caſu maxima cautio eſt, omni rõne curare, vt calor quacunq; ratione reuocetur, & partes quacunq; arte in calore alijs partibus æquali, contineantur: quare frictionibus, ceratis, faſcijs, & quibuſuis alijs calorificis admotis. Nam etſi frigus illud pedum, cauſa non eſt morbi, ſed ſignũ malum, & ſymptoma, tamen tollitur, reuocatione caloris, ſpiri tuum inquam, & ſanguinis: nihilq; magis ex vſu eſt, quàm ea reuocari. Quia nihil eſt quod magis noceat, quàm illi in inter na concurſus, quia inflammationes & alias omnes viſcerum affactiones auget, & ipſe calor, conſtipatione illa, ſibi ipſi ſuffoca

tionis

tionis causa fit. Itaque tollere frigus pedum conamur, non ob ipsum frigus, sed vt hæc violenta calidi delatio ad interna, prohibeatur. Nihil ergo maiori studio agendum in omni febre maligna, quæ ad hypiriæ genus referatur. Quin etiã & quacunque alia occasione, etiam leuiori per morbum extrema frigeant, concalefactio eorum, ex vsu est. Nam & in febris intermittentis inuasione calfactio extremorum paroxysmos contrahit. Sed nunc de malignis & acutissimis febribus sermo est, in quibus expedit, si pedes frigidi sint, calfacere: Si verò calidi sint, nullam calefactionẽ oportet pedibus adhibere, quia si fluit aluus copiosè calidis pedibus, non interna inflammatio, aut illi similis affectio, sed vehementia febris, & colliquescentia significatur. Constat verò hanc admotione calidorum auctum iri: ne que tamẽ proinde oportet frigida admoueri pedibus, ne calor vrens in interna repellatur (in colliquantibus enim febribus, corpori quod est inter inguina & alas, melius admouentur frigida) quare neque calfaciendum neque refrigerandum tunc temporis est, sed conseruandum, ne refrigerentur. Potu autem (inquit) vti quam pauciſsimo, aqua frigida aut melicrato, iuxta phrasim qua toto hoc libro vsus est, videtur hoc de cibo dici vt significetur nullo alio cibo vtẽdum esse toto morbo, quã aqua, aut mulsa. vnde constat apertissimè, eum agere de morbo, qui sit exactè acutissimus, & intra quatuor dies iudicandus, qualis profecto fuerit, cui ob malignitatẽ morbi cum alui profluuio, à principio pedes frigebunt, non tamen cui ob frigus pedum aluus fluet. Sed præterquam quod iuxta morbi constitutionem recte hoc dicitur vt de cibo, vt de potu etiam intelligi debet. Nimirum in profluuijs alui exiguo potu vtẽdum est, quia cum largo copiosius fluet: Verum in his quæ cum ingenti febre fiũt, periculum est ne potu destituti, magis colliquescant: proinde suppleri hoc qualitate debet atq; is qui datur, frigidus actu dari, atq; si sit eius copia, niue refrigeratus. Rectè ergo cõsulit vti potu quam pauciſsimo, quia morbus est laxus, frigidus, quia ex colliquescentia corporis: aqua sanè, si fluxus sit biliosus: mulsa si ex salsa pituita. Hanc eandem rationem potus instituendi, tenere censeo in stranguria, quę ex ardore vrinæ initium cęperit. Tutius enim mordacitas emendabit qualitate, quã quantitate,

hęc enim vrinæ etiam quantitatem auxerit, ac proinde & laborem.

Quibus in febribus aluus humida, & mẽs turbata, & multi ex talibus flocos auferunt, & nares ſcalpunt, & pigre reſpondent ad interrogata, ipſi autẽ ex ſe ipſis nihil dicunt congruens. Videntur itaq; mihi talia melancholica eſſe. Talibus igitur ita ſe habẽtibus, ſi aluus humida fuerit ac colliquans, videtur mihi, ſorbitiones frigidiores & craſſiores prodeße, & potiones ſiſtentes, vinoſiores magis quã adſtringentiores.

COgnoſci ex modo delirandi, ſpeciem ſucci, ob quem deliretur, non eſt nouũ. Nã ille ſcripſit deſipientiam cum riſu eſſe ſecuriſsimã, quia vt dicit Galenus, ſanguineæ affectionis eſt. Vt igitur deſipientia cum riſu, ex ſanguine eſſe cognoſcitur, ita quę cum taciturnitate, & tetricitate, agnoſciẽ eſſe ex melancholia. Eſt verò melancholia ſuccus, qui omnium maxime mentem tentat, quod vel inde agnoſces, quod is ſolus, citra cerebri phlegmonẽ, & citra febrẽ, putatur poſſe facere deliriũ perpetuum, redundãs ſolũ, aut agitatum. Conſtat verò, agitatũ quam quietum, meritò magis tentaturum mentẽ, ita enim copioſius tranſmittit in cerebrum nigri vapores. Vt igitur citra febres, ſola melãcholiæ redundantia, delirium ſolet facere, ita per febres, etiam ſine inflãmatione, quod ſi moueatur, cum minori etiam redundantia id faciet. Cum igitur febricitanti aluus eſt humida, & mens turbata, & ſunt pigrè reſpondentes, & ex ſe ipſis nihil dicentes quod opportunum ſit, & congruẽs, ſcire licet melancholiam eſſe in homine, & huc eſſe dirigendum conſilium curantis: idque ſiue phreniticus ſit, & deliret perpetuò, ac ipſe alui fluor perpetuus ſit, ſiue aliquando accedens: ſiue tunc deliret ſolum, cum aluus fluit, & cum ea ſiſtitur redeat ad mentem. Vidimus enim non ita pridem ægrotantem, cui cum alioqui mente conſtaret, cum alui inſtaret fluxus, mens turbabatur, & delirabat, vt delirium accedens, inſtantis deiectionis

nis medicis ſignificationem preberet, neque fallerentur: eſſe autem hoc melancholicum conſtat, quia nullus alius ſuccus ſola agitatione delirium facit. Sanguis enim & pituita non niſi cum in cerebro creant phlegmonas, bilis etiam putreſcens toto corpore ſolet deliria facere in maximis febrium incrementis: melancholia vero etiam citra putreſcentiam mittens vapores in cerebrum, atque ita loco mota ſolum, & afluēs. Itaque omnia huiuſmodi ſunt melācholica. Si cum febre diliratur perpetuò cū taciturnitate & meſtitia, neceſſe eſt ſit duorum alterū, aut phrenitis melancholica, aut complicatio febris cum melancholia, maniave: Si verò deliret non perpetuò, ſed cum fluit aluus, motio melancholiæ faciet delirium, ſi ſine febre id accidat melancholiæ mitioris, ſi verò cum febre, vſtæ, & quæ cū colliqueſcētia generetur, vt in ægrotante fiebat cuius memini: colliqueſcebat enim pariter, quod deiectionum graueolentia declarabat. Talibus igitur (inquit) ita ſe habentibus, ſi aluus humida fuerit & colliquās, videtur mihi ſorbitiones frigidiores & craſsiores prodeſſe. Nimirum in omnibus qui ita delirent, melancholiæ euacuationi intendendum eſt, ſi verò attrabiliariæ & colliquātes deiectiones eſſe cognoſcantur, tunc attemperatione magis agendum, & colliqueſcentiæ obſiſtendū: Vtendū ergo ſorbitionibus frigidis & craſsioribus, vt ptiſſanæ & amyli, frigidis quidē vt temperetur ardor, craſsis vt hebetetur mordacitas. Sed dices, videri Hippocratē loquutum inæptè, cum poſuerit aluū eſſe humidam, dicens quibus in febribus aluus humida, ac deinde dixerit, ſi aluus humida fuerit. Verùm intellige nō eſſe legendum ſeorſum: ſi aluus humida fuerit, ac colliquans (humidam enim eſſe poſuerat) ſed cōiunctim, ſi humida ac colliquās fuerit. Nam etſi plærunque cū aluus eſt humida, & cum febre ita deliratur, ſoleat deiectio eſſe colliquans, fieri tamen poteſt vt etiam non ſit, ſed ex mitiori melancholia ſine colliqueſcentia: Quare oportet alia ſigna adhibere, ac ex illis cōſiderare, an colliquans deiectio ſit, vt ſi corpus ardeat, extenuetur, langueſcat, graueolentes deiectiones ſint. Si enim hęc non ſint, iuuabis euacuationem melancholiæ, auxilium inde ſperans, ſi verò ſint, ad ſorbitiones frigidiores & craſsiores conuerteris, his enim ceſſabit colliqueſcentia, atque cum ea etiam

ceſſa-

ceſſabit profluuium illud noxium. Sifti enim debet, cum colliquet, atque ita potiones ſiſtentes eſſe debent, nõ tamen adſtringentes. Nimirum quæ ſiſtunt, duplicia ſunt: quædam adſtringẽdo id faciunt, quædam citra adſtrictionem, occurrendo fluxus cauſæ. Velut ſi fluat aluus ob acrimoniam aut ſalſuginem ſuccorum, quæ extergent tollentes quod inteſtinis hæret, ſolent ſiſtere, & ſorbitiones obtundentes eas qualitates, vt quæ ſine ſapore craſſæ ſunt velut mazæ multa genera: Si ob ardorem vrentem, aqua niue refrigerata poteſt ſiſtere aluum: ſi ob multitudinem ſuccorum influentium in aluum, in partem aliam deriuantia, vt diuretica ſolent aluum ſiſtere: quin & expurgantia ſæpe ſiſtunt aluum affatim vacuata copia, & ſiccata aluo. Tot ſunt modi ſiſtentium ſine adſtrictione. quæ ſane ſiſtentia ſunt ex accidẽti: ſæpe tamen opitulantur multo tutius, quam quæ adſtringunt. Hæc enim vbi materia euacuata non eſt, maximè ſi ea quæ interius manet eſt maligna, periculoſiſsima ſunt. Nam detenta lædunt, ac magna ex parte manere diu non poſſunt, ſed, vt quæ vi detinerentur, maiori impetu erumpere ſolent: & interim partibus affiguntur. Proinde conſulit his dari potiones ſiſtentes, alia ratione potius quam adſtringentes. Velut ſi aquæ potu vſurus ſit, ſatius ſit frigida dulci, aut cum hordeo, aut re alia idonea elixata, quam calybeata, aut parata cum maſtice: ſi vino, ſatius ſit vinoſo albo (diluto quantum oportet) vt ad vrinæ vias & corporis habitum auocet quam nigro & auſtero, quodque adſtringat. Vnde conſtat Hippocratis ſententiæ eſſe, in alui profluuijs albo potius, quàm nigro vino vti, niſi cum ex inteſtinorum laxitate malum pendet, quanquam in praxi quibuſdam aliis conſiderationibus eſt opus, in quibus hominis conſuetudo, & natura, primas tenent partes, ſed de hac re rurſum dicetur in huius operis calce.

Quibus febribus vertigines à principio, & pulſus capitis ſunt, & vrinæ tenues, his expectare oportet ad iudicationes exacerbandam febrem, neque mirarer ſi delilarent.

Si

SI quę pars per morbum dolet in eam fiunt abſceſſus, neque quidem dolor ſolus id ſignificat, ſed eadem ratione, quodcunque aliud ſymptoma debilitatis, aut prauæ affectionis. Quare ſi quis incipiat febricitare cum vertigine, & pulſatione vehementi capitis, etſi à principio nõ videatur febris eſſe magna prędicere tamen licet, non facilè, neque ſine perturbatione ſoluendam eſſe febrem, ſed exacerbandam timoremque incuſſurã pręcipuè ſi etiam ſint, vrinæ tenues & aquoſę. Nam vertigo & pulſus, ſignificant caput pati, vrinæ tenues raptum materiæ in ſuperiora, ab vtriſque ergo, recepturum caput a toto corpore biliosa, ſignificatur. Vnde conſtat magnæ exacerbationis periculum impendere, ac fortaſſe etiam delirij. Nam quid potius timeas capiti, quam delirium? vt enim vrinæ tenues albæ peſsimæ ſunt, ſi appareant in delirantibus, ita ſi ſignis alijs quæ affectionem capitis minentur accedant, prænunciãt phrenitidem. Itaque cum hæc in initiis erunt febrium exacerbationes, quæ ſæpe cum deliriis fient, timere oportet. Quin etiam aliquando in veram phrenitidem permutatio fiet. Hæc verò, ſi non antea euenerint, conſentaneum eſt euentura ad iudicationes, hoc eſt in tempore iudicationis febrium ipſarum. Tunc enim natura molitur ſecretiones, & maiores materiæ motus, per quos, quęcunque pars eſt inſigniter debilis, periclitatur, vt ſcilicet & per turgentiam. Quapropter (vt hoc obiter dicam) conſultum arbitror, his, & quibuſcunque aliis pars princeps parata eſt recipere, ſi fieri poſsit, paulatim mæteriam detrahere, neque curare vt ſeruetur tota ad vnam decretoriam euacuationem, quin potius, ita vt fit ſæpe, arte iudicationes anteuertere.

Quibus in principio vrinæ nebuloſæ aut craſſæ, hos purgare, ſi alia etiam iubent: quibus autem in principio vrinæ tenues, ne purges hos, ſed ſi videtur clyſtere vtere.

NEbuloſas & craſſas vrinas hic vocat, eas quæ coctę ſunt: tenues autem, quę crudæ. Nam nebulæ nomen generatim accipitur plęrunque apud eum, pro omni eo quod in vri-

nis

nis continetur. Itaque nebulosę sint quæ aliquid continent, contra ἀνεφέλη seu nebula carentes, quæ nihil continent. Iam vero crassas simpliciter Hippo. vocare non consueuit, eas quæ turbidæ sunt & conturbatione crassatæ (eas enim turbidas, aut perturbatas, aut crassas cũ aliquo adiecto, vt crassas grumosas, aut cœnosas vocare solet) sed quæ puræ sunt & crassæ. Tales vero aliter fiunt quam concoctione. Quod ergo Hippocrates nunc dicit, cõsonum est ei quod in aphorismo, cocta medicari oportere, & mouere non cruda. Dicit vero in principio quod nomẽ constat non dici hoc loco de vniuersali vocato morbi principio, ac multo minùs de primo insultu (neutrum enim horum in putridis esse potest cum signis concoctionis) sed de paucis diebus à morbi inuasione, quasi diceret, quibus breui post morbi inuasionem concoctionis notæ apparent in vrinis, hos breui purgare licet, quibus vero non, sed tenues manent diutius, hos ne cito purges, neque antequam eæ notæ apparuerunt. Itaque, hoc in principio, idem est quod in aphorismo dicitur statim, vbi ita dicitur: quibus statim vigor est, statim tenuiter cibare. Vt.n. illic, quia extenuandus victus est in vigore, dicit quibus statim hoc est breui vigor est, statim tenuiter cibare, ita hic, qa expurgandũ est cocta iam vrina, dicit quibus in principio, seu statim, seu paulo post inuasionem, coctę apparent vrinę, statim, purgare. Dũ vero apparent tenues, ne purges, sed si videtur deie ctione indigere, clystere vtere. Constat vero hanc non tollere alias præceptiones, sed agendum hoc esse, si reliqua omnia consentiant, alioqui sæpe fiet, vt cum vrinæ concoctione non purges, vt si natura tentet iudicationem, & vt cum vrina tenui purges, vt si turgeat materia.

Horum conuenit ita curari corpora, quietem agere, vngere, contegi æqualiter, potu autem vti mulsa aquosa, & sorbitione succo ptissanæ ad vesperam. Aluum autem subduc in principijs clystere pharmaca autem ne tribuas his,

OPtimè docet rationem curandi eos, qui ob cachochymiam quidem expurgationem petunt, tamen ob crudi

tatem

tatem expurgari non debent. Procuranda enim, & expectanda concoctio eſt, atque donec adſit, pharmaca non tribuenda. Procuratur vero concoctio, nulla ratione melius quam quiete. Vt enim motus iuuat diſtributionem, ita quies concoctionem. Inunctiones etiam concoquentes, & veſtes aut ſtrangula, æqua ſitercorpora contegentia, calorem naturalem fouent, & coctionem mouent. Hinc fit vt multi ſolo decubitu in lecto, in loco idoneo collocato, æqualiter ſtagulis contecti, a quam plurimis morbis liberentur, interim nulla alia re vtentes, quam bono victu. Atqui profecto, ſi morbus coctu contumax non eſt, id ſolum eſt ſatis, ſi autem eſt, bene facit iniunctionibus coquentibus vt oleo camemelino ad corpus totum, aut ſaltem ad præcipuas concoctionis officinas. In hunc vſum ſoleo ego parare ceratum ex camemelino cera & croco. Nihil autem contulerint hæc niſi idoneis, cibo, & potu, quis vtatur. Cibus quidem tenuis, concoctu non difficilis, & ea hora exhibitus qua optime coquatur, vt ptiſſana ad veſperam data: aut etiam caro pulli gallinacei exigui, aut viteli duorum ouorum recentium: potus vero, multis poteſt eſſe vinum, pleriſque tamen denegatur, daturque pro eo mulſa diluta, aut decoctum cinamomi, aut aliud huiuſmodi. Quia etſi vinum concoctorium eſt non minus his, ſolet tamen febres augere, & mouere fluxiones. Conſtat vero ſemper debere adhiberi in conſiderationem, naturam & conſuetudinem ægroti, & morbi conſtitutionem: ſi enim affectio multo tempore videatur indigere ad concoctionem, fortaſſe non erit ſatis ſola ptiſſana ſemel data: ſi quis vino admodum aſſueuerit, & frigido ventre ſit, eo vtetur: ſi quis multo iam tempore conſueuit prandere plus quã cenare, huic cibus ad meridiem nullo incommodo dabitur. Certe in hanc regulam veniunt hæc omnia, vtendum cibo tenui, qua hora & quo potu maximè iuuetur cõcoctio: cætera definiunt dictæ conſiderationes. Dum agitur concoctio, a pharmacis quæ totum corpus commoueant, abſtinendum: clyſteribus tamen feces & communes materias, & ſi quæ cruda in primis officinis ſunt, ſubluere, optimũ eſt: quia multo citius perficietur concoctio, eorũ quæ reliquo corpore ſunt, niſi ſuppeditetur illis materia ex ventre. Aliquando aũt hæc cruditatu detractio,

agitur

agitur melius vomitione, quibus in ventriculo sunt pituitosa, præcipuè si natura & consuetudo sint his ad vomitionem prona.

Si enim quid circa ventrem moueas, vrina non coquetur, sed sine sudore, & sine iudicatione febris multum tempus durabit.

PRohibuit pharmaca dari, quibus concoctionis notæ in vrina non sunt, nunc reddit causas, exponens noxas, quæ ex intempestiua purgatione nascuntur. Nimirum si intempesti uè ventrem moueas, vrina non coquetur, & iudicationes suo tempore non fient, sed vtrisque sublatis, concoctionibus inquã & iudicationibus, febres producentur. Contra prorsus quam vulgus expectat medicorũ, qui cum vrinæ cruditas durat plus quàm vellent, mox expurgant, putantes forè, vt quæ tantam nõ superat, minorem factam materiam, possit natura melius superare & ante diem iudicatorium curant vt ægrotus expurgetur, ac proinde die sexto plærique, vt scilicet iudicationem melius exsequatur natura. Verum falluntur, tunc enim solum redditur euacuatione potentior natura supra residuum, cum euacuatio rectè agitur, & secundum artem, vt cum missione sanguinis minuitur multitudo, aut expurgatur ob turgentiam, alioqui nihil est quod concoctiones & iudicationes magis possit impedire. Nam non euacuantur quæ euacuari oportet, sed bonorũ succorum magna pars extrahitur, praui commouentur solùm, commotione interturbatur retentio: quia sublata, necesse est concoctionem tolli: sed & sublata hac, tollitur idonea expulsio & iudicatio: quia is est naturalium facultatum ordo, vt retentrix concoctrici ministret, & peracta concoctione, succedat expultricis opus. Alioqui intempestiue & tumultuariè, ac proinde citra conferentiam, agentur omnia. Hinc facile intelliges (quod non pauci mirantur) cur cum tanti fecerint antiqui morborum iudicationes, ac de illis tam multa scripserunt, tam pauca nostra tempestate occurrunt. Certè quia plærique intempestiuè purgantur, & intempestiua purgatio tollit tempestiuas iudicationes.

Sorbi-

Sorbitiones autem, cum propè iudicationes fuerint, ne des, si conturbentur, verum cum remisserit, & ad melius processerit. Obseruare vero oportet omnium febrium iudicationes, & auferre sorbitiones ea occasione.

CONturbationem, initium iudicationis esse, in aphorismo dicitur, his verbis, quibus crisis futura est, nox ante accessionem difficilis. Dicit itaque hoc loco, sorbitiones ac omnino cibos, detrahi debere, cum iudicantur, aut iudicari iam incipiunt, augere verò rursum, cum remiserit morbus, & ad melius iam processerit, finita iam iudicatione, vel saltem finita eius prima parte, quæ in perturbatione est, & procedente iam secunda quæ in euacuatione, atque inclinante febre. Rectè autem hoc dicitur, ac secundum aphorismum. Cum in vigore fuerit morbus, tunc tenuissimo victu vti necesse est. Incipiunt enim iudicationes fieri, morbo consistente in summo vigore.

Dicerunt autem longæ fieri hæ febres, & abscessus habere, si frigidæ sint partes infernæ circa aures & cervicem: si autem non sint frigidæ, habent alias mutationes. Fluit autem & sanguis ex naribus, & alui his conturbantur.

IN prognostico docet, febres quę vltra suam constitutionē prorrogantur, solere facere abscessus, quæ verò acutæ cum sint, intra suas constitutiones finiuntur, iudicationibus solui. Nunc vnum quoddam signum scribit febrium prorrogandarum, & abscessus habiturarum, dicens, eas solere longas fieri, & abscessus habere, per quas partes ceruicis infra aures, frigidæ sunt: si autem eæ partes non sint frigidæ, habere alias mutationes, vt fluxum sanguinis ex naribus, aut alui turbationem. Certè hoc signum cum alijs coniunctum non censeo contemnendum: quandoquidem causam habet non leuem. Nimirum febricitantibus solent partes illæ ardere, vt & iis, qui vino vsi sunt intemperanter, & iratis & exercitatis, ac denique quibuscunque, qua-

quauis occasione, corpora inflammata sunt, ob copiosas venas & arterias, quæ per ceruicem feruntur. Si igitur, cum homo se bricitet hæ partes tepidæ sint, crudæ, pituitosæque materiæ, & tardi febris motus, est argumentum. Nisi igitur per alia significetur mors, sed salubriter affectus esse homo videatur consentaneum est producendam febrem, futurumque absessum: si vero hæ partes frigidæ non fuerint, sed secundum aliarum partium proportionem caleant, quantum agitur in hoc signo, nō absessu, sed alijs mutationibus finietur febris. Illud verò, si autem nō sint frigidæ, maiorem quandam energiam videtur mihi habere posse, vt intelligatur, non solum si non sint frigidæ, sed si sint calidæ, ita scilicet vt præ aliis partibus ardere videantur, hoc enim significat alias mutationes ac præcipuè fluxum sanguinis ex naribus, cum significet calidioris & biliosioris sanguinis redundantiam circa caput: secūdo loco deiectiones humidas: hæ enim solent naturali reuulsione redundantias capitis sanare: sci licet vt & surditas, primum quidem fluxum sanguinis ex naribus iubet expectare, deinde vero & ex fluxu alui tollitur.

Quibuscunque autem febres anxiæ sunt & hypochondria intenta, & in lecto non possunt manere in eodem loco & extrema omnia refrigerata sunt, multa cura, & custodia indigent. Transigere autem hos oportet offerentes nihil aliud quam oxymel aquosum. Sorbitionem verò ne prebe, vsque dum quieuerit & vrina concocta sit. Decumbere verò in domo obscura, & in stratis quam mollissimis reclinatus esse debet, vt multo tempore decubitum eundem tolleret, & quam minimum se iactet. Valde enim vtile est hoc talibus. Super hypochondrium verò semen lini illitum impone, cauens ne cui adhibetur rigeat, esto autem exactè tepidum, elixatum aqua & oleo.

HAE febres sunt lypiriæ in quibus ob inflammationem magnam, quæ obsidet internas partes, ex eriorum frigus fit. Fiunt autem quæ nunc describuntur, ob inflammationem

nem plurimum intentis hypochondrijs. ijs febres acutiſsimæ ſint neceſſario, quia natura non poterit tantum malum diu tolerare, quare cito alterutrum exitum habebit morbus: Anxij vero & iactabundi fiunt ægroti, & dificulter ſpirent, hypochondrijs cohibentibus ſeptum tranſuerſum, & quod facultas in talibus valde exoluatur, ac per debilitatem nullũ decubitum poſſint retinere: Et ob hanc ipſam cauſam extrema frigida ſunt, ac quòd in calidi quod in eorum corporibus eſt, ad interna colligitur, dolore & inflãmatione tractum. Hos multa cura & cuſtodia indigere, non eſt dubiũ quia vix vlla erit ſatis, vt liberẽtur. Victus debet eſſe tenuiſsimus, vt in morbo acutiſsimo, quare tranſigere hos oportet, oblato ſolo oxymelite, & eo aquoſo: ſorbitionem verò non præbere, vſque ad morbi inclinationẽ, quæ agnoſcitur vrinæ cõcoctione, & ſymptomatum remiſsione. Nã in ſummo vigore, etſi ſigna concoctionis apparent, tamen ſymptomata nihilo ſunt minora. Vt ergo inclinationem inſinuet, dicit, vſquè dum quieuerit (anxietate ſcilicet & inquietudine remittentibus) & vrina concocta ſit. Conſulit decũbere in domo obſcura, & in ſtratis quam molliſsimis eſſe reclinatum, vt multo tempore eundem decubitum tolleret, & quam minimum ſe iactet: valde enim vtile eſſe hoc talibus. Non ſolum autem vt ego exiſtimo talibus, qui ſcilicet lypiria laborant, ſed omnibus etiam qui vtcunque periclitantur ex debilitate. Valde enim absſummit vires ægrotantium, lumen, & iactatio. Diſsipat enim vtrunque ſpiritus. Proinde in omnibus valde debilitatis conſultum ſit, curare vt decumbant in loco obſcuro, in ſtratis verò molliſsimis non in omnibus, ſed in ijs, qui non conſueuerint reclinari in ſolo, aut duriſsimo ſcano: talibus enim dixit antea idẽ autor cauſam inquietudinis, & vigiliæ ſolere eſſe molliciem lectuli, ob deſuetudinem. Verum plærique hominum ſtratis lectulis vtuntur, & mollioribus delectantur, proinde dixit, & molliſsimis ſtratis debet eſſe reclinatus, vt quam minimum ſe iactet. Denique huc tendunt hæc omnia, vt deuitetur iactatio, requies verò ægroti procuretur. Super hypochondrium imponi iubet ſemen lini exactè tepidum, elixatum aqua & oleo. Quod auxilium quibuſdam de cauſis poſsit non placere: primum quidem, quod merè laxans ſit, ſine adſtrictione, quam

loci indicatio petebat: deinde, quòd imponatur tepidum, qua etiam causa laxabit, & dissoluet vires magis: postremo, quod pro tanto malo exiguum esse videatur. Hoc casu constat resoluendi gratia admoueri ab Hippocrate cataplasma, quò respiciens non inidoneum iussit admoueri, quanquam ego adijcerem aliquid absinthij, rosæ, aut mentæ, aut citoneorum, aut rei alicuius alterius adstringentis ob partis indicationem: porrò exactè tepidum, videtur mihi vocare quod modice calidum, neque dolorem vllum calore afferens. Nam exactè tepida, & nullius caloris participia, vires ventris dissoluunt plus, & succum noxium resoluunt minus: sed aut modice frigida, aut modice calida, rectius admouentur, vt res exiget. Nam vehementer calida actu, phlegmonas augere possunt, frigidorum accursum primum male sustinent viscera. Porrò quod non meminerit valentissimi auxilij ne mirere, non enim vt qui omnia ad hanc affectionem accommmodata vellet recensere, sed vt qui vnum quoddam eorum, exempli gratia hæc scripsit. Quidam verò congruet hoc, cuidam aliud valentius. Nam & multa alia huius curationis omissa sunt. Frictionibus enim & fomentis partium extremarum indigent, & cucurbitulis in hypochondrijs cum scarificatione. An quia alijs vtimur nunc medicamentis potioribus, hoc non est Hippocratis? Non est profecto necesse. Semper enim afferunt secula nouam medicamentorum copiam, & ars materiâ, diuturnitate ditescit.

Coniectari verò ex vrinis quod futurum est, si enim crassiores & pallidiores sint, meliores: si autem tenuiores & nigriores, deteriores. Si autem mutationes habeant, & tempus significant, & necesse est morbum mutari, in deteriora, & meliora inæqualiter.

COgnosci ex vrinis multa futurorum res est notissima, indicia autem capiuntur, ex substantię modo, & colore, & eo quod continetur. Eius quod continetur, nuper me minerat, coniungens cum substantiæ modo, cum diceret: Quibus in principio vrinæ nebulosæ ac crassę, nunc substantię modum coniu-

git

git cum colore. In quocunque horum generum, ſunt multæ ſignorum differentiæ, bonitatis aut malitiæ inæqualis: quam quidem accipiunt, ex concoctione aut cõcoctionis vacuitate, quã ſignificant. Hippocrates vero, ne ſingulas percurrat, optimas ſolum & peſſimas nominat, vt reliquæ intelligantur. In ſubſtantiæ modo optimæ ſunt quæ craſſæ, in colore quæ pallidiores: hæ enim ſunt ſimilimæ vrinis ſanorum: peſſimæ & quæ ab illis longiſsimè abſunt, tenuiores & nigriores. Verum poſſunt vrinę qualeſcunque, æquales aut inęquales eſſe, inæquales dico eas, quæ mutationes accipiunt ſecundum tempus, vt nunc deteriores nunc meliores occurrant, & neutrum perſeueret. Inæqualitas quidem per ſeſe, neque bona eſt neque mala, ſed in bonis mala, & in malis bona eſt. Bonas enim vrinæ differentias perſeuerare, bonum eſt, malas vero, ſatius ſit non perſeuerare. Significat verò omnis inæqualitas, tempus, & inæqualitatem morbi. Tempus vocat diuturnitatem, & productionem: inæqualitatẽ, quòd non eundem mõdum ſeruaturus morbus ſit, periculi aut ſecuritatis, ſed per viciſsitudines nunc territurus ſit, nunc ſpem daturus medicis. Vtrunque verò euenit merito. Nam ſi inęqualitas in bonis eſt mala, ſignificabit hominem tardius liberandum: ſi in malis bona, ſignificabit tardius interiturum: iam verò cum diuerſi ſucci ſignificentur, diuerſi fient motus, & diuerſas præſtabunt ſignificationes viciſsim, antequam hunc, aut illum exitum habeant morbi, vt hi aut illi motus pręualuerint.

Inconſtantes autem febres, vſque dum conſtiterint, ſinere, cum autem conſtiterint, occurrere victu & curatione conuenienti, ſecundum naturam habita conſideratione.

IN conſtantes febres vocantur, eæ quæ nullam figuram certam retinent, neque ad vllum certum genus videntur pertinere: fieri verò ſolet, vt multo tempore, ac nonnunquam toto quo ægrotatur, inconſtantes perdurent; nonnũquam etiam breui incipiunt, conſtare vno aliquo certo genere. Quid agendum interim ſit Hippo. docet, dicens, ſinere vſque dum cõſtent quia

ſcilicet dum non conſtant, non agnoſcũtur, ignorata verò mo
bi ſpecie, non poteſt curatio recte ſuſcipi. Satius ergo fuerit ſi
nere, quàm aliquid fortuitò ac temere facere. Huc videtur ref
pexiſſe Auicena, iubens cum ignoratur febris ſpecies, cibum
detrahi quaſi ſatius ſit dimittere cibum, quàm temere accipe
re. Dices, videri non ſatis tutum eſſe febres, quòd inconſtantes
ſint, ſinere, neque cibum tribuentes, neque auxilia aliqua adhi
bentes. Sæpe enim non vna die, aut duabus tribuſuæ, ſunt in
conſtantes, ſed etiam pluribus, atque adeo vt dixi, nonnunquã
ſit, vt homo intereat, aut etiam liberetur, antequam conſtan
fiat morbus, aut etiam antequam à medico cognoſcatur. Nim
rum etſi non conſtet morbus non ceſſat tamen is corpora affi
cere, neque natura ipſum impugnare. Conſtat præterea debere
ſecundum artem quædam agi, etiam cum morbus non agnoſc
tur: ſiquidem agnoſcendi occaſionem à iuuantibus, & nocenti
bus ars iubet accipi. Agis igitur quæ iuuent aut noceant, etiam
ignorato morbi genere. Nam & Hippocratem ſcimus quædã
tentandi gratia feciſſe. Non igitur ſemper conſultũ eſt, dũ ſunt
incõſtantes morbi, ſinere, ac multo minus in acutis, quippe qui
à principio multũ diſsident, aut cito naturam corrũpentes, aut
ad ſolutionem properantes. Hi verò habent rapidam in alteru
tram partem mutationem, quare non niſi cum magno periculo
citra curationem dimittentur. In longis enim futuris, quia non
cum tanta celeritate decertatur naturæ, & morbo, conſultũ fo
taſſe fuerit, ſi inconſtans morbus ſit, quam minimum negotium
faceſſentes naturæ, ſinere vſque dum conſtet. Agnoſci verò po
teſt acuties aut longitudo, ignorata morbi ſpecie. Species enim
agnoſcitur ex proprijs ſymptomatis, acuties ex eorum celerita
te eo ſcilicet, quod parũ permittatur facultati quieſcere, ſed ma
gnitudo ſymptomatum cito vrgeat. hoc vero fieri poteſt, etſi
nulla certa ſymptomatũ propriorum ſyndromes conſtet. Quid
enim prohibet, incerta ſymptomata, neque vlli ſpeciei propria,
continenter multumque vrgere? Quis ergo probet, cito pericu
lis adueniẽtibus, medicum nihil agere? ſed ſinere vt ægrotus p
inde ſe gerat, ac priuſquam ægrotaret? atque eodem prorſus vi
ctu vtatur? nemo ſanè. Quomodo ergo Hippocrates iubet ſine
re vſque dum cõſtet, deinde idoneo victu & curatione vti, qua

si antequam constet, nihil neque in victu neque in curatione, permutandũ sit? Mihi quidem hoc non omnino probatur, quippe qui sciam, plurimos à medicis non male curatos, sanitati integrę restitutos esse, antequam morbi species exactè agnosceretur, qui, si eorum curam medici omnino deposuissent, essent mortui. Et quid verbis opus est? Quoties in conuentu peritissimorum medicorum, multis diebus, de morbi qui curatur essentia controuertitur, & tamen interim omnium consilio agitur aliquid, quod periculum sit in mora, neque morbus, quicunque is sit, permittat quiescere? Primum ergo nunc dici expedit, quę methodus tenenda sit (tenenda enim prorsus est aliqua, neque temere agendum quiduis) cum ignoratur morbi species. Eadem vero erit siue affectus locus, siue morbi causa ignoretur. Imprimis quidem, etsi ignoretur, constitutio consideranda est, etsi enim non exactè, cognosci tamen tunc quoque aliquatenus potest. Instituendus ergo victus tanto crassior quanto longius videbitur homo ægrotare: & tanto tenuior, quanto acutius. Verum quia exacte agnosci id non potest, detur potiùs plus aliquid, ne in cognoscenda constitutione erraueris. Hoc enim est, dare aliquid ob errata. Quod ad auxilia attinet, quanto morbum diuturniorem esse fueris suspicatus, tanto magis expectare oportet, nihil aut leue aliquid agendo: tamen in prorsus acutis, ne diem quidem potes aliquando, sine magno aliquo auxilio præterire, est plus aut minus agendum aut omittendum, vt morbus in hanc aut illam partem inclinabit. Agendi tamen aliquid cùm morbus ignoratur, hæ sunt regulæ. Vti communibus, & occurrere symptomatis, & in occasione prudenter tentare auxilijs, curare aut agnoscere: ita enim maxime Hippocratis sententiam obseruabis, vt profis, aut quam minime lædas. Proderis enim proculdubio, cum omnia quæ præternaturam sunt exactè agnoscens, æquale contrarium adhibueris: sed etsi non agnoueris, & dubium proinde sit auxilium, quam minime lædes, communibus vtens & simptomatis noxijs occurrens, aut tentans moderatè ac prudenter. Voco communia auxilia, quæ multis morbis simul occurrunt, velut si quis tenetur dolore ilis, ignoretur vero sit colli, an renis & vreterę, nihil prohibet clystere

vti & vomitum ciere, & fouere calidis: communia enim sunt hæc his malis, & vtrouis teneatur homo, agenda sunt eadē. Porrò si dubites laboret homo quotidiana, an tertiana duplici siue intermittente, siue cōtinua, & robustus & florente ętate sit, quid prohibet mittere sanguinem? nihil sanè; vtrumuis enim sit, mitti debet; sed neque aperientibus vti, & incidentibus prohibet quippiam, mediocribus, aut compositis, ex ijs quibus vterque paratur succus. Mediocria enim vtriq; extremo contraria sunt. Iam verò clysteribus subducere feces, & cauere horam inuasionis ad capiendum cibum, aut sorbitionem: hæc omnia his morbis omnibus communia sunt. Porrò symptomatis quæ vrgent occurrere, nullo in morbo nō est vtile. Si.n. periclitat homo ex dolore, aut ex priuilegio, q̄d opus est examinare q̄ morbus sit, vt vtaris anodinis, aut somniferis? Tentandi etiam causa licet quędam facere: vt si ignoretur, calida sit, an frigida intemperies, licet admouere vtrauis, si enim prosint, cognita simul & curata fit affectio, sin minus cognita quidem. Prudenter tamen tentandum, quod quidem fit, nihil summum admouendo, & nisi res cedat, tempestiuè desistendo. Ita enim monuit Hippocrates hoc ipso opere, dicens, quod si calorificis dolor non soluatur, non multo tempore calfacere oportet. Itaque tot modis licet aliquid moliri cum morbus non agnoscitur. Verum quoniam diximus, tanto magis licere sine auxilijs transigere, & donec morbus constet expectare, quāto morbus longior est, & minus vrget, constat quidquid agitur morbis incognitis, vrgentiæ gratia agi, non quod optimum sit, ita agi, sed quod vitari non possit. Nos ergo respitientes quod necessarium, docuimus quid & quomodo agendum: Hippocrates verò respiciens quod optimum, docuit sinere, donec morbi constent, tunc verò occurre re victu & curatione conuenienti, secundum naturam habita consideratione: hoc est habita rōne naturæ, hominis, & morbi.

Sunt autem aspectus multi ægrotantium. Quare animaduertendū est medico, ne aliqua manifesta causa ipsum lateat, neque vlla earum quæ syllogismo agnoscuntur, neque quæcunque ad numerum parem aut imparem apparere oportet.

Galeno

Galeno videtur hæc ſententia pertinere ad partem curati uam, ac nomine aſpectus, ſignificari ſpecies ſeu differentias, & nomine ægrotantium, ipſos morbos; itaque verba illa, multi ſunt aſpectus ægrotantium, ſignificare multas eſſe morborum ſpecies, quas ſcilicet medicus agnoſcere debeat, ac proinde animaduertẽdum eſſe medico ſi recte velit artem exercere, neque morbi ſpecies ipſum lateat, neque vlla cauſa, neque earũ quæ procatarthicæ ſeu manifeſtę vocantur, neque earum quę internæ ſunt, neque vllo ſenſu, ſed ratione ſolum agnoſci poſſunt: ac præterea ſcire quæcunque ad dierũ decretoriorum vim pertinent. Nimirũ hæc omnia ſunt ſcitu neceſſaria, vt ſcias quæ quibus diebus agere, aut non agere debeas. Veriſsima ſanè ſententia, ſed dura interpretatio, aſpectus nomen accipere pro differẽtia ſeu ſpecie. Nam differentia generis, vocatur ſpecies aut forma, per metaphoram: & ipſa quidem ſpecies, quia aſpici poteſt, vocetur aſpectus: at verò generis differentiam vocari aſpectum, longe petitum eſt, & duplicem iam continet figuram, qđ in vſu nominũ magnopere ſolet Gal. vituperare. Proinde ego cenſeo, hanc ſententiam pertinere ad partem prognoſticam, ac cipique nomina propriè dicique aſpectus ægrotantium, quæcũque in ipſorum vultu conſpiciuntur, velut quæ in oculis, temporibus, fronte, genis, naſo, & reliqua facie. Hæc ſignificare poſſe multa circa ægrotãtes, & eorum diſtinctionem, procedere ex notitia cauſarum procatharticarum, in prognoſtico dictum eſt ab Hippocra. non lõge ab initio, vbi poſtq̃ peſsimas vultus differentias deſcripſerat, dicit, ſi igitur in principio morbi facies talis fuerit, & nõdũ ex alijs coniectari poſsis, interrogare oportet, nũ vigilauerit homo, an aluus ſoluta ſit, an fames aliqua ipſum tenuerit: atque ſi quid horum conficeatur, minus graue eſſe putandũ eſt, ſi verò nihil horum conficeatur, ſcire oportet mortẽ proximum eſſe. Iuxta hanc eandem ſententiam dicit, multos eſſe aſpectus ægrotantium ex quibus vt rectè præſentiat quod ægroto futurum eſt, animaduertendum eſt medico, neq; cauſa manifeſta aut non manifeſta ipſum lateat, quia quęcunque aſpectus differẽtia, ſi cauſam manifeſtam habet, minus malũ ſignificat, ſin autem ob occultas ſit, grauior & periculoſior. Commune autem eſt hoc etiam alijs omnibus ſignis: Velut etiam

dierum decretoriorum vires agnoſcere, quia cum hi dies ſint fatales morborum, quibus bona aut mala iudicatione finiuntur, non poſsis de tempore, quo quis ſit interiturus, aut euaſuras, certum aliquid præſentire ſine eorum notitia.

Maxime igitur numerum imparem cauere oportet. Hi enim dies maximas in alterutram partem afferunt mutationes.

SOlere Hippocratem vocare impares, dies iudicatorios, ex aphoriſmo etiam conſtat, quo ita eſt ſcriptum, niſi diebus imparibus febris reliquerit, ſolet recidiuare: qua cauſa id faciat, cum plurimi eorum pares ſint vt quartus quatuordecimus, & vigeſimus, præter iudicatorios longorum, qui fere omnes ſunt pares, non intelligo, niſi vt in controuerſijs dixi, principiũ computandi accipi voluit ex ſingulis ſeptimanis ſeorſum, vt quatuordecimus ſit ſeptimus à ſecundæ, & vigeſimus ab initio tertiæ ſeptimanæ. Dies iudicatorios maximas in alterutram partem mutationes afferre rectè dicitur, ſiquidem eiſdem diebus moriuntur homines quibus ſalui fiunt.

Obſeruare igitur oportet primam diem, qua incepit debilis eſſe ægrotus.

SIquidem numerum imparem cauere oportet, neceſſe eſt noſſe primam diem morbi, hac enim ignorata, vnde procedat computatio? noſſe igit' oportet primã morbi hãc vt agnoſcas oportet obſeruare primã diẽ qua incepit debilis eſſe: nõ q-dẽ vtcũq; nã & p neutrã diſpoſitionẽ fiũt multi debiles: qn & actionũ læſiones multæ sũt ſẽſibiles ĩ ea diſpoſitione: ſed qua incepit debilitatẽ & leſionẽ notatu dignã habere, vt iã eſſet ęgrotus nũc. Hac in re cũ nõ affuerimus, nõ poſſumus nos aliter gerere, quã fidẽ habẽtes ægroto, & ijs q ex aſsiſtẽtibus videbunt eſſe prudẽtiores, ab ea itaq; die, qua hac vtẽtes ęiectura, iudicauerimus hominẽ cępiſſe eſſe ægrotũ, nũc cõputationẽ exordiemur, neq; ſanè ſẽper ab ea qua vtcũq; cępit ægrotare, ſed qua incæpit ægrotare hoc morbo, ſi. n. qs cũ morbo aliquo lẽto teneretur, correptus eſt pleuritide, nõ cõputabis à die qua ęgrotus eſſe nũc, ſed qua pleuritide ęgrotare cępit alioq; iudicaret pleuritis ſexageſsima, aut ſi ita fors ferat, cẽteſsima. Neq; tñ pinde

cuiuſ-

cuiuſcũq; q poſtremo ſũ puenerit, morbi cõputatio eſſe debet ſed cũ non fuerint priorũ ſymptomata. In enixa.n.muliere aut vulnerato hoĩe qbus febris ſũ puenit, nõ ab initio febris, ſed partus, aut vulneris cõputatio eſt, qa febres rõnẽ habẽt ſymptomatũ ſu puenientiũ: illa vero morborũ. Hæc de prima morbi die pro dierum decretoriorum computatione noſſe oportet.

Cognito principio ex quo & qñ. Id.n.exiſtimaẽ eße primũ quod noſſe oportet. Poſtquã verò interrogaueris hæc, & cõſideraueris hæc omnia, primũ quidẽ, caput quo pacto habeat, an dolore vacet, & neq; grauitatẽ habeat in ſeipſo: deinde, hypochondria & latera, an dolore vacẽt. Hypochõdrium.n. ſi dolorẽ habeat, aut tumeat, aut habeat aliquam duritiẽ, aut ſacietatẽ aut lateris dolor inſit, aut ſimul cũ dolore tuſſicula, aut tormen, aut dolor vẽtris. Cũ aũt horũ aliq̃d adfuerit, in hypochondrio quidẽ maxime, ſoluere aluũ clyſteribus. Bibat aũt mulsã calidã coctã. Diſcere.n.oportet, cũ ſurgunt an linquant animo, atq; ſi ſpiritus bonã tollerãtiã habeant. Noſſe ẽt deiectionẽ, nũ vehementer atro colore q̃d exeat, an purũ quales ſunt beneualentis deiectiones. Et febris in tertiũ diẽ exacerbata vbi verò cõſideraueris admodũ bene tales tertianos paroxyſmos in his morbis, poſt hæc oportet & alia ſimul videre, ſi etiã quarta dies tertiæ ſimile aliquid horum ipſorum habeat, in periculo ægrotus eſt.

DOcet Hippocrates hoc loco optimè, modũ quo ſe debet medicus gerere, accedens ad ægrotum, quæ debet interrogare, & quæ per ſe ipſum conſiderare, vt agnoſcat & morbi ſpeciẽ, & affectas partes, & quam periculoſo morbo homo conflictetur. Vellem ſanè hanc dictionem Hippocratis non breui cõmẽtario enarrare, ſed dilatare integro ẽt libro, hac.n.via poſſem optimè ad totam medicę artis praxim procedere, commungẽs modum inueſtigandi quæ ſint ſcitu neceſſaria (qua in parte video practicos omnes libros deficere) cum ratione curandi. Verum hoc, ſi deus dederit, mox ac quædam alia præfecerimus, præſtabimus, nunc pro præſentis libri conditione

paucis

paucis explicemus. Oportet præfari Hippocratem nunc non de morbis omnibus, sed de acutis agere, quare hæc ratio interrogandi in acutis præcipuè teneri debet. Imprimis oportet interrogare principium ex quo & quando, hoc est occasionem, & procatarticam causam qua ægrotare cœpit, & diem, ac si fieri potest, etiam horam. Nam causa externa confert multum ad cognoscendum, & affectionem & internam eius causam, & magnitudinem. Si enim quis cœpit dolere ventrem potu frigidę, nemo suspicetur, ex calidis succis pendere dolorem, consentaneum est enim vnanquanque causam id fecisse, quod nata est facere, atque Hippo. cum quis vulneratus est iubet telum considerare, vt inde capiatur coniectura magnitudinis & figuræ vulneris. Iam vero ignorato principio morbi, non possis dies decretorios obseruare, ac proinde neque tempestiuè curare, neque rectè victum instituere. Proinde dicit, hoc existimatur primum quod nosse oportet. Non sanè primum dignitate, nam cū minori periculo ignoretur occasio, & quando, quam essentia & causa morbi & locus affectus: sed primum ordine inuestigandi. Rectius enim hic incipitur, quam alibi. Post hæc (inquit) & hæc interrogabis. Primum quidem quo pacto habeat caput an dolore vacet, & neque grauitatem habeat in seipso, deinde hypochondria & latera, deinde venter. Nimirum considerare oportet seorsum partes omnes præcipuas & internas, his enim omnibus bene habentibus, non potest homo grauiter ægrotare. Sunt verò partes omnes, præter brachia & crura quæ sunt partes externæ & ignobiles, caput, thorax, hypochondrium, & venter. Has ergo partes percurrit, incipiēs à capite, inde enim & nobilitatis & ordinis causa rectius incipitur, & hunc tenuit Gal. libris de compo. pharm. secūdum loca, quem sequuti sunt omnes praxim scribentes. In singulis partibus oportet considerare symptomata, vt hęc, & morbos, & eorum magnitudinem, & affecta loca & causam nobis indicent. Agnoscuntur morbi species, & locus ex quinque signorum generibus, actione læsa, dolore aut doloris proprietate, positu, excrementis, & proprijs accidentibus, vt Gal. nos docet primo de locis affectis. Ex his ipsis nos docet Hippocrates hic scrutari, & hæc considerare, omnium verò maximè dolorem. Hoc enim maximum, & maximè

ximè commune, morbis præcipuè acutis, symptoma est, vt non immeritò, quasi præcipuum ægrotanti inditium sit, dictum sit in aphorismo. Vbi dolor ibi morbus. Si enim omnis morbus est vlcus, cum vlceri sienti sit tam familiaris dolor, certe morbo omni ex intemperie sit familiaris dolor, & maximum sanitatis inditium sit indolentia, proinde incipit à capite, & inuestigat an doleat, an non, & speciem doloris inuestigat dicens, an fine que tensiuum neque perforantem dolorem habeat aut pulsantem, tamen habeat grauitatem, hoc est grauitatis sensum, seu dolorem grauantem, an ne hunc quidem, sed omni dolore vacet. Oportet verò etiam alias operationes læsionis in capite cõsiderare, vt an dormiat, an vigilet, deliret an sapiat: ac si dolet, qua capitis parte, an etiam toto quod ad positum spectat: deinde hypochondria & latera, an dolore vacent. In hypochõdrio enim (inquit) considerabis, an habeat dolorem an tumorem, an duritiem, quæ pertinent ad qualitates mutatas, an sacietatem. Sacietas enim est repletio ventriculi, cuius fundum in hypochondrio situm est, & ita eius repletio distentione eius partis agnoscitur, præter ructus etiam, & nauseas, quæ etiam considerari oportet. Magni verò momenti est, in initio morbi cuiusque acuti sacietatem cauere si quæ est, plurima enim symptomata affert, quæ maioris alicuius mali speciem referunt, & curationi plurimum obstat. Iam vero hypochondria considerare in acutis morbis, in prognostico iubet, quo etiam opere eodem fere ordine signa tradit, quo nunc in latere, an dolor insit, & cum dolore tussicula. Nam dolor & eius positus, & species, nobis distinguunt morbos intra thoracem, vt pleuritidem & perineumoniam. Tussis proprium accidens est spiritalium instrumentorum, considerandæ verò & alia sunt vt præcipue respiratio, quam paulo post tetigit, dicens, spiritus bona tollerantia. Venit deinde ad ventrem, considerans, an tormen, an dolor ventris. Tormen, magnum intestinorum dolorem significat, dolor ventris dici possit, quicunque ad partem quancunque ibi sitam pertineat, siue ad intestina, siue ad vterum, siue ad vesicam. Cum autem horum aliquid adfuerit, præcipuè autem si in hypochondrio sit soluere aluum clysteribus oportet. Hoc dicit, partim curationis, partim dignotionis gratia: Curationis,

quia

quia cum ſacietas,aut fecum detentio, curationi fere omnium acutorum obſtet, in omnibus ferè,rectè à clyſtere aut glande in cipitur:dignotionis, quia, vt paulo poſt ipſemet dicet,tentare an aluus glandi aut clyſteri(eadem enim eſt ratio) cędat, aut non cædat,non paruam poteſt præſtare ſignificationem. In hũc ipſum vſum iubet,vt bibat mulſam calidam coctam. Nam hæc coquit,& exergeſt. Conſiderare etiam iubet,an cum ſurgunt è lecto,aut caput attollunt è ceruicali,animo linquantur,an non, & an habeant bonam ſpiritus tollerantiam,id eſt facilem reſpirationem,an non. Nam hæc,vt mox ipſemet dicet, habent magnam ſignificationem. Eſt verò etiam conſiderandũ, vt habeat pulſus arteriarum,tametſi huius per rarò mentionẽ faciat Hippocrates. Exeuntia poſt hæc oportet conſiderare,meminit autẽ Hippo. non omnium ſed deiectionum alui,neque omnium differentiarum in his, ſed tantum peſsimæ & optimæ, an ſcilicet deiectio nigra ſit, quæ eſt peſsima,an pura ſeu ſyncera, vt quæ in ſanis. Hic longè aliter vtitur nomine ſynceræ, atq; in prognoſtico:illic enim ſyncera excrementa vocat,quæ extrema aliqua qualitate participant, hic ſynceras deiectiones,quæ mediocres & omnis malignæ qualitatis expertes,quales quæ in ſanis. Oportet autem conſiderare etiam vrinas,& alias omnes excretiones, & alios omnes colores, & ſubſtantiæ modos, quorum in prognoſtico mentio fit:poſt hæc,& figuram morbi,quæ eſt in propriis accidentibus paſsionis,velut an febris exacerbetur in tertium diem an in quartum, an in ſingulos dies. Hinc.n. cognoſces febris ſpeciem,& cauſam. Monet vero præcipuè conſiderari debere in his tertianos paroxyſmos, quia ea eſt acutorum figura magna ex parte:poſt hæc videndum(inquit)an quarta aliquid horum ipſorum,dolorũ ſcilicet & ſymptomatũ, quę exacerbationem ſignificant,afferat, ſimile iis quæ in tertia:huc eſt, an quarta etiam dies grauis ſit, & moleſta:ſi.n. eſt, in periculo verſatur homo. Huius cauſa eſt,quia ſi mox à tertia,quæ ob particularem materiæ motum paroxyſmum attulit, quæ ſubſequitur dies leuior nõ ſit,vt eſſe ſoleat quæ paroxyſmo ſuccedit, multa aut acerrima materia ſignificatur,& quia quarta dies eſt, ſignificatur magna morbi acuties,eſt enim quarta index ſeptimę intra quam finiũtur qui ſunt acutiſsimi. Itaque cum ſit duplex

mate-

materiæ motus, alter particularis qui est in singulis paroxysmis alter vniuersalis, cuius articuli sunt, mutationes quæ fiunt diebus decretoriis, vtrunque iubet animaduertere, vt alter indicet figuram, alter constitutionem totius morbi: his verò omnibus, & quæ his sunt similia, examinatis, nihil deerit ad coniecturã, affectionis loci patientis, & humoris, & constitutionis, & periculi aut securitatis: quibus cognitis, nihil errabit circa ægrotos qui peritus sit methodi medendi, quam in propriis tractationibus oportet addiscere.

Signa autem, nigra deiectio mortem significat, quæ autem similis est sanæ cum per dies omnes apparet, salutaris.

NVnc quædam eorum quæ considerare consuluit interpretatur, docens quid ex eis coniectare oporteat: essent vero interpretanda omnia, si locum hunc acciperemus dilatandũ vt dixi, quod fieret facile, huc adductis quæ in prognostico & aphorismis præcipue, sed & alijs etiam locis ab eodem Hipp. scripta sunt, sed non est hoc præsentis operis. Niger color non in deiectione solum sed & in omni alia excretione est lethalis, nisi cum ob causam manifestam, aut bene, exit ob causam manifestam, vt ob qualitatem recens ingesti ciui, aut cum pharmaco bene autem exit, cum decretorie, post signa cõcoctionis, & cũ bona tollerantia. Quæ autem est similis deiectioni sanorum est salutaris. Hæc enim est regula dignoscendi signa, similia ne sint an dissimilia. Non tamen est contentus Hippocrates ita dicere sed adiecit, cum per dies omnes apparet, & merito, nullũ enim signum adeò bonum, cui, nisi perseueret, possis fidere. Hoc idem est, quod alijs locis solet vocare, æquale per omne morbi tempus.

Cum autem non obedit glandi, ineſt autẽ ſpiritus bona tollerantia, ſurgens adſedẽ aut in ipſo lecto ſi deliquiũ animi inſit, hæc autem cum affuerint ægroto aut ægrotæ circa

ini-

initia delirium futurum existima, intentus etiam sis in manus, si enim tremulæ fuerint, tali sanguinis abscessum ex naribus futurum expecta. Aspicere autem oportet & nares, an similiter ex ambabus spiritus trahatur, atque si trahatur multus ex naribus, consueuit fieri conuulsio. Si autem conuulsio fiat tali, mors expectanda est, & prædicere est pulchrum.

IVsit ægrotis clysterem infundere, aut (vt explicauimus) glandem immittere, non solum curandi gratia, sed etiam vt significatio accipiatur inde aliqua: & considerare spiritus tolerantiam, & an linquatur animo surgens à lecto, aut etiam in ipso lecto: nunc docet præsensionem ex his capere, & ex multis quæ ex his signis constare possunt, vnam statuit syndromē. Ea autem, & eius significatio, est hęc. Si aluus ita est suppressa vt non obediat clysteri aut glandi, constat succos in superioribus partibus redundare. Nam hac eadem causa, in magnis cathartis capitis, solet aluus ficcescere, & in phreniticis solet vrina, exigua, & tenuis, & alba fieri: Si verò simul adest facilis spiritus, & exurgenes ad sedem, aut etiam dum in lecto iacens, linquitur animo, significatur, neque in hypochondrijs immorari, neque septum transuersum, neque thoracem occupare (ex omnibus enim his partibus difficulter respiraretur) sed caput repletum esse: inde enim cum quadam vertigine linquuntur animo qui acute ęgrotant, multo, aut humore aut crasso vapore, volutato in capite. Significat itaque hęc syndromes redundantiam vergere in caput. Tunc temporis, quid aliud expectes, quam hominem deliraturum? ea enim est præcipua actionum capitis lęsio, aut fluxurum ex naribus sanguinem, quę propria sanguinis vacuatio est? idque delirante aut non delirante prius homine; aut moriturum cum conuulsione? quę etiam est actionis lęsio pertinens ad caput, vergensque in eius corpus? Cum igitur dictis accedit tremor manuum, fluxus de naribus expectabitur. Nam tremor accidit ob debilitatem, debilitas vero aut est in essentia, aut quòd exigua facultas in partem quampiam influat. Debilitas in essentia non faceret tremorem in so-

lis

lis manibus, ſed & in capite & reliquo corpore, vt in valde ſenibus, id quod in acutis morbis non eſt veriſimile adeſſe. Superest vt in brachia exigua facultas influat: quod non fiet niſi ob neruorum, qui à ceruicis vertebris in ea veniunt, obſtructionem, aut compreſsionem: quàm conſentaneum eſt fieri, partibus in ceruice repletis, & ſanguine plenis canalibus, ſurſum eúnte. Fieri etiam poteſt, vt manus tremant conuulſiuis motibus (Hippocrates enim, vt ſæpe monuimus, omnem talem motitationem vocare tremorem ſolet) ij vero erunt repletionis, aut irritationis, ob copiã, aut acrẽ qualitatẽ ſanguinis. Vtcunq; igit hoc habeat, ſignificatur, multum aut acrem ſanguinem ferri in caput. Aut ergo, valente facultate & cerebro firmo, per nates expelletur, aut infirmo, fiet vt caput occupetur, & neruorũ radices, & conuellatur homo. Hoc vero ita diſtinguetur. Si trementibus manibus, aut poſtquam tremuerint, in naribus nihil erit mali, ſed fortaſſe pruritus quidam, aut tendens dolor, fluxus expectatur, ſi vero aderit apertio magna narium & multa ſpiritus attractio motis earum pinnullis, idque æqualiter ſecundum ambas nares, conuulſio fiet, & paulo poſt mors. Nam hoc fit cum reſpirationis inſtrumenta moueri iam nõ poſſunt, & proinde apponuntur etiam narium pinnæ: neque tunc temporis, niſi per quam exiguum, trahitur in thoracem, ſed homine fruſtra conante reſpirare, voluratur aer circa nares. Vt verò nõ poſsint reſpirare extrema debilitas facultatis in eſſentia facit, vel inſtrumentorum ineptitudo inflexilitas, & concluſio. Cum autem hæc breui ac velut repentè dictæ ſyndromi ſuperueniunt, non poteſt eſſe facultatis ipſius labes & in eſſentia debilitas: ſupereſt vt ſit conuulſio iam vniuerſalis, vnde neceſſe eſt moriantur breui. Hoc verò prædicere pulchrũ fuerit, vt Hippocrates in prohemio prognoſtici dicit, quia cum mortuus ægrotus fuerit, putabitur medicus culpa vacare cùm prædixerit. Dixit verò ex ambabus naribus ſimiliter, quia ſi ſecundum alteram narem ſolum fiat ea reſpiratio, obſtructioni naris alterius, ex polipo, aut re alia tali, imputabitur merito, excluſis autem particularibus vitijs ipſius naſi conuulſionis vtique fuerit.

Si autem in febre hyberna lingua aspera fiat, & deliquijs animi existentibus, tali remissio febris fieri consueuit. Sed simul hunc seruare oportet, fame, & aquæ potu, & mulsæ potu & succis ferua, nihil fidens remissioni febrium. Quicunque autem talia habent signa in mortis periculo sunt. Vbi verò hæc cognoueris, ita prædicere si lubet, contemplatus optimè.

LIngua aspera vi febris facta, ardentem febrem indicat, talem hyberno tempore fieri, longe periculosius est quàm alia anni parte, quia longius abest à natura temporis, deliquiis animi crebris, & non omnino exiguis accedentibus, casus est lethalis. Quia morbus est maximus, tempori valde aduersus, cũ facultatis debilitate, & materiæ qualitate maligna. Sed perrarum est, ex hac, aut vlla alia, quãtunuis lethali (excipio eos quæ quarta die, aut citius interimunt) febre hominem mori, quin fiat vlla morbi remissio, vt ijs qui adsunt, atque etiam vulgaribus medicis, videatur ęgrotus iam habere melius, atque adeò nonnunquam putantur in inclinatione vniuersali esse, & promittitur eis salus, & datur copiosior cibus. Hæc prohibet Hippocrates facere, noxium enim est & turpe: Quia re vera nõ minus periclitantur ægroti cum videntur melius habere quàm antea, nisi re vera melius habeant. Solent enim hæc quæ præter rationem fubleuata sunt, malignius redire, & interimere ægrotos, nõ solũ cũ melius habere sint visi, sed & cũ liberati esse à febre, quinetiam nonnunq̃ cum, die decretorio, ac cum euacuatione, videantur esse liberati. Vt duodecimus ægrotus primi epidemiõn, qui cum à septima die, post sudorem videretur euasisse sine febre, vndecima mortuus est. Sed & præter hunc, qui omnium maximè, videtur mihi potuisse medicis imponere, narrantur in epidemijs quam plurimi, qui integrum quaternarium manentes sine febre, deinde magnitudine febris periclitati sunt. Itaque est hoc singulare quoddam exemplum, eius quod in aphorismo dicitur, his quæ non secundum rationem leuant non oportet credere, plæraque enim talium inconstantia sunt, & non valde permanere, neque morari solent. Itaque

tota

tota ratio fidendi, aut ſecus, hinc pendet, quod ſecundum rationem aut præter rationem fiat remiſsio. Fit autem præter rationem, quod ſine cauſa. Velut nunc, ſi homo habens febrem hybernam, per quam areſcit lingua, cum deliquijs animi, repentè, neque prægreſſa iudicatione vlla, neque concoctione, melius videtur habere, præter cauſam profecto id fit. Si enim leuiter ægrotaret, poſſet habere melius per paulatinam ſolutionem, aut iudicatio vlla anteceſsiſſet inſignis: verum morbus magnus & lethalis, citra concoctionem, & iudicationem non potuit, verè ſedari. Fallax ergo eſt ea remiſsio, neque minus periclitatur nunc quam prius: immo plus etiam, quia dicitur. 2. prædictionum, pernitioſa ſine ſignis leuantia, mortem indicat: neque minus eſt curandus, & continendus ægrotus in victu tenui, quàm prius, neque minus prædicendum periculum. Et quàto homo videbatur ijs qui aderant melius habere, tanto honorificentius eſt medico, periculum prædixiſſe. Qua ægrotus alioqui moriturus melius videatur habere, duplex eſt occaſio, & duplex cauſa: Quidam enim qui acutis morbis conflictantur, & hactenus fluxionibus nondum conquieſcentibus, quæ in principijs morborum maiores ſunt, affligebantur, nunc ractis euacuationibus aliquibus, & firmatis in partibus ſuccis, inter dies aliquos decretorios, diebus non decretorijs, videntur quieſcere. Alijs grauiſsimè iã affectis, & morti proximis, quod penè extinctus naturalis calor ſit, videtur etiam eſſe extincta febris. Agnoſcere hæc medicus peritus debet, neque decipi.

Cum autem in febribus terribile aliquid quinta die fiat, vel aluus repente humida deijciat, & deliquiũ animi fiat, aut vocis priuatio apprehendat, vel conuellatur, vel ſingultiat, & circa muſtacem & frontem ſudores, & ceruicem ab occipitio, Qui talia patiuntur moriuntur ſpirituoſi, non longe poſt.

ACutiſſimi pariter & pernitioſiſsimi ſunt morbi, in quibus cito apparent quæ ſuperuenientia ſigna vocantur, & eà ſunt lethalia. Horrendum vero aut terribile dicitur de ſumme lethalibus. Quibus igitur horrendum aliquid primo

quaternario fit, morbus exactè acutissimus, & pernitiosissimus est. Finit verò primum quaternarium quartus, & hic, quod ad diuinam celestemq; causam attinet, afferret iudicationes morborum talium & pericula: verum iudicat raro, quia per pauci talium mouentur diebus paribus, & peculiaris materiæ motus, qui fit aliquo imparium qui adiacent illi, tertio dico, aut quinto. trahit ad sese iudicationes. Hanc ob causam sæpe fiunt hæc die quinto, quanquam non raro etiam tertio. Ob id ergo dicit quibus terribile aliquid quinta die fiat, moriuntur spirituosi, non longè post. Recenset verò vt exempla quædam quæ sunt terribilia, Vt si aluus repente humida deijciat, & fiat, deliquiũ animi (hęc enim est pessima iudicatio sine conferẽtia & tollerantia, sed affatim & repente prosternens vires) Aut fiat vocis priuatio (aphonia enim sine manifesta causa fiens internetionem indicat) vel conuellatur vel singultiat. Vtrunque enim horum ab ardente febre est lethale. Si horum quid accidat, significatur morsi: si his accedat circa mustacem, hoc est sub naso, seu inter nasum & mentum, & circa frontem, & ceruicẽ ab accipitio sudor significatur iã iã imminere mortem moriturosque homines non longe post spirituosos. Quia talis sudor exolui iam, & expirare innatum calidum indicat Spirituosos vocat Hippo. eos qui spiritu sublimi respirant, qui toto simul corpore & naribus videntur respirare.

Quibus per febres crura fiunt tuberculosa, & facta diuturna immanentibus febribus non sunt concocta, & incidit stridãgulatio in faucibus, tumore nullo circa fauces aparẽte, & non sint concocta sed extincta, consueuit talibus sanguis ex naribus fluere, atque si plurimum fluat solutionem significat morbi, alioqui longitudinem, quanto autem minus fluit tanto deterius & longius. Si autem alia facilia fuerint, expectare tali dolores in pedes, qui si pedem affecerint, & doloros us permaneat, circum inflammatus, & non leuetur paulatim, peruenient & ad ceruicem dolores & in clauiculam, & in humerum, & in pectus, & in articulum, & hunc oportet tuberculosum fieri. Extinctis verò his, si

manus

manus contrahantur, & tremulæ fiant, conuulsio talem apprehendit, & desipientia. Certe & phlyzacia in supercilijs & rubores tenent, & palpebra altera ad alteram germinat, & dura phlegmone præhendit, & tumet vehementer oculus, & desipientia valde crescit. Noctes autem magis significant quàm dies ea quæ ad desipientiam pertinent.

SI cui est cum febre, tumor aliquis præternaturam, quacunque in parte, & manēte febre euanescit, timor est ne in partem quampiam humor rapiatur: atque si tumore euanescente, pars alia dolore, vel aliter pati incipit, in eam timere raptum, est rationi consonum. Porrò cum humor qui ex parte aliqua in aliam venit, & in ea neque maturatur, neque resoluitur tempestiuè, sed immoratur plurimùm, inde rursus rapiendum alio, suspitio est probabilis, tuncque, nisi quod aliud certius signum intercurrat, recursum in eandem partem ex qua venit, merito coniectes, quia eam partem debilem esse constat, cū sit quæ primo laborauerit. Nam futurum esse abscessum, quocunq; ex morbo, cognosces (vt in prognostico dicitur) ex morbi vltra constitutionem propriam productione, sine malis signis. Quam autē in partem fiet qui expectatur abscessus, ex his coniectabis. Primū quidē, si quæ pars per morbum dolet in eam fiet: deinde, si quæ est homini insigniter debilis. Post hæc, si qua ex parte iam ante humor mutatus est, in eam recurret. Postremo si nihil sit horū, in partes denosas, aut articulos. Exitus autem humorū, qui multos hac & illac abscessus faciunt, optimus esse consueuit, multas in partes dispergi, & in quemcūque abscessum portione aliqua insumpta ita consumi longo tempore: pessimus verò in principem partem postremo, quę longo morbo debilitata sit impingere. Ex his facile intelliges causam omnium quæ in hac oratione continentur, quæ quidem non vt necessario, semperq;, sed neque vt casu, ac citra causam per se euenientia, oportet te accipere, sed vt rationem habentia optimam, quam possis ad alia quam plurima transferre. Quibus igitur per febres crura sunt tuberculosa, & tubercula diuturna iam facta plusquam quis expectare fore, manente febre extincta sunt, ideſt euanuerunt, nō

concocta prius: quibus (inquam) hæc acciderunt, & incidit strã gulatio in faucibus, nullo circa eas apparente tumore, talibus consueuit sanguis fluere ex naribus. Nam, quia febris manet cum euanescunt tubercula, constat ea resoluta non esse, non sunt autem maturata, supereſt, vt alio succi rapiantur. Si igitur in faucibus apparet strangulatio, indicatur eo rapi. Nullus vero tumor circa fauces apparet, non igitur impingunt in eam partem succi (non enim tanta copia acutissimam & grauissimam cynanchem faceret, nullo succo extra laryngem refusso) sed plenis canalibus sursum per eam partem repere: rectitudo ergo ferendorum succorum, fluxum ex naribus pollicetur, nisi per facultatis impotentiam, & cerebri debilitatem, aliquid grauius incidat, atq; si plurimũ fluit, solutionẽ significat morbi. Nimirũ ea euacuatio, est decretoria vt signũ, & causa, & cũ copiose fluit perfecte fit, atque solutionem morbi facit, & signi ficat. alioqui (hoc est nisi copiose fluat) significat, vt alia omnia decretoria non decernentia, morbi longitudinem, nisi mors anticipet. Est enim quodcunque tale decretorium pernitiosum aut longum, & quanto minus fluit, tanto deterius est & lõgius, quia tanto est imperfectius & minus iudicans. Proinde vitupe rat toties Hippocrates stilas sãguinis ex naribus. Si igitur fluit sanguis ex naribus, sed parcissimè, ambiguum signum erit, mor tem aut longitudinem indicans. Distingui ergo debet, vt alia oĩa ambigua ex alijs signis Si quæ alia lethalia, aut quod aliud valde lethale accedat morietur paulo post, delirus aut conuul sus, si vero alia omnia facilia fuerint, quod in prognostico dicit, si cætera apparea nt vt in conualituro, longitudinem & iudicationem difficilem oportet expectare, quare & abscessus alios. Merito igitur expectes humorem eo redditurum, vnde venit, in pedes igitur. Quare tali, dolores in pedes futuros expectes: qui dolores, si pedẽ affecerint, & pes maneat, hoc est plus solito duret doloroſus, & circuminflammatus, & non leuetur paulatim, vt scilicet solẽt ita affectæ partes fient rursum alij abscessus, & repulsis iterum sursum succis peruenient dolores in clauiculã humerum, & pectus, & articulũ (articulum antonomasicè vocat coxã, is enim est magnus articulus) hæ. n. partes solent tales abscessus excipere possunt vero exipere & genua,

& cu-

& cubiti, & partes post aures, & aliæ his proximæ, solent vero sæpe excipere, quæ hic dicuntur partes, atque inter has coxa præcipuè ob magnitudinem articuli: iuxta quam etiam tubercula oriri solent, quod insinuat, dicens, & hunc oportet tuberculosum fieri. Hæc quoque, dolores scilicet dictarum partium & tubercula, extingui possunt, paulatim iam tãdem cõsumptis succis, aut rursum in alias partes conuersis: periculũ autem est post tam diuturnam affectionem, ne membra præcipua iã sint adeo debilitata vt recipiant, atque inter ea cerebrũ maximè ex articulis paratum est recipere ob rectitudinem. Quod si euenit accedent signa quę passionem cerebri significent, vt conuulsio & delirium, & oculorum morbi: ij præcipuè qui ex crasis sue cis fieri sunt nati, vt φλυζάκια ideſt pustulæ in supercilijs, & rubores, & extuberantia palpebræ superioris, & phlegmone dura hoc est scirrhosa. Nam delirium & conuulsio læsiones sunt actionum quæ primo ad cerebrum referuntur: oculus vero tantam rectitudinem & viciniam habet cum cerebro, vt eius mala optime soleat indicare. Dicit tandem, his noctibus magis quam diebus crescere desipientiam. Nimirum cerebri passiones omnes quæ ex succorum in eo redundantia pendent, augẽtur noctibus, ob somnum & ob ipsam noctem quæ causa est analoga somno, grauans scilicet caput & succos intro pellens. Hanc ipsam ob causam euenit morbos oculorum augeri noctu, vt idem Hippocrates docet quinto epidem. non longe à fine. Nimirum oculi laborant cum cerebro, quare cum cerebrum nocte lædatur, necesse est lædi & oculos.

Signa autẽ multa potius fiunt in numero impari quàm pari, vtrouis autem horum numerorum fiant pernitiosè superueniunt.

DIes impares vocari Hippocrati eos qui sunt iudicatorij dictum est sæpe, accidere verò multo plura signa his diebus, quam non iudicatorijs, manifestum est. siquidem hoc non de pathognomicis intelligi debet, cũ hæc cũ ipso morbo inci-

piant & permaneant, ſed de ſuperuenientibus, quæ ſunt ſalutis aut mortis, aut decretoria, hæc vero vtraque in iudicatorijs morbi accipiunt. talibus enim accidunt non ſolum iudicationes, ſed & mutationes inſignes in melius aut deterius, quæ ſuperuenientibus mutationibus inſignibus, concoctionis aut cõtrarij, aut ſignis ſalutis aut mortis, agnoſcũtur. Itaque ſigna diebus iudicatorijs ſuperueniunt, potius quàm alijs. Sed quod addit, eſt animaduerſione dignum. Videtur enim dicere, nihil referre ad iudicationem, quali die fiant, ſed ſolum qualia ſigna ſint. Siquidem dicit, vtrouis horum numerorum fiant ſigna, pernitioſi ſuperueniunt. Intelligi certe hoc debet de ſignis pernitioſis, non enim quibuſcunque ſignis ſuperuenit morbus pernitioſus, ſed ſolum pernitioſis. Itaque dicit, vtrouis numero fiãt pernitioſa ſigna, pernitioſum morbum ſuperuenire, quaſi nihil referat quo numero fiant. At vero hoc alienum eſt à veterum ſententia, celebratiſsimum enim eſt à Galeno, firmiores eſſe ſignificationes, quæ diebus decretorijs fiant quam quæ aliis, & ſigna mala tũc eſſe deteriora, & bona meliora. Atque adeo Hippo. ipſe toto opere epidemiõn in hiſtoriis curauit narrrare præcipue quæ contemplabilibus diebus fierent ſigna, quaſi illis diebus maiorem habeant vim. Proinde oportet intelligere, Hippocratem non negare, facere aliquid diem ad ſignificationem, ſed afferere, non adeo facere, vt pernitioſis, quod non accidant die impari, non ſuperueniant morbi pernitioſi: quia potius, vtrouis numero fiant ſigna pernitioſa, ſuperuenire morbos pernitioſos: quia ſigna pernitioſa, etſi ob diem poſſint plus aut minus talia fieri, tamen quia perſe ſunt talia, ſemper ſunt talia: qa quod ineſt perſe alicui ſẽper ineſt. Igitur ſigna pernitioſa vtrouis die fiant, ſignificant morbos pernitioſos.

Hos ſi ab initio purgare volueris, ante diem quintum facito, ſi murmurauerit venter, ſin minus, à medicamentis abſtineto. Si autem murmurauerit, & deiectiones bilioſæ ſint ſcamonia ſubpurga mediocriter. Quod verò ad aliam curationem attinet, quam minimum offerre tum cibos, tum ſorbitiones, vt melius habeant, niſi decimam quartam fuerint egreſſi.

Hoc

HOc ad curationem omniu m acutorum morborum vide tur mihi pertinere, nihil enim eſt aliud, quam quod in aphoriſmis generatim dicitur. Nam quod illic dixit, Incohantibus morbis ſiquid videtur mouendum, hoc hic, hos ſi ab initio purgare volueris. Nimirum voles purgare, cum videtur, atque tunc incohantibus morbis, hoc eſt ab initio facies. Videri autem debet, cum materia turget, neq; ſolum cum vere ac propriſsimè turget, hac & illac reciproce actam, ſed vtcunque ſucci quieti non ſint, & ex parte in partem ferantur præcipuę cum feruntur verſus ventrem: nam quo vergit natura ſuccus per loca conferentia eo oportet ducere. Itaque murmurare ventrem & deiectiones bilioſas apparere non propriſsimam, turgẽtiam tamen quandam ſignificat: ferri enim bilem ſponte verſus ventrem. Cum ergo hæc apparent, merito voles ab initio purgare Debes verò id facere cito. Nam medicari oportet in valde acutis, ſi materia turget, eadem die, tardare enim in talibus malum eſt. Hic non de valde acutis ſolum, ſed de acutis omninò agitur, neque de turgentia exquiſitiſsima, proinde eadem die fieri, neque perpetuum, neque neceſſarium, illud tamen firmũ ratumque ſit, non eſſe cunctandum, ſed vbi viſum fuerit ab initio purgare, faciendum cito. Nunc hoc cito definit, dicens faciendum intra primum quaternarium. Satis enim feſtinatur cum intra primum morborum impetum, qui quatuor dierum eſt, fit. Itaque dicit, ante diem quintum, hoc eſt intra primum quaternarium. Conſtat verò hoc, & primo, & ſecundo, & tertio, & quarto, fieri poſſe: rarò verò vltra hos fieri debet, quia in acutis plærunque mox à primo quaternario firmantur ſucci, & retinentur concoquendi. Proinde intra hos dies, ſi dicta ſigna affuerint, purgare oportet ſcamonia, quia bilem ſubducit. Conſtat verò quòd & alio quocunque cholagogo, nominauit autẽ hoc vt nobiliſsimum. Non oportet autem vehementem hac occaſione fieri purgationem, quia cum bilioſa ſint excrementa & ſponte ſua ferantur in aluum mediocris ſufficiet, & in vehementi erit periculum ſuper purgationis. Vt ergo melancholicos iubet vehementer, ita bilioſos mediocriter purgari. His intra primum quaternarium actis, quod ad reliquam curationem attinet, à quinta vſque ad quatuordecimam oportet quã

minimum offerre, tum cibos, tum sorbitiones vt ægroti melius habeant. Sed dices videri deesse plurima ad taliũ curationẽ, ac proinde doctrinã hanc admodum mancã. Certe non est, sed aperte aut per insinuationem, tota acutorum curatio perfectè traditur, & ea optima, atque Hippo. dignissima. Quod vt intelligas, Scias duas esse occasiones præcipuas, vtendi auxilijs magnis, & nobilibus, in acutis morbis: principiũ, cum adhuc multitudine laborat corpus, & succi nondũ sunt firmati: & inclinationẽ. cũ iam concoctione perfecta, vis concoctrix cedit expultrici. Reliquis temporibus, quæ inter hæc sunt, melius est quietẽ agere. Tunc. n. natura nullis euacuationibus adminiculatur, quia retentioni & concoctioni studet. Hãc ergo tu debes imitare quiescens. sit autem hoc quiescere, nihil aliud quã curare vt victus recte instituatur, & obseruetur. Quod vt docear, dicit, quam minimum offerre cibi & potus, hoc est, vt, præbens id cũ quo possit durare, etsi qd errati casu incidat sustinere, prebeas quã minimũ (his etiam tu adiunge alias omnes cõsiderationes ad victũ probe instituendum necessarias) nisi decimã quartam fuerint egressi. Nomine decimæ quartæ intelligit diẽ decretoriũ cuiusq; morbi. Merito vero si nominatim dicenda dies quæ piam fuit, huius potius meminit, quia est finis acutorũ maximè communis. Itaque perinde est dicere, nisi decimam quartã fuerint egressi, ac si dicet, vsque dum inclinare cæperint, tunc enim & redeundum ad euacuatoria est, nisi sponte iudicentur, & augendus cibus, & si quid intemperiei partibus hæsit, corrigendum.

Cum febricitanti decima quarta die aphonia acceßerit, non consuenit solutio cita neque morbi deceßio fieri, sed tempus significat cum autem apparuerit hac die, diutur nius coincidit.

APhoniam quatuordecima die accidentem, significare dicit morbi longitudinem, ac multo magis cum ea die cõtingit, quàm cum vlla alia. Intelligi autem debet hoc si reliqua omnia promittant salutem. Nam cum aphonia per febres con-

tinuas

rinuas fit, ſignum adeo lethale, ſi quod aliud ex lethalibus ei accedat ſignificabit citam mortem, ſi autem nullum, tardius aut liberabitur aut morietur, vt facultas magis aut minus conſtabit. Ponit verò nunc Hippocra. aphoniam ſolam, merito ergo intelliges nullo alio lethalium accedente. hæc verò ſignificat ita quia ſignum lethale eſt, & quodcunque tale, cui reliqua omni renuunt, ſignificat longitudinem. (Itaque & in quocunque alio lethali, eadem ratione prædicendi, vti poſsis) præcipue vero in die decretorio, quia rali die ſignificationes omnium ſignorum firmiores fiunt. Inter decretorios verò quatuordecimo maximè apparentia diuturnitatem ſignificant, quia acutorum exacte is vltimus finis eſt. Si igitur exactis omnibus acutorum finibus, incipiunt longitudinis ſigna denuo apparere, maior ſignificatur productio, quàm ſi prius apparuiſſent.

Cum febricitanti lingua quarto die conturbate loquitur, & aluus egerit biliosa humida, talis delirare conſueuit Sed oportet obſeruare quod ſuccedit euenientibus.

PErturbata loquela in febribus acutis cum alui egeſtione biliosa ſignificat bilē redundare, & in caput efferri. Nā cum perturbate loqui poſsit quis, ob mentis perturbationē citra corporalē vllam paſsionem linguæ, aut ob laxitatem ipſius linguæ penitius irrigatæ pituita, aut etiam ob bilem pungentē, & conuulſoriè facientē linguæ muſculos moueri, accedens deiectio biliosa, in bilem potius iubet eius paſsionis cauſam reijcere, nulla cum ſit potior ratio agnoſcendi ſpeciem ſuccorum, qui in corpore redundant, quam ab exeuntibus: redundante verò in corpore bile linguam titubare, eius lationem ſignificat in caput. Quòd verò id quarto die eueniat ob diei iudicatoriam naturam prognoſticum confirmat, & quòd tam cito mutatio ea in deterius fiat, ſignificat magnam morbi acutiem. hinc verò quid ſuper eſt aliud, quàm vt phreniticus homo fiat & deliret, niſi valde firmam habeat virtutem, quæ à cerebro vehemēter repellēs, aut in aluū copioſe retrudat, aut per nares emittat,

ante-

antequam malum firmetur in phrenitidem? atqui quoniam potest ita fieri, Hippocrates qui siquis animum aduertat, vel prudentiam ad res gerendas nos semper docet, non vult, vt mox feramur præcipites in prognosticum, affirmantes, futurum vt deliret. Sed oportet (inquit) obseruare, quod succedit euenientibus. Euenientia vocat nunc, signa superuenientia, cuiusmodi sunt, loquella illa perturbata, & fluxus alui biliosus oportet obseruare quid his succedat, ipse enim decursus, quod futurum est indicabit. Itaque prudentiæ gratia, oportet dictis signis non omnino fidere, sed adiungere eis alia, quæ posterius superuenient. Nam si deliraturus sit, aluus supprimetur, ac fortasse vrina reddetur tenuior, & stillæ sanguinis fient, & rubri oculi, instabiles, aut inconniuentes, & venabitur muscas, & ex taciturno loquax, aut ex loquaci fiet taciturnus aut quædam horum fient; Sin minus, aluus fluet copiosius, loquella fiet expeditior, & cætera omnia inclinabunt ad sapientiam.

AEstiuo & autumnali tempore, in acutis sanguinis destillatio repentina contentionem & magnam inflammationem circa venas, significat, & in posterum diem vrinas tenues futuras, atq; si ætate florescit & corpore exercitato, aut bene carnosus, sit, aut melācholicus, aut ex potu manus tremulæ, bene habet desipientiam prædicere aut conuulsionem, atque si paribus diebus superueniant melius, in iudicatione verò pernitiosum, nisi multus satis effusus sanguis viam redundantiæ, fecerit per nares, aut per sedem, aut abscessus, aut permutationes, aut dolores hypochondriorum, aut in testes, aut in crura. Costis autem his, viæ patēt sputis, & vrinæ craßæ leues & albæ.

SAEpe vituperauit Hippocrates in Epidemijs præcipuè, & prorrheticis, stillas sanguinis ex naribus per febres continuas, præcipuè verò die quopiam decretorio accidentes: nūc quam affectionem significēt docet; dicens, significare σιντονίην καὶ φλεγμασίην interpretantur plærique, robur & ardorem, ob

scuram

ſcuram & difficilem reddentes ſententiam: nihil enim ſignificat minus hoc ſignum quam robur, lethale cum ſit. Sed σύντονος ſignificat tentionem, φλεγμασμὸν ardorem, conſtat verò ardore cum tentione venarum ſignificari affectum in eis phlegmonoſum, quali venæ tenentur, laborante homine laſsitudine phlegmonoſa, Itaque dicit ſtillas ſanguinis è naribus fieri, cum ſanguis redundat in venis capitis circa naſum, & ob malignam qualitatem, vel quod per facultatis expultricis debilitatem, longam moram illic trahens inflamet ipſas venullas & earum oſcula, quæ inflammata minus iam poſſunt deponere, quia ob tentionem fibrarum, minus poteſt facultas niti, irritantur verò aſſiduè, & eam ob cauſam deſtillatio fit crebra, nulla tamen copioſa effuſio, Hæc affectio æſtiuo & autumnali tempore fieri ſolet, quibus ſcilicet temporibus morbi acutiſsimi & periculoſiſſimi. Vere enim fluxus ſanguinis boni & copioſi conſueuerunt fieri, tentanti & maligni æſtate & autũno potius, cũ febres acutæ, & facultates lãguidæ ſunt. Atqui, etſi hic lethalis caſus ſit, nõ proinde non fiet, vt multi ex eo conualeſcant. Neq; enim lethale dicit, quod ſolis morituris ineſt, ſed ex quo mori ſolent multi, etſi plures ẽt liberentur. Proinde hic caſus tres exitus habere põt, peſsimum, vt qui ita ægrotat cũ delirio aut cõuulſione moriatur, optimũ, vt ſoluta phlegmone venarum, & roborata virtute, copioſus tandem aliquis ex naribus fluxus fiat, aut repulſus ex ſupernis, qui per eas partes exire non potuerit per hæmorrhoydas exeat, aut mulieri per vterum: mediocrem, vt abſceſſus aut permutationes faciat. Abſceſſus dicitur collectio humoris in partem aliquam: permutatio, eſt morbi in morbum mutatio, euenit eidẽ rei eſſe vtrunq;, cum ſuperueniente abſceſſu ſoluitur morbus prior. Vtrumuis accidere poteſt in hoc morbo, ſoluta.n. aut non omnino ſoluta febre, poſſunt ſuccedere dolores hypochondriorum, multitudine ſuccorum eo collecta aut abſceſſus poſsũt fieri in teſtes, aut in crura, ita ẽt in coxã, aut alios articulos aut partes laxas. Porrò hi abſceſſus poſſunt manere durati & incurabiles, vt ſæpe factum vidimus, aut ſolui paulatim, materia cocta & euacuata per ſputa, aut effuſione multæ vrinæ craſſæ & albæ, & leues: nã velut quibus ſperatur abſceſſum futurũ ad articulos, liberat ab abſceſſu vrina multa, craſſa & alba facta,

cta, ita quibus abscessus est factus, eius solutionis fit causa. Dicũtur verò hic crassæ leues & albæ, non quę crassitiæ mediocres, habentes albas & leues subsidentias, sed quæ crasso lacti similes: tales enim sunt quæ a crasis succis corpus purgant, & quæ pro fluxu sanguinis, qui in morbi initijs defecerit, solet postremò superuenire, vt aphorismo citato dicitur qui est 74. sectionis quartæ ex tumore testiculorum expectabis potius sputa, ex hypochondrijs aut cruribus vtrumuis: nam vt secundo Epid. dicitur, tussis sedat testium tumorem. Hos exitus cum habere possit proposita affectio: pessimũ maximè timebis in iuuenibus, & corporibus plenis, exercitatione bene nutritis, & bene carnosis & in atrabiliarijs, & vinosis, quibus ex potu vini solent manus esse tremulæ, vt extremè senibus, nã iuuenes ob caliditatẽ temperamẽti acutius ægrotant, & periclitanr magis à raptu humorũ in caput, bene carnosi, periclitantur ob copiam sanguinis, & caliditatem naturalem: atrabiliarij, omnium maximè sunt parati ad deliria ob humoris naturam, sed & ad conuulsiones, ob siccitatem & duritiẽ neruorũ: iam verò vinosi, & temulenti, omniũ maxime periclitantur delirare & conuelli, quacunq; ex causa. Sunt enim eis mẽs & neruorum genus maximè læsa. His igitur delirium timebis & conuulsionem, quibus nihil erit horũ, abscessus meliores. Significationem stillarum malignarum, auget vrina, die sequenti reddita tenuior, quia vt in phreniticis, ita in paratis delirare, vrinam aquosam reddi, suspitionem auget, fit siquidem succis sursum euntibus. Proinde dicit significare in posterum diem vrinas tenues futuras, non ita quidẽ vt necesse sit, post stillas mox fieri, sed quod soleat, nimirum eadẽ causa quæ stillas fecit, nata est tenuitatem vrinæ facere, raptus scilicet succorum in superna.

Febri singultuosæ, succum silphij, oxymeli, daucum terens potandum da: & chalbanũ in melle, & cyminum in eclegmate, & succũ ptissanæ sorbendum. Euadere autẽ huius modi non potest, nisi sudores decretorij, & somni æquales superueniant, & vrinæ fluxerint crassæ & acres, aut in abscessum firmetur. Nux pinea & myrrha in eclegmate.

Po-

Potandum verò his da oxymeli per quam exiguum, si autem sticuloſi vehementer ſint, aquam hordei.

FEbris ſingultuoſa non eſt, cui ſingultus aliquando accedit, neq; cui in extremo iã vitæ conſtituto homini (ita vt fit) ſuperuenit, ſed quã à principio ac ſemper, aut ſemper fere cõmitatur. Hanc Galenus & eo iuniores, non ponunt in differentiis febrium, ſed ponerent in tractatione de febribus cũ accidẽtibus. Accidente enim quodam diſtinguitur ab aliis: verum veterrimi qui partitiones morborum non deduxerant ad tam exactum, multas differentias ſtatuebant ductas ab accidentibus, vt ſint febres ſudatorias, & febres laborioſas & huiuſmodi. Eſſe febrem hanc grauem & periculoſam, inde intelliges, quòd Hippocrates dicit, euadere autem qui ita eſt affectus non põt, niſi ſuperueniant ſudores decretorii, & reliqua. Cauſa autẽ eſt, quia neceſſe eſt abundet multus malignuſque ſuccus, iſque imbibitus in membranis ventriculi, qui per ſeſe periculoſus eſt, accedente verò continua & acuta febre, magnam etiam copiã ſubeſſe toto corpore, ac præcipuè circa internas partes, ſignificat. Nam ſingultus ille ab inanitione non erit (vt fortaſſe qui poſt dies multos, confecto iam ab ardente febre, ſuperueniret) cum ab initio febrem committetur, ac multo minus à flatu (diſſoluetur.n. ab ipſa febre) cum toto morbi tempore perſeueret, ſupereſt vt eam habeat quam diximus cauſam, & vt ob id febris periculoſa, & curatu difficilis ſit. Docet verò hic Hippocrates non omnem curationẽ: nam frictionum, vomitionum, & clyſterium meminiſſet, ac ſi res exigeret, etiam miſsionis ſanguinis: ſed eam præcipuè curationis partem, quæ ad hanc febrem maximè accommodatur, & ab ea, quæ talis eſt, indicatur, nimirũ à propria cauſa ſingultus: ea conſiſtit in vſu potionum, & ecclegmatum reſoluentium, & diſcutientium vehementer, & extrahentium, ac extergentium, vt partim extracti deterſique ſucci ex membranis vomantur, aut deijciantur: partim diſcuſſi vehementer, exſudentur, aut mictione reiiciantur. Huiuſmodi ſunt ſuccus ſilphij, & puluis ſeminis dauci, potus ex oxymelite, velut ſi vtriuſque dragmæ ſemiſſem des, ex oxymelitis vn-

cijs

cijs duabus aut tribus, cum decocto aliquo ad eandem rem accommodato, vt fortè cum decocto calaminthæ, vt tenuior reddatur potio : & eclegma ex melle despumato cum galbani & cymini momento: habemus etiam multa alia in officinis, quibus hoc casu rectè vtemur, velut serapium ex menta aromatizatum, aut ex absinthio amaro (ponticum enim vi extergendi caret) cum diatrion piperewn, aut diacalaminthes, aut diaspolitico. Quin etiam censeo hoc casu theriacæ, & mitridatici, esse salutarem vsum, ac fortasse etiam erit vtile, hos ad sudorem cogere decocto ligni sancti, cum rebus stomaticis parato. Nã vt dicit Hippocrates liberari non possunt, nisi sudoris decreto rij, hoc est copiosi cum bona tolerantia & conferentia (quæ significabunt tibi somni æquales, id est placidi, non interrupti) & vrinæ fuerint crassæ, hoc est multitudine succorum perturbatæ (non enim profectò crassæ & mediocres, vt quidam interpretantur) & acres, hoc est mordaces, vt ipse ægrotus morderi se sentiat (indicat enim hoc, acrium aut salsorum euacuationem) aut in abscessus firmetur malum, vt scilicet solent alii morbi graues & difficiles à quibus homines euadunt. Cum ergo sine his euadere non possint, hæc si non fiant, facere oportet vt ab eodem Hippo. 6. Epid. dicitur. Eadem intentione iubet Hippocrates dari eclegma ex nucibus pineis, cum mirrha, qđ parari potest ex ipsis nucibus cum totis spherulis pineis, aut ex nucleis nucum pinearum, incoctis in melle, immisso puluere mirrhæ, quem possit recipere, ne sit omnino abominabile. Efficacius est, quod ex exiguis, & resinosis spherulis paratur, pollet vehementi extersione. Vsus huius medicamenti præcipuus est ad thoracis morbos, quibus vehementi extersione est opus, vt procedente sermone videbimus, vt suspicer, velut etiam Gale. casu incidisse verba hæc in hunc locum, alioqui scribenda prius aut posterius, in disputatione de thoracis morbis. Quanquam & ad singultientem ventriculum, sit hoc non parum vtile, ob extersionem. Scimus enim resinã bene expurgari ventris membranas. Reliqua huius orationis pertinent ad victum. Dat enim pro cibo sorbitionem ex ptissana, vt scilicet in alijs acutis febribus, daret verò, arbitror, Hippocrates non simplicem ptissanam, sed paratam cum anetho, aut porrò, aut re alia incinden-

cindendi vim habente, vt ſolitam eſſe parari antiquitus author eſt Gal. pro potu dat oxymeli per quam exiguum, valde ſcilicet dilutum, ne acutum mordeat ventriculum alioqui ſingultientem, & vt ſit potui idoneum. Si verò ſint ęgroti valde ſiticuloſi, ferre non poterunt potum oxymelitis) auget enim ſitim vt lib. 3. dicebant) quare tunc dare iubet decoctum hordei, quod ſitim aliqua ex parte ſoletur. Fuerit vero expediens, hordeum in aceto prærnacerare, aut aceti tantilum adijcere, quia ſitim ſedabit. ſtrenuius, & incindet pariter ac exterget, atque ita, magna ex parte, cum dictis medicamentis conſpirabit, obſiſtens tamen ardori, ne is plus quam ferri poſsit, augeatur.

Perineumonica autem & pleuritica ita oportet conſiderare, an acuta febris ſit, & dolores lateris, aut alterius aut vtriuſque, atque an doleant, cum ſpiritus ſurſum fertur & tuſſes inſint, & ſputa educantur ruffa vel liuida, aut tenuia, & ſpumoſa, & florida: atque ſi quid aliud diuerſum his habeat, præter ea quæ didicimus. Ita oportet deducere. Si dolor ſurſum penetrauerit ad clauiculam, vel ad mammam, & brachium, ſecare oportet venam internam in brachio, quacunque parte dolor ſit, ſecundum eam, auferre verò ſecundum corporis habitum, & anni tempus, & ætatem, & colorem: ampliuſque confidenter, ſi acutus ſit dolor, vel ducere vſque ad deliquium animi. Deinde poſt hæc clyſtere vti. Si vero ſub thorace dolor ſit, & infeſtauerit valde, aluum pleuritico ſubpurga, in medio autem purgationis nihil da, poſt purgationem autem oxymeli. Pharmacum autem dabis quarto die, tribus primis diebus clyſterem ſubmittere, atque ſi non leuetur ita, ſubpurga, cuſtodia deinde ſit vſque dum ſine febre fiat, & ſeptima dies ſit, deinde ſi in tuto eſſe videatur primum cremorem exiguum, & tenuem, & melle conditum, præbe, ſi verò reuocetur facilè & facilè ſpiret, & ſine dolore ſint latera, paulatim craſſius & plus, & bis in die.

Repe-

REpetitionem facit Hippocrates, multorum quæ dicta antea sunt, neque sanè proinde censendum est, absurdam tractationem esse, & Hippocrate indignam. Nam multis repetitionibus vtuntur etiam probatissimi autores, maximè cum ad finem iam properat disputatio. Neque sanè hæc repetitio quæ in manibus est, sit omnino inutilis, nam etsi plæraque dicta antea sunt, quæ ad agnitionem & curationem perineumoniæ & pleuritidis pertinent, quædam tamen non inutilia adduntur nunc, quæ fuerant antea prætermissa, multa alia dicuntur aliter quæ intelligere erit ex vsu, vt quæ partim idem, partim diuersum aliquid contineant. Imprimis hic quoque, velut & in secundo libro, videtur mihi perineumonica & pleuritica vocare, nõ exquisitam solum & perineumoniam & pleuritidem, sed nothas etiam, ac denique dolores quoscunque, qui videantur latera aut thoracem obsidere. Nam, vt sæpe monui, non erat eo tẽpore ducta morborum partitio ad tam exactum, neque medicina adeò recesserat ab empyrica, vt solis pathognomonicis signis definirent, sed syndromas facerent signorum, coniungentes cum pathognomonicis etiam assidentia: & superuenientia. Velut nunc perineumonicam aut pleuriticam passionem esse dicit (hæc à se inuicem interim non distinguens) si acuta sit febris, & dolores lateris, aut alterius, aut vtriusque, (speciem doloris non definit) atque si doleant cum spiritus sursum fertur, & russes insint, & sputa educantur, russa vel liuida, aut tenuia, & spumosa, & florida hoc est rubicunda, aut variegata, aut aliam præter dictas differentiam habentia. Hæc est syndrome quam hoc loco describit. Constat verò, sputa huiusmodi neque perineumoniæ neque pleuritidi esse pathognomonica, sed vtrique superuenientia. Sed mireris, cur dicat, an doleant cum spiritus sursum fertur, fertur enim spiritus sursum in expiratione, solẽt vero pleuritici dolere multo magis in inspiratione cum dilatatur thorax. Intelligendum verò est Hippocratem hic loqui de dolore, qui sentitur tussiendo, qui magnus esse solet, fit vero tussis expiratione vehementi, proinde dolorem tussis, dicit fieri in latione sursum spiritus. Post syndromen accedit ad curationem, quum non exorditur à fomentis vt lib. 2. fecit, sed prætermissis his, quæ tentandi gratia admouebantur, à missione

sangui-

ſanguinis & expurgatione, adhibens eandem diſtinctionem dicens, Si dolor, ſurſum ſpectet, mittendum ſanguinem ab interna vena cubiti. Explicat nunc multo magis qua ex parte, dicens quocunque latere dolor ſit, eo eſſe mittendum ſanguinem. Superioribus annis cum velut e cimericis tenebris cœperunt Galeni & Hippocratis opera emergere, plurimum altercatum eſt medicis, qua ex parte ſit ſecanda pleuriticis vena, quoniam Auicena, & alii fere omnes arabes ex contraria ſecandam contendunt. Verum iam omnibus ferè ventum eſt in ſententiam græcorum, ſecaturque iam vbique in brachio lateris affecti. Quãtitatem mittendi ſanguinis lib. 2. definiuit coloris mutatione nunc corporis habitum, anni tempus, & regionem, & colorem hominis, iubet conſiderare: quod inconſtantiæ, quin & contradictioni, imputat Celius Aurelianus, verum fallitur. Nihil enim repugnans continent hæc loca, quin potius deficeret fortaſſe aliquid doctrinæ, niſi hæc illis adderentur. Non enim profecto omnes ſuſtinent vſque ad mutationem coloris miſſionẽ ſanguinis, neque pleuriticis omnibus eadem quantitate poteſt detrahi, ſed cum Hippocrates iubet mitti ſanguinem vſque ad mutationẽ coloris, ſi fieri poſsit intelligit, quoidam enim prius exanimaueris, tunc ergo conſiderare debes omnia quæ ad hominis naturam & res non naturales quibus vtitur, ſpectant, vt in ea omnia reſpiciens alteri plus, alteri, detrahas minus. Iubet vero Hippocrates non horrere copiam, ſed audacter hoc in morbo ſanguinem fundere, eadem exhortatione vſus eſt libro ſecundo, dicens, & non cunctari ſanguinem confertim auferre. Tamen ſcias, vtranque in partem medicos peccare poſſe, etiam in hoc morbo. Multi enim qui confertim vacuati cito moriuntur, vacuati parcius, lente liberarentur. Quare hanc ad copioſam miſsionem ſanguinis exhortationem, ego velim temperari, eatenus ſaltem, vt vſque ad deliquium animi hoc in morbo non ducatur, etſi id iubeat Hippocrates. Nam tametſi non probo ſententiam eorum, qui nunquam eo vſque eſſe ducendam miſsionem ſanguinis contendunt, tamen in pleuritide, & perineumonia, & aliis thoracis morbis, quibus excreatio ſit neceſſaria, fieri debere vnquam, nego. Quia in his parcẽdum multo magis eſt animali facultati, quam in aliis, qui à ſola

naturali coquuntur,& iudicantur. Itaque exhortationem hanc hactenus temperatam volo. Post missionem sanguinis iubet clystere vti,quod quidam iuniorũ sequuti,nunquam antè missionem sanguinis,sed ab ea semper vti iubent clystere:quos plerique alij derident, dicentes antè esse vtendum. Verùm si quis quæ Hippocrates hoc opere scripsit attente legat, intelliget facilè neutrum esse agendum perpetuo,sed sua occasione vtrũque. Ipse enim primo libro multis docuit,etsi pleuritis quæ nõ sit omnino leuis,missione sanguinis aut expurgatione curanda sit,nihil tamen esse prius agendum si satietas aliqua in ventriculo sit,quam vt descendat,atque cum descenderit,quàm vt euacuetur clystere,aut glande. Hic vero,quasi nulla tollendi facietatem, aut redundantiam in intestinis, necessitas sit, sed propria solum materia morbi sit vacuanda,iubet sanguinem prius mittere, mox clystere vti, vt si quid bilis agitatione sanguinis secretum sit, aut à natura reddita fortiori expelli paret, clystere subducatur. Itaque ob materias communes & ea quæ in aluo collecta continentur, rectius injcitur clyster ante missionem sanguinis, ne vacuandis venis diducantur, ob propriam vero morbi,& quæ ex venis sit conuocanda, post missionem. Vtrum autem potius agendum sit res ipsa iudicabit in occasione. Porro cum aluus nimis sicca est mollire eam prius clystere oportet ne missione sanguinis magis siccescat, quod procedente opere ob ipso autore dicetur. Hactenus de missione sanguinis, de expurgatione agit deinceps, dicens, Si vero sub thorace dolor sit,& infestauerit valde,aluum pleuritico subpurgabis. Vt libro secundo monuimus quandoquidem illic dixit, si eas quæ sub septo transuerso sunt partes dolor affecerit, hic vero, si sub thorace color sit, constat non de verè pleuritico eum agere, quanquam pleuritici appellatione,sed de eo cui in hypochondrijs sit primario dolor, simul vero cum ijs doleant infernæ costæ: neque de his vtcunque,sed cum venter murmurauerit, iubet enim hos expurgari ante diem quintum,iuxta illam præceptionem,acutis morbis communem, quam antea scripsit, dicens, Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, si venter murmurauerit. Igitur his quoque, si venter murmurauerit, pharmacum

macum dare iubet quarto die. Sed cur quarto, potius quam tertio, ſecundo, aut primo? Certè, vt poſsis tribus primis diebus vti clyſteribus, & eadem ratione, ſerapijs, quia fortaſſe hęc erunt ſatis, vt corpus expurgetur, poſsiſque ita pharmacum deuitare: ſin minus, ſaltem corpus prępararierint, fecerintque fluidum. Quarto igitur iubet, non quod neceſſe ſit eo die ſemper dari, ſed quod ſi res citius dare non cogat: ſatius ſit tribus primis corpus præparari & ſatius ſit dari antè quintum. Cętera pertinent ad victus rationem, quam tenere debet, is qui pharmacum acceperit. Dixit ſecũdo libro, mox eſſe ſorbendam ptiſſanam ab accepto pharmaco, neque inſigniter minori quantitate quam conſuetum eſt, hoc nunc repetit, adijcitque, quod & illic dictum eſt, in medio purgationis nihil eſſe dandum, poſt purgationem vero dandum eſſe oxymeli pro medicamento ſcilicet alimento, vt tãtillum nutriat, vſq; dum liceat cibis firmioribus vti, & reliquos ſuccos qui expurgationi non ceſſerunt, excreari faciat. Cuſtodia (inquit) ſit deinde vſq; dum ſine febre fiat, & ſeptima dies ſit. Hęc cuſtodia quã dicit, ad victum ſpectat. eſtq; quod iubet, vt cuſtodias ægrum ſine vllo alio cibo vſq; dum ſeptima ſit, & fiat homo ſine febre: Nimirũ ponit hæc fieri in pleuritide acutiſsima, & cuius cõſti tutio ſit ſeptem dierum, alioqui craſsiori cibo ſit opus vt æger ſufficiat. Quanquã & vſq; ad ſeptimũ traducere ægrũ ſolo oxymelite, cenſet Aurelianus eſſe nimiũ, & parum humanum, qua in re nonnihil illi conceſſerim, & nõnihil iuſculi, aut etiam ſorta ſſe pulli exigui dari ægroto, permiſerim, ſed neq; Hippocrates hoc præcipit quaſi omnibus perinde faciendum. Non enim is erat, qui vnã aliquã victus rationem omnibus pleuriticis cõgruere, exiſtimaret, nulla neq; naturæ neque conſuetudinis ratione habita: ſed neq; adeo multi fortaſſe ſint quibus ſolũ oxymeli guſtare conueniat, per exiguum tamen ſit ſiquid vltra detur vſque ad ſeptimum. Deinde ſi in tuto (inquit) eſſe videatur, ſoluta ſcilicet febre, primum cremorem exiguũ & tenuem mel le conditum (quia pectoralibus omnibus mel vtiliter admiſcetur) præbe, atque ſi facile reuocetur, Hoc eſt conualeſcentia vt oportet procedat, qđ inde agnoſces quod facile ſpiret, & ſine dolore ſint latera, paulatim dabis craſsius & plus, & bis in die

Si vero non facilè liberetur, potionis minus, & ſorbitionem exiguam, cremoremq; tenuem, & ſemel, qua hora melius degit. Cogноſces autem ex vrinis, conuenit aũt ſorbitionem offerre his. Ex morbis non antea quam vrinas, & ſputa concocta videris facta. Si verò purgatus multa deiecerit, neceſſe eſt dare, minimum autem & tenuiſſimum, nõ enim poterit dormire per vaſorum inanitionem, neque ſimiliter coquere neque indicationes expectare. Verum vbi crudorum colliquationes factæ fuerint, & quæ renituntur reiecerit, nihil obſtabit. Cocta autem ſunt ſputa, cum ſunt ſimilia puri, vring autem ſubſidentias habentes ſubrubras velut grana orobi.

CVm purgatus iã ſit homo & tempus conſtitutionis morbi præterierit, velut in hoc morbo diem ſeptimam, ſi quidem à indicatione recte habeat, & vt oportet conualeſcat, licet, Cibum paulatim augendo dare vſque dum ad conſuetũ per bonam valetudinem victum reducatur: ſi vero non facilè liberetur, ſed vt fit nonnunquam malum vltra ſuam conſtitutionem producatur, aut cum videatur iudicatus, denuo recrudeſcat, oportet rurſum ad tenuem victum hominem reducere, dareque potionis minus, & ſorbitionem exiguam, cremoremque tenuem, idque ſemel in die, ea hora qua melius habet. Sane hoc commune eſt morbis omnibus, circuitus aliquos exacerbationum habentibus, quia in paroxyſmis cibum dare noxium eſt, vt in aphoriſmo dicitur: illud vero eſt notatu dignum, quod Hippocrates, docet ex concoctione vrinæ, & ſputi horam leuiſſimam, velut inclinationis paroxyſmi, cognoſcere. Dignoſci enim totius morbi tempora ſignis concoctionis, paſsim legas apud Hippocratem & Galenum, ſed tempora ſingulorum paroxyſmorum, neſcio an alibi vt hic. Eſt vero res & veriſsima & quotidiano experimento confirmatiſſima, velut tõto morbo excrementa mutationem quandam recipiunt motum alterationis totius materiæ referentem, ita & ſingulis circuitibus quandam aliam recipere illi ſimilem. Ni-

mirum

mirum in initio inuaſionis excrementa retinentur, & corpora denſantur, atque portio materiæ, quæ eius diei febrem accendere aut augere incipit, cruda inuicta que eſt, procedente paroxyſmo alterationem ſuſcipit, & funditur, & laxantur ſenſim corpora, vſque dum in inclinatione iudicatio quædam particularis fit. Itaq; tempora ſingularum acceſionũ valde ſimilia ſunt temporibus totius morbi. Hinc fit, vt vrina, quę rigente adhuc aut horrente corpore colligitur, difficile reddatur, & tenuior crudiorq; appareat, quã pro totius morbi ſtatu, quæ vero in inclinatione, ea iam redditur facilè, & indicat cõcoctionem quã tam præſens morbi ſtatus ferre poteſt: ita etiam ſi quæ ſputa reddantur ægro, in initio inuaſionis ſupprimuntur, & thorax conſtringitur, & paſsio recrudeſcit, tuſsiſque premit arida, in inclinatione rurſum redduntur facile & concocta, itaq; prẽter mutationem quæ refert totum morbi motum, ſingulis paroxyſmis circuitum quẽdam facit ipſa materia, quem refferunt excremẽta. Sed & præter paroxyſmos etiam ex ipſo victu naſcitur, quotidie quędam alia excrementorum mutatio, nimirum quæ ſummo mane exeunt concoctoria ſolent apparere, quod longius à cibo abſint homines & q; ſomnus nuperrime anteceſſerit: quæ veſperi crudiora contrarias ob cauſas: hinc fit vt malint medici contemplari matutinas vrinas quã veſpertinas, & eas quæ initio inuaſionis colliguntur contemplari recuſent, niſi in hoc ipſum, vt typum ipſum agnoſcant, inde enim agnoſcitur frigoris, rigoris, aut horroris hora, quod tenuior & minus infecta colore exeat, quàm alijs horis. Ex contrarijs igit agnoſcẽt hora inclinationis. Velut & in pleuriticis aut perineumonicis paſſionibus, qua facillima ſentietur eſſe inclinatio, ea putabit incli nationis hora, quæ ad cibum capiendum eſt accommodatiſsima. Hęc igitur dari volẽs dicit, qua hora melius degit, cognoſces autem ex vrinis. Conuenit autem ſorbitionem offerre his ex morbis non antea quã vrinas & ſputa concocta videris, quã tum ſcilicet ea die apparere poſſunt. Itaq; idem prorſus docet nunc, dicens non ante dandam ſorbitionem quã concocta hæc videris, & libro primo cum diceret non antequam calor ad pedes deſcenderit. Hãc eſſe legitimam huius loci enarrationem, intelliges primum ex verbis, deinde & ex re ipſa. Dicit enim

ἐν ἑκατέρῃ ὥρῃ βέλτιον δυσὶν. videtur autem ὥρη de anni tempore, & die hora dici posse, de morbi tempore non posse. Præterea dicit non esse dandam sorbitionem vsque dum concoctæ videantur vrinæ, quod si de ea concoctione quæ vniuersalia morbi tempora significat, intelligatur, falsum profecto sit. Nã sorbitionem augere, cum madescit os iusserat, dare tamen exiguam tenuem & semel ante id tempus non prohibuerat. Intelligit ergo de ea concoctione vrinæ & sputi, quam quotidie affert inclinatio

Si verò purgatus multa deiecerit, necesse est dare, minimum autem & tenuissimum non enim poterit dormire per vasorum inanitionem, neque similiter coquere, neque iudicationes expectare. Verum vbi colliquationes crudorum factæ fuerint, & quæ renitebantur reiecerit, nihil obstabit.

DIxerat libro secundo sorbitione in media cibos dare nõ conducit, at vbi purgatio desierit, tunc sorbitio detur, sed consueta minor, deinde liberalius perpetuo exibeatur, si & dolor cessauerit, & nihil aliud obstiterit. Hoc idem est quod præsenti loco docet. Nimirum non esse dandam sorbitionem copiosam mox à purgatione vt medici Cnidij faciebãt, ac vulgares medici nunc faciunt, quasi vasorum inanitionem copiosa refectione volentes rependere, & vt illi dicebant exæquare, sed dandum tunc tenuissimum & minimum, quia ægrotus minus sustinere poterit: considerandum verò, non quanto quisque indigeat, sed quantum ferat. Reddit nunc pulcherrimam causam, qua cibum, nisi pauciss imum, ferre non poterit, quia cum somnus humectationem quandam cerebri desideret, per vasorum inanitionem dormire non poterit, ac proinde neque similiter ac priusquam inaniretur, coquere, neque iudicationes, hoc est integras solutiones morborum, & concoctiones, expulsionesque succorum qui in corpore restiterunt, expectare. Dices videri hoc quod dicitur absurdum, cibus enim dator vt possit homo durare donec morbus concoquatur, quo pacto ergo

go faciet, vt non posit iudicationes expectare? Certe nisi detur necessarius cibus, durare non potest, sed neque si cibo obruatur. addidit, deinde liberalius perpetuo exhibeatur, si & dolor cessauerit, & nihil aliud obstiterit, nunc explicat, quando nihil obstabit, dicens, vbi colliquationes crudorum factæ fuerint, & quæ retinebantur reiecerit, nihil obstabit cibos scilicet augere. Vocat colliquationes crudorum concoctiones & effusiones, cum scilicet quæ cruda retinebantur, neque reiici poterant cõ cocta iam reiiciuntur. Ita vocat, quia cruda sunt lenta & velut cunctationem habentia, cum coquuntur lentorem deponunt, & ideo magis fluunt.

Cocta autem sunt, sputa quidem cum sunt similia puri, vrinæ autem habentes subsidentias subrubras, velut grana orobi.

SPutum concoctum puris habet conditiones, quia album & lene est, & non valde lentum, non tamẽ iam esse verum pus debet. citra suppurationes enim, coquitur sæpe perineumonia & pleuritis. Vrinæ optimè coctæ albas potius subsidentias habent quàm subrrubras, sed & quæ subrubras habent, modo habeant lenes & cum bono substantiæ modó infusura, concoctæ sunt, secundo post illas loco. Nam & in aphorismis & in prognostico ponit tales Hippocrates in bonis & concoctis: in aphorism. quidem dicens, quibus septima futurum est iudiciũ, nubecula m rubeam quarto die apparere: in prognostico dicẽs subrubras cum subrubris sedimentis diuturniores esse quam quibus subsidentiæ albæ sint, sed eas etiam valde salutares: Quare cum Hippocrates orobo dicit similes esse subsidentias, colore solum intelligit, quòd scilicet subrubræ sint, nam si substantiæ etiam modo intelligeret, vt subsiderent quædam velut sphe rulæ subrubræ, nihil significaret minus, quàm coctionem esset enim vsti sanguinis, aut corrosi renis. Verum colore solo referens orobum, est concoctionis, etsi non perfectæ. Quare suspicor cum Galen. in commen. apho. 76. sectionis quartæ dicit sedimenta similia orobis fieri sanguine vsto, nõ admodum vsum

nomine orobo similis iuxta Hippocratis consuetudinem sed secundum imaginationem propriam.

Nihil autem prohibet & ad alios laterum dolores tepefactoria apponere, & ceromata, inungere autem crura & lumbos calido, & pinguedine inungere super hypochondrijs autem lini semen cataplasmari forma imponens vsque ad mammas.

ALios laterum dolores vocat, eos qui ex flatu, aut frigida intemperie fiunt, ad quos dicit vtendum tepefactoriis, non q̄ ad veras pleuritides nō sit vtendum etiā talibus, se quod non solis vt in his, sed missione etiam sanguinis, aut expurgatione. Porrò videri possint hæc remissa esse medicamēta, si quidem ad has ipsas passiones, saculis ex millo & sale vtebantur antea. Certè intensione diuersis medicamentis vti iubere, quæ tamen ad idē genus pertineant, longè præstantius est, quam vno aut intentione æqualibus, scientibus nobis vt plus aut minus vrget malum, augendas aut minuendas eorū vires, raroque æque vrgere vel duo. Inungere crura & lumbos in laterum doloribus, videtur aliquibus ineptum, inungendum enim aut sola latera, aut totum corpus. Sed Hippocrates hac in parte respexit solere refrigerationes plerunque ab his partibus incipere, & in de in viscera & ventres transmittere, quam ob causam optima cautio est, in ventris aut laterum frigidis morbis, pedes & crura pannis calfacere.

Vigente autem perineumonia, auxilium non habet nisi expurgetur. Atque prauum si difficulter respiret, & vrinæ tenues fiat & aeres, & sudores circa ceruicem & caput sint. Hi enim sudores praui, ab æstu & robore & violentia morborum. Nisi vrinæ multæ & crassæ prodierint, & sputa concocta venerint, quodcunque autem horum sponte venerit, soluit morbum.

Perineu-

PErineumonia quæ quod ad eſſentiam & propria accidentia attinet, vigere videtur, non expurgatur autem excreatione, lethalis eſt, & remedium non habet, niſi vrinæ multæ & craſſę prodierint, & ſputa concocta venerint: nimirum expurgari contingit pulmonem per renes, per arterias quibus pendent ab arteria magna, vt docet Galenus. 6. de locis affectis. Si igitur ſputa venerint concocta & copioſa, per euacuationem viſceri propriam ſoluitur morbus, ſed etſi non veniant adeo copioſe, per vrinam ſolui poteſt. Interponit Hippocrates notas perineumoniæ in pernitiem tendentes, dicens, prauum ſi difficulter ſpiret, & vrinæ tenues ſint & acres, (quia vrinis tenuibus non expectatur remedium à mictione) & ſudores circa cer uicem, & caput ſint. Hi enim (inquit) ſudores praui ſunt, ab æſtu, & vi morborum facti. De his ſudoribus hoc idem ſcriptũ reperies in prognoſtico, in quod edita iam ſunt noſtra commentaria.

Perineumoniæ eclegma. nucem pineam, galbanum in melle atico. Abrotonum in oxymelite: piper: heleborum nigrum ferue factum etiam pleuritico in principio dolenti potrida. Bonum autem etiam panacem in oxymelite ferue factam & percolatam potu dare. Et hepatis, & ſepto tranuerſo circundolentes, & quæcunque oportet in aluum, aut in vrinam in vino & melle: quæ autem in aluum cum aqua ſo melicrato potandum copioſe prebe:

DIximus nuper eclegma quod ex nuce pinea & Galbano paratur, perineumonicis aut ſuppuratis vtile eſſe impri mis, quamquam Hippocrates ſingulis laborantibus dari iuberet. Abrotonum, & piper, & panax in eodem genere medicamentorum ſunt, & eodem modo prodeſſe poſſunt, quia ſcilicet calida & ſicca, & tenuium partium, ac proinde diſcutientia, mouentiaque, aut ſudores, aut vrinas. Abrotoni ſemen orthopnicis conferre, & panacis ſuccum pleuritidibus, dioſcorides proprijs capitibus tradidit, eadem ratione proderunt hæc

potu

potu data,& hepaticis, & ſepto tranſuerſo circundolentibus, quibus ſcilicet in hepate aut ſepto phlegmones, aut aliæ ſucco rum collectiones ſunt:nimirum diggerendo potenter,atque ſu dores aut vrinas aut vtrunq? mouendo:hæc ratio curandi pleu riticos,potionibus vehementer diſcutientibus, non admodum eſt in vſu noſtris medicis,quippe qui poſt miſsionem ſanguinis & inunctiones, & mouentia ſputa, & quæ ad has intentiones pertinent,niſi excreent ægroti,deſperant ſeruari poſſe, ad nullam aliam tranſeuntes curationem. Scio tamen quendam, cui homo quidam vulgaris neſcio quid huiuſmodi in potu dedit, copioſiſsimo ſudore excitato,ſeruatum eſſe breui,& thoracem laxatum,& ſputum redditum facile,cum ſeptima iam eſſet dies & nihil cœpiſſet excreare,& pene iam ſtrangulari prę reſpirādi difficultate,periclitaretur. Idiotæ etiam qui empyricè quorundā curationē aggrediuntur,exſudatoriis curant pleuriti des ſæpe cū optimo ſucceſſu. Atqui profecto ratione nō caret. Qua re cum miſſo ſanguine & appoſitis fomentis, & datis eclegmaticis,parum cedit pleuritis, vti ſuaſerim ſucci panacis aut ſemi nis abrotoni dragma, ex mulſa aut etiam vino, vt diſcutiatur Helleborum etiam nigrum feruefactum iubet potu dare pleuritico in principio:hoc ſane ad expurgandum, ſi expurgatione opus ſit:quod antea dixerat, ſi ſub thorace dolor ſit dare helleborum,idq; quarto die,aut omnino ante quintum. Cū iuſſerit dare quędā ad mouendam aluum,quędam ad vrinā docet quo ex liquore quocunq; dari debeat: quę ad mouendum vrinā ex vino & mēlle: quę ad aluum,ex mulſa copioſe diluta. Quia vinum deducit in vrinę vias,mulſa aluum mouet. Tenenda nobis in miſſionibus aquarum cum ſerapijs hæc regula eſt, vt ſimilium facultatum aqua ad quoduis ſerapium deligatur, niſi quid aliud eorum quæ de ratione componendi medicamenta nobis ſcripta ſunt,maioris videatur eſſe momenti.

Dyſenteria quæ ceſſauit, abſceſſum vel tuberculū aliqđ faciet, niſi in febres aut ſudores, & vrinæ craſſæ & albæ & leues apparuerint, vel in tertianas, vel in varices, vel in teſticulū, vel dolores in crura, vel in coxā confirmēt dolor.

Inte-

INtelligere debes dyſenteriam magnam,quæ ex magno corporis apparatu, non ex procathartica aliqua cauſa trahit ortum. Alioqui,non mirũ ſi ſoluatur abſque vllo abſceſſu. Intelligeetiam,ſi ceſſauit repente, paulatim enim & longo tempore,ipſa met dyſenterica euacuatione poteſt mali ſucci copia cõ ſummi. Verum cum magnus morbus repente ceſſat, permutationis in aliud malum eſt certa coniectura. Ita ſi magna dyſenteria repente ſoluetur, fiet permutatio in hoc aut illud, vt erit mali ſucci qui redundat ſpecies. Craſſus enim tuberculum potius aut varices in cruribus vel in teſticulo,quam vocant varicoſam herniam, vel firmatum in crura aut coxam dolorem faciet,tenuis potius febres,maxime tertianas. Fieri etiam poterit permutatio non in alium morbum,ſed in aliam euacuationem: velut dyſenteriæ in ſudores & vrinas craſſas. Proinde dicit,futurum tuberculum aliquod, aut tubercula multa, niſi in febres fiat mutatio,ſuccis qui fluebant in inteſtina, manentibus in venis & putreſcentibus ibi, aut in ſudores & vrinas craſſas albas & leues, quales ſcilicet liberare ſolere ab abſceſſu aphoriſ.74. quartæ dicitur.

In febre bilioſa ante ſeptimum diem,cum rigore morbus regius ſuperueniens ſoluit febrem, ſine rigore autem ſi ſuperueniat præter occaſiones,pernitioſum.

NOn hæc dicit q morbus regius cũ rigore ſuperueniens non ſoluat febrem,niſi fiat ante ſeptimum. ſed qđ poſt ſeptimum fiens,etiã ſine rigore poteſt eſſe bonus,niſi hypochõdria obduruerint,vt dicitur aphoriſm.64.ſectionis quartę. Ita que quia dictum eſt.62.eiuſdem ſectionis, quibus in febribus morbus regius ante diem ſeptimum accidit,malum,quaſi exceptionem nunc ſcribens dicit, etiã ſi ante ſeptimum fiat in bilioſa febre,ſi fiat cum rigore,poſſe vtiliter fieri,& morbum ſoluere:ſi vero ſuperueniat ſine rigore præter occaſiones (ἐξω τῶν καιρῶν ideſt præter opportuna tempora,hoc ẽ intẽpeſtiuè. Sũt vero occaſiones aut opportuna morbo regio tempora, ſi ſeptimo,nono,aut vndecimo,aut quatuordecimo fiat)pernitioſum.

In

In aphorismo profecto scripserat simpliciter malum, hic verò augens significationem, dixit lethale seu pernitiosum. Rigorem genus quoddam iudicationis febri ardenti congruentis esse constat, siquidem. 52. dictæ sectionis dicitur, qui à febre ardente tenetur rigore superueniente liberatur. Ergo regium morbum, cum rigore fieri, significat eum decretorie fieri, cum autem ita fit, vtilis sit, & soluat morbum. Quoniam vero rigor non quacunque fiat est bonus, neque regius morbus cum rigore bonus quacunque die fit, sed decretorio. Si enim vt 29. apho. eiusdem sectionis dicitur, quibus in febribus sexto die rigores fiunt difficile iudicium sequitur, certe etsi cum rigore morbus regius fiat die sexto, morbum non soluet, sed si die decretorio. A c ne tunc quidem necessario, nam nisi febris deficiat aut remittatur, & ęgrotus iam debilis sit, certe rigor ipse lethalis est, vt dicitur 46. atque erit nihilominus, & morbus regius cum rigore. Sed si rigor sit qualis maxime solet esse decretorius, vt qui die decretorio ægro nondum debili fit, & cui succedit euacuatio aliqua idonea, vt sudor, aut copiosa euaporatio, aut vomitus, cum hoc si morbus regius fiat, etiam si ante diem septimum soluet febrem. Oportet igitur cum hac sententiola, alias omnes quę de ea re in aphorismis scriptæ sunt iungere, vera vt sit, nō est autem ineptum, aliarum ex alijs eiusdem autoris sensum, & legitimam enarrationem, accipere, neque quod alię alijs indigeant, falsę aut futiles censeri debent.

Lumborum tetanus, & in melancholicis per venas spirituum interceptiones cum fuerint, sanguinis detractionem soluuntur: cum autem ob tendines vehementer in anteriorem partem reuelluntur, & circa ceruicem, & faciem sudores, à dolore commorsis, & siccatis, tendinibus qui ad caudam pertinent, qui crassissimi spinam continuant, quamaximæ enatæ copulæ ad pedes vsque finiuntur, huic si neque febris neque somnus superuenerit, subsecutaque vrinæ coctionem habentes venerint, & sudores decretorij, bibere vinum creticum vinosum, & polentam coctam edere, & cerato, inungere, & contegere crura perluendo vsque ad pe-

des

des calidis irrigationibus in pelui, & brachia vsque ad digitos inuoluere, & spinam à ceruice vsque ad coxam molli pelle peructa pinguedine, & cera, vt anteriora etiam contineat. Et intermissis fomentis, quæ per vtriculos, calidam aquam infundere, & circuntendens linteolum, in lecto ipsum iacere fac. Aluum verò ne moueas nisi glande, si longo tempore sine deiectione fuerit, atque si bene tibi id succesſerit, sin minus modi radicem terens in vino odorato, & dau cum potu da mane ieiuno antequam madefeceris, atque cito post hæc farinam coctam tepidam edat multam, & vinum cum vollet bene temperatum bibat, atque si tibi proceßerit in melius, sin minus prædicere.

Fieri potest immobilitas, aut difficilis motus partis cuiuspiam, conuulsioni similis, ob tentionem, & phlegmonosam venarum affectionem. Cum enim venæ aut arteriæ, quę per partem quampiam decurrunt ita sunt affectæ, musculos quoque phlegmonosa lassitudine afficiunt, & proinde partes flecti non possunt, faciuntque velut symptoma conuulsionis, quanquam re vera ea affectio, multitudo potius ad vasa, aut lassitudo phlegmonosa partis est, quàm conuulsio. Fieri hoc si qua alia in parte in lumbis maxime potest, quippe per quos decurrunt maxima vena, & arteria, quamquam lumbi sępe conuulsione vera afficiuntur, & quæ a neruis motus incipit, potius quam a venis. Et ea conuulsio est nunc tetanus (cum scilicet in nullam partem flecti possunt) nunc emprosthotonus (cum in anteriorem inclinant) nunc opysthotonus, cum in posteriorem. Ea inflexilitas, quę in lumbis ob venarum repletionem fit, necesse est sit tetanus, seu potius tetano similis: nam inflexilitas venarum ęque prohibebit flecti antrorsum, & retrorsum: quę ob neruos humore occupatos, fieri possit tetanus, emprosthotonus, aut opisthotonus, vt anteriores aut posteriores aut vtrique erunt occupati. Verum sunt iuxta lumbos, nerui quidam insignis magnitudinis, quatuor ortum ducentes a quatuor foraminibus ossis sacri quę vtrinque sunt, collocati inter lumbos,

&

& os, quod cocyxem vocant seu caudam, qui paulò post exortum coeunt conflantes maximum quendam neruum qui decurrit per femur, & antequam genu attingat finditur rursum in tres bene magnos, qui decurrunt vsque ad extremos pedes. His humore tumefactis euenit sæpe lumbos atque adeò totam spinam trahi ac conuelli. Necesse est autem eam conuulsionem esse emprosthotonum, decurrunt enim illi nerui per anteriora femorum, & crurum, necesse est ergo ad crura antrorsum adduci corpus. Harum passionum, tetani inquam ob venarum repletionem, & emprosthotoni obtendines hos, seu neruos motus, curationes, nunc docet: Primæ quidem curationem in sola sanguinis missione esse, merito dicens: Secundæ vero in alijs quibusdam, quæ mox enarrabo. Verum dicit, lumborum tetanus per venas, spirituum interceptiones cum fuerint, non quasi diuersas affectiones nominans, sed vt affectionem, & causam apperiens, quasi diceret. Tetanus lumborum, qui fit per tantam venarum repletionem, vt spiritus intercipiantur: hoc enim est maximæ repletionis. Dicit verò, in melancholicis, non quòd hic affectus in solis melancholicis desideret missionem sanguinis, sed insinuans in melancholicis hoc maxime solere fieri, non quidem in quibusuis, sed ijs, qui fiunt ex sanguineis. Nimirum sanguinei cum ijs, sanguinis, aut errore victus, aut ætate crassescit, melancholici fiunt, & his maximè fiunt venarum obstructiones magnæ, quia multo abundant, & crasso sanguine. Sed descriptionem secundæ affectionis enarremus nunc, deinde curationem. Cum autem (inquit) ob tendines (id est, ob neruos motus) in anteriorem partem repelluntur (nimirũ ob illos tendines non possunt reuelli aliter,) & circa ceruicẽ, & faciem sudores fiunt (hoc non conuulsionis cuiusque sed magnæ, & molestæ) dolore commorsis, & siccatis tendinibus, qui ad caudam pertinent. Morderi dolore dicit, ipsum dolere, non enim necesse est vt dolor sit mordax, siccatos vocat haud dubiè duriores factos: nam hic nullatenus agi de conuulsione à siccitate ratio curationis indicabit. Ergo dicit fieri circa ceruicem, & faciem sudores, præ dolore, & distentione neruorum, dicit pertinere ad caudam, quia oriuntur iuxta caudam vt explicui: Qui crassissimi cum sint, spinam continuant cum cruribus.

Sunt

Sunt verò hi, qua maximè enatæ copulæ (neruos vocat nunc copulas, quod vt dixerat, continuent seu copulent partes partibus) ad pedes vsque finiuntur. Ea pars est, vt diximus os sacrum inter vertebras lumborum, & ossicula caudæ. Sed curationem huius affectionis aggrediamur. Quæ resoluendi, & laxandi gratia exterius admoueri iubet, siue balnea siue iniunctiones, siue pelles, siue lintea, omnia quidem iuxta communem, & ab omnibus medicis receptam indicationem, resoluendi humorem, qui neruos replet, dicuntur, quanquam alij vehementiori bus, vti videantur, atque adeò frictionibus, & rubrificantibus, & cucurbitulis. Verùm hæc omnia ad eandem pertinent intentionem sola maioris, & minoris differentia diuersa, & est quidem locus nunc maioribus nunc minoribus, pro morbi magnitudine, & ægroti natura. Quod etiam mouendi sudorem, aut vrinam, causa, dat, & probo, & recipio, modo tempestiuè, neque adhuc valde multis & crasis succis, fiat. Sed hæc videntur suspecta. Quòd missionem sanguinis tacet (cum in omni magna, etiam cacochymia si vires adsint commendetur.) Quòd vinum vinosum det in neruorum conuulsione (cum nulla vini noxa maior esse putetur, quam quòd conuulsiones afferat, atq; adeo ipse Hippocrates restetur ebrios conuulsos mori) Quòd expurgationem prohibeat in morbo pendente ex cacochymia. Certè sanguinis missio optimum initium præstat curationi huius conuulsionis, cum in toto corpore subest plenitudo, verùm quia non est auxilium peculiare huius morbi, neque ab specie eius causæ indicatur, potuerit Hippocrates eam præterire, neque proinde intelligendum est prohibere, non enim præcepta peculiaria tollunt vniuersales regulas, est autem dictum antea, generatim in omni morbo magno constante virtute, & ætate florente mittendum esse sanguinem. Vinum haud dubie detur conuulsione laborantibus cum periculo, neque video, quid pro auctore respondere possim, nisi fortè dari vt ad oculorum dolores, cum scilicet corpus totum vacuum iam sit, fluxio cessauerit, & id quod est in parte, sit valde impactum. Quanquam tunc quoque in conuulsione velim potione alia medicamentosa, potius quàm vino extenuari, & digeri crassos succos fieri tamen potest nonnunquam, vt nulla melius quàm vini

aga-

agatur: cum scilicet naturę, & consuetudini hominis congruit, & firmata iam passio est, neque fluxionis nouæ vllum periculum se insinuat. Quod expurgationem prohibeat, non video quæ causa sit, nisi fortè timet, vt trahantur excrementa in affectam partem, ob eius viciniam cum recto intestino, aut vt tracta pelli non possint, quod musculi abdominis qui inde recipiunt neruos, iuuare deiectionem non possint. Vidi enim ego hoc, non ita pridem, in quodam ægroto, cuius crura immobilitate, & conuulsione tenebantur, & cum exurgere vix vi è lecto posit, manifestè trahebatur secundum lumbos in anteriorem partem, ille dies multos niti non poterat musculis abdominis, ac proinde neque deijcere, neque deiiciebat quidem omnino, nisi alius eius ventrem comprimeret quadam ligatura, quam ex fasciis, referentem figura & positu ipsos musculos, ego machinatus sum. Tunc sane ille ægrotus non sine periculo acciperet vehemens pharmacum, traherentur enim in ventrem plura quam deijci possent, & immanentia, in proximas partes, & male affectas imbiberentur, tamen præter hanc musculorum affectionem, nihil esset potius medicamento expurgante, pro redundantis humoris specie sed & debilibus quoque musculis, adhibita arte, vt deiectio fiat expurgatione leuiori, & reperita est opus, vt tractio quidem nulla fiat maior quam deiectio, excrementa verò euacuentur paulatim, quo sane modo ego dictum ægrotum curaui. Dicere ergo possimus Hippocratem prohibere expurgationem fortem, idque non in omni conuulsione, sed ea per quam musculi abdominis afficiantur, vt per dictum Emprosthotonum fieri solet. Quod ad dictas igitur dubitationes attinet, hæc occurrunt, nunc autoris verba percurramus. Huic (inquit) si neque febris neq; somnus superuenerit, subsecutæque vrinæ coctionem habentes venerint, & sudores decretorij, vinum creticum vinosum, & reliqua. Non sane hæc dicit quòd si hæc superuenerint, aliter curandi sint, sed quòd hæc superuenientia solent soluere conuulsionem, ita vt alia curationi opus non sit. Perinde est ergo ac si diceret, hæc affectio febri superueniente soluitur, aut etiam superueniente somno cui succedant concoctæ vrinę, aut superuenientibus sudoribus decretorijs. Hi enim euacuatione, febris resolutione, somnus cui ta-

les

les vrinę ſuccedant, concoctione poſsint conuulſionem curare. Si nihil horum ſuperueniat curatione, & multis auxilijs eſt opus. Primum iubet vinum creticum vinoſum, quaſi nunc dicas è ſancto martino, quod quo caſu conferre poſsis dictum a me iam eſt, & polentam coctam edere, hanc non vt medicamentum, ſed alimenti minimè noxij loco dat. Nimirum erat in vſu antiquis id edulium. Deinde cerato inungere. Id ceratum poſsit eſſe ſimplex ex cera, & oleo, aut compoſitum, vt quod ex oleo vulpino, aut laurino, aut ex caſtoreo paretur, aut polinem aliquem præter oleum, & ceram accipiat, vt origani, aut labendulæ, aut caſtorei, aut ſulphuris, aut alterius rei acris, & reſoluentis facultatis: Contegere crura, pannis ſcilicet, laneis aut lineis, aut pellibus: perluendo vſque ad pedes calidis irrigationibus in peluis, aut aqua ſcilicet ſola, aut decoctis heruarũ aut radicum, aut aliarum rerum medicamentoſarum. Et brachia vſque ad digitos inuoluere, & ſpinam à ceruice vſque ad coxam molli pelle peruncta pinguedine, & cera: emolliendi ſcilicet neruos cauſa. Poteſt vero eſſe inunctio hæc etiam, ſimplicior aut medicamentoſa. Debet verò ita inuolui vt anteriora etiam contineat inuncta pellis, ut ampla ſcilicet ſit pellis neque ſolùm poſteriorem ſpinæ partem, ſed latera, & anteriorem etiam partem corporis contineat, niſi viſcera, quæ ad anteriores ſpectant partes, id fieri prohibeant. Et intermittens fomenta, quæ per vtriculos, calidam aquam infundere, & linteolum circuntendere, & in lecto hominem collocare, vt per quietem, & contectum corpus medicaminibus fruatur. Aluum verò (inquit) ne moueris niſi glande ſi longo tempore ſine deiectione fuerit, alioqui ne glande quidem moue. Quatenus, & quo caſu uerè hoc dici poſsit explicuimus: Atque ſi bene tibi ſucceſſerit. Hic haud dubie deſunt verba aliquot, dicendum enim fuit, atque ſi bene tibi ſucceſſerit, bene habet, per actaque ita fuerit curatio: Sin minus (inquit velut ad ultima uenieas iam auxilia) modi radicem terens in uino adorato, & daucum potu da, mane ieiuno antequam madefeceris, balneo ſcilicet aut inunctione. Non conſtat quid ſit modus: uerum fuerit herua aliqua, dauco facultate ſimilis, calida ſ. & ſicca, & tenuium partium, mouens ſudorẽ, & vrinam fortiter. Hac eadẽ intẽtio-

ne parati possunt potiones ex valeriana, aut ex seseli, & ex innumeris alijs, vt etiam ex ligno guaiaco, aut zarza parilla vocata, aut chinę rádice, quæ datæ vt hic præcipitur ieiunis summo mane multis diebus, absumendo excrementa, & mouendo dictas euacuationes, persanare hanc affectionem possint. Atque post hæc, cito farinam coctam tepidam edat multam, non adeò vt grauet, sed vt pro corporis alimento satisfit, & bibat vinum cum volet, hoc est si videbitur ob naturam & cõ suetudinem hominis, bene temperatum: non enim datur nunc vt medicamentum, velut nuper, sed vt potus familiaris. Atque (inquit) si hac ratione tibi res cedet bene, sin minus prædicere oportet immedicabile esse malũ, & à curatione desistere, multi enim medici ridiculi fiunt, duras iam & immedicabiles affectiones, conantes demoliri.

Morbi autem omnes soluuntur, aut per os, aut per aluum, aut per veficam, aut alio aliquo articulo. Sudoris autem ſpecies communis omnibus.

MOrbi qui non sunt omnino exigui non soluuntur tuto sine euacuatione aliqua manifesta, aut absceſſu, nisi raro in pueris: quorum quia insensilis euacuatio longè maior est quam adultorum, morbi soluuntur, vt Gal. testatur, aliquando per somnum altiorem citra euacuationem manifestã. Proinde dicit Hippocrates morbos omnes (pendentes scilicet ex materia, & magnos) solui aut per os, aut per aluũ, aut per vesicã, aut aliquo alio articulo, hoc est, aut per absceſſum (nimirum in articulos solent absceſſus fieri) aut per sudorem. Quoniã verò euacuationes, per os, aluum, aut vesicam, morbis quorundã partiũ videntur esse peculiares, quæ per os ventri superiori, quæ per aluum inferiori, & cauæ parti iecoris, quæ per vesicam, renibus & gibbæ parti hepatis, dicit, sudores partes omnes æque respicere, quia versus quaq; fieri possunt, & communes esse morbis omnibus. Constat non his solum potis solui posse morbos: nam & fluxu sãguinis ex naribus, & ex vtero, & hęmorhoydibus solnuntur multi. Verùm Hippocrates videtur meminisse euacuationum

tionum genere naturalium, & ætati omni communium. Nã fluxus ſanguinis nullus eſt naturalis præter menſtruum, qui non eſt omnium ætatum, ſed quarundam.

Helleborum autem dare oportet quibus à capite fertur fluxio. Quicunq; autem ex abſceſſibus, aut phleborrhagia, aut ob intemperantiam, aut ob aliquam aliam fortem causam, ſuppurati fiunt, ne des helleborum his, qui huiuſmodi ſunt. Neque enim proderit. Atque ſi quid patiatur, cauſa videbitur eſſe helleborus. Si verò diſſoluatur corpus, aut dolor ſit in capite, vel impleantur aures: aut nares, vel ſputum: aut genuum grauitas, aut corporis moles maior ſolita, quodcunque horum contigerit, neque ex potibus, neque ex venere, neque ex merore, neque ob curas, neque ob vigilias, etenim ſi aliquam harum habeat cauſam, ad hãc oportet dirigere curationem.

Ἐλλεβορίζειν ſeu helleboro vti apud Hippocratem, vt alijs locis monui, non ſolum eſt helleborum propinare, ſed omnino vti expurgatione, ita verò loquebatur quia helleborus erat nobiliſsimum medicamentorum expurgantium, quibus ea tempeſtate vtebantur. Narrat ergo nunc, quibus dari debeat, & quibus non: non ſane omnes, ſed quaſdam diſpoſitiones recenſẽs. Primum (inquit) dari debere quibus à capite ferẽ fluxio, ſiue in thoracem, ſiue in vẽtriculum, ſiue in partẽ aliam feratur. Intellige vero non quancunq; leuiculam fluxionẽ, multæ enim excitantur leui occaſione & ceſſant ſponte: ſed fluxionem diuturnam & magnam. Talis haud dubie excrementorũ redundantiam ſignificat in capite, quod gignat, vel in toto corpore, & in caput mittat. Neque ſanè minus, ſi fluxio à nuda capitis intẽperie incœperit, ea enim ipſa intemperies, excremẽta congeſſerit vel aliũde recipere fecerit, à qbus ipſa iam intẽperies mutuò conſeruetur. Porrò ſi diſſoluat corpus, vt eneruatũ eſſe videatur, & grauiter ſeſe loco moueat, aut dolor capitis ſit, non qualiſcunque, ſed grauans, magnus, & diuturnus: vel impleantur aures, vt quibus repletis auditorijs poris ſit grauis auditus, aut nares, vt ijs qui obturatis naribus difficulter reſpi-

rent,vel ſputum,hoc eſt ſputi inſtrumenta, pulmo ſcilicet & aſperę arterię impleantur, aut accidat genuum grauitas, hoc eſt dolor grauans genuum,aut eadem ratione,aliorum articulorũ aut corporis moles maior ſolita, vt euenit ijs qui intumeſcunt præternaturam, quodcunque horum contigerit helleborum dare iubet:quia hæc omnia excrementorum redundantiam indicant. Verùm addit,neque ex potibus,neque ex venere neque ex merore neque ob vigilias neque ob curas proceſſerint. Nimirum ex vino ſæpe fiunt hæc, corporis diſſolutio,grauitas capitis,& ſurditas,& affectio coriſæ ſimilis,quin & venæ tument, & tota corporis molles, & expectato ſolum tempore ſoluendæ crapulę euaneſcunt. Ex venere etiam quidam hæc patiuntur omnia,laborantes penuria magis quam redundantia,atque etſi q̃ maxime malis ſuccis ſunt, ſunt tñ etiam debiles, vt helleborum non ſuſtineant,ſed refectione potius indigeant, & purgatione per epicraſim: Ob curas etiam,merorem, & vigilias languent quidã grauati capite, loco vix ſe mouẽtes,reſpirantes cũ anguſtia,qui cõciliato ſomno ſolatijs, & hilari cõuictu,aut,ad hæc ipſa,loci mutatione, magis indigẽt,quã alia curatione:ob hęc dicit. Etenim ſi quampiam harum habeat cauſam,ad eam oportet dirigere curationem. Sed quibus dari helleborũ prohibeat,enarremus. Suppuratis,hoc eſt pus intra thoracem habentibus dari prohibet,ſiue ex abſceſſibus ruptis ſit ſuppuratio facta,vt quibus ex pleuritide, aut perineumonia: ſiue ex phleborrhagia, vt quibus ex hemoptoyca paſsione: ſiue ob intemperantiam in victu,nimirum qui intemperanter viuunt congerunt multam pituitam in lateribus, quæ partim ibi genita,partim è capite aut toto corpore influens,ibi putreſcit,abitque in pus,vt primo lib.de morbis ab Hippocrate dicitur. Non enim neceſſe eſt, vt qui ſuppuratione laborat, pleuriticus fuerit,aut perineumonicus: fieri enim potuerit ſuppuratus ob redundantiam excrementorum, quam intemperantia victus peperit, vt diximus,aut ob fortem aliam cauſam,vt ob vulnus,aut plagam contundentem. Vtcunque denique factus ſit homo ſuppuratus ne des,inquit, helleborum, neque enim proderit, atque ſi quid deinde patiatur grauius, cauſa videbitur eſſe helleborus, Galen.alios quidem ſuppuratos expurganti medicamento non

iuuari

iuuari fatetur, eos vero qui ob intemperantiam sint facti negat. Videtur enim, cum eorum morbus à crudorum cœperit multitudine, ab expurgatione debere incipere, curatio. Mihi verò etsi à multitudine cœperit malum, vbi iam suppurati sint facti, & tabescere cœperint (quod mox succedit) nequaquam videntur iuuari posse, sed alias euacuationes moliendas, vt excreationem facilem, & emunctionem, si à capite malum cœperit, alui verò solutionem vitandam. Hæc enim non solum pharmaco quod per se vim habet calfaciendi & siccandi, sed sponte etiam facta periculosa est, ijs qui tabescunt, vt in aphorismo dicitur, atque adeo ei qui tenetur à perineumonia, aut à pleuritide cum ad suppurationem res vertitur. Ex thorace enim quàm minimum trahitur in aluum, & succi crassi qualis pus est nihil, & interim deijcitur virtus. Aliquanto maior spes est in purgatione per vrinas, ob arterias quibus ex magna renes pendent, omnium autem optima eius morbi solutio est, puris facilis & copiosa excreatio.

Dolores ex itinere, laterum, dorsi, lumborum, coxæ, & quæcunque respirantes dolent occasionem aliquam habentes, sepius enim consueuerunt dolores ex crapula & cibis inflantibus in lumbos & in coxam venire, quibus talia fuerint vrinæ difficultas accedit, horum iter causa est coriza item & raucedinis.

DVas affectiones memorat, quæ à duabus causis præcipue fieri & augeri cõsueuerũt, vrinæ difficultatem & catharros, quæ a magna assiduaque ex itinere defatigatione, & à multo cibo, & potu nasci solent. Certè nihil experimento magis notum est, quàm eos qui ad horum vtrumuis sint parati, itinere & voracitate lædi. Iter quidem præcipue difficultatem vrinæ solet facere, quia distributionem inordinatam facit excrementorum, per quam in angustas vias impingunt quædam crassa, in eas præcipue quibus vrina redditur, quia siue pedes, siue eques, iter agat quis, plurimũ secundum renes & vesicam laborat corpus, & cõcutitur. Accedit quod qui iter agũt vsq; ad defatiga-

tionem, intempestiuè mouentur mox à cibo, ob quam igitur causam pueri calculis vesicę & alijs stranguriis obnoxij sunt, fiunt etiam & ij qui non habent motui & cibo certas, destinatasque horas, sed victu vtuntur tumultuario, vt qui iter agunt. Voracitas catarrhos videtur potius nata facere, mittūtur enim è partibus in partes, quæ in singulis redundant. Verum & hæc facit strāguria, & defatigatio ex itinere catarrhos, suntque dictę passiones quodammodo analogæ, & eisdem de causis natæ fieri, & eisdem hominibus. Nam voracitas replet crasis, & angustarum viarum parit obstructiones, & hæc præcipue est puerilium morborum causa: exercitatio nimia non replet, sed distribuit nimis, & ita quę per naturales meatus erant euacuanda, rapi facit in caput, thoracem, aut partes alias, cietque pro naturalibus efluxibus, fluxiones præternaturam. Non autem facit hæc iter quodcunque, neque quęcunque satietas, sed iter quod vsque ad defatigationem, & voracitas quæ vsque ad corporis repletionem processerunt. Defatigationem ex itinere indicant dolores laterum, dorsi lumborum, aut coxæ, aut quorundam, omnium ue horum repletionem ex voracitate dolores inter respirandum, ex inflatione quam crapula, & cibi fecerint, obortī: qui dolores non solum secundum hypochondria & thoracem, sed secundum lumbos etiam & coxas, aliquando sentiri consueuerunt. quibus igitur, inquit, talia fuerint, vrinæ difficultas accedit, aut magnus catarrhus, quia vt & satietas iter est horum causa, strangurię scilicet & corizæ & raucedinis.

Quecunque verò à dictis plurima quidem quiuis, vt cōsuetudinem victus mutauerit præcipue, declarat. Etenim quicunq; non soliti prandere pransi sunt, tumor magnus ipsis ventris, & dormitatio, & plethora. Si aūt supereg nauerint, aluus turbabit. Confert autem hos lotos dormire, excitatos autem deambulare lente crebros circuitus, atque si ventrem exonerauerit, cœnare, & bibere vinum paucū, sed meracius, si verò non exonerauerit ventrem, inungere corpus calido, atque si sitierit, vino aquoso albo aut dulci

pota

poto requieſcere: ſi autem non, dormiant amplius & requieſcant. Cætera verò ſimiliter ac qui ex crapula, victus eis inſtituatur.

QVandoquidem neque idem victus omnibus congruit, neque eodem modo omnes læduntur ab eiſdē erratis in victu ſed quo victu hic læditur ille iuuatur quā maxime, præcipuaq; cauſa huius differentiæ in cuiuſq; hominis conſuetudine ſtatuitur, dicit, quæcūq; à dictis, hoc eſt a victus mutationibus contingunt mala, maxima quidē ex parte quiuis declarat vt conſuetudinem quiuis mutauerit. Vtitur ad hāc rem exemplis quibus ſecūdo libro probauit, ſeruari debere cōſuetudinē vt, inquit, qui non ſoliti prandere pranſi ſunt, conquæruntur fieri ſibi tumorem magnum ventris, & plethorā, eius ſcilicet partis, & dormitationē: illud ob copiam ſolito maiorē ciborū, qui q̄ prior cibus non bene & vt ſolet deſcenderit, etiam ſupernè detinebitur: hoc ob copiam vaporum qui in caput ex pluri cibo ſolito aſcenderint. Quod ſi ſuperçenauerint, aluus ipſis turbabitur. Neq; ſane hæc ſit maxima noxa quę ex cibo recenti, bis iam ingeſto, antequam prior coctus ſit, & deſcenderit, fieri poſsit, ſed etiam minima, turbatione.n. alui ſolui poſsit ſatietas. Fieri vero poſsint febres diariæ aut putridæ, vt quiſq; paratus ſit, catarrhi, vt nuper dicebatur, & difficultas vrinæ, capitis grauitas, grauia inſomnia, vertigines, ſufforum viſis ſimilia, quin & apoplecticæ etiam paſsiones. Proinde Hippocrates non cenſet hos victus errores contemni, ſed mox apponit, quæ ſint agenda ei, qui ita deliquerit. Confert (inquit) primū hos, qui ſcilicet præter conſuetudinem prāſi ſint, lotos dormire. Ego ſanè haud intelligo, balneum vllum a multa cibi ingeſtione laudari, nullū enim non eſt noxium, ſiue calidum ſiue frigidum, pleno ventre ſed Hippocratem ſecundum hominum conſuetudinem, qui lauari mox à cibo conſueuerunt manus & ora, inuentem, mox à cibo eundum eſſe dormitum dixiſſe, confert hos lotos dormire, hoc eſt mox ac ſint loti, quod mox ab accepto cibo fit dormire. Sunt quidā qui ob gulæ & oris ventriculi anguſtiā, tempore quodam indigent vt cibus reſideat, qui ob hanc cauſam non mox ſed poſt paulo dormire debent: Alij etiam quia vertigino-

ſi ſunt, aut capitis grauitatem patiuntur expectare debent, vt vapores nonnihil extenuentur: Alioqui nihil mali eſt, ſiquis mox à cibo dormiat, ſomnus verò debet eſſe longus, & in loco obſcuro, & temperato, ita enim optimè occurritur noxis diurni ſomni. Excitatos iam (inquit) oportet lente deambulare crebros circuitus, hoc eſt vt deambulent lente, ſed citra intermiſsionem. Non enim qui cibo anguntur, cogendi ſunt concitato curſu moueri, aut aliter laborare, vt videtur vulgo, ſed quieſcendum, aut lente mouendum eſt: alioqui ardet caput, & thorax, cogitur laborare, & reſpirare difficulter, & ita alliciunt in ſeſe copiam crudorum excrementorum. Si lenta illa, & crebra inambulatione homo ventrem exonerauerit, licebit cęnet, atq; adeo debet cęnare, ne vt prandium citra conſuetudinem interpoſuit ita cęnam præter conſuetudinem intermittat & errata longius producantur, & noxæ, & bibere vinum paucum ſed meracius, vt melius cęna coqui poſsit, & minus grauetur homo: ſi verò non exonerauerit ventrem, cęnam ne accipiat, non enim bene capietur ventre, ſed quieſcat, & inungatur oleo, hanc enim eſſe optimam rationem procurandæ coctionis ipſe antè docuit, dicens pannis contegere quietem agere, & inungere. Atque ſi ſitierit (inquit) bibat vinum aquoſum, & album aut dulce, vt ſitim ſoletur, & deinde requieſcat, & dormiat. Dat album aquoſum aut dulce, quia vtrunque eſt vinum debile, & minime ſtiticuloſum, dulce præterea aluum mouet, vt antea dicebatur. Verum cum dicit ſi ſitierit intellige multũ, vt non poſsit dormire, alioqui facius fit vt ſomno ſitim extinguat iuxta id quod in aphoriſmo dicitur, quicunque noctu bibere appetunt ſi ſuper dormierint non ſitient. Si igitur non ſitierint, aut non multum, dormiant, inquit, amplius, & requieſcant, nullo ſcilicet tunc potu accepto. Cætera (inquit) ſimiliter inſtituatur victus, atque ijs, qui ex crapula laborant. Sed quæ ſit reliqua ebriorum procuratio præter ſomnum longum, mox dicitur eſt, vt poſtquam ſatis multum dormierint, ſorbeant iuſculum aliquod, quod cuique erit iocundum, vt mox explicabitur.

Quæ verò à potionibus, quæcunque aquoſiora ſunt, tardius penetrant, & circulo acta morantur circa hypochon-

dria;

dria;& in vrinam non decurrunt. Hac autem potione plenus qui eſt;nullum opus acute exequetur;quæcunque corpori compoſito euenit vi,& celeritate perficere. Maxime autem requieſcat vſque dum,cum cibis concocta fuerint.

CVm cępiſſet loqui de erroribus in cibo capiendo, occaſione arrepta ab ijs,quæ dixit de crapula, interponit obiter noxas quæ ex nimio potu contingunt,& eorum qui potu læſi ſint procurationes. Imprimis quidem agens de potu aquoſiori, deinde de meraciori. Quæ aquoſiora ſunt tardius penetrant, circunfluitantia morantur in hypochondrijs,& in vrinam tarde decurrunt,eadem ratione neque facile exſudantur. Hac causa,qui tali potu pleni ſunt,tument,& ægre ſe monent,neque ad vllum eorum operum,quæ vt exequantur homines,indigent vi aut celeritate,ſunt expediti: nulla autem ratione hi melius ſe ab hoc malo expediunt, quàm quieſcentes vſque dum cum cibis coquendis abſumantur potiones. Nam ſiquis curſu, aut lucta,aut labore alio, curet aquoſum potum inde deturbare dolores patietur inanis partis,& tormina inteſtinorum.

Meraciora verò,& auſteriora palpitationem in corpore: atque in capite pulſum efficiunt: his bene erit ſi ſuperdormiant;calidumque quippiam ſorbeant;eorum quæ ipſis ſint ſuauiſſima. Ieiunium autem malum ad capitis dolorem,& crapulam.

HAEc eſt procuratio ebriorum,quam nuper dixit cõgruere ijs,qui inſoliti eſſent pranſi. Ea eſt dormire vſque dum ſoluatur crapula, deinde cibum aliquem ſorbilem calidum accipere,quicunque gratus homini ſit,modo ſit boni ſucci,& nulla inſigniter noxia qualitate affectus. Sed mireris Hippocratem dicere meraciora,& auſteriora, quaſi eadem vina ſint meraca & auſtera, cum ſint tã diuerſa,vt auſtera ſint nonnunquam ẽt frigida,vel ſaltẽ ad alia vini gña. Certè, aut abuſiue vult noſte auſteri,auſtera vocans,q̃ vehemẽtia, & fortia, etſi ſint acria,aut

duplicis

duplicis generis vini meminit ob duplicem noxam, quod scilicet austera vt minus calida, & crassiora, flatibus repleant, & palpitationibus: meraciora, vt calidiora caput tentent, & pulsum in eo faciant, pulsum scilicet vehementem arteriarum, qualem Hippocrates simpliciter solet pulsum appellare. Quod dicit ieiunium malum est ad capitis dolorem, & crapulam, videtur dictis repugnãs. Nam dixit, eandem esse procurationem ad crapulam, & ad eos, qui plus solito, aut qua hora non consuerunt, ingesserunt cibos, constat vero his non esse noxium ieiunium: neque ergo ijs, qui vino se repleuerint. Certè Hippocrates non dicit accipiendum esse ebrijs cibum in ipsa ebrietate, sed malum esse si quis postquam dormitum satis est, & soluta crapula, hominem in ieiunio contineat, neque det sorbitionem aliquam iocundam calidam. Nam cum ex æstu vini superfit ventriculus aridior, ieiunio arescere magis, & redirent denuo symptomata prioribus similia. nam ieiunium, vt mox dicetur, symptomata facit similia ijs, quæ à vino, pulsum enim in tempo ribus, & capitis dolorem, & ardorem, præcipuè in pycnoholis. Igitur hos ob causas malum est ieiunium ebriis, postquam soluta iam sit ebrietas, constat vero quod & ijs, qui pransi sunt cũ non solerent, postquam confecta iam videatur esse satietas, sorbitio aliqua talis congruat.

Quicunque vero semel in die cibum accipiunt, vacui, & impotentes sunt, & mingunt calidum præter consuetudinem, vacua habentes vasa. Fit autem os, & salsum, & amarum, & tremunt in omni opere, & tempora contenduntur, & cœnam non possunt concoquere, vt si pransi essent. Hos autem oportet bibere minus quam consueuerunt, & humidiorem mazam pro pane, & olera, lapathum, aut malua, aut pysanam, & betas, bibere autem secundum cibi quantitatem, vinum quantum videatur esse moderatum, & aquosius, & à cœna deambulare exiguum; vsque dum vrinæ fluxerint: & mingant; vtantur autem, & piscibus coctis.

Hæc

HAEc omnia dicta, & enarrata ſunt ſecundo libro huius operis, & quæ pertinent ad noxas quas affert, intermiſſus præter conſuetudinem cibus, & quæ ad procurationem eius, qui ita deliquerit. Quod illic dixerat, oportet cœnam minorem facere, quam conſueuerit, neque ſiccam, ſed modi humectantioris, explicat nunc exemplis dicens, humidiorem mazam pro pane, & olera, lapathum, maluam, & betas, aut ptyſanam, vtantur autem, & piſcibus coctis. Nimirum ſunt hæc omnia tenuia, & humida. Quod de potu dicit, videri poſſit repugnare, cum ijs, quæ libro ſecundo dixerat. Illic enim ita eſt ſcriptum: Et poſt hæc bibere non aquoſum: hic dicit, & aquoſius verum intellige, vt ibidem explicuimus illic non prohiberi aquoſum, ſed aquoſiorem quam pro cibi quantitate, hoc eſt aquoſiorem, quam vt cibi coqui poſsint. Hic ergo iubet aquoſius dari, quã ſoleat homo bibere: illic prohibet dari aquoſum adeo, vt coquere homo non poſsit. Quod de deambulatione poſt cœnam, videtur vulgus hominum maxime probare, atque adeo plærique cœnant cito, vt à cœna deambulent, videoque in ore vulgarium omnium circũferri illud, poſt cœnam molles paſsus abire. Tamen re vera non eſt conſonum doctrinæ Hippocra. & Galeni, qui à cibo ſomnum a ſomno motum ſemper commendãt. Neq; profecto a cœna quam a prandio minus eſt dormiendum ſtatim, aut deambulandum magis ſed ſi quando a cibo monendum, minus ſit noxium a prandio ambulare, & a cœna dormire, magis enim congruit cum temporis natura, cum interdiu motus, & noctu ſomnus, naturalis ſit, & conſuetus. Nunquam tamen ſiquis velit recte ſuæ valetudini conſulere, debet a cibo ambulare, ſed a ſomno, eoq; ſatis longo, atq; ita interpretantur quidam, hunc autorem præcipere vt deambulet homo a cœna, non mox, ſed interpoſito ſomno. Mihi vero non videtur ferre, id poſſe, hanc phraſim a cœna. Nam ſomnum oportet eſſe longum, & per totam noctem productum. Quis autem dicet a cœna agi, quæ ſequenti die aguntur? proinde aliter interpretor. Hippocratem quidem non docere, deambulandum eſſe a cœna, velut rationem aliquam aut regulam victus inſtituendi, hominibus in commune vtilem, tradens (non enim eſt) ſed peculiarem curationem, eorum qui ita ſint affecti, vt nunc eſt dictũ.

Nimirum,

Nimirũ, quãquã beneualentiũ & bene tẽperatorũ valetudini sit aduersum moueri à cibo, eos tamen qui tota die præter consuetudinẽ ieiunauerint,& proinde læsi sint,vt solẽt qui sunt parte superiori pycrocholi(plurimi enim alij quod bene temperati sint,ac multo magis qđ pituitosi non læduntur) expedit mox à cœna deambulare,vsque dum minxerint,deinde dormitũ ire quia his ob bilis copiam,quam ventriculus collegerat, non residet in ventriculo cœna, vsque dum deambulando fecerint, vt bilis deorsum penetrauerit,quod mictione indicatur.

Cibi autem maxime significationem præbent.

CIbi ipsi suę facultatis & naturæ significationẽ præbẽt, ex ijs.n.quæ quisque ciborum ingestus facit, eius facultas optimè deprehenditur. Hippocrates ergo hoc præfatus,de quibusdam alimentis agit hoc loco,neq; immerito, nam ad artem instituendi victum pertinet nosse vires alimentorum,vt ad quãcunque aliam artem,propriã materiam. Videtur verò delegisse pessima edulia,de quibus ageret, vt ea à quibus cauendũ sit discamus. Et cum agere cœpisset de erroribus qui contingunt in victu,egissetque iam de ijs qui in quantitate aut numero cibationum contingunt, vt discamus eos qui contingere possunt in qualitate persequitur cibos vitiosos,& ægrotantibus acute inutiles, incipiens ab allio.

Allium flatum facit,& calorem circa thoracẽ,& capitis grauitatẽ,& cibi fastidiũ & si quis alius dolor ex consuetudine prius fuerit,augere possit. Vrinam autem mouet, & hoc habet bonum: optimum autem est ipso vesci ei qui crapulæ se daturus sit,& futurus ebrius.

ALliũ calidæ & siccæ naturæ est in tertij ordinis fine, aut initio quarti,ad frequentẽ vsum,vt quis eo pro cibo magna quantitate vtatur,inutile est,quia mali succi, acris & mordacis,verum medicamenti gratia acceptũ, ad quædã est vtilissimum,ad quędã valde noxium,& si quod aliud eduliorum, cũ delectum quibusdam dandum sepe quibusdam denegandum

semper

ſemper,quia idem à ſeipſo plurimùm videtur deſsidere pro ca pientis natura,& conſuetudine. Imprimis dicit flatum facere, cui adſtipulari videt, quod ipſemet in calce ſexti Epidemiωa dicit dolores circa vmbilicum ciere,ſed & quod mox addit ſiquis alius dolor ex conſuetudine fuerit,augere poſsit. Sed magnopere videtur repugnare eius natura,cum vt diximus calidũ & ſuccũ adeo ſit. Quid & quod ipſemet mox addit, optimũ eſſe ijs qui crapulæ ſe ſint daturi? qua enim id cauſa, ſi flatuoſum eſt? an vt vinum efferatur magis,& magis repleat caput,& maior ebrietas fiat? nõ ergo ita eſt,ſed ſi bonum eſt potaturis multum,abſumit vini vapores,& vincit. Repugnat quoque Galen. qui duodecimo methodi ad colicos dolores allia plurimũ cõmendat,quibus ſanè nihil eſſet nocentius,ſi eſſent flatuoſa. Non ſunt tamen re vera,quanquam flatus faciunt: nam & vinũ merum facit eructare & crepitum ex aluo demittere. Quo pacto hæc? certè flatuoſa ſunt ex quibus vt materia flatus multus natus eſt fieri,ſeu quæ nata ſunt abire in flatus: flatum autem faciũt quæcunque vim cauſæ facientis obtinent, & diſoluendo flatuoſam materiam, flatus gignunt, & extenuando flatus craſſos, ſi qui inerant,eos commouẽt: & hæc quidem primo occurſu,vbi plurimum materiæ ſubeſt dolores ex flatu ciere,poſſunt,eadem vero ſiquis vti perſeueret, eos ipſos dolores perſanant conſumẽtia flatus quos excitarunt. Huiuſmodi ſunt vinum meracius, & alia,& ita flatus faciunt,non aliter. Calorem, inquit, facit circa thoracem,& grauitatem capitis, & cibi faſtidium. Mirum eſt quod ruſtici teſtantur,allia ęſtare frigida eſſe,& ſitim extinguere, quandoquidem qua die allia acceperunt, melius ferunt laborem,& ardorem ſolis,& minus vrgentur ſiti, neceſſe eſt autem mox quoque melius accipiant & coquant cibos, ab ambiẽtis calore minus debilitati. Cuius rei cauſa eſt quòd cum illi ſint robuſto calore,& præterea eis aſſueti,commutant alia, trahuntque in ſeſe facile,ea ergo calida cum ſint, augent & roborant naturalem eorum calorem,qui robuſtior redditus, melius cibos coquit,corpora nutrit,& humectat, corpuſque calorem præternaturã minus concipit,ac proinde minus ſitit. Illi igiẽ neq; caput grauabit, quia vincitur vis allij. Igitur alliũ faciet hæc debilibus qq; ob debilitatẽ ſui caloris naturalis aut deſue

tudi

tudinem ab alio incalescũt præternaturam, aut ijs qui etsi alioqui possent allij esum sustinere, nunc non possunt, quòd plethorici sint. Illis necèsse est pectora inflammari, grauari capita, & fastidium, & sitim fieri. Vrinam inquit commouere, & hoc habere bonum. Hoc adeò est manifestum, vt oleat quam plurimũ allia, vrina eius, qui ea ingessit, vt Aristoteles testatur 12. sect. problematum. Qua ratione vsus alij ab ebrietate præseruet dictum iam est.

Caseus autem flatum, & adstrictionem, & ciborum inflammationem facit crudum quoque & incoctum existit, pessimus autem eius esus ijs qui se potu repleuerunt.

CAseus quidem omnino omnia hæc habet mala, non tamen idem omnia æquè, sed qui flatum magis parit, is minus inflammat cibos, & minus adstringit. Accipit verò differentiam ex multis, nam ex materia, ex lactis scilicet genere, caprinũ.n. quam ouillũ, inflammat & adstringit magis, flatum gignit minus quã ouillum, siccius enim & calidius est, vt ipsum lac. sed & ex modo præparandi. Quod enim accepit coagguli plus, adstrictionem & inflammationem magis, flatu habebit minus. Maxima verò, & scitu dignissima casei differentia, est ex ætate. Plurimum enim differt vetus à recenti. Vetus.n. acer & mali succi est, terreus, crassus, & ob id tarde descendẽs, obstruens, cacochimias faciens, & cruditatem nidorosam per ciborũ inflammationem. Proinde ad sistẽdum aluũ confert, nisi cum adeò iam acer vetustate factus est, vt mordicatione irriter, tunc enim fecerit, cohibens & irritans, ex diarrhea dysenteriam. Verùm calculosis & quibusuis vrinæ morbis, & vtcunque obstructis, fuerit periculosus, & ijs qui grauibus insomnijs aut incubo laborant, quin & difficilè spirantibus nisi detur vetustate acerrimi exiguum vt condimenti gratia insperſus pultiis, is enim aliquando, dissoluit acrimonia pituitæ concretiones, in thorace & in ventriculo. Alioqui & in melancholicis obest summè, sanguinẽ reddens sicciorem & crassiorem, & ob cacochimiam, frequens eius vsus replet maligna scabie: recens hæc vitia minus habet, non enim mali succi est, neque adeo recessit à lactis temperamento, neque exaruit, neq; acrimoniam

com-

comparauit,ſed hanc ipſam ob cauſam flatus magis parit,id verò vitium leuius eſt,quam vt cum illis conferri poſsit, proinde ad menſas multo probatur magis. Vterque ſanè caſeus eſt ſucci crudi & craſsi,albis enim & craſsis replet venas,& conſiſtentibus citra ſanguinem.Fiunt tamen ex recenti,cruda,qualitatis expertia,aut dulcia:ex veteri, acria, aut ſalſa, vnde multa ſalſa pituita. Peſsimum dicit eſſe eius vſum ijs qui ſe potu repleuerint,huius cauſam eſſe exiſtimo, quod ſi quis plenus potu multum caſei accipiat, aut eo accepto largius potet,neceſſe ſit caſeum cum liquore in venas & arterias deduci, aut in anguſtas transferri vrinæ vias. Verum eſt neque nimiam potus abſtinentiam vtilem eſſe in veteris caſei eſu: inflammatio enim magis creuerit,ac ſæpe opus eſt, ei inflammationi quam caſeus peperit,gelidæ potu occurrere,& tunc quidem non mirum ſi colicus dolor,aut omnino inteſtinorum termina fiant.Quare ſatius conſultiuſque fuerit, veteri in cibis nunquâ vti niſi omnino exiguo,condimenti aut medicamenti gratia, vt dixi.

Legumina autem omnia flatuoſa,& cruda, & elixa,& frixa,minimè autem, vel macerata, vel virida.His autem non oportet vti niſi cum cibis. Eſt autem vnicuique ſuum vitium.

COmmune eſt leguminibus omnibus,eſſe flatuoſus,& crudi ſucci, non tamen omnibus æquè vt in diſputatione de ſingulis dicetur. Sunt præterea propriæ & noxæ & commoditates ſingulis.Parari ſolent variis modis, manduntur enim fere omnia,cruda,dum recentia adhuc ſunt,poſtea elixantur aut friguntur,aut etiam ſub cineribus torrentur,vt cicera,quædam macerata ſolum manduntur,vt lupini.Vtcunque parentur, dicit eſſe vitioſa,& habere quæ dicta ſunt mala, ac proinde conſulit,nunquam leguminibus vllis vti,niſi cum cibis,hoc eſt conditis,vt ſolent cum carnibus aut ouis. Debent vero condimenta accipere aromata & mel, aut alia quæ vitia leguminum poſſint emendare.Non tamen proinde nihil intereſt,vt parentur, ſi quando quis velit ſolis vti. Emendat enim aliquid præpara-

tio,

tio,& alia plus alijs. Non enim tantum flatus deponunt maceratione ſola, quãtum elixatione, neque hac,quantum frixione, aut aſſatione. Neque aſſatione aut frixione comparant tantam coquendi facilitatem, quantam maceratione neque hac,quantam elixatione. Itaque flatus emendatur aſſatione aut frixione maximè, maceratione minimè coquendi difficultas elixatione ſuperatur maximè, frixione aut aſſatione minimè. Quare non eſt legendum, vt pleriſque habetur codicibus, minimè autem macerata aut viridia, vt ſignificetur minimè flatuoſa eſſe macerata aut viridia, falſum enim ſit hoc prorſus: ſed aut expungendum eſt illud. Minimè autem, legendumque vt Galen. teſtatur haberi in quibuſdam codicibus flatuoſa ſunt, & cruda, & elixa & frixa & macerata & viridia: aut illud minimè autem, referendum eſt ad dictionem frixa, ac maioris claritatis gratia concludendum parenteſi, ita ſcilicet, flatuoſa ſunt & cruda & elixa, & fricta (minimè autem, hoc eſt minimè autem flatuoſa ſunt quæ fricta) & macerata, & viridia.

Cicer flatum parit, crudum tritumque, & laborem.

NOn eſtur cicer crudum ſolum aut frictum, nam & elixatum, & toſtum cum ſale, ac ſub cineribus: neque ſolum crudum & frictum flatuoſum eſt & laborem facit, hoc eſt dolores flatuoſos, ſed vtcunque paretur, quoniam vero id dictum erat in commune de omni legumine, ſatis fuit id de cicere cõpendio dicere duabus nominatis differentijs crudi & fricti, vt reliquæ intelligentur. Itaque vtcunque accipiatur cicer flatum parit, non tamen vtcunque æquè ſed vt vniuerſim dicentes explicuimus, proinde eius vix eſt vllus vtilis vſus, & multæ noxæ. Ad venerem inſtigat, & ſemen putatur augere, eius tamen cremoris creber eſt vſus ad mouendam vrinam, & ad menſtruas euacuationes, & ad facilem partum præcipuè tamen id facit cremor nigri ciceris: meritó tamen omnes quos cremore vti iubemus, monemus ab ipſis ciceribus abſtinere, obſtructiones.n. pariunt & flatus & laborem.

Lens

Lens astringit atque turbationem facit, si non detracto cortice ingeratur.

LEns deterior est cicere, quia præter communia leguminum vitia, est substantiæ terreæ, & melancholicæ, ac proinde adstringit, & obstruit, neque vim vrinam mouendi, neque vllam aliam euacuationem habet: quare eius vsus vtilis nullus est, nisi in quibus passionibus opus est ptoicis, adstringere, vt in profluijs muliebribus, & diarrhęis, & hæmoqui ex laxitate venarum fiunt. Tamen earum cremor vim hanc adstringendi non habet, nisi sint bis coctæ, sed exterget, & hac ratione decoctum primum earum confert, quibus extersione quadam opus est. Huius causam non omnes eandem reddunt, neque cur detracto cortice turbationem non faciant, non detracto faciant. Gal. enim primo de alimentorum facultate dicit, esse illarum carnem austeram, & adstringentem, hanc vero vim longè maiorem esse earum corticibus, succum verò ipsis esse austero contrarium, hanc ob causam si semel tantum sint coctæ, cremorem laxare, & extergere: nimirum succus rerum elixandarum extrahitur in cremorem: iuxta hanc etiam sententiam interprætatur hoc loco quod Hippo. dicit, lentes e cum corticibus ingerantur, turbationem facere, non autem sinsi corticibus, quia inquit facultas austera non æque inest partibus, sed corticibus plus, ea inæqualitas turbationem parit. Dioscorides libro secundo aliam de hac re tenet sententiam: vim scilicet austeram esse in carne, illi contrariam, in cortice, ob id ex prima coctura cremorē conditionē sequi corticum, & cum corticibus ingestas, turbationem facere. Hanc Dioscoridis sententiam video sequutos plærosque medicos, quæ etiam mihi placet magis. Nam si verum est quod hic author affirmat, quod sanè, & Galenus ipse recipit, consentaneum magis est, turbationem ventris contrarijs qualitatibus imputari, quam eiusdem, adstringentis præcipuè inæqualitati. Quæ. n. obsecro adstringētia sunt, quibus oino insit æqualiter ea vis? at non proinde quæ adstringentia tantum sunt, videmus aluum turbare.

Lupinus autem, inter hæc minimè, mala habet.

LVpinum prædicta mala minuſquam alia legumina habere vel inde intelliges,quòd ſola maceratio eſt ſatis,vt mã di poſsit citra ventriculi noxam. Commendatur à Galeno plurimum primò de alimentorum facultate, quaſi πολληχρὺσον id eſt multi vſus,exiſtens. Vſus eſt eius decocti ad vermes ob amaritudinem qua participat : farina eius exterget magis etiam quàm fabarum,& leguminum omnium minimè mali ſucci eſt, amaritudinem enim cito deponit,vel ſola maceratione.

Silphij verò caulis & ſuccus,eſt quidem quibus maximè,in expertis verò non deſcendit per ventrem, ſed vocatur ſicca cholera : maximè, autem ſit, ſi cum multo caſeo miſceatur aut bubularum carnium eſu. Melancholicæ enim paſſiones exacerbantur bubularum carnium eſu,inſuperabilis enim natura ipſarum neque quinis ventriculus concoxerit. At optimè deliberabuntur, qui vtentur percoctis, & quam vetuſtis.

SIlphij ſeu laſerpitij,nullus iam vſus eſt in cibis, ac fortaſſe ne in medicamentis quidem, quod legitimum iam deſideretur. Erat verò antiquis in cibis,vſus foliorum,caulis, & radicis,& ſucci, qui cyrenaicus appellatur, medicus & ſyriacus, à prouincijs quibus colligeretur. Dioſcorides & Galen. conſentiunt eſſe calidum acrem & flatuoſum. Narrant etiam, Theophraſtus,Plinius,& Strabo,& eius eſu expurgari pecus,& pingueſcere,homines quoq; qui eo vterentur expurgari. Dicit ergo Hippocrates caulẽ & ſuccũ eos qui ſoliti eſſent in cibis capere,nõ lædere,ſed illud vtilitatis præſtare, q̃ maximè per ventrem deſcenderet,atq; ita corpora expurgaret,inexpertos verò lædere(nimirum cibi omnes medicamentoſi periculoſi ſunt nõ conſuetis)& facere ſiccam choleram. Quæ paſsio ſicca cholera ſit,poſtea dicet ipſemet. Nimirum ventriculi vellicatio magna,ſine vomitu,aut deiectione,cum ſolo flatu. Id verò fit, cũ flatus fumoſi & mordentis magna copia circa hypochondria immoratur, qualis,maximè ſylphio fieri natus eſt, ſi quidẽ eſt

ſimul

ſimul flatuoſum & acre. Conſtat vero quod multo magis id faciet quo ægrius deſcendet: quare cum multo caſeo aut bubulis carnibus, cibis & craſsi ſucci & tardi deſcenſus, multo magis id faciet: quod cum caſeo, manifeſtum erat ex dictis antea, ſiquidem caſeus ipſe eſt flatuoſus, & adſtringens, aſſuetis ſit etiam acer, ſed quod & cum carnibus bubulis, cauſam reddit dicens, quia melancholicæ paſsiones exacerbantur bubularum carniũ eſu. Dices videri hoc parergon. Quid enim? nunquid cholera ſicca eſt paſsio melancholica? certè eſt hypochondriacę paſsioni valde congener, torquentur enim etiam hypochondriaci flatu acri & mordenti, & conſtat tales flatus exuſtione fieri, vt & melancholiam ſæpe. Sed reddit rurſus cauſam qua melancholicas paſsiones exacerbat bubula, dicens, inſuperabilis enim eſt & quam non quiuis ventriculus concoxerit. Certe non ob hoc ſolum, ſed quia ſucci melancholici eſt, tamẽ recte illud dicitur ab Hippocrate, quia etſi ſucci melancholici eſſet, ſi cito cõmutaretur, cito etiam excerneretur, & minus læderet, ſed eſt noxia vtraque cauſa, & quia melancholici ſucci, & quia, tardius coquitur, & ſubducitur. A noxa vero harum carnium optimè liberatum iri, hoc eſt minime læſum iri eum qui vtetur optimè elixis, & vetuſtiſsimis, id eſt non recens mactatis, ſed reſeruatis, vt tempore emolliantur, quæ præparatio non his ſolum ſed omnibus duris carnibus neceſſaria eſt. Hanc eſſe legitimam enarrationem conſtat, quia illud vetuſtiſsimis, ſi ad bobis ætatem referetur, falſum prorſus redderet, ſenſum. Vitulinæ enim, neque tã mali ſucci, neque adeo difficiles concocte ſunt.

Caprinæ autem carnes, quæcunque in bobinis mala ſunt, omnia habent, & incoctilitatem, & flatuoſiores, & ructus magis mouentes ſunt, & choleram faciunt. Sunt autem quę omnium optime olent, denſæ, & iocundiſſimæ, non næ optime coctæ & frigidæ: in iocundiſſimæ autem & male olentes & duræ he peſſimæ, & quæ recentes. Optimæ autem in æſtate, autumno verò peſſimæ.

QVia carnes caprinæ ſunt, paulo minus duræ & multo acriores quam bobinæ, conſtat deteriores illis eſſe atque cum illis ſint flatuoſiores, neceſſe eſt vt ructus magis moueant, & choleram faciant. Non ſunt autem omnes caprinæ æquè malæ, magnam enim differentiam accipiunt, ex locis quibus paſcuntur, & ex anni tẽpore, omnium maximã ex ætate, quanquã huius non meminit hoc loco, Verùm hæ vt etiam bobinæ quo ſunt iunioris animantis, eo ſunt meliores: adeò vt lactentiũ capelarum carnes bonæ etiã ſint, & ægrotis concedantur. Verùm quia aliæ ab alijs, etiam cum eiuſdem ætatis, & eodem anni tẽpore, longè differunt, opus fuit docere ſigna, ex quibus accipereturelectio, & quia vt in alijs etiam multum facit parandi modus, hunc ſimul docuit dicens, *ſunt quæ omnium optimè olent denſæ & iocundiſsimæ*, nonne optimè coctæ & frigidæ? Legitur verò hoc cum interrogationè, quaſi dicat, ſunt: Itaq; dicit optimæ ſunt (hoc eſt minus malæ. Nam ad alias caprinas dicitur) quæ optimè olent hoc eſt, minimè fœtent, & denſę (ſine duritie) & gratiſsimæ guſtui: comedique debent hæ coctæ & frigidæ, hoc eſt poſt elixationẽ refrigeratæ. Elixatione enim corrigitur incoctilitas, frigore acrimonia: peſsimæ verò ſunt contrariæ quæ iniocundiſsimæ, & malæ olentes, & pro denſis duræ, & quæ recentes, hoc eſt recens elixæ accipiuntur. Quod attinet ad anni tempus æſtate dicit eſſe optimas, & autumno peſsimas, quod quidẽ non ob tẽperiem aeris euenit, peſsimę.n. eſſent æſtate, ſed quod alimentum ipſis multũ ſuppetit æſtate ex virgultis nondum aridis, autũno verò deficit. Hyeme non adeò malæ eſſe (non enim ſunt quæ optimæ ſolẽt, quia plę riſq; in locis vtuntur alimento, quod ruralibus domibus repoſitum à paſtoribus aſſeruatur, & quod frigore temporis calor proprius earum emendatur, & acrimonia retunditur, & ea quę ſupereſt melius fertur.

Porcelli autem praua cum ſint crudæ & circumuſtæ cholericæ enim ſint & turbatoriæ porcinæ autem optimæ omnium carnium: fortiſſimæ autem neque vehementer pingues neque graciles, neque ætatis veteris victimæ. Comedendæ autem ſine pelle, aut etiam ſubfrigidæ.

Porcel-

POrcellos recens natos nimis humidos esse, & excremento sos, ac proinde fugiendos, docet Gal. secundo cap. libri octaui methodi. Hanc ob causam eorum carnes praue sunt, & choleraceæ & turbatoriæ, ideſt choleram morbum facientes, & alui turbationem. Praua enim excrementia, & redundans humiditas, ventris vires dissoluit, & irritat, & turbat, corrumpitur enim, ac reliqua quæ in corpore erant, vitiat. Cui rei præstat fidem experimentum. vidimus enim nõnullos ex recens natorũm porcellorum esu, hoc modo pericliratos. Quare vbi Galenus ariditate laborantibus, aut febricitantibus, concedit carnes porcellorum, intelligere debes iuniorum suum, non tamen pusillorum, & recens natorum, hi enim malè coquuntur (malè enim vincitur redundans humiditas) & lædunt ventrẽ, repletque excrementis, præcipuè autem si malè præparatæ etiam sint vt quæ male assatæ, quæ interius crudæ exterius circũustæ sint, Tunc enim alijs partibus vstione acribus, alijs crudis, turbatur facillimè venter. Porcinas carnes magnopere commendat, dicens esse omnium optimas, atque adeo Galenus perinde sentit in initio tertij de alimentorum facultate. Ne tamen intellige has carnes esse omniũ optimi succi: sunt. n. succi crassi, ac nonnihil etiam lenti, neque dubium galinarum, caponum, & phasianorum carnes, melioris succi esse suillis, & minus excrementosas: sed cũ succi sint non mali, omnium maxime nutriuit, itaque hac ratione sunt optimæ, quod valentissimę, id est plurimũ & firmissimum præbentes alimentum, idq; non malum, qđ athletis & fossoribus dicit Galenus esse experimẽto cognitum. Hoc significans Hippocrates cum dixisset, porcinæ omniũ carnium optimę, vt doceret quales essent eligendæ subiunxit, fortissimæ autem (nimirum optimas dicens fortissimas intellexerat (neque vehementer pingues, neque graciles, neque ętatis veteris victimæ. Nimirum graciles & veteres siccę iã sunt, & melancholicę, ac proinde minus sanguinem augent, & nutriunt: pingues vituperat Gal. 5. de alimẽtorum facultate vt pauci nutrimenti, in huius loci cõmentario dicit, pinguedinem omnẽ carnibus sui generis esse deteriorem, tum ad concoctionem, tũ ad nutritionẽ, hoc est difficilius coqui, & nutrire minus ac deterius. Hanc sententiã sequutus Auicena lib. 2. tract. 2. dicit pin

gue autem & adeps ſunt mali nutrimenti, & pauci. Mihi verò non videtur experimentum huic ſententiæ reſpondere. Videmus enim puſillos pueros pinguiſuum carne delectari, & iuuari, gracilem non poſſe conficere, vt pote duriorem, & ſolidiorẽ, atque adeò omnes qui pinguibus carnibus vtantur facilè impinguari, ac reddi nitidos. Coquitur ergo piguis caro facilius, & nutrit plus. Cur ergo Hippocrates fortiſsimas dicit non vehementer pingues? certè quia alimentum, quod accedit ex pinguibus infirmum eſt, & facilè colliqueſcit: vt vel hoc argumento conſtet, facilius etiam nutrire, & coqui, quia eorum quæ celeriter nutriunt ſunt celeres excretiones. Igitur non rectè conſuleres foſſori, aut athletæ, vt vteretur pingui ſuilla, quia etſi cito multumque nutriret, tamen quæ ex ea accederet caro facile labore liquaretur. Sunt igitur firmiſsimæ carnes, neque valde pingues, neque valde graciles aut veteres, quia hæ præſtant exiguum, illæ fluxile, & leue alimentum. Comedendas dicit ſuillas carnes ſine pelle, aut etiam ſubfrigidas: ſine pelle quidem haud dubie debent, quia cutis porcina ægrè coquitur, & poſt dies multas ſolet deiici aut euomi incommutata. Quòd ſubfrigidas dicit, Galeno non placet, quia (inquit) non ſunt acres vt caprinæ. Velim verò Gal. animaduertere caprinas eum conſuluiſſe accipi ψυχρὰ id eſt frigidas: ſuillas verò ὑποψυχρὰ id eſt, ſubfrigidas. Quia porcinas non vult frigidas accipi, ſed neque vrentes, vt à quibuſdam accipiuntur torrefactæ, vt vix deglutiri, ac neque ore accipi queant. Hoc autem merito conſuluit. Nam pinguia ſunt potentia acria, facile enim inflammantur, niſi igitur ingerantur moderatè calida, acria mox fient, atque adeo nidoroſa corruptione vitiabunt cibos.

Per aridam choleram venter inflatur, & ſtrepitus fiũt, & dolor laterum, & lumborum, nihil verò deijcit aluus, ſed adſtringitur ſernato huiuſmodi, vt nõ vomat, ſed aluus ſubeat. Vtere igitur cito clyſtere calido, & per quam pingui. Et, in aquam perunctum calidam demitte, in capha collocãs, calida paulatim perfunde, atque ſi ipſi calfacto aluus ſubierit, ſoluta affectio eſt. Confert quoque, & huic dormi-

re, &

re,& bibere vinum tenue,& antiquum,& meracum, oleũ quoque da vt quieſcat,& venter ſubeat,& ſolutus eſt morbus,â cibis autem,& alijs abſtineat. Si autem non ceſſauerit dolor, lac aſinæ bibendum da, donec purgetur.

CHoleræ aridæ ne nomen quidem legitur apud Galenum & qui ei ſucceſſerunt, conſentaneum tamen eſt, Hippocratem ita appellare, affectionem ventriculi cætera omnia ſimilem choleræ morbo, præterquam quod nihil humiditatis excernatur ſuperne, neque inferne, itaque ſit paſsio per quam mordeatur ventriculus, ac cum eo vicinæ omnes partes, neruoſæ præcipue, vnde dolores, & anxietates naſcantur, & conuulſionis pericula, ac extremorum refrigerationes, & pulſus læſiones inſignes, quales fieri ſolent vellicato ventriculo. Non fient autem hæc à multo ſucco uitioſo, ſiquidem nihil exit. fient igitur à uapore acri, uel ſolo, uel cum pauco ſucco: unde quædam velut fumoſa exuſtio uentriculi naſcetur. Neceſſe eſt igitur uentrem inflari à fumo, & ſtrepitum fieri nauſeante uentriculo, & flatu fumoſo interius uolutato, & dolores laterum, & lumborum, partibus uicinis commorſis, & diſtentis, nihil uerò deiicere aluum, ſed adſtringi, non ſane nihil flatus (alioqui eſſet hæc paſsio colica aut uoluulus) ſed nihil ſucci uitioſi, ut per humidam. Si enim hæc cholera, eſt hoc ſolum diuerſa ab humida, & à fumo fiat, ut illa a uitroſo ſucco, profecto conſentaneum eſt, per hanc flatus ſupra, & infra erumpere, ut per illam ſuccos, parum autem iuuari ægrotos, intẽperie aſsidue nouos fumos ſuggerente. In huius morbi curatione, conſulit imprimis cauere uomitum, accurare ut aluus ſoluatur. Galen. cauſam reddere tentans in commentario, dicit, quam citiſsime clyſterem exhibere, & uomitum prohibere, præcepta ſunt communia omniũ quæ in uentre præternaturam continentur, & excerni debent. Vtrumque uero dubitationem ingerit, & quod Hippocrates dicit, & quod Gal. addit. Nam. 5. Epid. narrat uirum quendam arhenis, qui cholera laborabat, coactum eſſe uomere, atque ita curatum: & omnes qui rationalem ſequuntur medicinam choleræ curationem inchoant a uomitu. Galen. uero paſsim dicit

ventriculum vomitione vacuandum, vt inteſtina, & caua iecoris deiectione thorax excreatione, renes, & gibba hepatis mictu quomodo ergo nunc dicit, ſiquid in ventre continetur quod excerni debeat, commune eſſe præceptum cohibere vomitum? imo vero commune præceptum videtur, vomere, ſi quando aliter fieri debet, id quidem ſit peculiare, & præter præcepta communia. Sed conſidera virum illum Athenis laboraſſe cholera humida, in qua quidem principio cogendus eſt ægrotus vomere, ni ſponte vomat plus ſatis, quia vt 6. Epidem. dicitur vomitus vomitum ſanat in ſicca vero mouendum non eſt, ne eo motu conuocata vndique bile, fiat humida, quæ quia à maiori pendet cauſa, eſt periculoſior: nam ſicca eſt velut initium humidæ, quæ breui momento, niſi quis caute admodum omnem irritationem deuitet, humida fiet. Atqui Galen. cum dicit dictis partibus dictas euacuationes eſſe proprias, non iubet earum curationes ab illis incohare, ſed abſoluere. Nemo enim ſanæ mentis curet renum inflammationem incipiens à diureticis, quia ſcilicet commune præceptum eſt reuulſionem ante deriuationem, & hanc ante euacuationem molliri. Siquid præter hæc vrgentiæ gratia agitur, peculiare eſt, neq; ſecundum præcepta communia: Igitur in ventriculi affectione, inferiorem aluum mouere, & prohibere vomitum, ſecundum præcepta communia præcipitur, eſtque in hac affectione factu apprimè neceſſarium ob dicta pericula Clyſterem ergo (inquit) ex calido, & per quam pingui adhibebis, ex calido, quia vt Galen. dicit calidum prouocat frigidum ſiſtit, ex per quam pingui, quia retundit acrimoniam, & dolores lenit. Caue autem translatione à ſimili vſus, vnquam in hac paſsione, edendum aut ſorbendum des aliquid calidum & pingue: nihil enim magis paratum eſt choleram morbum facere. Sed eorum quæ clyſtere immittuntur nihil aſcendere ſolet in ventriculum. Eadem intentione ſoluendi aluum, potes perunctum oleo, ventrem inferiorem, & lumbos (caue enim hypochondria laxes) demittere in aquam calidam, & collocatam in ſcapha, ſenſim perfundere. Ita enim ſæpe aluus emollitur, & morbus ſoluitur: confert quoque hic dormire, quia a cibi in ventriculo corruptione plærunque naſcitur morbus, nulla autem ratione emendatur melius, quam

ſomno,

ſomno, neque vlla ratione melius cohibetur vomitus, quam dormiendo. Siue autem intelligas dormiendum eſſe huic a balneo, ſiue alio quouis morbi tempore, verus fuerit ſermo, modo alui ſubductioni locum des. Vinum quoque tenue vetus, & meracius dabis: non enim morbus hic habet ex ſeſe adiunctam febrem: cum ergo hac caret ægrotus, nihil prohibet hoc dari, & iuuerit ſomnum & concoctionem. Oleum quoque iubet dari, vt quieſcat, & venter ſubducatur, hoc eſt vt a doloribus leuetur, & ſoluatur aluus, hæc enim ambo facit, & præterea ſiccitatem emendat. Non explicat quomodo velit dari, an ore, an per aluum, ego verò cenſeo clyſtere injciendum, ore enim acceptum non probatur ad choleram morbum, quia diſſoluit ventriculum: & eſt in primis vomitorium, quod dixit maximè debere caueri in hac ſicca cholera, a cibis etiam atque alijs ſorbitionibus, iubet abſtineat, quia ſcilicet morbus eſt acutiſsimus, qui verò tales ſunt ſine cibo debent tranſigi: accedit ratio alia qua id etiam cibi, quod dari debet, non debet a principio dari, ſed procedente morbo apponi, quod ſcilicet ex ſacietate ventriculi pendet morbus, proinde a cibis initio debet abſtinere, ac niſi malum producatur, etiam vſque dum inclinet, & ab alijs ſorbitionibus, eis ſolum vti quæ medicamentoſæ facultatis cauſa ſuſcipiantur, vt vino antiquo & meraco, atque ſi his omnibus actis dolor non ceſſauerit, lacte aſinæ, donec ſoluatur aluus. Omnino enim ſolutione alui opus eſſe, vt hic morbus ſoluatur, ſatis ſuperque ſignificauit bis antea dicens, ſi aluus ſoluatur morbus ſolutus eſt: quod dicens, apertè inſinuauit, ſi non ſoluatur aluus, nondum ſolutum eſſe morbum, ſed medicamine aliquo opus eſſe, vt ſoluatur aluus, atqui pharmaca acria in mormo ventriculi ex acribus, & ſuccis & fumis, non poſſet non eſſe periculoſa, proinde lacte aſinæ vti iubet, quod acrimoniæ ſimul occurrere, & expurgare poteſt. Verùm hoc nō niſi magna quantitate facit, quod vt inſinuet Hippocrates non aliam quantitatem definit, q̄ donec purgetur, non potes autem vno hauſtu experiri an aluus ſoluēda ſit, iubet ergo primū dare quantū uno hauſtu poſsit capere, ſi nō ſoluatur, offerre iterum atq; iterum, donec ſoluat. Hoc medicamento video vix nunc vllum medicorum audere vti, quod lactis incommoda pertimeſcant, ego

vero

vero scio me cum magna vtilitate in huiusmodi affectionibus esse vsum, neque quidem de asinino, vt de alijs lactis generibus censere oportet, quia est valde serosum.

Si autem aluus humida fuerit, & bilis subducatur, & vexent termina, & vomitus & suffocatio. His optimū est quiescere, mulsam bibere, & vomere.

CVrationem choleræ humidæ nunc docet non quidem omnia percurrens, sed præcipua attingens, quibus indicationes maximę insinuantur. Nimirum vomitione & alui subductione oportet, quæ corrigi non possunt cito vacuare, ne lõga irritatione retentrix reddatur omnino impotens: reliqua oportet coquere & emendare. Mulsam dat subducendi aluum causa, & quietem imperat, causa coquendi: ad hanc etiam intẽtionem pertinet vsus inunctionum cataplasmatum & emplastrorum, concoquentium & corroborantium. Galen. in cõmentarijs addit expurgationem non mulsa solum, sed pharmaco ẽt aliquo agi debere, si cacochymia aliqua magna subsit in corpore: atqui profecto mihi videtur rationi consentaneum cum cacochymia totius corporis putatur esse causa, potius quam debilitas ventriculi, perinde atque in dysenteria. Verum in vtraque affectione est auxiliũ illud apud vulgus periculosum, quia si ægrotus moritur, vi pharmaci putant interijsse. Cum enim id quod per accidens fit, non possint assequi, putant expurgans medicamentum necessario alui solutionem augere. Eadem ratione reprehenditur Hippocrates à Cælio aureliano thessalico, q̃ virum athenis cholera laborantem vomitu curaret, lib. 5. Epid. nimirum vt Galen. solet dicere, thessalici nullas assequebantur indicationes, præter eas quas assequentur idiotæ, & populares.

Hydropum duæ sunt naturæ, quorum hyposarcidius si aggreditur, vitari non potest aliter verò cum flatibus multa indiget fœlicitate, præcipue autem tolerantia, & fomenta

ta,& temperantia curatur. Sicca autem & acria edat,ita enim plurimum minget,& maxime valebit. Si autem difficulter ſpiret, fueritque anni tempus æſtiuum, & ætas vigeat,& robur adſit,ſanguinem à brachio auferre oportet: & quam minimum bibens quam plurimum laboret: & ſuillam carnoſam edat in aceto coctam,vt aduerſus arduas reſiſtat in ambulationes.

SPecierum hydropis,multas variaſque fuiſſe apud antiquiſſimos autores partitiones, alioſque duas, alios tres, alios plures differentias ſtatuiſſe, leges apud cælium Aurelianum lib.3.tardarum paſsionum. Qui etiam interpretatur Hippocratem & dioclem. Duas tantum ſtatuiſſe differentias, hypoſarcam ſcilicet,& aſcytem. Mihi plærunque videtur eſſe inutilis altercatio de differentiarum numero,niſi ſimul de re ipſa aliqua diſſenſio ſit. Siue enim alius ponit quatuor tribus hydropis ſpeciebus,quibus vſi ſunt,Heraclides tarentinus, & cælius Aurelianus & Celſus,& Galen.& poſt hunc medici omnes,adiungens diaberem,ſiue alius duas,dedignatus anaſarcam hydropẽ vocare,& duas ſolum ſtatuens humidam & ſiccam:ſiue anaſarcam quidem vocans hydropem, vt nunc facit Hippo. aſcitem tamen & tympanitem vno genere comprehendens,quid intereſt modo res dicatur eadem? Non ſatis intelligo, cur Aurelianus cenſeat Hippoc. ſtatuiſſe duas differentias, & eas quidem Anaſarcam & aſcytem. Nam dicit apho.11.lib.4. ſi termina, & circa vmbilicum dolores,& lumborum dolor,qui neq; medicamento neque aliter ſoluitur,in hydropem ſiccum firmatur Videtur verò & ex ipſo nomine,& ex generationis modo non poſſe alius illi vocari ſiccus quàm tympanites. Hũc igitur Hippocrates non omiſsit. Niſi forte id dicit Aurelianus,quia vt ipſe dicit,eſt vanum atque intellectu carens,ſine vllo humore ſuperfluo laborantem hydropicum vocare Sed mihi non placet altercari de nomine Galen. interpretatur, tympanitem etiam ob tumoris ſimilitudinem vocari hydropem, ita oportet recipi libro etiam.4. de morbis in calce legitur hydropis, tres eſſe ſpecies,quare etſi hoc loco legatur duas eſſe,haud cenſeo Hippocra-

pocratem trium ſpecierum vllam omiſiſſe, ſed comprehendiſſe duas ſpecies aſcytem inquam & tympantem vna hac differẽtia, quod cum flatibus fit. Nam etſi hoc præcipue tympanitidis ſit, eſt etiam & aſcytis. Nam non poteſt tam multa aqua, ſine vllis flatibus eſſe concluſa. Sed hoc habeat vtcunque modo intelligas quoſdam eſſe qui toto corpore tumente & albidi ſint velut pituita referti aliis quibus in ventre intra peritoneum eſt plurimum aquæ & flatus aliquid: alios quibus eſt flatus plurimum, aquæ exiguũ, aut fortaſſe etiam nihil. Vidimus enim ex aperto cadauere nihil aquę exire, ſed craſſo flatu expirante, totum repente ventrem detumeſcere. Qđ dicit, hypoſarcam, ſeu anaſarcam, ſeu hypoſarcidiũ hydropẽ (nam his omnibus ſignificatur res eadẽ) vitari non poſſe, ſi ſemel aggrediatur, quaſi hic ſit periculoſiſsimus, nõ probo: nam re vera omnium ſæpiſsime curatur, & ex minori corruptione naſcitur, vel hoc argumẽto, quod reliquas hydropis ſpecies ſolet antecedere. Quod dicit, eum qui curetur facillime, indigere magna felicitate, maxime probo. Nam fere eſt omnis hydrops, niſi in initio conſiſtat, incurabilis. Curationẽ videtur mihi tradidiſſe optimè, præter pauca quædam quę calumniæ videntur patere. Dicit illud quidem optime (ſummum enim hac in re conſilium eſt, quodque ſæpe ſolum fuit ſatis.) Quã minimũ bibat, & quam plurimum laboret: nimirum ita abſumitur aqua, qui propoſitus præcipue eſſe debet ſcopus. Vanum etiam hic ſit, ſiquis velit neglecta aqua, hepatis, aut lienis, aut vteri, aut ventriculi (ex quacunque harũ partium malũ inceperit) attemperationi ſtudere. Nam immanente aqua attemperari non poſſunt, & hac abſumpta, quinetiã dum abſumitur, ipſa partium natura emẽdat intemperiem. Accedit quod eiſdem medicamentis vtrunque ſit. Vtimur enim fomentis, quæ viſcera calfaciunt, & aquam abſummũt. ob hæc dicit, curari debere hoc malũ tollerãtia, laboris ſcilicet & exercitationis, fomentis ventri admotis calidis & ſiccis, & temperãtia, ſcilicet vt temperet à potu. Eundem ſcopum intuens præcipit, vt ficca & acria edat. Sicca certe debet accipere alimenta, & aſſa potius quam elixa, quia totus victus ſiccans eſſe debet: de medicamentis verò præcipue loquitur, quia dicit ſicca & acria acrimonia enim in cibis non deſideratur (quorſum enim

vities

vities corpus,& repleas vlceribus,quæ in hydropico non ſanef cunt?)ſed in medicamentis, vt ſint hydragoga, maxime autem vt valenter diuretica, horum enim eſt magnus in hydropicis vſus, quod inſinuans dicit, nam ita minget plurimum & valebit. Atqui Galen. 3. de temperamentis iuxta hoc præceptum dicit hydropicos multum ſolere iuuari medicamento quod paratur ex chantaridibus. Illud fortaſſe cuipiam non placebit, quod ſuillam carnoſam aceto elixam præſtas, vt poſsit ſuſtinere aſsiduas inambulationes. Certe ſi poſſet hanc ęgrotus coquere nullus eligi pręſtantior in hunc vſum poſſet, quia eſt cibus firmiſsimus,neque ſi hęc ſumenda ſit,melius parari poſsit,quia pinguedine ſpoliata(hoc enim dicit carnoſam)& in aceto cocta amittit humiditatem nimiã,qua his erat noxia. Itaq; quia duplex huic carni vitiũ erat incoctilitas & humor, illud emẽdat elixatio(ęgrius enim coquuntur aſſata)hoc acetum. Nihilominus timentes ne non poſsint tunc à debili iam homine eę carnes coqui,dabimus plęrunq; alias coctu faciliores, etſi minus firmas, illud tamen veri habet hęc ſententię pars q̃ cui eę ſint cõſuetę,vt ob id nõ diffidas coqui poſſe(ſcilicet valet plurimum conſuetudo) nullas poſsis ad laborum tollerãtiã vtilius tribuere,neq; ad reliqua cum minori noxa,ſi ita parẽtur. Illud quoq; Gale. diſplicet q̃ mittere iubet ſanguinem in his, cum vt ille affirmat, in hypoſarca ſolum mitti aliquando poſsit. Sed cum Hippocrates dicat ſi ętas vigeat & robur adſit, & Galen. hęc duo cum morbo magno ſtatuat mittendi ſanguinis ſcopos,non põt nõ ſubſcribere huic ſententię,niſi neget hydropem morbũ magnum eſſe. Illud vnũ poſsit dicere,nõ poſſe fieri vt huic morbo laboranti robur adſit, atq; ita fruſtra hoc eſſe ab autore ſcriptum. Morbo quidem valde progreſſo ego ita puto: ſed neque incipiente malo, puto affuturas vires pro magna miſsione ſanguinis,ſed pro exigua,aut etiam mediocri, non videtur inopinabile, pręcipue cum malum non ingruerit paulatim intemperatis partibus, ſed affatim ſuffocari incipiente calore à ſuppreſsis menſtruis,aut hemorrhoydibus, aut euacuatione alia cõſueta,aut intermiſſa exercitatione,quo ſane caſu miſsio ſanguinis proprius expetit. Tũc tpis neceſſariũ arbitror ſit pro modo viriũ ſanguinem auferre,ex brachio ſane nõ

ſemper

ſemper nam ob menſtruas euacuationes aut hemorrhoydas ex talis melius extrahitur, ſed ille reſpexit hypochũdria, quorum peculiariter affectio hæc eſt. Cucurbitularum ſiccarum creber vſus poteſt his eſſe vtilis, eadem ratione qua calida & ſicca fomenta. De ſectione hydropicorum quam paracenteſim vocabant dubitatum eſt ab antiquis, an fieri aliquando debeat alijs affirmantibus, velut extremum remedium eſſe tentandum, alijs negantibus, quòd fruſtra tentari videatur. Hippocrates inſinuat faciendam, quandoquidem iubet cauere ne vniuerſim effluat aqua, ob id, ſi quando facienda, ita tamen vt non poſsit tota aqua, neque magna eius pars ſimul effluere. Fit adiſe dextrum aut ſiniſtrum nullis muſculorum ab dominis fibris tranſuerſim ſectis, ſed ſeorſum vnoquoque ſecto inter fibras ſecundum longitudinem quandoquidem ita eo loco poſiti ſunt obliqui, & tranſuerſi, vt ſuperioris ſectio, cum ſectione inferioris, figuram faciat. X. alij punctoris tantum vtuntur in ſcroto, qui his etiam tumet. Ego ne hoc quidem vnquã feci, ſed ſparſim per femora & ventrem ſcarificationibus non valde profundis vtor, quia enim vlcera his non ſaneſcunt, ſatis quidem reſudat per eas aquæ quantum ferre poſſunt, atque aliquando etiam plus.

Qui ventres inferiores calidos habent, & acres deiectiones atque inequales ſubeunt, à colliquatione ipſis, ſiquidem valentes fuerint helleboro albo rebellere: ſin minus ſuccus tritici frumentacei craſſus & frigidus, & ex lente cocta edulium, & panes ſubcineritij, & piſces febrienti quidem elixi, non febrienti vero aſſi. Et vinum nigrum febre carenti, ſi vero non aqua ex meſpilis, aut myrtis, aut pomis, aut ſorbis, aut palmulis, aut vitium cœnanche. Si verò febris non fuerit, & vexent termina, primum quidem lac aſininum paucum, deinde paulatim plus, & lini ſemen, & tritice polenta mixta hordeacea & ſalarum egiptiarum eximens amaras partes, & ſpargens potui da, aut oua ſemicocta comedat aſſa, & ſimila, & millium, & chondrus in la-

cte

cte coctus. Cocta hæc & refrigerata edat, & his similia, & pocula & edulia ingerat.

MErito cẽſet Galen. colliquationem dici hic non veram & propriè vocatam liquefcentiam, ſed vſtionem ſuccorum. Ventres inferiores haud dubie vocat hic inteſtina, nã cum horum affectione calida fiunt deiectiones acres & inequales: & horum affectio deſiderat eam quam tradit curationem. Si enim ad thoracis ventres dicerentur nunc ventres inferiores, ventriculus etiam intelligeretur in affectis partibus, eo verò affecto nihil minus faciendum, quam reuellendum helleboro albo, immo vomitio quę helleboro albo cieretur nihilminus quam reuulſio eſſet: ſiquidem eſſet euacuatio per partem affectam. Itaque affectio cuius curationem nunc docet eſt diarrhæa bilioſa patientibus inteſtinis calidam intemperiem. Fieri vero poteſt vt fluxio cœperit a redundantia, & ea ipſa calorem inteſtinorum pepererit aut vt calor horum fluxionem attraxerit & exurat & quodammodo erunt intentiones curationis eędem quodammodo etiam diuerſæ. Nam vndecunque cœperit fluxio, deponenda, ſi fieri poſsit, eſt redundantia mali ſucci: atque refrigerandum, & mordacitati ſuccorum occurrendum & ſuo tempore adſtringendum. Verum ſi calor inteſtinorum fluxionem ciuerit, refrigerationi ſtudendum magis, ſi redundantia, euacuationi. Porrò magna curationis differentia prodit ex caloris qui inteſtinis ſit, vehementia, aut mediocritate. Si enim maximus calor ſentiatur in ventribus inferioribus, tentatos eſſe eos phlegmone aut eryſipelate ſuſpitio eſt, ac proinde vitanda eſt expurgatio per inferna, & reuellendum vomitione ſi verò febris non fuerit, in ventribus ſcilicet inferioribus, hoc eſt exuſtio magna eo loci, expurgatio per alnum mollienda eſt. Conſtat verò harum intentionem primam eſſe debere quæ euacuandi, ſecundam quæ obtundendi acrimoniam & refrigerandi, poſtremam quæ adſtringendi. Interim toto morbo vtẽdum cibis ſuccis, & concoctu facilibus. Horum omnium materias recenſet hoc loco Hippocrates, quanquam vtendi occaſiones non admodum diſtinxit. Oportet tamen eas accipere ſecũdum

com-

communia præcepta. qui igitur inquit ventres inferiores calidos habent, & ſubeunt acres deiectiones & inæquales a colliquatione, hoc eſt ab exuſtione. Acres certè quia vſtæ, inæquales hanc ipſam ob cauſam. Concoctio enim eſt quæ æqualitatẽ ſubſtantiæ parit in omni excretione: incoctio inæqualitatem, ſiue frigore, ſiue vſtione incoctio fiat. Si (inquit) valentes fuerint vires helleboro albo reuellere oportet, vomitu ſcilicet. Hoc enim eſt reuellere: velut etiam ob ventriculi morbos clyſtere vti. Duo tamen adeſſe poſtulat, & vt ventres inferiores calidi ſint, & vt vires ſint valentes, alioqui abſtinendum ab helleboro, vtendumque vomitorijs minoribus, & tranſeundum ad alia. Sin minus (inquit) ſuccus tritici frumentacei craſſus, & frigidus. Hic ſuccus eſt quem amylum uocant, cuius hac in affectione eſt maximus uſus, quia obtundit acrimoniam, & craſsitudinem affert ſuccis, & obturat, hæretque partibus. Iubet verò accipi frigidum ex aliquo ſucco, ut ſimul occurrat calori partium: Et ex lente cocta edullium: hæc enim eadem facit lens, & præterea adſtringit. Et panes ſubcineritij: pro his vti ſolemus pane ad ignem toſto, aut bis cocto, vt ſiccet ſcilicet. Et piſces (inquit) febrienti quidem elixi, non febrienti aſsi. Piſces ſcilicet probi, & concoctu faciles, aſsi quidem ne humectent, quod tamen ſi febricitet homo ferendum eſt, quia humidus febricitantibus conuenit. Potus uero ſit febre carenti uinum nigrum, febrienti uero aqua ex meſpilis, aut myrthis, aut pomis huiuſmodi, aut ſorbis, aut palmulis, aut vitium œnanthe, hoc eſt primis racemis uuarum immaturarum. Hæc omnia adſtringendi gratia dantur. Videtur repugnare ſententia Hippocratis, qui hoc ipſo libro dixerat, cum aluus humida eſt in febribus, utendum potione uinoſiori magis quam adſtringentiori. Sed intellige iuxta peculiarem in unoquę indicationem, faciendum eſſe hoc aut illud. Cum mens eſt ad uias alias deriuare ſanius ſit uti uino albo, cum adſtringere, nigro & auſtero. Fieri uerò poteſt ut in diuerſis ægrotis eis utamur, albo, cum ex toto corpore confluit bilis, & bona pars iam conſumpta eſt, alioqui enim non cum minori periculo pellitur in urinæ uias: nigro cũ inteſtinorum laxitas parit diarrhęam: Sed & in eodem ægroto poteſt eſſe utriuſque uſus utilis, albi primum ut materia alio

deriuetur,

deriuetur, postremo nigri, vt aluus adstringatur, aut pro hoc si febris vini vsum prohibeat, a quæ in qua sit coctum aliquid adstringentium. Si verò (inquit) febris non fuerit, hoc est ardor intestinorum qui prohibeat, expurgationem, & vexent tormina intestinorum, primùm quidem lac asininum paucum, deinde paulatim plus. Paucum quidem primum, ne lædatur ventriculus repentino vsu, deinde plus, vsque dum, vt dixit paulo antè, aluus soluatur, seu potius expurgetur copiosè corpus. Postquam verò expurgatum satis sit, ad attemperandum partes, & obtundendam acrimoniam, cibis & potibus vtendum quæ id possint præstare, eiusmodi semen lini coctum, & in potu pollenta triticea cum hordeacea, & ex fabis ægiptijs demptis partibus amaris, quippè quæ sunt calidæ & mordaces. In cibis oua recentia, assa, semidura, & simila, & milium, & chondrus coctus in lacte. Nam hæc sistunt fluxiones, humiditatem siccant acrimoniam mitigant, feruorem partium temperant.

Eius medicinæ quæ victum instituit, maximum est, animaduertere & obseruare vt in acutis, etiam in longis morbis, & intentiones febrium, & inclinationes, vt occasiones obseruet, & non oportet cibos offerre, & tuto cum oportet offerre, scias, atque etiam cum plurimum absunt ab intentione.

QVanti momenti sit in morbis omnibus, præcipuè acutis, cibum tempestiuè offerre, & cauere febrium exacerbationes, hinc intelliges, quòd cum plurima alia non exigua soleat Hippocrates simpliciter docere, huic præceptioni semper addit aliquid quo eius momentum commendetur. Hic enim dicit διαιτικῆς μέγιστον ἐστὶ id est maximum præceptum totius medicinæ, dietices est. primo libro huius operis in calce dixit. καὶ νομίζειν μέγα δύμασθαι τὸν καιρὸν idest existimare oportet plurimum posse, seu magnam vim habere, occasione cibi exhibendi. Quo loco hãc sententiã satis explicuimus, vt nõ opus sit nũc noua enarratione: satis erit vt euadat apertissima, verba vt maximè expedit disponere: hoc scilicet mõ. Eius medicinæ quę

victum instituit, maximum est, animaduertere & obseruare, vt in acutis, ita etiam in longis morbis, & intentiones febrium & inclinationes, atque etiam tempus quo plurimum absunt ab intentione, hoc est à paroxysmo, vt obserues occasiones dandi cibi, & scias quando non oportet cibos offerre, & quando oportet offerre, & tuto offerri possunt.

Agnoscere autem oportet eos qui dolent capite, vel ob exercitationes, aut cursus, aut itinera, aut venationes, aut aliquem alium laborem importunum: aut ob venerea: decolores, raucos, lienosos, exangues, spirituosos: & siccum tussientes: & sticulosos: & venarum interceptiones: distentos hypochondrijs, lateribus, & septo transuerso, & torpentes, & obscurè videntes, & quibus aurium tinitus est molestius & qui secundum vrinariam viam impotentes sunt, ictericos, & quibus venter cruda egerit: fundentes copiosè sanguinem ex naribus, aut secundum sedem, aut in flatus redundantia existentes: vel labor ipsos vehemens exercet, & non superuicerint, horum nulli pharmacum dederis, periculũ.n.habebis & nihil iuuabis, & spontaneas permutationes & iudicationes tolles.

FAcilè adducar vt credam orationem hanc Hippocratis non esse, sed cuiuspiam alterius minus exacti autoris, qa vt in quouis morbo, eorum quos recenset, datur aliquando inutiliter pharmacum, ita nullis eorum est, qui non possit aliquã do pharmaco curari. Tales vero sunt alij quiuis morbi, quos commitari potest cacochymia. Non est autem congruens doctrinæ ratio, de quodam aut quibusdam affirmare, quod pariter dici possit de quibusuis: neque prohibere quasi vtile nunquam esse possit, id quod potest aliquando esse noxium: id vero diserte satis explicuit. Gal. Illud vnum videtur dignũ Hippo. quod in calce orationis dicitur, noxas scilicet pharmaci male exhibiti, esse periculum citra conferentiam, & permutationum ac iudicationum quæ sponte fieri solent sublationem. Si enim

enim viribus non ſatis conſtantibus datur, periculum mortis eſt, ex euacuatione ſine conferentia & tollerantia facta: ſi verò conſtet & hac ſolum in re peccatum ſit, quod intempeſtiue ſit exhibitum, velut ſi citra concoctionem aut turgentiam, non in tam apertum inciditur periculum, tamen tunc quoque producuntur morbi, ac ſi quæ permutationes aut iudicationes inſtabant, prohibentur.

Si autem cuipiam ſanguinẽ confert auferre, ventrem ſir 116
mare oportet, & ita auferre, & inediam præcipere: & vi-
num ipſi auferre, deinde victu conuenienti vti cætera fo-
mentis & infuſionibus curare: ſi autem denſus venter ti- 117
bi eße videatur, molli clyſtere ſublue.

Hæc ſententia veriſsima eſt, & Hippo. digna. Conſiderandum enim cum ſanguinem auferre cuipiam volumus, quo pacto habeat venter inferior, qui ſi laxus ſit, & fluat, firmandus prius eſt, ſi fieri poſsit, ne fluente aluo & miſſo ſanguine vires præcipitentur: ſin autem ſit ſiccus, humectãdus eſt prius clyſtere humido, ne ſi quid vitioſum ventre detinetur, diſtribuat, raptum in venas, & vẽter ſicceſcat magis. Vnde cõſtat, vt ſuperius hoc ipſo libro indicauimus, aliq̃ clyſterẽ eſſe iniiciẽdum ante miſsionẽ ſanguinis, nõ ſemper iã miſſo. Quæ de victu eorum quibus miſſus iã ſit dicit, conſentanea etiã ſunt. Nimirum non mox reficiendũ copioſè, vt vulgus putat, quaſi, vt dicebant medici è gnido, ſit mox exequandũ, ſed inediã præcipere, & vinũ auferre, non quidẽ minus, ſed his verbis ſignificat paulatim eſſe poſtea reficiendũ. Quia ſi copioſè dat cibus recens euacuato, malè coquetur, & diſtribuetur incoctus: Vinum vero caput eius facile tentabit. Expedit igitur à recens miſſo ſanguine, dare cibi minus, eiuſq; tenuioris: & vinũ aut nullũ, aut dilutius ſolito, deinde cõuenienti victu vti, hoc eſt sẽſim augere. cætera (inquit) fomentis & infuſionibus curare, nõ quidẽ q̃ omnes q̃bus miſſus ſanguis ſit, fomentis & infuſionibus indigeant: ſed id dicit, inſinuans abſtinẽdũ iã inde a maximis auxiliis eſſe, ſed minoribus his vtendum ſi opus ſit, ac res ita poſtulet.

118 *Si autem medicamento opus ſit, helleboro tuto ſurſum purga, deorſum verò talium neminem. Optimum au-*
119 *tem eſt ſi vrinæ cieantur, ſudores prouocentur, & inambulent, & tranquille ita ſeſe perfricent, vt non denſiorem reddant habitum, ſi autem in lecto decumbat, perfricent eum alij. Atque ſi in thorace ſupra ſeptum*
120 *tranſuerſum infeſtet eum paſſio, reſideat ſæpe, & quam minime reclinet dum vires valeant, & ſedentem calido multo, multum temporis fricent: ſi autem aluo inferna ſub ſepto tranſuerſo habeat dolores, taceat (conuenit enim) nulloque pacto corpus moueatur, præter fricationem.*

HAud dubie hæc dictio eſt mutila, deeſtque caput. Quandoquidem quaſi decreto quopiam ſeu morbo, ſeu ægroto, hæc dicuntur, non conſtat autem de quo. Itaque eſt hoc fragmentum, quo de qua affectione agatur conſtare non poteſt, neque verò dici quippiam niſi diuinando, quid autem miri tam multis ſeculis vitiatos eſſe veterrimos codices?

21 *Quæ vero ex inferna aluo ſoluuntur per vrinas & ſudores, ſi ſponte delabuntur mediocriter, quæ parua ſunt ſoluuntur, vehementia vero prauum. Tales enim vel intereunt, vel ſine alijs malis ſani non fiunt, ſed confirmantur quæ huiuſmodi ſunt.*

HÆc ſententia eſt Hippocra. digniſsima ſi quæ alia, tametſi à Galeno negligitur, vt quam plurimæ aliæ. Eſſe autem qualem dixi, ex enarratione intelliges. Ex aluo ſolui non de morbo dicitur, ſed de deiectionibus, quaſi dicat, quæ ex aluo ſoluta euacuantur. Itaque dicit quæ-

cun-

cunque euacuantur ex aluo, aut per vrinas, aut per ſudorem, intellige aut per quamcunque aliam euacuationem (ſatis enim ſit tres recenſuiſſe) ſi ſponte exeunt quantitate mediocri, ſoluendis quidem morbis paruis ſunt ſatis, mediocria enim pro mediocribus ſunt magna pro paruis: verum ſi mala ſint vehementia & euacuationes mediocres, prauum ſignum eſt. Quia ſunt decretoria non iudicantia. Talia vero vt 2. Epid. dicitur ſignificant mortem aut difficilè iudicium: difficile autem iudicium eſt, prorrogari malum, aut habere multas permutationes. Igitur, tales quibus ſcilicet per morbos vehementes euacuationes fiunt tantum mediocres, vel intereunt, vel ſine alijs malis ſani non fiunt, ſed confirmantur quæ huiuſmodi ſunt, id eſt inſanabilia fieri conſueuerunt.

Poculum hydropico: cantharidas tres & auferens caput cuiuſcunque, & pedes, & alas, tere, in tribus cyathis aquæ. Cum autem laborauerit bibens, calido perfundatur, inunctus vero prius. Ieiunus autem bibat, comedat autem panes calidos ex pinguedine.

VSus cantharidum facete admodum docet Galenus quã ſit periculoſus, narrans medicum quendam audacem, duos interemiſſe, datis alteri corporibus ſine capitibus, alis & pedibus, alteri his ſolis ſine corporibus. Cum enim dubitaret, an hoc loco præcipiat autor auferre caput, pedes, & alas, quaſi ſine his, corporibus ſolis ſit vtendum, an quaſi ea ſine corporibus ſint terenda & potanda, vtrunque expertus, vtroque poculo hominem occidit. Itaque vtcunque cantharidibus vtaris, periculum maximum affers ægroto. Nihilominus Galen. tertio de temperamentis, & tertio de ſimplicibus, commendat cantharides ad hydropicos iuxta hanc Hippo. ſententiam, verum modum vtendi temperat, his locis, & vndecimo de ſimplicib⁹, quo etiã locomultos

alios cãtharidum vsus docet: sed quod ad poculum pro hydropicis attinet, prudenter admodum docet, negans ipsas cantharidas solas potu dandas neque corpora sine extremis periculis, neque has sine corporibus, neque vero vtrasque partes simul, sed vtendum medicamento composito ex cantharidibus, quo & exiguam admodum cantharidum portionem dosi medicamenti respondere, & eas alijs rebus admodum emendatas esse ait. nunc in officinis nullum medicamẽtum ex cantharidibus compositum asseruatur, tamen potest facilè componi ex diureticis mitioribus, cum pulueris earum exigua admodum parte, Gal. vnica dossi centesimam dragmę partem affirmat citra periculum dari posse, plus etiam dari tuto nullibi dicit, neque immerito est enim cantharis in corrosiuis venenis. Puluis paratur Galeno ex totis cãtharidibus cum alijs etiam & pedibus, quia ab aliquibus putantur hęc extrema esse alexipharmaca corporum, quasi igitur corpora sine his sint futura nimis venenosa, & hęc sine corporibus inefficatia, vtraque accipit. Porro parat puluerem ex cantharidibus inuentis in frumento, & habentibus lutea cingula transuersim in alis, & suffitu aceti accerrimi necatis. Itaque hic autor haud dubie nimiam dosim venenosi medicamenti prębet, & caput pedes & alas auferre non admodum vtiliter iubet, videtur autem violentissimi medicamenti vsu, reliqua vtendi ratione velle corrigere: nam ex aquę cyathis tribus, hoc est quatuor vncijs cum dimidia dari vult, & cum laborare cœperit angiq; ob epotum pharmacum, inungi oleo, & perfundi calido balneo, & vt ieiunus bibat, hoc est ante alios cibos potionẽ aliquã idoneã accipiat, vt aquę aut diluti vini, aut tenuis ptissanę cremoris, deinde comedat panes calidos ex pinguedine: nimirũ hęc oĩa mitigãt, & mulcẽt acrimonia. Minus aũt efficacia videnẽ mihi esse hęc, quã vt illis fissus qs, medicamentũ adeo periculosũ propinare debeat. Censeo sine vllo malo posse, hominũ genus cantharidibus carere ad potiões, nã ad vngues psorodeis, & ad leprã, & putrescẽtia vlcera, cũ aliis idõeis ceratis, & emplastris, eis vti cẽseo esse vtilissimũ.

Sauguinem supprimens. Succum fici in lana intro ponere ad venam. Vel coagulum inuolutum in nares mittere:

vel

vel chalcitim digito contractans preme, & cartilagines exterius comprime vtraq; ex parte, & aluum solue lacte asinæ cocto, & caput rade, adstringentia exhibe si anni tempus calidum sit.

SAnguinis fluxum ex naribus curare docet: tria priora auxilia sub deiunctione dicens, succum fisci in lana, vel coagulum inuolutum, vel puluilum chalcytidis digitis pręsum in nares indere: reliqua addit vtens particula coniungendi, dicens, & aluum solue lacte asinę, & raso capite adstringentia appone, præcipuè si tempus anni calidum sit, quia cum hęc adstringentia repercuciendi gratia admoueantur, frigida etiam sint oportet. Nimirũ tria priora eiusdem generis sunt remedia, & facultatis similis, adstringentis scilicet coagulantis & exurentis. Omnia enim ea acrimoniam habent, chalcitis maiorem, mox lac fici, sed & coagulum aliquam: omnia etiam coagulant. coagulũ quidem maxime, mox lac fici, sed & chalcitis, non nihil: & adstringunt omnia, maximè chalcitis mox coagulum, deinde & lac fici. Omnibus autem his facultatibus fit citur sanguis quia coagulatus ipse sibi obturat porum, qui adstrictione & corrugatione, quam exustio facit concluditur. Cõprimere vtraq; ex parte nares iubet cum voles puluerum chalcitidis insuflare, vt ita magis omni parti interius adhęreat. Alui solutio ex lacte asinę, ita vero & ex alio quouis tali medicamento, & capiti raso adstringentium admotio, alterius generis medicamenta sunt, quę proinde simul cum prioribus, aut eorum aliquo agi debẽt. Non enim quia retrahendi causa aluum soluis, & capite repellis, ne à toto corpore recipiat, non vteris etiam topicis ad ipsas nares. Quod hic fluente sanguine iubet aluum asinę lacte soluere, cum ita pridem dictum sit eis qui fundunt copiosè sanguinem ex naribus, pharmacum expurgans non esse dandum, nihil moror: primum quidem quia eam sententiam Hippocratis non esse censuimus: deinde quia fortasse autor illę quisquis fuerit, noluit prohibere qualemcunque alui solutionem, sed per pharmacum vehementer, quale certè lac non est.

Sesamoides per superiora purgat sesquidragmæ pondere tritum & potu datum. Miscetur autem veratris, tertia parte potionis, & minus suffocat.

IAm periit ductus huius libri. Sparsim iam ac citra ordinē sunt scripta hæc, velut ex diuersis cartis compilata. Hæc affert vetustas, mihi verò placet, nihil omittere, sed singula seorsum expendere, vt illa scripta occurrūt. Præscripta oratio continet nihil aliud quam syngraphas duas potionū vomitoriarū, nullius certè iā vsus, & quia sesamoydes desideraī, & quia nullus iā est nostro sæculo medicus qui in tanta tutiorum medicamentorum abundantia, quam ipsum tempus attulit, his tā periculosis vti velit. Prima syngrapha ad vomitu purgandū. ℞ sesamoidis tritæ sesquidragmā oxymelitis chyatos tres seu vncias iiij. & semisē fiat potio: secundam ℞ vtriusq; hellebori & sesamoydis partē vnā fortasse obolum vnū, oxym. aut mulsæ quod sufficit, fiat potio. Dioscorides cum solo albo miscet, atqui sanè ita fuerit magis vomitorium medicamen. dicit lib. 4. cap. 147. quod est de sesamöyde, datur tritum ad bilis pituitæque deiectionem quantum tribus digitis capitur, addito veratri albi sesquiobolo, ex aqua mulsa. Ridiculum verò tam vehemens medicamentum digitorum apprehensione mensurare.

Ad trichosim: cum subieceris filum acui habenti foramen secundum acutum supernæ tensionis palpebræ in infernam transmittens, quod superius inferiori liga, & fila tendens colliga donec deciderint, ac si satis quidem fuerit bene est: si autem non sed aliquid desit, hæc repete.

TRichosis seu trichiasis, est morbus palpebrarum, per quē nascuntur pili plures quā expediat, & extra naturalē ordinem & positum, ac plærunq; intro versi, vt lædāt oculos huius chyrurgicam curationem docet, quā eandem docuit Paulus lib. 6. cap. 13. Est verò ea laqueum facere ex filo aliquo tenuissimo, vt equinæ caudæ pilo, aut serico, & eum iniicere in pillos

qui

qui præternaturam redundant, & ita euellere, idque repetere quoties opus sit, vsque dum nullus superfit ita redundantium. Ne itaque intellige eum hic acu vti ad pungendam, aut traiiciendam, affuendamve aliquam particulam, sed solum ad circunducendum vt oportet filum, quo in rem tam tenuē laqueus iniiciatur. Atqui profectò neque hac arte est opus, facilius enim euelluntur forcipibus, sed vtcunque euellantur, necesse est aliquid circa locum facere ne renascantur, velut inungere sanguine ranæ, aut admouere cinerem chameleontis, aut puluerem alluminis, aut aliquid huiusmodi, aut si hæc satis non sint, locum vrere quam fieri possit eleganter.

Hæmorrhoidas simili modo intrudes in acū crassissimū lanæ sucidæ filum, & quā maximum, ac colligabis. Securior etenim est huiusmodi curatio. Deinde comprimes & putrefaciente vteris medicamento, neque priusquam deciderit irrigabis. Vnam semper relinque, & postea refectis viribus purgabis helleboro. Deinde exercitetur & judet & mane multum fricetur. Cursum deuitet, & ebrietatem: & acria, præter origanum. Vomat singulis septimanis aut ter in mense, ita enim habebit optime corpus. Vinum autē rufum austerum aquosum & paucum bibat.

HEmorrohydas dicit simili modo curari posse, exceptas scilicet laqueo & compressas donec excidant. Iubet verò laqueum fieri ex filo crasso lanæ (vt arbitror) quo minori dolore afficiatur pars, quæ alioqui tā opere cruciatur & constringi comprimiq; laqueo hemorroydam, & ita constrictæ admoueri medicamentum putrefaciens, qualia sunt plurima metalli eorum, & donec putrefacta hemorrohys, atque ipsum laqueū exciderit, irrigatione nulla vti, postea vero vti irrigantibus, & temperantibus partem, vt de cocto aliquo ex rosis, malicorio, galis, aut alijs huiusmodi, ex aqua aut vino, vt videbitur, Cauēdū interim est in corrosiui aut putrefaciētis admotione, ne partes aliæ podicis tāgātur medicamine: qđ chyrurgi facere norūt

munien-

munientes partes circunquaquam alio medicamine emplastrico. Dicit tutiorem esse hanc curationē, intellige alijs chyrurgicis quibus seccari aut vri solēt, vt libello de hemorroydibus videre licet. Verum quoniam hemorrhoydum, antiquarū præcipue, curatio non est toti corpori secura, sed eorundem malorū fuerit occasio, à quibus fluentes solent præseruare, qui sanè sunt grauissimi (nam & ab insania & aliis omnibus melacholicis) iubet si plures fuerint non simul persanare omnes, sed vnam saltem relinquere, per quam vitiosus succus in eam partem iā soli tus fluere, effundatur. Quodquidem dicitur iuxta sententiam aphoristicam, duodecimam sextæ sectionis. Verum neq; seruata quidem hemorrhoys sit satis vna pro multis, nisi interim victu & alia curatione feceris, vt corpus malis succis minus abundet, quod eatenus quidempossis perseuerādo facere, vt liceat tā dem vnicam illā quam seruaueras curare. Proinde iubet, vt reffectis à curatione tātisper viribus, purgetur helleboro, aut alio medicamento bilē atram educente, deinde exercitetur tempestiuè, sudet, & mane multū fricetur, his enim modis vacuatur corpus excremētis: vomat singulis septimanis aut ter in mense: nā vacuat hoc quoq; corpus, & reuellit ab hemorrhoydibus. Cursum, & ebrietatē & acria omnia vitare iubet, & merito sanè, nā cursu ad sedē trahuntur excremēta, vini meracioris & reliquorum acrium vsu, mox irritantē hemorrhoydes, quibus alio qui solēt irritari. Excipit origanum, quasi hoc, etsi acre, vtile tamen sit quia arbitror, vt dicit Dioscorides vacuat per ventrem atros humores, & ea ratione hemorrhoydibus materiā detraxerit. concedit paucum vini ruffi austeri, quibus scilicet vinū aliquod alias ob causas sit necessarium: nam alioqui satius sit ad eā rem aqua vti: Si verò omnino dandum sit aliquod, satius sit illud dari, quam flauum, & acre quod pungat, aut nigrum etsi austerum quod crasso repleat sanguine.

Purulētis dissectos scillæ orbiculos in aqua excoque, aquamque valde feruefactam effunde, aliāque infunde & coque, vsq; dū tāgenti percocti & molles appareāt. Deinde vbi triueris, cyminum frictum misce, & alba sesama, & amy-

amygdalas nouas terẽs in melle, elegma tribue, & poſt hoc vinum dulce ſorbitiones autem meconij albi terens quantum acetabulum in aqua lotiræ farinæ recentis, dilutũ mel le effuſo teppidum ſorbeat ita tranſigat diem, deinde ad ea quæ euenient reſpiciens cœnam dato.

PVrulentos vocari apud Hippocratem, eos quibus pus intra thoracẽ cõtinetur, res eſt ſatis nota ad hos iubet parari elegma ex ſcilla, melle, & ſeſamis albis, & amygdalis recentibus, cũ cymini fricti puluere. Hoc vt vtaẽ ægrotus ſummo mane copioſe, aut interdiu ẽt, vt elegmata accipi ſolent. Sunt verò ſeſama & amygdalæ pectori mollia, & facilẽ excreationem reddentia: ſcilla exergens & incindẽs valenter: cyminũ fricti ſiccat & abſumit excrementa. Deinde victũ inſtituit, atq; quaſi ſummo mane medicamento vti cẽperit, iubet circiter horam prandij accipere ſorbitionem ex farina cocta cũ melle, & cum ſeminis papaueris albi acetabulo, hoc eſt duabus vnciis cũ duabus dragmis. Hæc verò quia mel omnibus pectoralibus & cibis & medicamentis admiſcetur recte quia gaudet thorax dulcibus. Sed & ſomniferi aliq̃d recte admiſcetur, quia ſedat reſpirãdi difficultatẽ, & extinguit feruorẽ. Pro potu iubet vti vino dulci, de quo lib. 3. dixerat ſputum aũt efficatius q̃ vllum aliud educi, quod dulce eſt. Ita inquit tranſigat diem, deinde ad ea q̃ euenient reſpiciens, cœnam dato. Nempe conſuetum erat Hippo. mane dare ægrotis ſorbitiones veſperi cibos: quod nũc quo que facere iubet, ratione habita eorum quæ euenient, hoc eſt an febris tunc augeatur an non, & quid poſsint vires ferre, aut non poſsint. Ita igitur ſingulis diebus agere oportet, & multos dies perſeuerare.

Ad dyſenteriam, fabarum purarum quadrantem accipe & rubri dauci duodecim ſtipulas leues commiſcens & quo quens, abunde lingenda porrige.

IN quibuſdam codicibus non habetur, ad dyſenteriam, ſed prioribus adiacent hæc verba, vt videatur ſignificari hoc

quo-

quoque esse vtile ad purulentos, in alijs tamen habetur hoc modo, & ratione extimanti mihi visum est hoc esse magis cõsentaneum, quia fabæ commendantur à Gale. & à dioscoride ad dysenteriam, ob adstrictionem daucus verò deriuat ad vrinas quod etiam in fluxionibus inteſtinorum vtile esse deprehẽditur. Constat itaque medicamen hoc facultatibus diuersis, ita vt idem possit, & inteſtina adstringere ne recipiant, & fluxionem in aliam partem deriuare.

Ad oculos ſpadium lotum abundanterq; velut farinæ maſſam ſubactum, vt ſeuum non liquidum leue teres, ſuccoque acerbo vuæ acernæ & amaræ humectabis, & in ſole rurſum ſiccabis. Humectabis verò vt inungi poſſit, Cum autem ſiccum factum fuerit, leui trito ſicco inunge oculos & cõſperges angulos ad eoſdẽ, ſeu humidorũ, ebeni dragmã æris vſtiobolos nouẽ, croci obolos tres, hæc terẽs, infunde vini dulcis cotylã atticã, deinde ad ſolẽ pone cõtegens, cũ exarſerint, hoc vtere. Ad dolores. chalcitidis dragmã, vuæ recipe partes duas, & exprime myrrhã & crocum tere, miſce muſtum, excoque in ſole, & hoc inunge eos qui circuncirca habent dolores ſit autem in vaſe æneo.

TRia collyria deſcribit pro oculis, duo quidem arida tertium ad vnguenti formam. primum accipit ſpodium & ſuccum vuæ aceruæ viciſim pluries ſubacta, & inſolata, iubet verò lauari ſpodium & tenuiter teri: nimirũ omnia quę in oculariboſ admiſcentur, & mordacitate aliqua participant, lauãda & quæ teri debent, terenda tenuiter ſunt, quia lotura deponitur mordacitas, quæ oculos plurimum lædit, vt & quæ male trita, neque ſatis leuigata, illis admouentur. Eſt verò primum hoc collyrium optimum ad ſiccandum humidas occulorum fluxiones. Secundum efficatius eſt, & ad has eaſdem, & ad extergendum. ſiquid præternaturam in oculis concreſcit, vt yptergium, aut adnaſcens caro, aut nuuis, quia accipit ebenum qui vt Gal. lib. 6. de ſimp. dicit, exterget & ob id ocularibus recte admiſcetur

tur ad vetera vlcera, fluxiones & pustulas, sed & æs vstum quod hæc eadem facit, & valenter exterget. Lauari verò etiam hoc debet. Vinum quod infundit dulce esse vult, quod nõnihil emẽdet. Tertium dicit esse ad dolores, constat verò non esse ad recentes, neque ex recenti adhuc fluxione pendentes, siquidem lenirentur lacte, aut oui albumine, aut aqua stillatitia rosarum. Hoc vero accipit myrtam & crocum & mustum, quæ sunt coquentia, sed & chalcitidem, quæ impactos & induratos succos absumat. fieri vero in vase æneo, colliri jis omnibus huius generis congruens est.

Vterinarum strangulationum cognitio. Comprime duabus digitis atque si sentit hysterica sunt, si non, conuulsoria.

EX vterina strangulatione, pati solent mulieres epylepsiæ similia, dignotio verò est, q epileptica sine sensu est, hysterica sentit etiam si loqui nequeat, & conuulsoriè moueatur. Proinde dicit preme duobus digitis, hoc est vellica quacunque lubet parte, atque si cætera videatur esse epileptica, tamen sentit, hysterica est, si non sentit conuulsione vniuersali tenetur quæ epilepsia est.

Hydropicis meconium rotundũ atticum acetabulum potio scammæ specilla tria latitudine, cum polline farinæ agglutinẽtur, tenuiter terantur, & in catapotia conuoluantur & dentur, deorsum aquam purgant, & stercus ex aluo deijciunt. in caricas succi tytimali instilla septem gutas in singulas, etiam pueris. Postea in vase nouo compone & asserua, atque ante cibum exhibe. Et meconium terens aquam infunde & cola, & farinam macera, & itrium coque, mel coctum infundens, & hydropicis edendum præbe, & superbibendum vinũ dulce aquosum: aut mulsam aquosam quod ab excrementis meconium colligis adserua & cura.

Hoc

HOc loco meconium nõ significat quod nuper, sed pepliũ hoc enim dicit Gal. 8. de simplicium facultate nonnullos appellasse meconium, euacuat vero illud aquam & pituitã dioscorides pepli acetabulum dari iubet, cui facultate & viribus simile esse dicit peplium Hippo. merito igitur hic quoque iubetur dari meconij acetabulum atticũ. Rotundum arbitror dicere, vt significet semen peplij quod rotundum & cãdidum est. Est alia potio, scammæ æris specilla tria latitudine Hoc est quantum ter accipias latiori parte specilli, ita enim solent chyrurgi acres & mordaces puluere accipere, ne digitis multum eorum recipiant: & cum farinæ polline agglutinent teranturq; tenuiter, & confingantur catapotia. succo aliquo accommodato formata, & dentur. Hæc enim purgant aquam deorsum & stercu se vacuant ex aluo. Scamam æris potam ex melicrato, aquam educere, testatur Dioscorides libro quinto, farina triticea additur vt materia quædam idonea, & corrosiuam scamę vim emendans. Addit aliud medicamentum, quod pueris etiã dari posse testatur, carycas accipere, & singulas septẽ gutas succi tytimali istillare, & in uase nouo reponere, & asseruare, & vtẽ di tempore dare ante alios cibos, non dicit quot, incipiemus verò ab vnica, & vt euenerit, adijcienus, aut secus. Rursus describit aliud medicamentum ex peplio, peplium, inquit, tere, semẽ scilicet, & infunde aquam & cola, & ex ita percolata aqua, & farina iterum coque, & infunde mel coctũ, & hydropicis edẽdum prebe. Vtilissima sanè & gratiosa admodum ratio præbẽdi medicamenta in alimentis. Superbibendum deinde dat vinum dulce aquosum, aut mulsam aquosam. Constat verò hæc exigua omnino quantitate capienda, vt & omnem potum. Monet postremo cum per contusum peplium & expressum colaueris aquam non debere mox reijcere, id meconium, seu peplium quod excretum est, sed asseruari posse, vt iterum atque iterum per id aqua coletur, ad eosdem vsus.

FINIS.

BIBLIOTECA CENTRAL UNIVERSIDAD DE NUEVO LEON